ADAM öykü

MART

NİSAN

1997

9

ÖYKÜ

Pia ile Bir Öğleden Sonrası ***Demir Özlü*** • Şairlerin Peçetesi ***Guillaume Apollinaire*** • Yağmurda Kedi ***Ernest Hemingway*** • Biz Nerdeyiz, Ah Nerde? ***Yüksel Pazarkaya*** • Sampinge ***Sadık Hidayet*** • Duran Zaman ***Ayfer Coşkun*** • Bu Öyküyü Kim Yazdı ***Ali Balkız*** • Salyangozlu Ev ***Semra Aktunç*** • Kovan ***Cemil Kavukçu*** • Beşinci Katta Bir Pencere ***Ahmet Yıldız*** • Rastlantı ***Eray Karınca*** • Bronz Düş ***Leyla Ruhan Okyay*** • Doc ***Dost Körpe*** • Güneş, Kadın, Bir de Adam ***Mehmet Demir*** • Düşler Güçlenirken ***Seçkin Gündüz*** • Sokak... ***Sedat Çilingir***

BU SAYININ KONUŞMASI

Ferit Edgü ile Dünden Bugüne

YAZILAR

İNGİLİZCEDE KISA ÖYKÜ ***Walter Allen*** • BİR YANI "KIRAÇ DAĞLAR..." BİR YANI "ELİFİ BAHAR"... ***M. Sadık Aslankara*** • KEMAL TAHİR'İN TEK ÖYKÜSÜNDE İPUÇLARI ***Hürriyet Yaşar*** • PARÇALI BULUTLU HAVALAR ***Murat Yalçın*** • ÖYKÜ YAZMAK ***Sevim Gündüz Raşa*** • DÖNENCE / ÖYKÜDE İZLEKSEL OLAN ***Feridun Andaç, İnci Aral, Erendiz Atasü***

unutulmuş öyküler

İnsanlar Böyledir İşte... Cahit Sıtkı Tarancı

BİR KİTAP BİR YAZI

Ne Kadar da Güzeldir Gitmek ***Banu Yıldıran*** • Geceye Uçurulan Güvercinler ***Nalan Barbarosoğlu***

ADAMKITABEVI

BİLGİNİN AYDINLIĞI

AdamKitabevi, Beyoğlu'nun kültür mozaiğine yeni bir renk getirdi. Üç katlı mekânında okurlarına on iki bini aşkın kitap çeşidini bir arada sunarken, ilk kez denenen bir uygulamayla, önde gelen 30 yayınevinin, baskısı olan bütün kitaplarını da raflarında eksiksiz olarak bulunduruyor. Ayrıca AdamKitabevi, alanındaki tüm kitap varlığını, kullanıma açık bilgisayarlar yardımıyla okurlarının bilgisine sunuyor.

Kitabevinin birinci katına çıktığınızda, aradığınız kitapların yanı sıra AdamMola'yı da keşfedeceksiniz. Sinema öncesi bir kahve molası için, seçtiğiniz kitaplara, dergilere göz atmak, gazetelerinizi okumak ya da bir dost sohbeti için dingin, sıcak bir cafe-bar...

Kitabevi'nin ikinci katına çıktığınızda çok amaçlı bir salonla karşılaşacaksınız : AdamSalon... Türk resminin ustalarının yapıtlarından oluşan sürekli resim sergisi bu salonda. AdamKitabevi'nin söyleşiler, paneller, dinletiler, imza günleri gibi etkinlikleri de bu salonda yapılıyor.

Arayıp da bulamadığınız kitaplar için siparişinizi AdamKitabevi'ne verebilirsiniz. Sizinle ilişki kurulabilecek bir telefon numarası bırakın yeter. En geç bir hafta içinde siparişinizle ilgili bilgi size iletilecektir. Dilerseniz isteğinizi telefonla da bildirebilirsiniz.

AdamKitabevi tüm kültürel sanatsal etkinlikleri desteklemeyi görev biliyor. Sinemaya gittikten sonra biletini atmayan ve AdamKitabevi'ne getiren herkese, 1 Ocak-10 Nisan 1997 tarihleri arasında yüzde 10 kitap indirimi yapılıyor.

Bütün kitaplarını AdamKitabevi'nde eksiksiz bulacağınız 30 yayınevi
Adam, Afa, Altıkırkbeş, Anadolu Sanat, Anahtar, Arkeoloji ve Sanat, Ayrıntı, Birikim, Can, Cem, Çınar, Dharma, Düşün, Düzlem, E, Gerçek, İletişim, İnter Media, İyi Şeyler, Korsan, Metis, Oğlak, Önel, Parantez, Remzi, Sarmal, Say, Sel, Tarih Vakfı-Yurt, Yapı Kredi.

ADAMKİTABEVİ
Küçükparmakkapı Sokak, 17, Beyoğlu-İstanbul

ADAM SANAT

MART 1997, 136. SAYISINDA

KİRAZLI KESTANELİ / *Nermi Uygur*
ÖRTÜ / *Orhan Barlas*
DUVAR / *Mehmet Ergüven*
"ÖLÜM BİTİRECEKSE BİTİRSİN İŞİ" / *Önder Otçu*
ALP TAMER ULUKILIÇ RESMİ ÜZERİNE BİR YORUM
Gülay Yaşayanlar
FUKUYAMA'DAN KALANLAR / *Vakur Kayador*
OKUMA-B / *M. Kemal Adatepe*
ULYSSES VE ÇEVİRİSİ ÜZERİNE / *Rıfat İnkaya*
ŞİİRİN ADIM ATIŞI / *Hüseyin Peke*
SABRİ ALTINEL ÜZERİNE / *İbrahim Oluklu*
YAZI NOTLARI / *Kaan Özkan*

Şiirleriyle : *İlhan Berk, Rafael Alberti, Salâh Birsel, Vecihi Timuroğlu, Nihat Ziyalan, Başaran, İnci Asena, Enis Batur, Veysel Çolak, Abdülkadir Budak, Elif, küçük İskender, Akgün Akova, Yelda Karataş, Mim Kaf Agayef, Ece Aykız, Mete Özel, Nazmi Ağıl, Fatin Hazinedar.*

Bu Sayıdaki Ressam : *Alp Tamer Ulukılıç*

AYRICA

MEHMET H. DOĞAN'ın hazırladığı

1997 ŞİİR YILLIĞI

ADAM SANAT Aylık Sanat Dergisi; **Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi :** Küçükparmakkapı Sok. No : 17 80060 Beyoğlu-İstanbul; Tel. : (0212) 293 41 05; FAX : (0212) 293 41 08 **Dağıtım :** BİR-YAY A.Ş.; **ABONE KOŞULLARI :** Yıllık (12 sayı) 2.400.000 TL. (*Şiir Yıllığı* ile birlikte 3.000.000 TL.) Yurtdışı 60 DM; **Abone ve Eski Sayılar İçin Hesap No** : Anadolu Yayıncılık A.Ş. adına 662 720 nolu posta çeki.

Adam Öykü
İki Aylık Öykü Dergisi
Sayı 9
Mart-Nisan 1997
ISSN 1300-7556

Anadolu Yayıncılık A.Ş. Adına Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü :
İnci Asena

Genel Yayın Yönetmeni :
Semih Gümüş

ADAMÖYKÜ

ÖYKÜ

Pia ile Bir Öğleden Sonrası *Demir Özlü* 5
Şairlerin Peçetesi *Guillaume Apollinaire* 9
Yağmurda Kedi *Ernest Hemingway* 13
Biz Nerdeyiz, Ah Nerde? *Yüksel Pazarkaya* 29
Sampinge *Sadık Hidayet* 45
Duran Zaman *Ayfer Coşkun* 50
Bu Öyküyü Kim Yazdı *Ali Balkız* 56
Salyangozlu Ev *Semra Aktunç* 63
Kovan *Cemil Kavukçu* 66
Beşinci Katta Bir Pencere *Ahmet Yıldız* 98
Rastlantı *Eray Karınca* 105
Bronz Düş *Leyla Ruhan Okyay* 110
Doc *Dost Körpe* 114
Güneş, Kadın, Bir de Adam *Mehmet Demir* 119
Düşler Güçlenirken *Seçkin Gündüz* 122
Sokak... *Sedat Çilingir* 129

BU SAYININ KONUŞMASI

Ferit Edgü ile Dünden Bugüne 17

YAZILAR

İngilizcede Kısa Öykü *Walter Allen* 35
Bir Yanı "Kıraç Dağlar..." Bir Yanı... *M. Sadık Aslankara* 79
Kemal Tahir'in Tek Öyküsünde İpuçları *Hürriyet Yaşar* 90
Parçalı Bulutlu Havalar *Murat Yalçın* 95
Öykü Yazmak *Sevim Gündüz Raşa* 132
Dönence / Öyküde İzleksel Olan *Feridun Andaç, İnci Aral, Erendiz Atasü* 144

UNUTULMUŞ ÖYKÜLER

İnsanlar Böyledir İşte... *Cahit Sıtkı Tarancı* 141

BİR KİTAP BİR YAZI

Ne Kadar da Güzeldir Gitmek *Banu Yıldıran* 154
Geceye Uçurulan Güvercinler *Nalan Barbarosoğlu* 155

Çeviriler : Yurdanur Salman, Eray Canberk, Nezih Onur, Prof. Dr. Mehmet Kanar
Desenler : Semih Poroy, Necati Abacı

Kapak ve iç tasarım : Tülay Ulukılıç • **Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi :** Küçükparmakkapı Sokak, No : 17, 80060 Beyoğlu-İstanbul, Tel : (0212) 293 41 05 Fax : (0212) 293 41 08 • **Fiyatı :** 500.000 TL (KDV içinde) - Kıbrıs 600.000 TL • **Abone Koşulları :** Yıllık (6 sayı) 3.000.000 TL - Altı Aylık (3 sayı) 1.500.000 TL - Yurtdışı Yıllık 100 DM • **Abone İçin Hesap No :** Anadolu Yayıncılık A.Ş. adına. 662720 numaralı posta çeki. • **İlan Koşulları :** Tam sayfa (siyah-beyaz) 60.000.000 TL; yarım sayfa 30.000.000 TL; çeyrek sayfa 15.000.000 TL • **Dizgi :** Anadolu Yayıncılık A.Ş. Dizgi Birimi • **İç Baskı :** Şefik Matbaası • **Kapak Baskı :** Ana Basım • **Genel Dağıtım :** Biryay A.Ş. •
Gönderilen yazılar yayımlansın yayımlanmasın, geri verilmez.

Yaşar Kemal

Sarı Sıcak

Birinci basımı Sarı Sıcak adıyla 1952 yılında yapılan bu kitap, başka öyküler eklenerek genişletilmiş ve Sarı Sıcak - Bütün Hikâyeler adıyla ilk olarak 1967 yılında yayımlanmıştır.

"Korkunç bir duyarlık ve acımasız bir şiir..."

(*Observer*, İngiltere)

"Sadelik ve dürüstlükle anlatılan bu öyküler insanın belleğine kazınıyor."

(*The Milwaukee Journal*, ABD)

"Yoksulluk, boş inanlar, sinekler, toz, ölümüne çalışma, uçsuz bucaksızlık, bitkinlik, yabancılık, yılmazlık. (...) Çaresizlikten doğan acıma ve duyarlığın evrensel boyutları."

(*The Guardian*, İngiltere)

Çıktı

ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

DEMİR ÖZLÜ

Pia ile Bir Öğleden Sonrası

Önay Sözer'in unutulmaz 'Anna İle Bir Yaz' öyküsünü anımsayarak

BU DEFA yan çizemezdim. Oysa ona gitmenin tehlikeli olacağını baştan beri biliyordum. Bizim apartmanların arasındaki yolda karşılaşmıştık. Bisikletinin üzerindeydi. Uzaktan el ederek durmamı istedi. Durup beklemekten başka bir şey yapamazdım.

"Bir şişe uzo getirdim," dedi. "Bana uğra da birer kadeh içelim."

Konuşurken gözlerini kısıyordu. Gözlerinin kenarındaki çizgiler ortaya çıkıyor, bu yüzünü daha güzel yapıyordu. At kuyruğu yapılmış düz saçları başının arkasında sallanıyordu.

Nefesim kesilir gibi oldu.

"Saat dörtte uğrarım," dedim.

"Yunan adalarındaydım."

"Ne kadar da yanmışsın. Ne güzel bir renk bu."

Bu güneş yanığı ten aklımı başımdan alıyordu.

Nefes nefese eve geldim. Saat dörde kadar olan vakti nasıl geçireceğimi bilemiyordum. Heyecanımı bastırmak için bir kadeh bir şey içsem, zaten karışan düşünce düzenim daha da bozulacaktı. Güneş vardı. Banyo yapacaktım, ama geriye kalan vakitler... Bir öğleden sonra uykusu bile uyuyamazdım.

Saat dörtte kapısını çaldım.

"Bak, pay* da yaptım," dedi.

Mutfağın geniş penceresi güneşli terasa bakıyordu. Pay fırındaydı. Buz dolabını açtı. Büyük bir şişe uzo çıkardı. İki bardağa birer parça koydu.

"Bu bardaklar olur mu?"

Su bardağına benzeyen birer bardaktı bunlar. Tahta masanın üzerinde duruyorlardı.

"Olur, tabii."

"Buz da ister misin?"

"İsterim."

Terasa çıktık.

"Su eklemek gerekli buna."

Soğanlı, domatesli bir salata terastaki masanın üzerinde duruyordu. Sırtımı, bu yukarı katlardaki terasları ayıran duvara yaslayarak güneşe karşı oturdum.

"Yazdan kalma bir gün."

"Şaşırtıcı bir Eylül günü bu."

Gerçekten müthiş bir Eylül günüydü. Sanki yaz geri dönecekti. Güneş tam karşıda seyrediyor, sekizinci kattaki bu terası iyice ısıtıyordu. Kadehi yarılamadan :

"Gel, yanıma otur Pia," dedim. "Sen de sırtını duvara yasla."

Kısa, incecik bir yaz giysisi vardı üzerinde. Yıllarca önce, bir yaz günü, bahçede gördüğüm dolgun bacaklarının bir bölümünü örtüyordu. Güzel olan teniydi. Solgun renkte olmayan canlı bir ten. Ama asıl renkli camlı gözlüklerinin altından görünen gözlerinin ucundaki kırışıklıklardı beni ilgilendiren. Her zaman öyle düşünmüştüm. 'Bu kadına ne kadar da yakışıyor bu renkli gözlüklerle, o ışığa karşı kısılan gözlerin yarattığı kırışıklıklar.' Gerçekten, yıllar geçse de, bir şey yitirmiyordu bu yüz güzelliğinden.

"Ah, Pia," dedim. "Bu kadar güzel bir günde, işte bu terasta yanımda otur. Şu güneşe bak. Hayır kolay kolay batmayacak o."

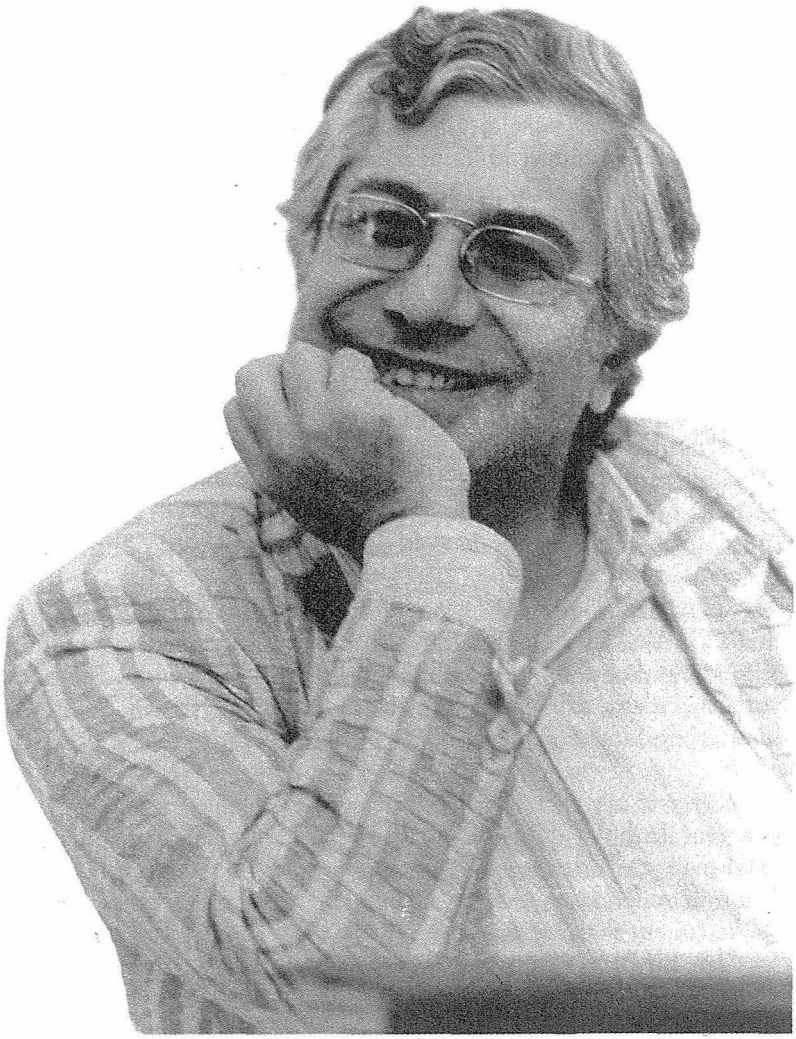
Paydan biraz yedim, salatadan çok az aldım. Ama Pia'nın ikram ettiği uzo bardakta bittikten sonra, küçük şişede getirdiğim *bourbon* viskiye başladım.

"Bundan ister misin Pia?"

Güzel hava onu da sersemletmiş gibiydi. Pia'nın uzosunu günlerce, belki de aylarca yudumlayarak, Yunanistan'da geçirdiği tatil günlerini anımsayacağını biliyordum. O da viskiden doldurdu bardağına.

Benim gibi, sırtı teras duvarına dayalı oturan Pia, önce, çok yakın bir arkadaşının ani ölümünden söz etti. Giderek, evin içinden, genç kadının bahçesinde otururken çekilmiş resimlerini getirdi. Öte yandan kadın henüz yeni çocuk sahibi olmuştu. Uzun uzun konuştu. Ölüme neden olan şey kır evinde çıkan yangındı. Hayır, çocuğuyla kendini kurtaramamıştı genç kadın. Kocası, daha büyük olan çocuklarıyla birlikte başka yerdeydi. Yaşamın pamuk ipliğine bağlı oluşu üzerine konuştuk. Hepsi boştu. Sadece güneş, güneşli iklimler, yazdan kalma bu Eylül günü güzeldi. Güneş karşıda, ötelerdeydi. Bulutlar yoktu. Uzakta ince bir çizgi halindeydiler. Demiryolunun ötesindeki kanalın suları da aydınlıktı. Kanal kentin ortasına doğru uzanıyordu. Ben de genç yaşta ölen bir arkadaşımın ani ölümünü anlattım. Daha sonra, daha etkili olacağını düşünerek konuyu genelleştirdim. Eski Yugoslavya'da yaşanan vahşetten söz ettim. Pia yanımda oturuyordu. Sutyensiz göğsü giysisinin altında kalkıp iniyor gibidi. Yüzü gene çok güzeldi. Arada bir bana çeviriyordu onu. Bacaklarının bir bölümünü görüyordum. Bu yazlık giysinin altına çok küçük bir külot giydiğini düşünüyordum. Kuşkusuz öyleydi. Beyaz bir külottu. Küçücük, incecik bir şeydi. 'Ah, Pia,' diye düşündüm. 'Ne istiyordun ki benden? Keşke beni terasına çağırmasaydın. Titrer gibiyim işte.' Mahalleyi kasıp kavuracak dedikoduları göze almak zorundaydım. Bir şey isteseydi benden, vermek zorundaydım onu.

Ardından kendi kuşağımızın gençlik düşlerinin gerçekleştirilemez olduğunu anladığımdan dem vurdum. Bana katılıyordu. Oysa on iki, on üç yaş kadar küçüktü benden. Artık benzeri düşleri – elbette daha gerçekçi düzeyde – çocuklarımıza aktarmamız gerektiği düşüncesini öne sürdü. Pek de öyle düşünmediğim halde (çocuklarımızın idealsiz yetişmeleri belki daha uygundu) katıldım düşün-

Berlin, 1987 (Fotoğraf : Marianne Fleitman)

cesine. Sonra da, bir an, orada sırtlarımız terasları ayıran duvara dayalı, bana biraz daha yaklaştığını sanarak :

"Seni öpebilir miyim Pia?" dedim.

Benimle öpüşeceğini sanıyordum. Tehlikeleri göze almaya mecburdum.

"Yok," dedi Pia. "Öpüşmeyelim."

Derinden derine içim rahat etmişti ama, gene de benden uzaklaşan şeyin o güzel ağızla, tam kıvamında bir kadın gövdesi olduğuna hayıflanıyor, yaz güneşiyle yanmış teninden gözlerimi alamıyordum.

"Ne var ki bunda?.. Kaç yıllık arkadaşız biz... Şimdiye kadar tamı tamına öpüşememiş olsak da. Ne kadar güzel bir kadınsın sen."

Pia, yanımda oturmayı sürdürüyor, bütün o geçirgen giysisiyle, beni hiçbir şeye zorlamadan, bir yandan ağırlaşabilecek bağlantılardan kurtararak, öte yandan da kendi çekici varlığından beni yoksun bırakarak, gözlerini, güneş gözlüğünün

ardında saklayarak duruyordu. Kimi Amerikan filmlerinde bu tür sahneler vardır ya : Güneş ışığına ya da kuru bir doğanın ışıklı parıltısına boğulmuş fotoğraflar... güneş gözlüklerinin kendilerini daha da çekici kıldığı sinema oyuncuları... işte öyle.

"Ah, Pia, nasıl da güç yaşamak burada, senin memleketinde."

Ardından protestan ahlakı konusunda uzun bir söyleve girişti. Konu pek düşünmediği bir konu olduğu halde, beni dinliyor, kavramları anlıyor, ama anlattıklarımın ruhunu hissetmiyordu.

"Daha yeni, Yunanistan'dan geldim. Orada yoğun bir cinsellik yaşadıktan sonra... şimdi... birdenbire yapamam bunu."

"Anladım. Anladım. Israr etmiyorum ben."

Ardından Pia, Yunanistan'da, bir adada ilişkisi olduğu bir adamdan söz etti. Yılda bir ya da iki hafta oraya turistik bir yolculukla gidiyor, cinsel yaşamını sadece orada yaşıyordu. İki İsveçli erkekle yaptığı birlikte yaşama denemelerinden sonra, artık kendi ülkesinden olanlarla böylesi bir ilişki kurmamayı kararlaştırmıştı.

"Hayır, asla!" diyordu. Ama bu Yunanlı adam da biraz tuhaftı. Kuşkusuz evliydi. Pia'nın buna bir diyeceği yoktu. Pia'yı turistik otelin bulunduğu sahilden alıp, küçük kentte onunla birlikte görünmek istemiyordu. Kente ayrı ayrı gidiyorlardı. Adam, daha sonra, geç vakit erkek arkadaşlarıyla buluşmaya gidiyor, o kısa tatilde kimi sabahları onlarla birlikte ediyordu. Belki eşcinsel bir yanı da vardı.

Kuzeyde aşk yaşamını bu türlü kurmuş birçok kadın tanımıştım. İçlerinde çok genç kadınlar da vardı. Bu ilişkilerini anlattıkları zaman dürüstçe davrandıklarına inanıyorlardı. İşte böyle yaşıyordu ve onu anlatmıştı. Ne denebilirdi ki? Benim içimden taşan sevişme ahlakına benzemiyordu. Zorunlu olarak gizli kalsa da, kapalı entrikalar içinde sürse de yaşanmalıydı cinsel hayat.

"İşte bir Bizanslı ahlakı Pia."

"Ama dürüst olmaz, değil mi bu?"

"Ama elden kaçan hayat değil mi Pia? İnsanlar yüzyıllardır bu tabuları ortadan kaldıramıyorlarsa, dahası hep yeni yeni tabular arıyorlarsa, yaşamın aslından büsbütün vazgeçmek mi gerekli? Bedenler öldürülmeli mi? Bütün o yalnız vakitlerde kabaran arzular... bunlar atılmalı mı bir yana?"

Sonra daha da oturduk. Gittikçe yavaşlayan, temposunu yitiren konuşmalarla, kente baktık. Parlayan demiryolunu, ışıkları ilerdeki kanalın sularına da vuran güneşi seyrettik.

Kafamda ahlak üzerine karmakarışık düşünceler, bir iç rahatlaması mı, yoksa bir boşluk duygusu mu olduğunu ayırt edemediğim duygular sarmalıyla ayrıldım Pia'nın evinden. Asansörden sokağa çıktığımda güneş batıda hâlâ parıldıyor, bizim apartman bloklarını çevreleyen bahçeye kadar ışıklarını yayıyordu.

'Ah, Pia, o güneş yanığı teninle, o kadar güzel olan gövden... o canlılığa dokunacak kadar yaklaşıp da uzaklaşmak zorunda kalan varlığım, şimdi kendi oturduğu apartmana dönen bu ayaklanmış gövde... Oysa yaklaşan ölüm değil mi? Yıllar geçiyor. Senin kokunu bunca yakından duymuşken... Nereden bulacağız, yeniden bu güneşli Eylül gününü?' ◉

GUILLAUME APOLLINAIRE

Şairlerin Peçetesi

HAYATIN, sanatın sınırına gelmiş olan Justin Prérogue ressamdı. Kendisiyle birlikte yaşayan bir kadın arkadaşı vardı ve şairler kendisini görmeye gelirlerdi. Yazgının yıldız yerine tahtakurularını tavanına serpiştirdiği işliğinde şairlerden biri akşam yemeğine kalırdı zaman zaman.

Yemek masasında asla rastlaşmayan dört konuk vardı.

David Picard, Sancerre'liydi; kentteki birçokları gibi, Hıristiyan olmuş bir Yahudi aileden geliyordu.

Veremli olan Léonard Delaisse, gülmekten öldürecek yüz ifadeleriyle esinli hayatını tükürüyordu.

Georges Ostréole, eskiden Herkül'ün yaptığı gibi, kavşakta hangi yolu seçmeli gibilerden endişeli gözlerle düşüncelere dalıyordu.

Jaime Saint-Félix yığınla hikâye biliyordu; sanki boynu vücuduna vidalanmış gibi başı omuzlarının üstünde dönebiliyordu.

Onların dizeleri hayranlık vericiydi.

Yemekler bitmek tükenmek bilmiyordu ve aynı peçete sırayla dört şairin önüne seriliyordu ama bu durum onlara söylenmiyordu.

Bu peçete azar azar kirlendi.

İşte yumurta sarısının yanında çizgi halinde koyu bir ıspanak izi. İşte şaraplı ağızların bıraktığı halkalar ve yemeğe bulaşmış bir elin parmaklarının bıraktığı beş tane koyu damga. Bir balık kılçığı bir mızrak gibi keten dokumayı delip geçti. Bir pirinç tanesi bir köşeye yapışıp kurudu. Sigara külü de bazı kısımları ötekilerden daha fazla kirletip kararttı.

– David, işte peçeteniz, diyordu Justin Prérogue'un kadın arkadaşı.

– Peçeteler almayı da düşünmeli, diyordu Justin Prérogue, para olunca şunu at gitsin.

– Peçeteniz kirli, David, diyordu Justin Prérogue'un kadın arkadaşı, gelecek sefere değiştireceğim. Çamaşırcı kadın bu hafta gelmedi.

– Léonard, buyrun peçetenizi, diyordu Justin Prérogue'un kadın arkadaşı. Kömür sandığına tükürebilirsiniz. Peçeteniz nasıl da kirli! Çamaşırcı kadın yıkadıklarını getirir getirmez sizin peçeteyi değiştireceğim.

– Léonard, tükürürken sizi gösteren bir portrenizi yapmam gerekecek, diyordu Justin Prérogue, ve üstelik böyle bir heykel yapmak niyetindeyim.

⁂

– Georges, size hep aynı peçeteyi vermekten utanıyorum, diyordu Justin Prérogue'un kadın arkadaşı. Çamaşırcı kadın ne halt ediyor bilmem. Çamaşırlarımı getirmiyor.

– Yemeğe başlayalım, diyordu Justin Prérogue.

⁂

– Jaime Saint-Félix, size yine aynı peçeteyi vermek zorundayım. Bugün elimde başkası yok, diyordu Justin Prérogue'un kadın arkadaşı.

Ressam da, bütün yemek boyunca bir yığın hikâye dinleyerek şairin başını döndürüyordu.

Ve mevsimler geçti.

Şairler sırasıyla peçeteyi kullanıyorlardı ve şiirleri hayranlık vericiydi.

Léonard Delaisse hayatını daha da gülünç tükürüyordu ve David Picard da tükürmeye koyuldu.

Zehirli peçete David'den sonra sırayla Georges Ostréole ve Jaime Saint-Félix'i harap etti, ama onlar bunu bilmiyorlardı.

İğrenç bir hastane paçavrasına benzeyen peçete dört şairin dudaklarından dökülen kanla lekelendi ve akşam yemekleri bitip tükenmek bilmiyordu.

Sonbahar başlangıcında Léonard Delaisse hayatının geri kalanını tükürdü.

Şehvetle sarsılan kadınlar gibi öksürükle sarsılan öteki üç şair hemen hemen aynı günlerde değişik hastanelerde öldü. Dört şair de, sanki pek mutlularmış gibi, öylesine güzel şiirler bıraktılar geriye.

Ölümleri, beslenmeye değil, ama beslenememeye ve coşku dolu uykusuz gecelere yoruldu. Çünkü, bu kadar kısa bir sürede, eşi benzeri olmayan dört şairi bir tek peçete öldürebilir miydi sahiden?

Konuklar ölünce peçete yararsız bir duruma düştü.

Justin Prérogue'un kadın arkadaşı peçeteyi kirliye atmak istedi.

"Pek kirli hakikaten ve kötü kokmaya başlıyor," diye düşünerek peçeteyi açtı.

Ama, peçete açılınca, Justin Prérogue'un kadın arkadaşı şaşkınlığa düştü ve arkadaşına seslendi, adam hayran kaldı :

Guillaume Apollinaire (1880-1918) kısa yaşamında 20. yüzyılın başındaki Fransız edebiyat ve sanat çevrelerinde gelişen tüm öncü akımların içinde yer alan, şiir sanatının önünde yeni yollar açılmasına katkıda bulunan şair. Paris'te bir yandan yazar olarak ün kazanırken, öte yandan edebiyat çevreleriyle ve Maurice de Vlaminck, André Derain, Raoul Dufy ve Pablo Picasso gibi sonradan ünlenecek genç ressamlarla dostluklar kurdu. Çağdaşlarına Henri Rousseau'nun resimlerini ve Afrika heykelciliğini tanıttı ve Picasso ile birlikte, resmin yanı sıra edebiyatta da kübist estetiğin ilkelerini oluşturmaya çalıştı. 1914'te orduya yazıldı; 1916'da başından yaralandı; aldığı yaralardan zayıf düşmesi yüzünden, İspanyol gribindan öldü. • Şiirleri *Apollinaire'den Şiirler* (1965), *Bir Aşk Kırgınının Şarkısı* (1965), *Şiirler* (1975), *Dünya Gülü* (1986) adlarıyla Türkçeye çevrilmiştir.

– Bu hakiki bir mucize! Senin incelikle açıp serdiğin bu pis mi pis peçete, kurumuş pisliği ve çeşitli renkler yardımıyla, ölen dostumuz David Picard'ın çizgilerini gözler önüne seriyor.

– Öyle değil mi? diye mırıldandı Justin Prérogue'un kadın arkadaşı.

Her ikisi, sessizce, mucizevi resme bir süre baktı ve sonra peçeteyi yavaşça çevirdiler.

Ama bir anda, öksürmeye çalışan Léonard Delaisse'in gülmekten ölen korkutucu görüntüsünün belirdiğini görerek sapsarı kesildiler.

Peçetenin dört köşesi de aynı mucizeyi sunuyordu.

Justin Prérogue ve kadın arkadaşı, kararsız Georges Ostréole'ü ve bir hikâye anlatmak üzere olan Jaime Saint-Félix'i gördüler.

– Bırak şu peçeteyi, dedi Justin Prérogue birdenbire.

Örtü düştü ve yere yayıldı.

Justin Prérogue ve kadın arkadaşı, güneşlerinin çevresinde dönen yıldızlar gibi uzun zaman döndüler ve bu Azize Veronica,* dört kat bakışıyla, sanatın sınırı üstünden hayatın sınırlarına kaçmalarını emrediyordu onlara. ❁

Fransızcadan çeviren : Eray Canberk

*Azize Veronica : Çarmıhını Golgota'ya taşıyan Hz. İsa'ya terini silmesi için mendilini veren ve mendilini geri aldığı zaman Hz. İsa'nın yüz çizgilerinin mendile işlendiğini gören ermiş kadın. (ç.n.)

ERNEST HEMINGWAY

Yağmurda Kedi

OTELDE konaklayan yalnızca iki Amerikalı vardı. Odalarına gidip gelirlerken merdivende yanlarından geçtikleri insanların hiçbirini tanımıyorlardı. Odaları ikinci katta denize bakıyordu. Parka, savaş anıtına da bakıyordu. Parkta büyük palmiyeler, yeşil banklar vardı. Hava iyi olduğunda her zaman şövalesiyle bir ressam oluyordu. Ressamlar palmiyelerin gelişme biçiminden, parklara ve denize bakan otellerin canlı renklerinden hoşlanıyorlardı. İtalyanlar savaş anıtını görmek için uzaklardan geliyorlardı. Anıt bronzdan yapılmıştı ve yağmurda parlıyordu. Yağmur yağıyordu. Yağmur palmiye ağaçlarından damlıyordu. Sular çakıl patikalarda havuzcuklar oluşturuyordu. Deniz yağmurda uzun bir çizgi boyunca karaya yükleniyor, yağmurda uzun bir çizgi boyunca yeniden karaya yüklenebilmek için plajın ötelerine çekiliyordu. Arabalar anıtın yanındaki alandan gitmişlerdi. Alanın karşısında, kahvehanenin kapı ağzında bir garson durmuş boş alana bakıyordu.

Amerikalı kadın pencerede duruyor, dışarıya bakıyordu. Dışarıda, pencerelerinin tam altında bir kedi üzerine sular damlayan yeşil masaların birinin altında oturuyordu. Daha çok ıslanmamak için olabildiğince büzülmeye çalışıyordu.

"Aşağıya inip kediciği alacağım," dedi Amerikalı kadın.

"Ben alayım," diye yataktan önerdi kocası.

"Yo, ben alırım. Zavallı kedicik dışarıda masanın altında ıslanmamaya çalışıyor."

Kocası okumayı sürdürdü, yatağın ayakucunda iki yastığa sırtını dayamış uzanıyordu.

"Islanma," dedi.

Karısı aşağıya indi, büronun önünden geçerken otel sahibi ayağa kalkıp eğilerek onu selamladı. Masası geride, duvar dibindeydi. Yaşlı bir adamdı ve çok uzun boyluydu.

"Il piove," dedi kadın. Otelciden hoşlanıyordu.

"Si, si, Signora, brutto tempo. Hava çok kötü."

Loş odada, geride masasının arkasında ayakta duruyordu. Kadın ondan hoşlanıyordu. Her türlü yakınmayı son derece ciddiye almasından hoşlanıyordu. Ağırbaşlılığından hoşlanıyordu. Kendisine hizmet etmeyi istemesinden hoşlanıyordu. Otelciliği benimsemiş olmasından hoşlanıyordu. Yaşlı, geniş yüzünden ve kocaman ellerinden hoşlanıyordu.

Ona karşı duyduğu hoşnutlukla kapıyı açıp dışarıya baktı. Yağmur hızlanmıştı. Muşamba pelerinli bir adam boş alanı geçip kahvehaneye gidiyordu. Kedi sağ yanda olmalıydı. Saçak altından gidebilirdi belki. Kapı ağzında dururken arkasında bir şemsiye açıldı. Odalarına bakan hizmetçi kızdı.

İtalyanca, "Islanmamalısınız," diyerek gülümsedi. Kuşkusuz, otelci göndermişti onu.

Şemsiyeyi üzerinde tutan hizmetçiyle birlikte pencerelerinin altına gelinceye değin çakıl patika boyunca yürüdü. Masa oradaydı, yağmurda yıkanmış parlak yeşil olmuştu, ama kedi gitmişti. Birden düş kırıklığına uğradı. Hizmetçi gözlerini kaldırıp baktı.

"Ha perdutto qualque cosa, Signora?"

"Bir kedi vardı," dedi Amerikalı genç kadın.

"Kedi?"

"Si, il gatto,"

"Kedi?" diyerek güldü hizmetçi. "Yağmurda kedi?"

"Evet," dedi, "masanın altında." Sonra, "Ah, öyle istemiştim ki onu. Bir kedicik istemiştim."

İngilizce konuşunca hizmetçinin yüzü gerildi.

"Gelin, Signora," dedi. "İçeri girmeliyiz. Islanacaksınız."

"Sanırım öyle," dedi Amerikalı genç kadın.

Çakıl patikadan geri döndüler ve kapıdan geçtiler. Şemsiyeyi kapatmak için hizmetçi dışarıda kaldı. Amerikalı genç kadın ofisin önünden geçerken padrone masasından eğilerek onu selamladı. İçinde bir şeyin küçüldüğünü, daraldığını duydu. Padrone kendisini aynı zamanda hem pek önemsiz, hem de gerçekten önemli biriymiş gibi duyumsamasına neden oldu. Bir an için son derece önemli biriymiş duygusuna kapıldı. Merdivenleri çıktı. Odanın kapısını açtı. George yataktaydı, okuyordu.

"Kediyi aldın mı?" diye sordu kitabı bırakırken.

"Gitmiş."

"Kim bilir nereye gitti," dedi gözlerini dinlendirirken.

Kadın yatağın üzerine oturdu.

Ernest Hemingway (1899-1961) çağdaş Amerikan edebiyatının önde gelen roman ve öykü yazarlarından. Avcılık, boğa güreşleri ve savaşın verdiği heyecanları bütün boyutlarıyla yeniden yaratmayı amaçlayan yazılarında, erkekliği ve cesareti öne çıkaran bir tutum sergiledi. Gelişmiş estetik duyarlılığının ürünü olan kendine özgü bir üslubu vardı. 1954 Nobel Ödülü'nü kazandı. Yapıtları dilimize tekrar tekrar çevrilmiş, bazıları değişik adlarla yayımlanmıştır. Türkçede : *Çanlar Kimin İçin Çalıyor* (1946), *Gene Sabah Oldu* (1946), *İhtiyar Adam ve Deniz* (1953), *Denizin Değiştirdiği* (1954), *Silahlara Veda* (1954), *Afrika'nın Yeşil Tepeleri* (1955), *Kadınsız Erkekler* (1960), *Ya Hep Ya Hiç* (196), *Irmaktan Öteye ve Ağaçların İçine* (1965), *Akıntı Adaları* (1972), *Paris Bir Şenliktir* (1975), *Kazanana Ödül Yok* (1984). (*Dünya Yazınından Seçilmiş Kısa Öyküler*'den (Derleyen: Memet Fuat; Adam Yayınları)

"Çok istemiştim onu," dedi. "Niye bu kadar çok istedim bilmiyorum. O zavallı kediciği istemiştim. Yağmurda zavallı bir kedicik olmak hiç de hoş değil."

George okuyordu yine.

Gidip tuvalet masasına, aynanın karşısına oturdu, el aynasıyla kendine baktı. Yandan görünüşünü inceledi, önce bir yandan, sonra da öbür. Sonra, başının arkasını ve boynunu.

"Saçımı uzatsam, iyi olur mu dersin?" diye sordu, yeniden yandan görünümüne bakarak.

George başını kaldırdı ve genç karısının bir oğlan çocuğunki gibi kısa kesilmiş ensesini gördü.

"Ben böyle olduğu gibi beğeniyorum."

"Ben bıktım artık," dedi. "Oğlan çocuğu gibi görünmekten bıktım."

George yatakta konumunu değiştirdi. Konuşmaya başladığından bu yana gözünü ondan ayırmamıştı.

"Oldukça güzel görünüyorsun," dedi.

"Saçımı sımsıkı, dümdüz geriye toplamak, arkada varlığını duyabileceğim büyük bir topuz yapmak istiyorum," dedi. "Kucağımda oturacak, okşadığımda mırıldanacak bir kedicik istiyorum."

"Hı?" dedi George, yattığı yerden.

"Masada kendi gümüş takımlarımla yemek yemek de istiyorum, mum da istiyorum. Bahar olsun istiyorum ve de dışarıda ayna karşısında saçımı fırçalamak istiyorum ve bir kedicik istiyorum ve yeni giysiler istiyorum."

"Oh, kes artık, bir şey al da oku," dedi George. Yine okuyordu.

Karısı pencereden dışarıya bakıyordu. Artık hava iyice kararmıştı ve palmiye ağaçlarına hâlâ yağmur yağıyordu.

"Yine de, bir kedi istiyorum," dedi. "Bir kedi istiyorum. Hemen bir kedi istiyorum. Uzun saçım ya da eğlenecek başka bir şey olmasa bile, bir kedim olabilir."

George dinlemiyordu. Kitabını okuyordu. Karısı pencereden dışarıya, artık ışıkların yandığı alana baktı.

Biri kapıyı çaldı.

"Avanti," dedi George. Başını kitaptan kaldırıp baktı.

Hizmetçi kız kapı ağzında duruyordu. Bedeninden aşağı sarkan büyük bir alaca kediyi kendine bastırmış sımsıkı tutuyordu.

"Affedersiniz," dedi, "padrone bunu Signora'ya getirmemi istedi." ❁

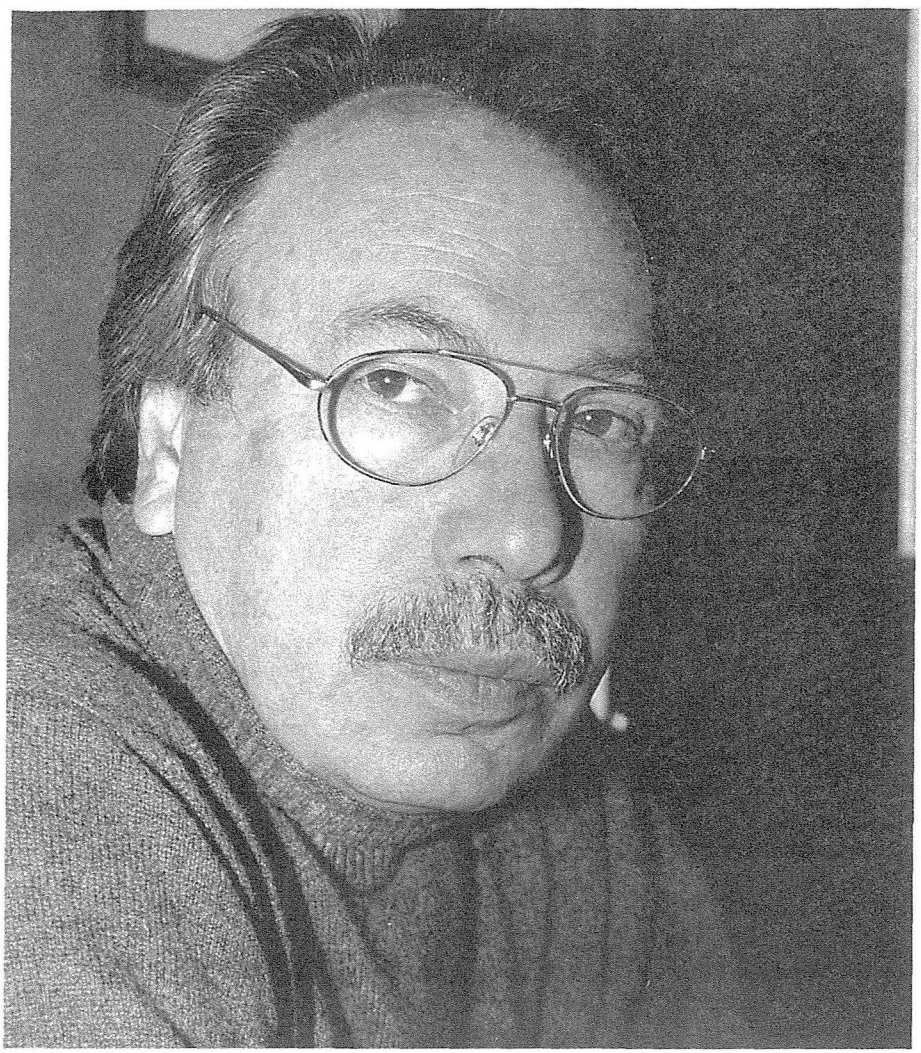
İngilizceden çeviren : Nezih Onur

Bir yazara üç noktadan bakılabilir : Bir öykücü olarak görülebilir, bir öğretmen olarak, bir büyücü olarak. Büyük yazar bu üç niteliği – öykücü, öğretmen, büyücü – birleştirir, ama onda ağır basan, onu büyük yazar kılan özellik, büyücülüğüdür.

– Vladimir Nabokov

Ferit Edgü ile Dünden Bugüne

"Türk edebiyatında öykünün, romandan daha önemli bir yer tuttuğuna inanıyorum."

Fotoğraf : Taner Şehri

Konuşan : Feridun Andaç

Yaşamınız ve yapıtlarınız üzerine konuşmayı pek sevmediğinizi sanıyorum. Bu kez, biraz buna kapı aralamak istiyoruz. Yazmak eyleminiz oldukça geniş bir ekseni kapsıyor : Öykü, roman, şiir, deneme... Bunlara bir de resmi eklersek... Gerçi biz öykücülüğünüz üzerine konuşacağız. Yine de sözü biraz ötelerden başlatalım, dilerseniz. Güzel Sanatlar Akademisi'ne gelene kadarki dönemden söz etmenizi isteyeceğim. Sizi yazı'yla, sanat'la buluşturan neydi?

– Yalnızlık. Yalnızlıkların en dayanılmaz olanı, çocuk yalnızlığı. Bu yalnızlığımı paylaşacak kimse olmadığı için kitapların dünyasına sığındım çok küçük yaşlarda. Sonra bu dünya içinde kendime bir yer edinmek istedim. İşte beni "yazı" ve "sanat"la buluşturan etkenler.

Bu süreçte okuduklarınız, etkilendikleriniz?

– Elime ne geçerse okurdum. O dönemde (savaş yılları) gazete kâğıtlarından yapılan kesekâğıtları vardı; düzgünce açıp, onları da okurdum. Ancak edebiyatla ilk buluşmam Sait Faik'in *Şahmerdan*'ıyla oldu. Geçende, bir hafta sonu ziyaretinde, Beykoz'daki eski evin tavan arasındaki kitaplar arasında buldum onu. Eylül 1951 baskısı – *İkinci Basılış,* demiş Yaşar Nabi – Dikişsiz, tel zımbasız, 112 sayfalık bir cep kitabı. Fiyat 100 kuruş.

Bu kitaptan önce, Halide Edip'i, Yakup Kadri'yi, Reşat Nuri'yi, hatta Tolstoy'u okumuştum. Ama bana el eden, beni yepyeni bir dünyanın içine çeken, Sait Faik'in *Şahmerdan*'daki öyküleri oldu. Demek böyle sıradan insanların, günlük yaşamları da yazılabiliyordu. Kim yazmış olursa olsun, kim yayımlamış olursa olsun (çünkü on beş-on altı yaşlarındaydım ve ne Sait Faik'in adını biliyordum, ne de Varlık Yayınları'nın önemini), yalnızca yazılmış ve yayımlanmış olması yeterliydi benim için : Ben de yazabilirdim.

Önceleri şiirler yazıyordunuz, sanırım 1950'lerin başında "Kaynak" dergisinde yayımlandı bazıları.

Öykü sonra'dan geldi. Bu seçiminiz / yöneliminiz nasıl oldu?

– *Garip* şiiri, kolay bir şiir olarak görünür. Özellikle şiirin ne olduğunu bilmeyenlere. Ben de, tüm yaşıtlarım gibi, bu kolaylığa kapılmış olmalıyım o dönemde (ki her gün bir düzine şiir yazıyorum). Ne yazık ki bunlardan birkaçı da yayımlandı. Ama Sait Faik'le karşılaşmam gözümü açtı; şiiri bir anda tümüyle bırakıp öykü yazmaya yöneldim. Bizden öncekilerin yolundan gitme yerine, kimselere benzemek istemeyen, çağrışımlara açık, fantastik öğelerin ağır bastığı, ama gene de (ya da özellikle) bir hayli acemi öykülerdi bunlar.

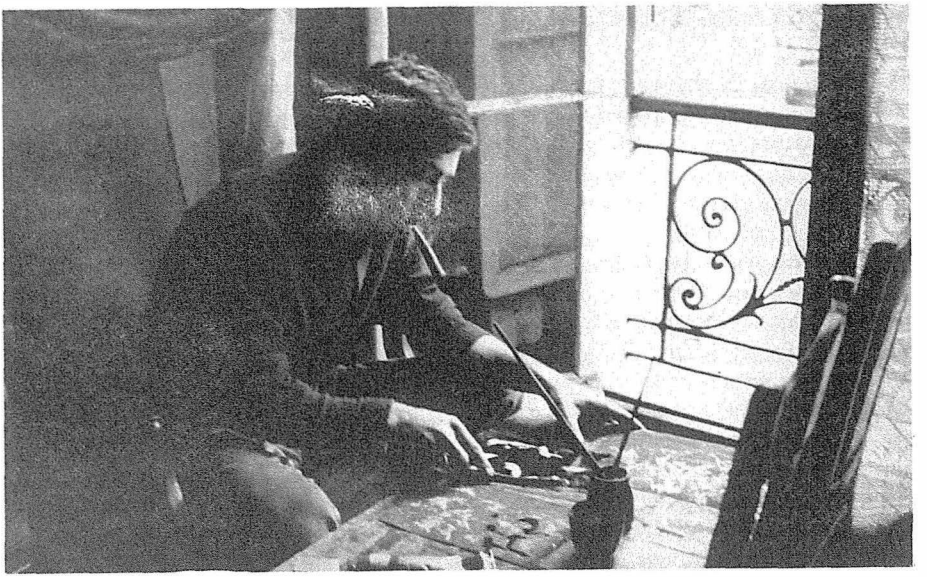
Kitaplarımdan birine bunlardan yalnızca birini (sanki bir anı olarak) aldım : *Yitik Gün.* "Vatan"ın "Sanat" ekinde yayımlanmıştı, 1954 yılında, hatırlarım, Sait Faik'in çok sevdiği Fethi Karakaş'ın bir deseniyle.

Yayımlanan ilk öykünüz 1953 tarihini taşıyor. İlk kitabınız Kaçkınlar 1959'da okura ulaştı. 1958'de Paris'e ressam adayı olarak gidip edebiyatçı olarak döndünüz. Önce, bu öne geçiş üzerinde duralım, dilerseniz.

– Sanırım ilk öyküm 1953'te yayımlandı. "Yitik Gün" yayımlanmış ikinci ya da üçüncü öyküm olsa gerek. Bir on yedi yaş öyküsü.

Hayır, Paris'e ressam olmak için gitmedim. Çok şükür, daha o yıllarda, ressam olmak için kitapların ve müzelerin dışında bir yerlere gitmek gerekmediğinin bilincindeydim. Akademi'ye de ressam olmak için girmemiştim. Bir yerde okumam gerekiyordu, kendimi en özgür duyacağıma inandığım Akademi'yi seçmiştim. Yanılmadığımı da gördüm.

O dönem için çok zengin bir kitaplığı vardı Akademi'nin. Sanat, edebiyat kitaplarının yanı sıra, özellikle Fransızca süreli yayınlar düzenli olarak geliyordu. Ben de zamanımın büyük bir bölümünü kitaplık-

Paris, 1960

ta geçiriyordum. Orda çok şeyler öğrendim. Doğrusu, öğrencisi olduğum Bedri Rahmi de, halden anlayan bir hocaydı. Kitaplıkta okuduklarımı, arkadaşlarıma özetlemem koşuluyla hoş görüyordu beni.

Akademi'ye nasıl, niçin gittimse, Paris'e de öyle gittim. Sanat, özgürlük, yaratıcılığın her türü ancak Paris'te vardı. Bu düş, yalnız genç Türkler için değil, Doğu'dan Batı'ya tüm ülkelerin gençleri, sanatçıları için geçerliydi.

Uzun yıllardan beri, Menderes hükümeti yurtdışına öğrenci göndermiyordu. 1958 yılında sınavla Avrupa'ya öğrenci göndermeye karar verdi hükümet.

Ben de sınava girip kazanınca, ilkin kapağı Münih'e, ordan da Paris'e attım. Paris'i yaşamak, o havayı solumak, olup biteni öğrenmek, bilgilenmek için gittim Paris'e, ressam olmak için değil.

Paris'te olduğum için resim yaptım. Sergilere katıldım.

Ama kendimi hep bir yazar duyuyordum. *Kaçkınlar* (Vedat Günyol'un himmetiyle) ben Paris'teyken yayımlandı. İkinci kitabım *Bozgun*'u da oralarda yazdım. Bu arada bir yığın yazı, çeviri...

Bir kazazede gibi Doğu'nun bir ucuna (Hakkâri) gidiş; (1964) buradaki zorunlu ikamet sizin yaratıcılığınızda derin izler bırakır. Paris - Pirkanis hattında, yaşadığınız değişim / etkileşim üzerine neler söyleyeceksiniz?

– Paris'ten, eğer deyiş yerindeyse, "gönüllü" olarak geldim askerliğe. 27 Mayıs'ın güzel bir armağanı, yedeksubay öğretmenlik vardı, biliyorsunuz; bundan yararlanmak istedim. Paris'teki evimi barkımı bırakıp Türkiye'ye döndüm ve bir yetkilinin gülerek söylediği gibi Paris'le kafiyeli bir köye, Hakkâri'nin en yüksek köyü Pirkanis'e gönderildim. Pirkanis, kendimi ve bildiklerimi sınamamda yardımcı oldu. İnançlarımı, insanlara, doğaya bakışımı, kitaplardan öğrendiklerimi, o Allah'ın dağında, on dört haneli, yolu, elektriği, telefonu olmayan bir köycükte, tüm dünyası o dağlar, o koyunlar olan insanların arasında, yeniden gözden geçirmek olanağını buldum bütün bir kış boyu. Ama insanoğlu her gittiği yere kendini de götürdüğüne göre...

Hakkâri serüveninden on yıl sonra yayımladığım *Kimse*'de bunu dile getirmeye çalıştım. *Kimse*'yi iki yıl sonra *"O" / Hakkâri'de Bir Mevsim* izledi. Bunlarla ya da geçen yıl yayımladığım *Doğu Öyküleri*

ile *Kaçkınlar* ya da *Bozgun*'u karşılaştırırsanız nerden nereye varmış olduğumu görürsünüz. Korkarım, aradan geçen süre içinde pek bir "mesafe" alamadım. Belki tekilden çoğula geçtim. Daha doğrusu, tekilin içindeki çoğula.

1950'lerin yazın / kültür ortamında, ilk öykülerinizle gelen, 'aykırı' bir yan vardı. Bu, bir anlamda, tepkiye de dönüştü sanırım. Sizlerin, özellikle 'a' kuşağı ve 'mavi'cilerin çıkış noktası neydi? Yaşamı, sanatı algılayış, dönüştürüş ereğiniz nasıldı?

– Aykırılık, çocukluğumdan beri benim tabiatımda vardı. Ona hiç ihanet etmedim. Aykırılığı yazarlığın, sanatçılığın kaçınılmaz öğesi olarak gördüm. Hatta bir erdem. Ama aykırılıklar, tepkiler, başka aykırılıklarla, tepkilerle anlam kazanır.

Bizler, benim kuşağımın hemen tüm yazarları Sait Faik'in aykırılığının devamcısı olarak duyduk kendimizi. O aykırılığın boyutlarını geliştirmeye çalıştık. Yazının alanına giren her şeyde.

Bizden sonra gelenlerde ise bizdeki bu aykırı bilincin etkilerini göremiyorum ne yazık ki. Ola ki, onları etkileyecek güçte yapıtlar vermedik, kim bilir...

Kaçkınlar'dan Doğu Öyküleri'ne uzandığımızda : Ferit Edgü öyküsünde üslupçu yanın belirgince öne çıktığını görüyoruz. Yazın evreninizde temel kaygınız, kuşkusuz, bu değil. Ama bir yazarda asal olması gereken de bir yan! Öyküye döndüğümüzde, bu anlamda, size yakın uzak olanlara bakarken neler düşünüyorsunuz şu an?

– İlk yazı denemelerinden sonra, benim kuşağımın yazarları, çok erken, kişisel bir "üslup" yaratmanın yazarlığın ilk koşulu olduğunu anladık. Dünyaya ve sanata bakışımız ne kadar özdeşlik gösterirse göstersin, yazar kişiliğimizin yazıya yansıması gerektiğini düşünüyorduk. Bugün, belki garip gelebilir, ama bu, bir "üsluba" sahip olmak başlıca tasamızdı. Sürekli temrinler yaptığımı çok iyi ansıyorum.

Kaçkınlar böyle ortaya çıktı.

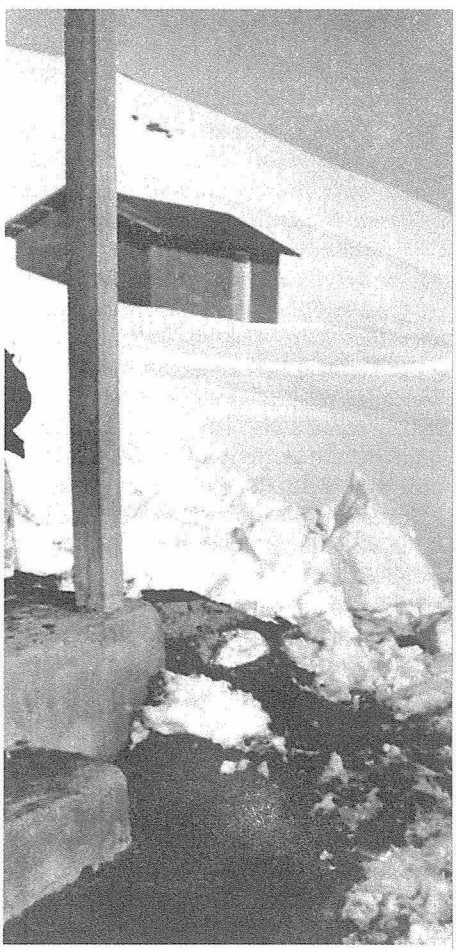
O dönemde yayımlanan bizim kuşağın erken kitapları yan yana konulacak olursa, bu tasanın, Tahsin Yücel'den Tarık Dursun'a; Buyrukçu'dan Orhan Duru'ya; Bilge Karasu'dan Onat Kutlar'a;

Yüksel Arslan ile "İstanbul Hatırası", 1958

Feyyaz Kayacan'dan, Demir Özlü'ye, Adnan Özyalçıner'e, Yusuf Atılgan'a, Vüs'at O. Bener'e, Nezihe Meriç'e, 1950'lerde nasıl birbirinden değişik, renkli, zengin bir üslubun, Sabahattin Ali, Sait Faik, Orhan Kemal'den sonra (hatta son ikisiyle birlikte) Türk edebiyatına yerleştiğini gösterir. *Kaçkınlar*'dan, *Doğu Öyküleri*'ne uzanırken, bu gerçeği görmezlikten gelmemek gerektir. Çünkü bu, benim tek başıma öykücülüğümden daha önemlidir. Daha çok üzerinde durulması gereken bir olgudur.

Bana "yakın uzak olanlara bakarken, şu an" düşündüğüm daha çok bunlar.

Pirkanis. Lojman.

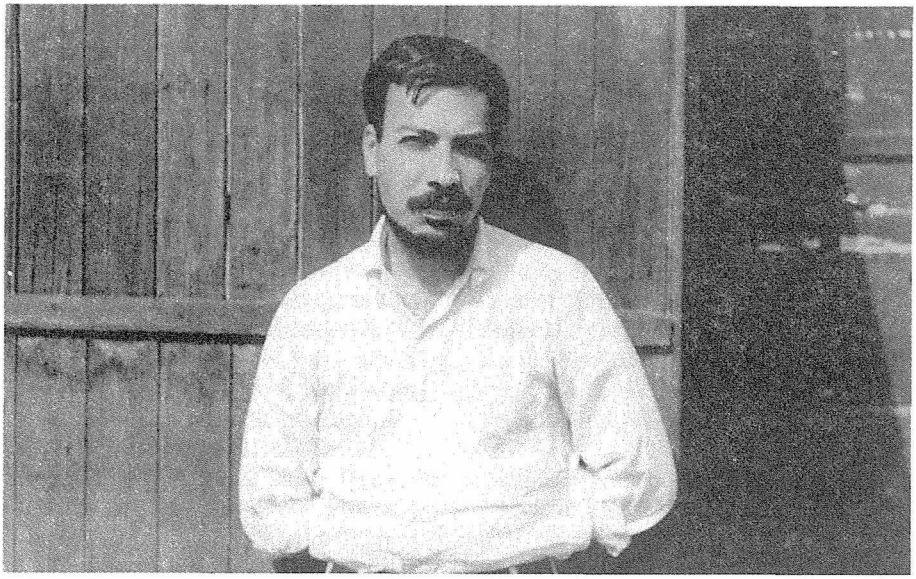
Niçin? Çünkü, bizlerden önce, Türk öykücülüğü, hiç bu kadar çok sesli olmamıştı. Birbirinden bu denli farklı ve çağdaş üsluplar da söz konusu olmamıştı.

"Yazarken, bir yazar olmaktan çok, bir birey olmayı başarmayı amaçlıyordum" diyorsunuz. (Kaçkınlar) O günlerin yazma çabasına dönüp bakarken, geldiğiniz çizgideki konumunuz için ne söyleyebilirsiniz? Sanatın hangi kulvarı sizi daha çok kendi içine çekiyor?

– Yazmayı, oldum olası bir varoluş sorunu olarak gördüm. 1950'lerin sonunda, *Kaçkınlar*'ı yazarken de, bugün de. Aradan geçen kırk yıl, bu konuda hiçbir şeyi değiştirmedi. Renkler ve biçimler de, sözcükler de içlerini çekmekteler. Birkaç gün önce, Henri Michaux'nun yaşamının son günlerinde, sözcüklerden uzaklaşıp resme yöneldiğini ve ressamlar tarafından, resim yapan şair olarak değil, resim yapan ressam olarak değerlendirilmek istediğini okudum. Benim böyle bir sevdam yok. Ama gitgide sözcüklerden uzaklaşıyor gibiyim.

Sanatta her yeninin benimsenmesi güçtür. Önce anlam verilemez, anlamsız bulunur çoğu kez. Farklı olanın ne olduğu ise değerlendirilemez. Kuşağınız, biraz da, böyle bir ortamda filizlendi. Hatta şöyle diyorsunuz Kaçkınlar'ın ikinci basımının "sonsöz"ünde : "Bu açıdan bakıldığında, diyebilirim ki, bir yalnızlıkta yazdık. Bireyselliğe yer olmayan bir toplumda, birer aykırı olarak, birer horlanmış olarak yazdık. Kendi benzerlerimizi bulmak için yazdık. Bizim dilimizden anlayacak kişiler için yazdık," diyorsunuz. Bugün yazın serüveninizi uçlandırdığınız noktalarda bu sanrıların aşıldığını söyleyebilir miyiz?

– *Kaçkınlar*'ın ilk yayımlanışından otuz yıl sonra yazdığım *Sonsöz*'de yazdıklarım bir sanrı değil, bir gerçekti. Bireyselliğe yer olmayan bir toplumda, derken, sanmayın ki sanatçı bireyselliğinden söz ediyorum. Bizimki gibi, ümmet toplumlarında, bireye yer yoktur. Çünkü birey tek başına, özgürce düşünen, karşı koyan, kendini gerçekleştirmeyi seçen, sürüden

Lizbon, 1962

kopan ve başkalarını da, baskılara, ortak düşünceye, dogmalara karşı olmaya sürüklemek isteyen kişidir.

Çağdaş edebiyatımızda, *Garip*'çiler, Sait Faik ve Nurullah Ataç, sözünü ettiğim tür bireyselliğin gerçek öncüleri olmuşlardı. Bizler, onların açtığı bu yoldan yürüdük, toplumsallığı göz ardı etmeden. Başlangıçta kendi benzerlerimizi arayıp onlara seslenmemizden doğal ne olabilirdi? Bireysel bilinç, çok geçmeden gördük ki, bir "tehlike"dir bu ülkede. Yalnız yönetimi değil, muhalefette olduğunu sandığımız çevreleri de, yazarları da karşımızda bulduk. Neyse bu ayrı bir konu. Ayrı ve acı.

Ben yine öykü'nüzün öyküsüne dönmek istiyorum. Öykücülüğünüzde iki belirgin çizgi, iki ayrı dönem var : İlki 1953-67 yıllarında yazılan öykülerinizi getiren Kaçkınlar (1959), Bozgun (1960) ve Av'ı (1968) kapsıyor. İkincisi 70 sonrasının ürünlerini içeriyor : Bir Gemide (1978), Çığlık (1982), Doğu Öyküleri (1955). İlk dönemde bireyin varoluşsal konumunu sorgulayan, açmazlarını sergileyen bir bakış egemen. Düşselik, gerçeküstü öğeler ön planda. Bir Gemide ile üslupçu yanınız belirginlik kazanır. Doğu Öyküleri ise hem gerçeğin 'yüz'lerini hem de öykünün sırlarını getirir. Bunu 'meseller' kitabı olarak da alabiliriz (mi?) Yine sondan sorarak başlamak istiyorum. Buradaki çıkış kaynağınız (kazazede yurdunuz Pirkanis'in ötesinde) neydi? Bir de öykünüzün bu ayrılma / kırılma / dönüşme noktasının sizdeki itimi üzerinde durmanızı isteyeceğim.

– Hemen her sanatçının yaşamında dönemler vardır. Bunlar saf sanatsal arayışların sonucu olabileceği gibi, yaşadıklarının etkisini de taşıyabilir. Örneğin, Picasso'nun belli dönemlerinin belli başlı resimlerini bilinçli bir seçmeyle sıraladığınızda, sanatçının özyaşam öyküsünü okur gibi olabilirsiniz.

Bir başka örnek : Beckett'in, Fransızca yazmaya başladıktan sonra yazdıklarıyla, daha önce İngilizce olarak yazdıkları yazarlık yaşamında açık seçik bir sınır oluşturur.

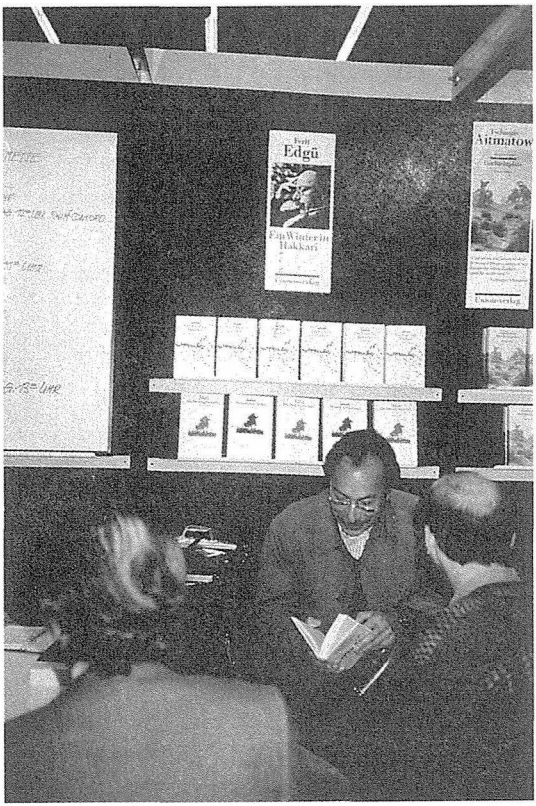
Dostum Yüksel Arslan, yolunu bir kez bulduktan sonra çok az değişen sanatçılardan biridir. Ama Türkiye resimleriyle, Paris resimleri, tekniğini, malzemesini hiç değiştirmediği halde ne kadar farklıdır.

Benim için de, bir Hakkâri'den Önce (1954-1964) ile, Hakkâri'den Sonra'dan söz edilebilir. Ama öyle sanıyorum, bu sı-

nır Hakkâri'nin uçurumları kadar derin değildir. Bunun nedeni, Hakkâri'ye giderken de, yanımda, o hiç kurtulamadığım kendimi götürdüğüm içindir.

Sözünü ettiğiniz "varoluşsal konum, düşsellik, gerçeküstü öğeler" benim ilk gençlik öykülerimde de vardır, Hakkâri yazılarımda da. Aradaki fark, olsa olsa yaşanılan gerçeklerden edinilen deneyimler ve bunların dünyayı algılamama kattıkları yeni boyutlardır. (Bu satırları yazdıktan sonra, Kundera'nın, genç bir Fransız yazarının bir kitabı için yazdığı yazının bir yerinde şunları okudum : "Dünyayı değiştirmekten umudu kesen dünyayı gözlemler." Benim Hakkâri sonrası durumum tam anlamıyla buydu.)

Av'ın önsözünde, öykücülük serüvenimin iki kolda geliştiğini yazmıştım. Birincisi gerçekliği dil yoluyla kavramaya çalışan bir anlayış. İkincisi, olağanüstü (fantastik) öğenin yönlendirici olduğu bir anlayış. Belki bunlardan birini seçip onda derinleşmeye çalışmam daha doğru olurdu. Bilmiyorum. Bildiğim, ne birine sırtımı döndüm ne de öbürüne kapımı kapadım. Daha sonraları, "*O*" da, iki eğilimi birleştirmeye çalıştım. Sonra, 1980'de bu ikilemden tümüyle kurtulmak için tüm kapılarımı, tüm pencerelerimi tüm etkilere, tüm esinlenmelere açık tutup *Yazmak Eylemi*'ni kaleme aldım.

Frankfurt Kitap Fuarı'nda, 1986

Bu İstanbul'da terör günlerinde yaşadığımız bir olayın 101 değişik biçimde dile getirilmesi denemesiydi. Bir roman yazmak yerine bir el kitabı yazmak istemiştim.

Doğu Öyküleri'ne, işte, yazmak eyleminin bu labirentlerinde dolaşarak vardım.

Doğu Öyküleri'nin ikinci bölümünde on yedi minimal öykü yer alıyor. Bunlar kısa öyküden de kısa olduğu için minimal adını verdim. Okuyucunun düş gücünü daha bir zorlayıcı öykücükler bunlar. Kadim dostum Ahmet Oktay, bunlardan söz ettiği bir yazısında "mesel" sözcüğünü kullandı. Belki, onların ardındaki Doğu klasiklerinin, özellikle adaşım Attar'ın izdüşümünü gördüğü için.

Ama bu tür, küçük, bitmemiş gibi duran öykücükler Kafka'nın günlüklerinde de vardır yer yer.

Ben daha önce de yazdım ve söyledim, betimlemekten hoşlanmıyorum. Kendi içinde bir amacı olmadığında bana gereksiz geliyor betimlemeler. Birçok ressamın, örneğin Rembrandt'ın, Delacroix'nın, Goya'nın bir iki çizgiyle gerçekleştirdiği eskizlerden, başyapıtlarından daha çok tat

Oktay Rifat ve Sabiha Rifat ile, Kanlıca, 1981 (Fotograf : Ara Güler)

aldığım oluyor.

Minimal öykülerde de denediğim, bu taslak tadı. Ama kendinden başka bir yere "taşınamayacak", kendi içinde yeterli taslaklar bunlar. Hiç değilse amacım bu. "Terbiyevi, ders alınacak, örnek öyküler" değil bunlar. Dolayısıyla mesel değiller.

Çıkış kaynağını soruyorsunuz. Biliyor musunuz, bu kimi zaman bir koku (*İnsan Kokusu*), kimi zaman bir yürek çırpıntısı, kimi zaman bir ses, kimi zaman bir düş, bir sözcük....

Çünkü, önünde sonunda, elinizde sözcükler var. Kör kuyudan çekip çıkardığınız, yerli yerine oturtmaya çalıştığınız sözcükler.

Söylenenlerin tersine usta bir yazar değilim ben. Hatta zaman zaman bir çırak bile olamadığımı düşünüyorum. Ve bunu, inanın tüm içtenliğimle söylüyorum. Sizin deyişinizle, "bu ayrılma / kırılma / dönüşme noktası"nda kendi kendine yetmeye çalışan, bunu da başaramayan, sözcüklerle boğuşan, bunun saçmalığını da gören, ama gene de devam eden biriyim.

Gelelim, sizin hep kılavuzunuz olmuş; sizi arayışlara, arınışlara salmış olan, nasıl yazmak? sorusuna, sorunsalına... "Gerçek bir yazarın bundan daha önemli bir başka sorusu / sorunu / sorunsalı yoktur." diyorsunuz. Bu kıyılarda dolaşırken; neyi / niçin yazdığınızı sorguladığınız da olur mu?

– Bir yazar, gerçek, has bir yazarsa neyi, niçin yazdığını bilir. Dolayısıyla bunu sürekli sorgulaması gerekmez. Her yerde, her zaman, belli bir kesim için yazılacak bir şeyler vardır.

Yazarın, can alıcı sorunu "*nasıl yazmak*"tır. Tüm yazma serüveni, eylemi bu sorunun içinde yatar. Yazarı yazar eden bu soruya gerçekleştirdiği yapıtla verdiği yanıttır. O bunu araştırmaz. Dile getirilmeyi

bekleyen sayısız konulardan birini seçip onu *nasıl* yazıya dökeceğini araştırır.

Ressamları düşünün; konu olarak bir *naturemorte* kadar anlamsız ne olabilir? Ama Chardin'in ya da Cézanne'ın, Van Gogh'un ya da Fikret Mualla'nın, bir masanın üstündeki nesneleri ya da hasır bir iskemleyi ya da postalları *nasıl* resmetmiş olduklarıdır önemli olan.

Öyküde, romanda da konunun yeri, *naturemorte* örneğinden farklı değildir. Ya da bir farkı vardır, biz yazarlar daha çok, çıplağı, portreyi yeğleriz. Yani insanı. Çünkü nesnelerin, kendilerinden gelen öyküleri yoktur.

Peki, bu bağlamda şunu sormak istiyorum; bir öykü sizde nasıl oluşuyor? Nerede, nasıl 'maya' tutuyor? Bunun yazma süresini nasıl yaşarsınız?

– Bunu tam olarak söylemem kolay değil. Otuz yıl önce sormuş olsaydınız bu soruyu daha kolay yanıtlayabilirdim. Çünkü, gençlik yıllarında, sanırım öykünün oluşması diye bir şey söz konusu değildi; masanın başına oturduğumda, ilk sözcüğü yazdığımda, sözcükler, olaylar birbiri peşi sıra geliyordu. Ama günün birinde, bunların neyin karşılığı olduğunu (yani anlamlarını) sorduğumda büyü bozuldu, kalem kırıldı, yazmak zorlaştı.

Bugün, kimi zaman yıllarca beklemek gerekiyor bir öyküyü yazmak için. Yazdıktan sonra yayımlamak ya da yok etmek için de öyle. Maya ne zaman tutuyor, hiç belli olmuyor. Yazmaya gelince, her geçen gün daha zor. Beckett'in, yaşamının son yıllarında, günde bir cümle yazabildiğini ve bunu başardığında mutlu olduğunu söylemişti yakın dostlarından biri.

Umarım, onun kadar uzun yaşamam.

Bir söyleşide öykü anlayışınızı dile getirirken, "Bir Gemide'ki öyküler benim iki çizgide gelişen öykücülük anlayışımın ürünleridir. Bu çizgilerden biri gerçeklik, ikincisi fantastik öğedir. Çoğu kez, aynı öyküde bu iki çizgi birleşiyor ya da birbirini tamamlıyor," diyorsunuz. Öykünüzün çıkış noktasında gerçeküstücü öğeler ağır basıyordu. Bir Gemide belirli bir açılım getiriyor; bireyselle toplumsalın iç içeliğinin yansıtılışı. Bu çizginin üzerinde duralım biraz da.

Bugün, kimi zaman yıllarca beklemek gerekiyor bir öyküyü yazmak için. Yazdıktan sonra yayımlamak ya da yok etmek için de öyle. Maya ne zaman tutuyor, hiç belli olmuyor. Yazmaya gelince, her geçen gün daha zor.

– *Ders Notları*'nı, 1978'de, doğrusunu isterseniz, laf olsun diye yayımladım. Zaman zaman günlük tutmak istedim, ama hiçbir zaman başaramadım.

Buna karşılık, birtakım kâğıt parçalarına düştüğüm notlar vardı. Bunlardan, pek özel olmayanlarından bir seçme yapıp yayımladım. Pek fazla kişiyi ilgilendirmeyeceğini düşündüğümden yanılmıyorsam 1000 adet kadar bastım. (O sıralar, Ada Yayınları bu tür belli sayıda kitap basıp numaralıyordu. *Ders Notları* da bu kitaplardan biriydi.) 1979'da TDK Deneme Ödülünü aldığında kitap çoktan tükenmişti. Birkaç yıl içinde, *Hakkâri'de Bir Mevsim* hariç hiçbir kitabımın ulaşmadığı bir tiraja ulaştı. Bir deneme kitabının, özellikle genel okuyucu kitlesini pek fazla ilgilendirmediğini düşündüğüm konulardaki bu aforizmaların, 15-20.000'lik bir tiraja ulaşmasını bugün de anlamış değilim.

Ders Notları ve devamı, benim kendi kendimle konuşmalarımdan doğmuştu.

İlgilendiğim konulara dolaysız bir ışık tutma kaygım vardı. Yazarken değilse de, hiç değilse yayımlamaya karar verdiğimde.

Yazarlığımın daha ilk yıllarından bu yana üzerinde durduğum, ethik ve estetik arasındaki ilişkiler konusundaki bu değinmeleri, daha sonra *Şimdi Saat Kaç* başlıklı kitabımda geliştirdim. Ama *Ders Notları*'nın okuyucusu aynı ilgiyi bu kitaba

göstermedi. Niçin? Sanırım, bu denemeler uzun oldukları ve okunmaları zaman aldığı için.

Anlatılarınızda hem biçemsel hem de söylemsel olarak sürekli olarak 'yeni'nin arayışındasınız. Bu değişkenlilik durumu ile bugün ulaştığınız çizgi; minimal anlatı/lar. Doğu Öyküleri'nden geri dönerek bu anlatılar üzerinde duralım diyorum.

– Her yazar, her sanatçı, kişiliğin, ortaya koymak için *yeni*'nin peşindedir. Ben de gençlik yıllarımda *yeni*'yi aradım. Önemli olan, arayanın yepyeni bir ses bulması ve bu sesin, onun kendi sesi olmasıdır. Bu sesi bulduktan sonra, yenilik için yenilik peşinde koşmaz. Olsa olsa, tıkandığı yerde, bir çıkış arar. Bu da, kimi zaman yeniden çok eski olabilir.

Picasso, 20. yüzyıl resim sanatında gerçek devrimi yapan Kübizm'den sonra bir hayli klasik denebilecek resimler yaptı. Gerçeküstücülerden Aragon, Eluard da öyle. Kimileri, kendilerini yeniden yenilerken ileriye gitti, kimileri geriye. Dolayısıyla, sanatta yenilik kendi içinde olumlu bir nitelik olmayabilir. Bugün, beni ilgilendiren, yenilikten çok, *authentique*'lik. Yazar, sanatçı ne kadar has, ne kadar yalansız dolansız, ben bunun kokusunu almaya çalışıyorum. Çünkü yenilik, önünde sonunda zihinsel bir çabanın ürünü; haslık ise çok daha derinlerden varoluşun köklerinden geliyor.

Kafka, Proust sanırım yenilik için yazmıyorlardı; yazdıkları yeniydi, o kadar.

Sürekli kendisiyle hesaplaşan, yazıyı ve yazını sorgulayan birisiniz. Bu, bir anlamda, sizi yazdığınız türlerle de bir hesaplaşmaya itiyor. Sanırım, Ders Notları, Yeni Ders Notları (diğer denemeleriniz de öyle) bu itkiyle yazıldı. Burada 'roman'a değinmeden geçemeyeceğim. Kimse, Hakkâri'de Bir Mevsim, Eylül'ün Gölgesinde Bir Yazdı bu bütünlük içinde, sizin yazı evreninizde nerede duruyor?

– Kendi kendimle hesaplaşma benim kötü huylarımdan biri. Ne yaşamımdan memnun oldum, ne yazdıklarımdan. Hiçbir zaman. Bir kitabımı, baskıya vermeyecek olsam, hayatımın sonuna değin onun üzerinde çalışabilirim. Yetkinlik peşinde olduğum için değil (yetkinliğin, çoğu kez yaratıcılığın düşmanı olduğunu bilmiyor değilim), doğruyu bulmakta, kimi zaman bir sözcüğün, hatta bir virgülün etkisi olabileceğini düşünüyorum. *Hala*'yı *hâlâ* yapan bir harfin üzerindeki o şapkanın.

Dediğim gibi, benimki bir yetkinlik arayışı değil, çünkü acemice yapılmış bir resim, birçok kez, çok usta bir elden çıkan tablodan daha çok ilgimi çekiyor. (Ne yazık ki, şiirde, öyküde böylesi gerçek acemiliklerle çok sık karşılaşmıyoruz.)

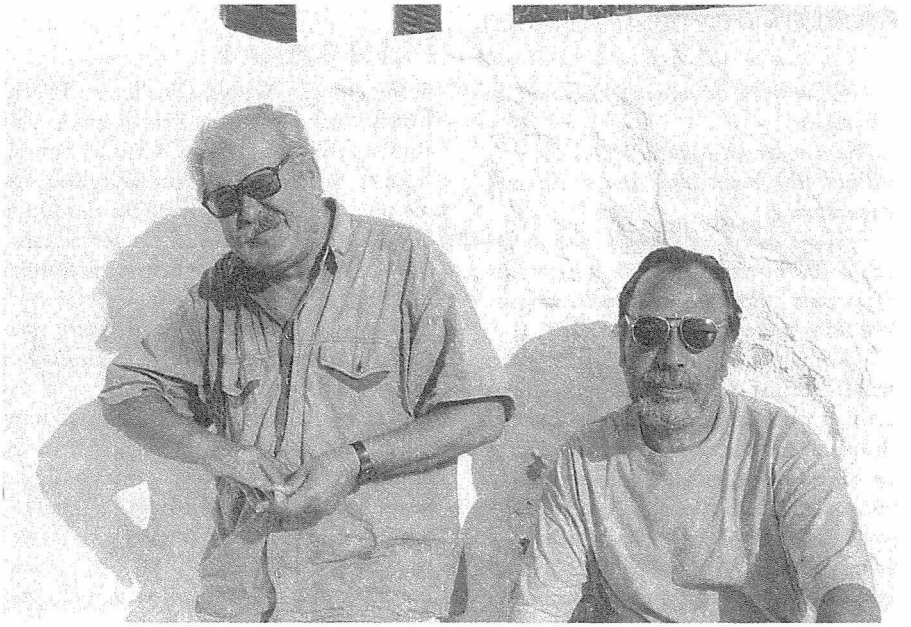
Romanlara gelince... Dile getirmeye çalıştığınız, yavaş yavaş oluşan bir şey var romanda. Geliştikçe, onun bir öykünün sınırlarına sığmadığını görüyorsunuz. İşte o an, romanı tasarlama, sonra da yazma süreci başlıyor. Sonra da eleme, çıkarma ve montaj aşaması geliyor. Benim için böyle bu, kuşkusuz Yaşar Kemal ya da Orhan Pamuk için değil. Ben, romanı baştan sona doğru yazmıyorum. Bölüm bölüm yazıyorum. Kimi zaman sondan bir bölüm. Sonra onu başlardan bir bölüm izliyor. Bu nedenle, sinema sanatına ait bir deyimi *montaj*'ı kullandım.

Ne yazarsam yazayım, deneme ya da öykü, ya da roman, ben bir yazarım. *Romancı, öykücü, denemeci* nitelemeleri benim için geçerli değil. Elbette Melih Cevdet, deyince *şair* diyoruz. Oysa Melih Cevdet'in yapıtları arasında, şiir kitapları çok küçük bir azınlıkta. Belki yüzde on bile değil.

"...Yaşamımda bir dengeyi tutturabilmek için yazıyorum. Yazamadığım zaman yeryüzünün ayağımın altından kaydığını duyuyorum," diyorsunuz. Peki, öykünün (okumak veya yazmak) hayatınızdaki yeri, anlamı nedir?

– Öykü ilk göz ağrım. Yazarlığımın, örneğin, romancılıktan çok öyküye yatkın olduğunu biliyorum. (Şiirlerimden söz etmeyin. Onlar, Faulkner, Joyce, Beckett'inkiler gibi bir şairin değil, bir öykü, bir roman yazarının şiirleri.)

Türk edebiyatında öykünün, bugün

Fethi Naci ile, Bodrum, 1991

hâlâ, romandan daha önemli bir yer tuttuğuna inanıyorum.

Kendinize yakın düşen, kanbağınız olan öykücüler kimler?

– Daha önce de yazdım, Dostoyevski'nin, "Hepimiz Gogol'ün *Palto*'sundan geliyoruz," dediği gibi, ben de, benim kuşağımın öykü yazarlarının büyük bir çoğunluğu da, Sait Faik'ten geliyoruz.

Bu, Sait Faik çizgisini devam ettirdik anlamına gelmiyor. Dostoyevski de Gogol'ün çizgisini devam ettirmiyordu. Saltıkov Siçerdin de. Tolstoy da. Turgenyev de. Nekrasov da. Ama Gogol, Gogol'ün paltosu ordaydı. Puşkin'le birlikte bir başlangıcı oluşturuyordu.

Sait Faik de bizim için öyleydi. Türk öykü yazarlarından beni etkileyen bir başkası olmadı. Sait Faik'ten sonra, ya da onunla birlikte, Kafka'yı anmam boynumun borcu. Kafka ile bir kanbağım olduğuna inandım. Kafka'nın öykülerini, mektuplarını, günlüğünü okuduğumda, bu Orta Avrupalı yazarla nasıl ortak noktalarımız olduğunu görüp şaşırmıştım. Az önce de söyledim, o bir devdi, bense onun yanında bir cüce. Neyse ki, o devliğinin bilincinde değildi, bense cüceliğimin bilincindeyim.

Başka kanbağım yok. Ama çok geç hayranlık duyduğum bir yazar var : Çehov. Gençlik yıllarında çok okuduğum, ama ısınamadığım yazarlardan biriydi Çehov. Yalınlık tutkum, yıllar içinde beni Çehov'a yaklaştırdı. Büyük, çok büyük bir öykücü. Sanırım, gelmiş geçmiş en büyük öykücü.

Tabii Beckett ve Borges de var. Özellikle Borges (şiirini saymazsanız) yalnızca öykü yazdığı için. Ama bunlar sınırlı ilişkiler. Borges'in öykülerini Avrupa'da pek az kişinin bildiği yıllarda (1950'lerin sonları) okudum. Ölene değin de tüm yazdıklarını günü gününe izledim. Türkçedeki ilk çevirisini de (Tomris Uyar'ın Türkçesinden) ben yayımladım. Her yazardan olduğu gibi Borges'ten de bir şeyler öğrendim. Ama Beckett'ten daha çok şey öğrendim.

Eski bir aforizmamı anacak olursam şöyle diyebilirim : Borges, eski iplikle yeni kumaş dokuyordu.

Beckett ise yeni iplikle yeni kumaş dokuyordu. Ben hep bu ikincilerin yanında oldum.

Gelelim öykü ile roman arasındaki engelli çizgiye;

"Sanıyorlar ki, öykücü 100, 200, bilemediniz 400 metre koşucusudur. Romancı ise maratoncu.

Eğer bir benzerlik kurmak gerekse, ikisini de 400 metre koşucusuna benzetirdim. Bir ayrımla : Romancı 400 metre engelli." Peki, sizce bu 'engel'i vareden nedir?

– Romanda, yazarın aşması gereken en önemli sorun *Zaman* sorunu. Aşması, derken, romanın içinde, okuyucuyu yanıltmadan, ona zaman denen o geçip giden süreci duyumsatması gereken kavram olarak görüyorum *Zaman*'ı.

Kısa öyküdeki, öykü ile romanın öyküsü aynı zaman dilimi içinde gelişmez. Öyküde, zaman olmayabilir. Oysa zamanın olmadığı bir roman düşünülemez bile. (Hiç postmodern roman okumadım.)

20. yüzyılın tüm modern, yenilikçi, romanlarına baktığımda, ortak sorunsallarının, hatta ortak konularının zaman olduğunu görüyorum. Proust başta olmak üzere, Joyce, Woolf, Faulkner, Broch, Musil, Beckett ve tüm Yeni Roman'cılar, Robbe-Grillet, Sarraute, Claude Simon, Michel Butor'un tüm romanlarında romanın baş kişisidir zaman. Bu dördüncü boyutu sözcükler dünyasında gerçekleştirmek... İşte, çağdaş romancının karşısındaki en büyük sorun.

Doğu'nun hangi yüzü sizin yazın evreninizi etkiledi? Yaşattıkları mı, tanıklıkları mı, geri bırakılmışlığı mı?

– Doğu'nun kendisi. Zamanı ve insanıyla, tümü. Sarp dağları, acımasız doğa koşulları, o sonsuz, göz kamaştıran kar beyazlığı. Karı, tipisi, fırtınası. Yağ kandilinin isi, titreyen ışığı; kurtları ve köpekleri... Her şey... her şey...

Sizce, öyküde yansıyan mı önemli, yansıtılan mı?

– Hiç düşünmedim.

Şimdi neler yazıyorsunuz?

– Birtakım cümleler. Biriktiklerinde, belki bir öykü, bir anlatı oluşturabilecek uzunlukta cümleler. ❁

YÜKSEL PAZARKAYA

Biz Nerdeyiz, Ah Nerde?

MÜNİH kenti yaz kış böyledir. Ayazını da, bir yaz günü beni çarpıp sazbeniz eden, elimi ayağımı çözen, *Föhn* denen lodosunu da Alplerden çeker. Lodos, denizi ve insanı allak bullak eder, ama bu Münih'teki gibisini bilmezdim. Uzaktaki kentimden bir toplantı için arabaya atlayıp gelmiştim o yaz günü. Güneş göğün tepe noktasını aştıktan sonra, kanım çekilir gibi olmaya başladı. Takat tükeniyordu, başım dönüyordu. Toplantıyı izleyecek hal kalmamıştı.

Bu defa öyle değil. Yine uluslararası bir toplantı için geldim. İstanbul'dan gelen ustanın yanında ikinci delegeyim. Ama bu kez ayazını çekiyor Münih kenti Alplerden. Hava karsıyacak, ama şöyle saltanatla lapalaşamıyor. Lapalaşsa, biz de sırtımızdaki postların içine çekmek zorunda kalmayacağız boyunlarımızı. Kafalarımız kulak üstüne kadar içi tüylü, kalkık yakaların içinde. Ayazda iki kaplumbağayız.

İnce kum taneleri gibi yüzümüzü gözümüzü fiskeliyor kar şaka edercesine, saçlarımıza takılıyor. Bu kum taneciklerine fazla aldırış etmiyoruz. Kulak uçlarımıza çalan ayazın acısından, karın soğukluğunu bile duymuyoruz.

Ustayla sallana sallana elimdeki adrese doğru yürüyor, arada kesikçe söyleşiyoruz.

"Sen acıkmadın mı?"

Ayazdan mideyi düşünecek hal mi var? Usta da ayazdan kaçmak için acıkmıştır, diye geçiriyorum kafamdan.

"Bir yer de yok ki..."

Bu sözlerle birlikte sindiğim koyun postundan, etrafa bakınır gibi, boynumu uzatıp gözlerimi sağa sola gezdiriyorum.

"Buralarda olur ama..."

Gideceğimiz yere yaklaşıyoruz. Girmeden önce bir şeyler yesek iyi olacak. Kim bilir, ne kadar sürer toplantı? Akşamı bulur. Sırtımız pek koyun postundan. Başın dışarda kalan üst yarısından öte havaya aldırmıyoruz. Gideceğimiz yerin sokağına girince, camında döner möner yazan bir yer çıkıyor karşımıza. Sanıyorum onda da, onda bende olduğundan çok, ne de olsa, oydu Türkiye'den delege olarak kalkıp buralara gelen, hem de onun memleketin pek çok şeyine pek üzülüp, bunu sert eleştirilere döktüğünü, başına bu yüzden genç yaşlarından beri

gelmedik eziyetin kalmadığını, kaç kez girip çıktığını, kaç yüz kez sorgulandığını, sanıyorum bütün bu eziyetli yaşantılarla beslenen, hep içine gömülü müthiş yurt sevgisini, kendi insanlarına öfkeli sevgisini, her gittiği yere, sanki özlemle dönüşün o müthiş hazzını yaşamak için gittiğini biliyorum, bilmediklerimi seziyorum, işte bu yüzden, bende olduğundan daha çok bu aşevinin onda yurtsama kabartılarına yol açtığını düşünüyorum. Elimde tuttuğum adres kâğıdını unutup, içeriye dalıyoruz. Unutmak, zaten bir karın tokluğunca ertelemek, içerinin sıcağında biraz soluklanıncaya...

Havadan belli değil, ama öğle saati, içerde daha birkaç kişi var. Karnıyarığı duyunca, usta keyifleniyor :

"Özledim, ben bundan yiyeyim."

Ben, kapamaya kapanıyorum. Bugün belki soyu tükenmiş, sanki eskilerin bol kepçe aşevlerinden birindeyiz, İzmir'de, İstanbul'da ya da başka bir kentte.

Usta, buzlama gözünden çıkarılan et gibi çözülüyor, canlanıyor, karnıyarığa iştahla yumuldukça. Karşısında beni bile unutuyor. Ne gözü bir şey görüyor, ne kulağı bir şey işitiyor. Ama beyni yemek yerken de mutlaka işliyor, bir şeyler düşünüyor, tasarımlıyor, düşlemliyor. O, hiçbir şeyine yazık olsun istemez, en çok da usuna, düşlemine. Ne kurgular kuruyor, kim bilir. Biraz sonra toplantıda yapacağı konuşmayı düşünüyor olabilir, yazmakta olduğu metnin nasıl süreceğini ya da yazmayı tasarladığı yepyeni bir şeyi.

Yan tarafta bir pazarlığa kapılmış kadınların ayırdında olsa, ne konuşuyorlar, diye sorar belki. Kadınlar Almanca ateşli bir kap kacak, tencere tava pazarlığına dalmışlar. Pazarlığı ateşleyen, gençten, kadın yuvarları yağ bağlayıp köşelenmiş Alman kadın. Öbürü, daha narin yapılı, buğdaysı genç bir Türk kadını, görünümünden ve Almancasından belli. Az konuşuyor, öbüründen sıra gelmiyor. Alman kadın havayı sarıyor :

"Kapıyorum mağazayı. Bir daha arasan da yok artık. Meksika'ya gidiyorum."

Aşevinde bilinen biri besbelli, Türk kadın da mutfaktaki kocasıyla bu aşevinin sahibi. Aşçı,

"Ne kadar kalacaksın orada?" diye söze karışıyor kestiği dönere dikmiş gözlerini.

"Temelli, temelli," diyor kadın, "bir daha döneceğimi sanmam."

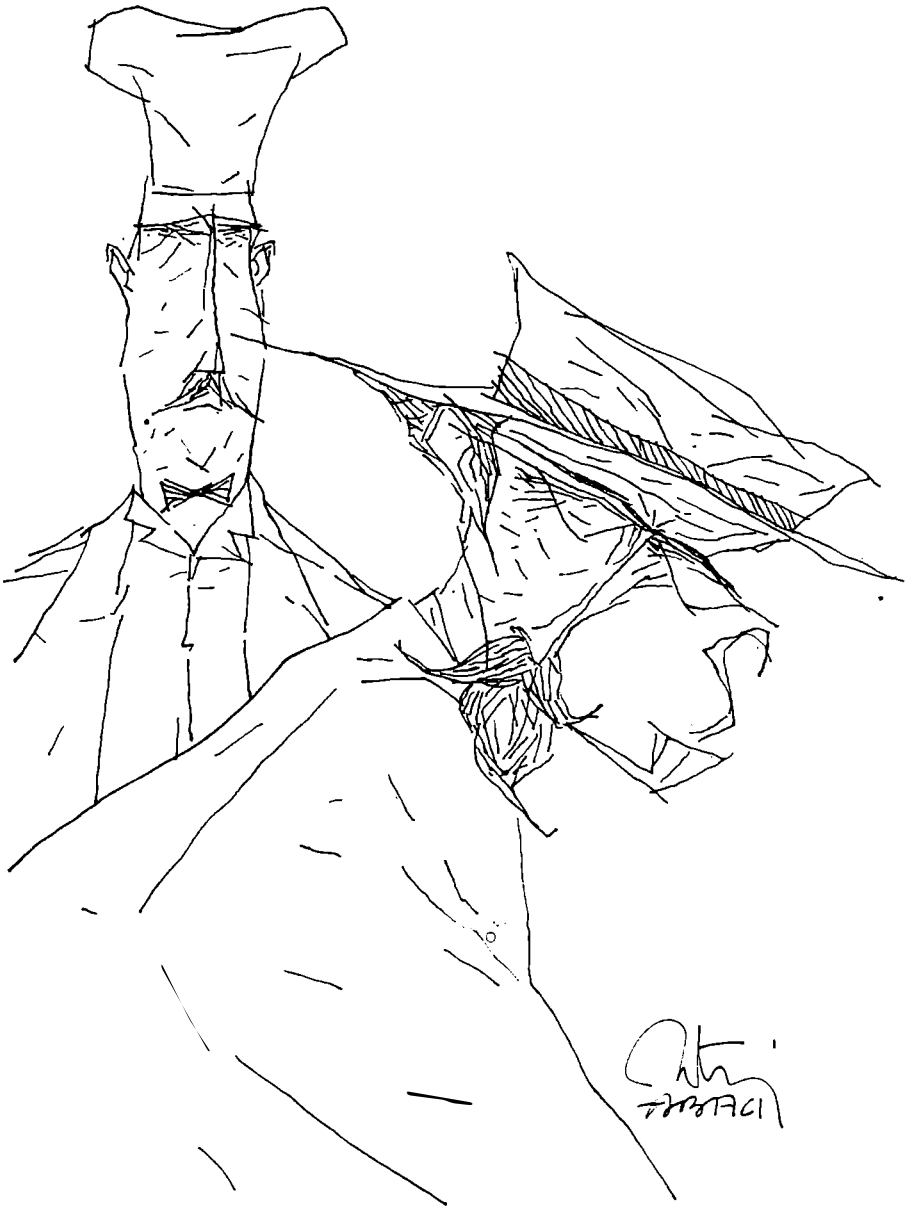
Yan masada anası babasıyla oturan ufak bir Türk kızı, elinden kaşığı bırakıp, Alman kadının yanına sokuluyor.

"Meksika neresi?" diye soruyor merakla.

"Türkiye gibi bir yer," diyor kadın, "güneşi bol, sıcak bir ülke, insanları da sıcak, insanları sevimli, insanları dost, insanları insan... Türkiye gibi işte."

Usta, kadının söylediklerini anlıyormuşça, başını tabaktan kaldırıp, Alman kadına bakıyor. Bunca kez geldikten sonra, Almanların Türkiye'ye *Türkay* dediklerini biliyor elbette. Kulağına çarpan bu sesle yüzünü tabaktan kadına çevirdi, diyorum kendi kendime.

Bu sesi, Türkiye imgesini birden canlandıran bir sesi, dünyanın neresinde olursa olsun, alır almaz, iki eli kanda olsa, ellerini silkeleyip o sese döner, o sesle ilgilenir usta. Darbe oldu, seni arıyorlar, haberini alır almaz, yurtdışındaki bütün

Desen : Necati Abacı

yükümlülüklerini bitirip, İstanbul'a dönmüştü, dün gibi anımsıyorum. O, bir Türkiye ustasıdır, belki bundandır mutsuzluğu, hüznü, sıkıntısı. Türkiye'ye baktıkça, mutsuzluğu çoğalır, çünkü en güzel yanını bile görse, daha güzel, daha iyi, daha insanca olsun, der. Bizim insanlarımız bunu yapabilir, diye umudunu büyütür, umutlarını çoğaltır bu kez. Ama ah burası, bu insanlar, diye dalıp, niçin uslarını kullanmazlar, kafalarını çalıştırmazlar, niçin bilgilenmezler, aldatıldıklarının ayırdına varmazlar, belki de aldatılmaktan zevklenirler, diye insanlara öf-

kelenir, verip veriştirir. O, bir debbağdır.

Gövdesi yağ bağlayıp köşelenmiş Alman kadın, yine aşçının karısına dönüyor, Türk kadını iknaya çalışıyor :

"Artık son, bir daha yok, bunlar bitti, bitti, yok bunlar. Bu mallar, bu kalite. Yirmi yıl sonra bir bozukluğu ortaya çıksa, git fabrikasına, parasını geri al. Böyle bir mal, böyle bir güvence..."

Satıcı gibi değil pazarlığı, sıkı sıkı olsa da, celep pazarlığı değil, gerçekten inandırıcı sesi, sözü, her şeyi. Gerçekten, elinden çıkarmak zorunda olduğu, herhalde ucuza vereceği iyi mal, komşusu bu Türk aşevinde kalsın, istiyor. Beni ikna etmek çok kolay, nerdeyse ayağa kalkıp, eve götürmek üzere, kadının elindeki mallardan alacağım. Kolay ikna, kolay kanma. Ben de, ustanın işte hem sevip hem kızdığı insanlardan biriyim. Almanya bile bunu değiştiremiyor.

Benim bir kulağım kadınlarda, yemeklerimizin üzerine abanmışız yine ikimiz de. Usta, baştaki gibi dalmış değil, göz ucuyla arada kaçamak dikizliyor olup biteni. İçerinin sıcağında gevşeyip, midesine de pilavlı karnıyarık girince, gelen sesleri anlamak isteyen bir keskinlik var arada kadınlara kaçırdığı bakışlarında.

"Almanca konuşuluyor burada," diyor, yüzüme bakıp.

Vurgulaması ve bakışı, gerçekten beni sorumlu tutuyor sanki. Hani burası Türk aşeviydi, hani camekânında döner yazıyordu, hani sen beni, özlem gidereyim diye, bir süre için memlekete götürmüştün, demek istercesine. Garip, ne konuşuyorlar, demiyor.

Alman kadın, Türkçeyi nasıl kıvırsın? Kalçalarını bile kıvıramaz. Kap kacak satacak, diye, Almancayla bile hamam terleri döküyor. Kalıbının yükü konuşmasına biniyor. Bilmiyor belli, ama öğrenmiş olsa bile, Türkçeyle bu kalıp tıknefes olur, boğulur.

Türkçe, ustaya sorarsam, dünyanın en güzel dili. Hiçbir şeyimizi beğenmez, hep daha iyi olsun, daha güzel olsun, daha insanca olsun, diye canını dişine takar, mutsuz olur, hüzünlenir, insanlarına kızar öfkelenir, ama bir şeyimizi de sevdi mi, bütün benliğiyle sever, gözü başka bir şeyi görmez. Türkçeyi de öyle seviyor. Türkçe, onun için dünyanın en güzel dilidir, başka dil bildiğinden mi, değil, ama olsun, yine de Türkçe en güzel dildir. Güzel olunca da, en iyidir, en insancadır. Onun böyle güzel bir bağnaz yanı vardır işte. Demiyor çünkü, diğer diller güzel değil, iyi değil, zengin değil, insanca değil, kesinlikle böyle bir şey usunun ucundan geçmez. Ama Türkçe en güzel dildir onun için ve ben onu tanıdıktan sonra, bağnazlığa ve her alanda köktenciliğe karşı en keskin, en ödünsüz bu güçlü savaşımcıyı tanıdıktan sonra, onun Türkçe sevgisi, bazı bağnazlıkların, güzel de olabileceği kuşkusunu düşürdü içime.

Böyle dalmışken, Türkçe bir kaset dönmeye başlıyor aşevinde. Konuşmaları bastıran kaset müziğiyle, ağzımıza giden ellerimiz de havada kalıyor. Duralıyoruz. Ama ellerimizin öyle havada duruşunun gülünçlüğünü görüp, yemeğe devam ediyoruz. Yemeğin tadı birden değişiyor. Usta, ne tat alıyor, bilmem, benim güzelim kapama şimdi çiğ patlıcan tadında. Belki de doyduk, onun için tat alamıyorum, diye düşüneyim derken, kaset düşünme akımını bıçakla kesiyor :

"Girit nerde, Kıbrıs nerde, Türkistan nerde," diye gidiyor kasetteki türkü.

Sanki, yapılan pazarlığın sonucu kutlanıyor. Tencereci Alman kadın, sonun-

da satışını yapmış, aşçının getirdiği döner tabağına çatal bıçak girişmişti. Tıpkı pazarlık eder gibi yemek yiyor.

Usta, yemeği kesiyor, başını kaldırıyor, pek hoşnut bir ifade yok suratında. Karnıyarığı tüketti, ama çoban salatası daha çanakta dolu. Doydu mu, yoksa bir şeye mi bozuldu, belli değil.

"Ben, yemek göndermem geriye," diyorum, havayı yumuşatma çabasıyla. Salatayı önüme çekiyorum. Kasetten, hoş şiveli yanık ses ünnüyor :

"Girit nerde, Kıbrıs nerde, Türkistan nerde?.."

"Naah," diye bir ses patlıyor kasetten çıkan sesin içine. Masalardan birinde o ana dek dikkat etmediğimiz bir adam. İkimiz de ona bakıyoruz.

"Naah," diyor, başparmağını içerden öndişlerine dayayıp asılıyor, başparmağı nah sesiyle birlikte dışarıya fırlıyor.

"Nah, zırnık yok. On iki yıldır burdayım. İki üç yıl çalışır, üç beş kuruş yapar, dönerim. Bir iş kurarım, dediydim. Naah..."

Yalnız o mu, yığınlar, yüz binler, öyle düşünerek gelmemiş miydi? İnsan değişiyor, ülke değişiyor, yaşam değişiyor. Nah değişiyor...

"Girit nerde, Kıbrıs nerde, Türkistan nerde?.."

Kasette aynı nakarat. İnsanda, coşkular, tasarımlar, düşlemler indirime uğruyor. Değişim bu. Ucuzluk satışlarındaki gibi, insan indirime uğruyor. Yaşam, topatan tüccarın malı gibi, bedavaya gidiyor. Ya ülke, ya toplum? Türkiye nerde?..

"Nereye dönüyorsun, kardeşim," diye sürdürüyor on iki yıllık Almanyalı Türk işçi. "On iki yılda memlekette işsizlik on iki misli arttı, pahalılık yüz on iki misli, ahlaksızlık... Onun sayısı mislisi yok. Bir eksik karşılıklı cinayetlerdi, günden güne çoğalıyor, durmak bitmek bilmiyor. Memleket, cinayetler memleketi oluyor. Canisi, faili, katili olmayan cinayetler. Meçhul... Çoluk çocuk, kadın erkek, genç yaşlı demiyor. Şimdi sen olsan, dönüp çocuğunu orada okula gönderir misin?"

Ya benim içimi bir titreme sarıyor, ya da kasetteki nakarat, on iki yıllık Almanyalı işçinin sesini titretiyor :

"Girit nerde, Kıbrıs nerde, Türkistan nerde?.."

Ustanın yüzü iyice karışıyor. On iki yıllık Almanyalının masasında biri daha var. On iki yıllık olan anlatıyor, öbürü dinliyor. Dinleyeni, iyice bakınca seçebiliyor insan, aslında yağız biri. Süklüm püklüm olmuş, insanlığından kuşkulu sanki. Kavranıp fırlatılmış, kendi yerinden çok uzaklarda, ulaşılmaz uzaklarda bir yere düşmüş, düştüğü yerde oturuyor sanki şimdi. Sesini iyice indirip, dalında kurumuş gibi, nerdeyse pat diye düşecek incir gibi asılı boynunu uzatıyor birazcık on iki yıllık olana doğru :

"Sığınma yapayım mı, ne dersin?" diye soruyor.

El kapıları bile kapanmış Anadolu insanına yıllardır. El kapıları türküsü, anlamını boşaltmış, el kapılarına kapağı atmanın yolları iyicene çetrefil, iyicene insanı kavuran, iyicene hor, zebun, zillet olmuştu. Sıraca çıkası el kapısının tokmağı, politik sığınma dilekçesi olmuştu çoktandır.

"Başka çaresi yok," diyor on iki yıllık Almanyalı, sözünü bilgiç baş sallamayla destekliyor. "Başka çıkarı, hiç başka yolu yok. Kala kala bir sığınma kaldı. Sığı-

nacaksın. O da bakalım, ne zamana kadar. Aleviyim, beni öldürecekler, dönemem, diye yazdır dilekçene, sığın."

Karşısında, boynu yine, dalında kurumuş incir sapı gibi sarkan adam, şaşkın susuyor bir süre. Sonra yine kendini zorlayıp boynunu hafif doğrultuyor. Başını birazcık öbürüne doğru sündürüyor :

"Ama ben Hanefiyim," diye fısıldıyor işitilir işitilmez, "nüfusta yazıyor."

On iki yıllık Almanyalı, boş ver der gibi elini sallıyor.

"Onlar, nüfusa bakmayı akıl edinceye kadar, iki üç yıl çalışırsın. Derlenip toparlanırsın," diye akıl veriyor. "Bir avukat biliyorum, beş yüze yazıyor. En ucuzu o, çok da namuslu bir Alman. Günde on, on beş dilekçeden aşağı yazmaz."

Kafamın içinde, düşlemimde başparmağımı öndişlerimden sektirip, nah diyorum, yine sessiz kendi kendime. Usta masadan kalkıyor. Ağzını bıçak açmıyor.

Alman kadının yanından geçiyorum. Çatalı ağzına götürürken, Meksika düşleri kuruyor. Güneşli, sıcak bir ülke düşü kuruyor.

Aşevinin sahibi Türk kadına parayı uzatırken, on iki yıllık olanın masasına sekiyor bakışım. Orada süklüm püklüm, korku buruşuğu o Türk'ün, Almanya'ya kapağı atıvermesi için, sığınma dilekçisi gerçekten çıkar yol mu?

Parayı ödedikten sonra, kapıya yönelirken, kasette nakarat son kez yineleniyor :

"Girit nerde, Kıbrıs nerde, Türkistan nerde?.."

"Türkiye nerde," diye mırıldanırken aşçı Türk'e bakıyorum.

Arkamdan bakıyor, bakışlarını ensemde duyuyorum.

"Almanya nerde," diye mırıldanarak adımımı dışarının ayazına atıyorum.

Elimizdeki koyun postlarını dışarda giyiyoruz. Ayazda giymek zorunda kalıyoruz. Sırtımız pek değil. Karnımız...

Ustanın midesinden haberim yok. Benim mideme taş gibi oturuyor kapama.

Sanki usta buralı, ben değil. Önden gidiyor. Kâğıtta yazılı adresin numarasındaki binaya yöneliyoruz.

İNGİLİZCEDE KISA ÖYKÜ

WALTER ALLEN

Ne olursa olsun, kısa öyküyü ilkesel olarak romandan ayıran, tek bir olaydan ya da algıdan kaynaklanmasıdır. Bu ayrımı tek başına uzunluğun belirlemediği kesindir, çünkü bir yazınsal biçimin uzunluğu, yazın kuramları ya da estetikten çok, ticari endişelerle belirlenir. Ama kısa öyküyü kısa öykü olarak tanımamızı sağlayan şey, tek bir zaman anının, tek bir olayın, tek bir algının ürünü olan bir şeyi okuduğumuzu hissetmemizdir.

DÜNYANIN neresinde olursa olsun ne zaman kısa öykü gündeme gelse, bir avuç ad da gündeme gelir : Her zaman Çehov ve Maupassant, sonra Poe, Kipling ve Joyce, sonra da belki Katherine Mansfield ve Hemingway. Bu da bize iki şeyi gösterir. Bugün düşündüğümüz anlamda kısa öykü, hem uluslararası bir biçimdir, hem de oldukça yeni bir biçimdir; temelde modern çağa özgü bir biçimdir. Adı geçen yazarlar arasında en erken ortaya çıkmış olan Poe 1809'da, Maupassant 1850'de, Çehov da on yıl sonra doğmuşlardır. İngilizce yazılan kısa öykülerin dünyanın dört bir yanında tüm yönleriyle üzerine oturtulması gereken artalan işte budur.

Ne var ki salt bu önerilerde bulunmak bile birçok sorunla karşı karşıya kalmak anlamına geliyor; bu sorunların en açık seçik görüleni de tanım sorunudur. Bir öyküyü modern kılan nedir? Modern bir öykü, geçmişe ilişkin bir öyküden ne bakımdan farklıdır? İnsanlar binlerce yıldır öyküler anlatıp duruyorlar; öykü anlatmak, bu öyküleri dinlemek, dilin kendisi kadar eski olmalı. Elbette, öykülere bazen masal denir; kökenbilim bize, masalın okurların değil dinleyicilerin dikkatine sunulmak üzere oluşturulmuş bir sözlü biçim olduğunu söyler. Bugün, bu iki sözcük birbirinin yerine kullanılmaktadır; öykülerle masallar arasında biçimsel bir fark belirlemeye girişmek sonuçsuz kalacak bir çabadır. Eski dönemlerde insanların birbirlerine anlattıkları öyküler ya da masallar günümüze kadar kalmıştır elbette; ama ilk öykülerin ya da masalların nasıl şeyler olduklarını, daha yakın bir geçmişten bize kalanlardan, örneğin *Arabian Nights Entertainment*'ten (*Binbir Gece Masalları*), *Gesta Romanorum*'dan, Boccaccio'nun *Decameron*'undan kestirebiliriz. Bu öykü ya da masalları bugün hâlâ okumaya devam ediyoruz, ama onları Çehov'un ya da Maupassant'ın öyküleriyle karıştırmıyoruz. Bu ikisi arasında temel bir ayrım, konuşulan sözle yazılı söz arasındaki farkı aşan bir ayrım vardır. Çehov, Maupassant, Kipling ve öbürleri bizde Şehrazat'ın ve Bocca-

Anton Çehov, Yalta'da, 1901

cio'nun uyandırdıklarından çok başka beklentiler uyandırır; bu başkalığı da, Çehov'un ve Kipling'in öykülerinin, adını andığımız başka yazarların öykülerinin önüne "modern" sözcüğünü eklediğimizde belirlemiş oluruz.

Bu türden ayrımlar, elbette, değişmez ve şaşmaz olamaz. Eski dönem öyküleri arasında modern öykülere yaklaşan örnekler bulmak zor değildir; Eski Atik'te Ruth'un öyküsü buna bir örnektir. Sözlü masal da, çoğu zaman görülemeyecek

Guy de Maupassant (1850-1893)

ilkel biçimiyle çevremizde hâlâ yaşamaktadır. Bunu söylerken, dünyanın yalnızca Hindistan, Afrika kabileleri, İrlanda'nın Galce konuşulan Batısı gibi sözlü öykü anlatma geleneği koşullarının hâlâ geçerli olduğu kesimlerini düşünmüyorum. Sözlü masal hemen her yerde kendine sıcak bir yuva bulmayı sürdürüyor. Burada, yuva sözcüğü çok önemli, çünkü sözlü masal her aile çevresinde, her içki evinde, yaşamın sıradan akışı içinde insanların bir araya geldikleri her yerde kendiliğinden anlatılıyor, dinleniyor. Biz onu, daha çok fıkra olarak tanıyoruz. Her türlü fıkranın amacı, beklenmeyenin, aykırı olanın ortaya çıkarılmasıyla bizi şaşırtmaktır; yeterince şaşırmışsak bu şaşkınlığımızı gülerek gösteririz.

Yazıya geçirilse, fıkraların çoğu modern öykülere pek benzemeyecektir; bununla birlikte, Boccaccio'nun masallarından çoğunun iskeletini bize anımsatabilirler. Bu da, modern öykünün hem fıkrayla, hem de eski masallarla bağıntısına ışık tutabilir. Bu bağıntı, aşağı yukarı üç yüzyıllık olan romanın, kendinden önce gelen ve romans dediğimiz uzun kurmacayla olan ilişkisine benzer ve aynı türden bir bağıntıdır. Durumu biraz kaba çizgileriyle tanımlamış oluyoruz, çünkü bu bağıntı, romansın, bir yazın türü olarak romansın, öz olarak bazen romanın içinde bir öğe, bazen de romansın saf durumuymuş gibi görünen bir biçim içinde hâlâ yaşamakta olması nedeniyle biraz karmaşıklaşıyor. Saf durumuyla yaşayan romansa, J. R. R. Tolkien'in yapıtlarını örnek gösterebiliriz; bunların, kurmaca yapıtlar olduğu açıktır, ama bunlara roman denemez. Çünkü biz romanı bir ölçüde gerçeklikle eşitleriz; romancıların, insanların gerçek yaşamdaki davranışlarını az çok inanılır bir biçimde temsil ederek sunduklarını varsayarız. Oysa romans, Northrop Frye'ın *Anatomy of Criticism*'indeki (Eleştirinin Anatomisi) açıklamasıyla, gerçek insanlar yaratmaya çalışmaz ve, "...çoğu zaman romansın romanda bulunmayan öznel yoğunlukta bir sıcaklık yayması ve alegorik çağrışımların sürekli olarak kenarla-

rından içeriye sızıp durması bundandır." Bunu söylerken Frye, yalnızca Malory gibi Ortaçağ romans yazarlarını değil, çoğu zaman romancı olarak düşünülen Hawthorne gibi daha sonraki yazarları da düşünüyor olabilir. Burada, *Anatomy of Criticism*'in (Eleştirinin Anatomisi) sözlükçesinden, romansın tanımını şöylece özetleyebiliriz : "Baş kişilerin bir mucizeler dünyasında yaşadığı (nahif romans), mersiye ya da pastoral tarzında olan, bu nedenle de öykünmeci tarzlara göre toplumsal eleştiriye daha az açık bir kurmaca tarzı."

Öyleyse romans, mucizelerle uğraşır. Elbette, romanlarla romanslar arasındaki ayrımı yakalamak her zaman kolay değildir, ama *Pride and Prejudice*'le (*Aşk ve Gurur*) karşılaştırıldığında, örneğin *Wuthering Heights* (*Uğultulu Tepeler*), romandan çok romans olarak görülebilir ve bu açıdan bakıldığında daha iyi anlaşılabilir.

Benzer biçimde, modern kısa öykü ortaya çıkmadan önce, kısa öykü de romansın bir tür dışavurumuydu. Uğraş alanı olağanüstülüklerdi; amacı, hayrete düşürmek değilse de en azından şaşkınlığa uğratmaktı; niyeti eğlendirmekti. Şehrazat'ı düşünün; sultanı öylesine iyi eğlendirdi, öylesine başarılı bir biçimde hayrete düşürdü ki, sonunda kendi yaşamını kurtardı. Ya da Boccaccio'nun, vebanın kol gezdiği Floransa'dan kaçtıkları sürede birbirlerine öyküler anlatarak oyalanan genç hanımefendilerini ve beyefendilerini düşünün. Kuşkusuz, öykü anlatıcının nüktedanlığı, malzemesini sunuşundaki zarifliği, sözcüklerini seçişi, genelde biçemi, sanatının beğenilmesini sağlayan etkenlerdi; ama her şeyin altında yatan temel neden, dinleyicileri eğlendirme isteğiydi.

Şaşırtma öğesi, belki bütün yazın yapıtlarında temel niteliktedir, ama ilk beklenen şey artık bu öğe olmuştur; sonra, bu şaşırtma öğesinin, bir anlamda açıklanabilir olmasını, kesinlikle yalnızca mekanik olmamasını, salt durumdan ya da uyuşmazlıkların yan yana getirilmesinden doğan bir şey olmamasını bekleriz. Thomas Hardy, öncelikle roman için şunu söylemiştir : "Bir öykü, anlatılmasını haklı gösterecek ölçüde sıradışı olmalıdır... Sorun da burada yatar – sıradan olanı, bir öykünün ya da deneyimin bellekte kalmasını ve yinelenmesini teşvik edecek, bunu doğal kılacak bir olağandışılıkla bağdaştırmak." Modern kısa öyküde, Hardy'nin öykünün sıradışılığı dediği şeyin, yazarın özgül içgörüsünden ya da yalnızca durumdan değil, öykü kişilerinin öykünün akışı içinde yaptıkları keşiflerden oluşmasını bekleriz. İşte burada anlatmak istediğim şeye bir örnek.

Modern kısa öyküde, Hardy'nin öykünün sıradışılığı dediği şeyin, yazarın özgül içgörüsünden ya da yalnızca durumdan değil öykü kişilerinin öykünün akışı içinde yaptıkları keşiflerden oluşmasını bekleriz. İşte burada anlatmak istediğim şeye bir örnek.

Modern kısa öykünün kurucularından biri olan Turgenyev'in 1851'de basılan *Sportsman's Sketches*'de (Sporcunun Eskizleri), "Yermolai ve Değirmenci'nin Karısı" adında bir öyküsü vardır. Bu başlık, Boccaccio'dan belki de pek de uzak olmayan bir cinsel entrika öyküsünü çağrıştırır. Bununla birlikte, öykünün anla-

tıcısı olarak kabul edilebilecek olan Turgenyev'i ilgilendiren, entrikanın kendisi değildir. Turgenyev, "çalışmaya uygun olmayan bir adam" olarak reddedildiğinden beri, "istediği yerde, istediği gibi yaşamasına izin verilen" bir serf olan Yermolai ile ava çıkmıştır. Geceyi geçirecek bir yer ararlar; bir değirmenci, değirmene yakın bir kulübeyi onlara açar. Değirmencinin karısı onlara yemek getirir; anlatıcı bu kadının, "köylü bir ev kadını da, kentte yaşamış biri de olmadığını, evlerde çalışan bir serf" olduğunu anlar. "Otuz yaşlarında görünüyordu, kuru ve solgun yüzünde hâlâ olağanüstü bir güzelliğin izleri vardı." Turgenyev, uyur uyanık bir halde, Yermolai ile Arina adındaki bu kadınların birbirlerine âşık olduklarına karar verir. Bir süre sonra anlatıcı, Arina'nın kim olduğunu anımsar, çünkü onun adını kadının bir önceki sahibi olan Zverkov'dan duymuştur. Bu adamın karısının hizmetçileri, "yalnızca yaşamakla kalmaz, yeryüzünde cennetin tadını çıkarırlar." Bununla birlikte Zverkov'un karısı, evlenen hizmetçileri artık yanında çalıştırmamayı kural olarak benimsemiştir. On yıl çalıştıktan sonra Arina evlenmek için izin ister; bu isteği kızgınlıkla karşılanarak reddedilir; altı ay sonra Arina, sevgilisi uşak Petruşka'dan hamile olduğunu itiraf eder. Zverkov, Turgenyev'e şunları anlatır :

Doğal olarak, hemen saçlarının kesilmesini, üstüne kaba giysiler giydirilmesini ve ülkeden sürülmesini emrettim! Karım, mükemmel bir hizmetçiden yoksun kaldı, ama yapılacak bir şey yoktu; hane halkı içinde düzensizlik hiçbir koşulda hoşgörülemez. Hastalıklı bir kolu derhal kesip atmak en iyisidir...

Turgenyev, Arina'nın bu değirmenci tarafından satın alındığını ve iki yıldır evli olduğunu öğrenir. Sevgilisi uşak Petruşka'ya gelince, onun başına geleni de Yermolai'den öğreniriz. "Vallahi, o asker oldu," der Turgenyev'e; yani efendisi tarafından Ordu'ya satılmıştır. Öykü şöyle biter :

Bir süre ikimiz de sustuk.

"Sağlığı pek iyi görünmüyor. Nesi var?" diye sordum sonunda Yermolai'ya.

"Yok, sağlığı pek yerinde denemez!.. Neyse, sanırım yarın ayakta kalmamız gerekiyor. Artık biraz uyusanız fena olmaz."

Başımızın üstünden ıslık sesleri çıkararak bir yaban ördeği sürüsü geçip gitti; bizden pek de uzakta olmayan ırmağa indiklerini duyduk. Artık ortalık iyice kararmıştı, hava da iyice serinliyordu; koruda bir bülbül çığlık çığlığa dem çekiyordu. Samanlara gömüldük ve hemen uykuya daldık.

Turgenyev'in öyküsünü benim yaptığım gibi yeniden anlatmak, elbette onu berbat etmek oluyor; çünkü öyküdeki hiçbir sözcük, açıkça söylenmeyen, ama anıştırılan her şey, öykünün toplam etkisine katkıda bulunuyor; bu toplam anlam da, bir şiirde olduğu gibi, açımlamaya hiç yer bırakmıyor. Ama beni şu anda ilgilendiren şey, dümdüz bir cinsel entrika öyküsü olabilecek bir şeyin, bambaşka bir öykünün atlama tahtasına nasıl dönüşebileceği ya da dönüştüğü. Öykü, bir kadının çektiği acıların, duyarsızlığın ve iki yüzlülüğün, her şeyden çok da köleliğin ne kadar kötü bir şey olduğunu gösteren bir imgeye dönüşüyor. Bütün

James Joyce (1882-1941)

bunların ortaya çıkışı da, neredeyse tek bir ana ya da iki uyku arasındaki kısa bir ana sıkıştırılıyor.

Öyleyse kısa öykü, tek bir olayı ele alıyor, onu dramatize ediyor; bunu yaparken de o olayı baştan sona dönüşüme uğratıyor. Temel anekdot diyebileceğimiz şey, sanki okurun açıkça göreceği bir yığın anıştırma içinde eritiliyor. Bu anıştırmalar bana modern kısa öykünün ayar damgası ve *sine-qua-non*'uymuş* gibi geliyor. Gene de bu anıştırmalar, anekdot olmadan varolamaz. O zaman, anıştırma en uzak türden, şairin şu deyişi kadar uçuk bir anıştırma olup çıkar :

My heart leaps up when I behold
A rainbow in the sky.

Yüreğim oynar yerinden ne zaman görsem
Bir ebemkuşağı gökyüzünde.

Ne olursa olsun, kısa öyküyü ilkesel olarak romandan ayıran, tek bir olaydan ya da algıdan kaynaklanmasıdır. Bu ayrımı tek başına uzunluğun belirlemediği kesindir, çünkü bir yazınsal biçimin uzunluğu, yazın kuramları ya da estetikten çok, ticari endişelerle belirlenir. Ama kısa öyküyü kısa öykü olarak tanımamızı sağlayan şey, tek bir zaman anının, tek bir olayın, tek bir algının ürünü olan bir şeyi okuduğumuzu hissetmemizdir.

Yukarıda Wordsworth'dan iki dize alıntıladım ve "tek bir zaman anı" ve "tek bir algı" deyişlerini kullandım. Aslında, kesin bir tanıma ulaşmanın hemen he-

men olanaksız olduğu bir alanda bulunuyoruz; ama *Stephen Hero* adlı parçada, Stephan Dedalus'un ağzından "tecelli"den söz ederken James Joyce'un aklında bu iki kavrama benzer bir şey vardır; "tecelli" Joyce'un kullanışıyla, dinbilimsel deyişin laik amaçlarla kullanılması, neredeyse dine aykırı bir uyarlamasıdır. Joyce'un yapıtlarının, *Dubliners* (*Dublinliler*) adlı kısa öykülerinin, romanı *Ulysses*'in kısmen dayanıyormuş gibi göründüğü bu tecelli kuramı, hiçbir yerde tam olarak dile getirilmemiştir; bu kuramı biz, yalnızca *A Portrait of the Artist as a Young Man*'in (*Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi*) daha erken tarihli bir çeşitlemesi olan *Stephen Hero*'dan, artık elimizdeki ancak orası burası inanılmaz ölçüde budanmış çeşitlemesinden bilebiliyoruz. Bununla birlikte, metnin, *Portre*'nin şimdi tanıdığımız biçimine göre daha az titizlikle işlenmiş, bu nedenle de çok daha geleneksel bir roman olduğunu anlamamıza yetecek kadarlık bir kesimi var elimizde. Bu kesimde şununla karşılaşıyoruz :

...Tecelli ile konuşmada kabalıkla, hareketlerde kabalıkla, ya da zihnin belleğe kazılan bir dışavurumuyla ortaya çıkan ani bir dinsel tezahürü kastediyordu. Yazın insanlarının, bu tecelli anlarını, bunların en kırılgan ve en uçucu anlar olduğunun farkında olarak, aşırı bir özenle kaydetmesi gerektiğine inanıyordu.

Bu tecelli anları, kuramsal açıdan Ezra Pound'un imge kavramına akrabadır. Ayrıca bu anlar Wordsworth'un şiirindeki, özellikle de *The Prelude*'deki (Prelüd) benzer içgörü anlarıyla eşleşleştirilebilir. Buna ek olarak, *Lyrical Ballads*'daki (Lirik Baladlar) şiirlerden çoğunun koşukla yazılmış kısa öyküler, üstelik modern kısa öyküler olduğunu belirtmek de yararlı olabilir. "We Are Seven" ("Biz Yedi Kişiyiz") buna iyi bir örnektir.

Burada, modern kısa öykü yazarının, düzyazı yazan bir lirik şair olduğunu söylemeye çalışıyor gibiyim; gerçekten de pek çok modern kısa öykü, çok açık örnekler olarak Çehov'un öyküleri, okur üzerinde romanın ya da eski öykülerin bıraktığı etkiden çok, lirik şiirin etkisine yakın bir etki bırakır. Ama yukarıda, çevremizde hep gördüğümüz, temelde sözlü olan, yazınsal olmayan kısa öykünün ilk örneğinin fıkra, amacı bizi şaşırtmak olan öykü olduğunu belirttim. Kısalıkları dışında, H. G. Well'in bilimsel romanslarına denk düşen öykülerini anımsıyorum. Gene, baskın bir fıkra niteliği taşıyan, buna karşın modern kısa öyküler sayılabilecek öyküler anımsıyorum. Kipling'de bu tür öykünün pek çok örneği bulunabilir. Bu nedenle, modern kısa öykü-

Modern kısa öykünün eski türdeki kısa öykülerle bağıntısının, romanın romansla bağıntısına koşut olduğunu ileri sürdüm. Başka deyişle, romanda olduğu gibi kısa öyküde de olasılık ve gerçekçilik, ruhbilim ve tarih açısından doğruluk, varoluşun önkoşullarıdır. Aslında, bir yazın biçimi olarak kısa öykü, düzyazı kurmacada romana göre daha sonra ortaya çıkan bir gelişmeydi.

nün, şaşırtıcı olan öyküden (Wells) temelini neredeyse gizemli tecelli kavramından alan öyküye dek uzanan bir yelpazeye yayılabileceği akla yatkın görünüyor. Başka deyişle, kısa öykünün her türlü tanımı, görünür ve gerçek bazı çelişkilere yer açmak üzere geçici olarak yapılmak zorundadır.

Modern kısa öykünün eski türdeki kısa öykülerle bağıntısının, romanın romansla bağıntısına koşut olduğunu ileri sürdüm. Başka deyişle, romanda olduğu gibi kısa öyküde de olasılık ve gerçekçilik, ruhbilim ve tarih açısından doğruluk, varoluşun önkoşullarıdır. Aslında, bir yazın biçimi olarak kısa öykü, düzyazı kurmacada romana göre daha sonra ortaya çıkan bir gelişmeydi; birbirinden kopuk yazınlarda az çok eşzamanlı olarak kendini gösterdi; İngilizce'de de tartışmaya hiç yer bırakmayacak biçimde XIX. yüzyılda ortaya çıktı. Kısa öykünün oluşmasına pek çok kanaldan katkı gelmiştir; bunların en dikkate değer olanı da, röportaj yönündeki itkidir. XVIII. yüzyılın başlarında, Addison ve Steele'in "Spectator" gazetesinde Sir Roger de Coverley, Sir Andrew Freeport ve diğer kişilerin portrelerinin çizilişinde neredeyse kısa öyküye gelip dayandıklarını görebiliriz; aynı yüzyılın daha sonraki döneminde de, Dr. Johnson'ın *Idler* denemelerinden bazılarında bakkal Ned Drugget'in anlatılmasında buna benzer bir şey bulabiliriz. Burada kişileştirmeye gösterilen ilgi, bir yüzyıl önce John Earle'ın *Microcosmographie*'sindekine (Mikrokozmografi) göre çok daha incelikli yapılmıştır.

Kanımca, İngilizcede ilk modern kısa öyküyü, kurmaca yazınında en büyük değişim noktalarından birini oluşturan Walter Scott yazmıştır. Scott, aynı anda hem eski biçimde bir romans yazarı, hem de yeni biçimde bir roman yazarıydı. Scott büyülü olana, doğaüstü olana, çağın ve göreneklerin kutsal saydığı her şeye tapıyordu, ama aynı zamanda, toplumda yaşayan insanların ve toplumun özgül alanlarındaki insan davranışlarının olağanüstü dikkatli bir gözlemcisiydi. Romanın gelişmesi açısından, bu çok büyük bir önem taşıyordu. İngilizce yazarlık geleneğinde George Eliot da, Thomas Hardy de büyük ölçüde Scott'tan çıkıp gelmiştir : Scott'un İskoçya'sı, Hardy'nin Wessex'inin ortaya çıkmasını olanaklı kılmıştır. Scott, İngiltere'nin dışındaki romancılara, ülkelerindeki yaşamı, kişiler ve kurumlar açısından nasıl canlandıracaklarını göstermiştir; bu nedenle de Fransa'da Balzac'ın, İtalya'da Manzoni'nin, Rusya'da Puşkin ve Turgenyev'in, Amerika'da Cooper ve Hawthorne'un arkasında yatan en büyük örnektir. İlk modern İngilizce kısa öyküyü yazmış olma onurunun ona verilmesi çok yerindedir.

Bu öykü, 1827'de "Chronicles of the Canongate"te ("Canongate Kayıtları") yayımlanan "The Two Drovers"dır ("İki Celep"). Beş bin sözcüğü geçmeyen bu öykü, Scott'un kaleminden çıkmış, trajediye en yakın düşen metindir; burada trajedi, ulusal geleneklerin ve mizaçların çatışması sonucunda ortaya çıkar. İki celep, İskoçyalı bir dağlı olan Robin Oig ile Yorshire'lı bir İngiliz olan Harry Wakefield'dir. Dost olan bu iki adam, sınırı geçerek sürülerini İskoçya'dan güneye doğru birlikte götürürler. Yolda, hayvanlarını nerede otlatacakları konusunda anlaşmazlığa düşerler; celep arkadaşlarının yarattıkları kamuoyunun etkisiyle dövüşmek zorunda kalırlar. Harry, Robin'i yere serdikten sonra dostlukla ona elini uzatır. Robin, bu eli sıkmayı reddeder; yumrukla dövüşmek kurallarına

aykırıdır; onun silahı kamadır; yumrukla yere serilmiş olduğundan, onurunun çiğnendiğini düşünür. Ertesi gün, Harry'yi kendisiyle Dağlı İskoç usulü dövüşmeye çağırır; dövüşürlerken onu bıçaklayarak öldürür. Gidip polise teslim olur, yargılanır, ölüme mahkûm edilir ve Carlisle'da idam edilir. Bize şunlar anlatılır :

Yazgısına büyük bir metanetle boyun eğdi ve kendisi hakkında verilen hükmün adil olduğunu kabul etti, ama kendisini silahsız bir adama saldırmakla suçlayanların bu gözlemlerini öfkeyle reddetti. "Aldığım yaşama karşılık bir yaşam veriyorum;" dedi, "daha fazla ne yapabilirim?"

V. S. Pritchett *The Living Novel*'da (Yaşayan Roman) şunları yazmıştır : "Düşmanlığın küçük bir yumruk dövüşünden öteye geçebileceğine inanmayan Wakefield'in sağduyusu ve dürüstlüğü, Dağlı İskoç'a anlamsız gelir. Her ikisi de akılcıdırlar – ama farklı farklı biçimlerde. Geldiğinde, çatışma trajik boyut kazanır; burada da gene iki farklı erdem anlayışı bağdaştırılamaz durumdadır." Gelenekle mizacın çatışması, Scott'un öyküsünde tam odağa oturtulur. Öykünün temelini oluşturan anekdotun ötesine geçilir; sonunda, sözler ve eylemlerle dramatize edilen ulusal kişilik hakkında önemli bir şey öğrenmiş oluruz.

"İki Celep"in yayımlanmasından iki yıl sonra Prosper Mérimée, "Mateo Falcone"yi yazdı. İki yıl içinde, başka bir dilde bu öyküye eşdeğer bir öykü yazılmıştı; Fransız yazarın Scott'un öyküsünü okumamış olması pek düşünülemez. "Mateo Falcone" de onurla ilgili bir öyküdür; burada, kişisel onur, ulusal onur kavramını yansıtır : Korsikalı bir köylü olan Falcone, on yaşındaki oğlunu vurarak öldürür, çünkü çocuk konukseverlik yasalarını hiçe saymış, adaletten kaçıp kendilerine sığınan birini resmi bir ödül karşılığında polise teslim etmiştir. Bu, vahşi ve unutulmaz öykü Scott'un hiçbir zaman ulaşamayacağı bir özlülükle anlatılmıştır.

Scott örneğine karşın, bugün tanıdığımız biçimiyle kısa öykü, Birleşik Amerika, Fransa ve Rusya'yla karşılaştırıldığında İngiltere'de oldukça geç gelişmiştir. Birleşik Amerika'da 1842'de, Hawthorne'un yazdığı *Twice-Told Tales*'de (Bilinen Öyküler) değerlendirirken Edgar Allan Poe, kısa öykünün bugün de hâlâ geçerli olan bir tanımını yapmıştır. Poe, "Okunması yarım saat ile bir ya da iki saat gerektirecek kısa düzyazı anlatı"yı onaylar :

Sıradan romana karşı çıkmak gerekir, uzunluğundan dolayı... Bir oturuşta okunamadığından, roman, elbette bütünlük'ün getireceği sonsuz etki gücünden yoksun kalır. Okuma sırasında kesinti yaratan günlük işler, kitabın bırakacağı izlenimi az çok değişikliğe uğratır, yok eder ya da bu etkiye karşı durur. Okuma sırasında durmak bile kendi başına gerçek birliği bozmaya yetecektir. Oysa kısa masalda yazar, amacı ne olursa olsun, bu amacı tam olarak gerçekleştirebilecektir. Okuma süresi boyunca, okurun ruhu yazarın denetimi altındadır. Okurken – yorgunluktan ya da kesintilerden kaynaklanan – hiçbir dışsal ya da içsel etki söz konusu değildir.

Ustalıklı bir yazın sanatçısı, bir masal kurmuştur. Akıllıysa, düşüncelerini, olaylarına uymak üzere biçimlendirmiştir; işlemek üzere biricik ya da tek bir et-

kiyi büyük bir dikkatle kafasında canlandırdıktan sonra, buna uygun olaylar icat eder – bundan sonra, önceden kafasında canlandırdığı bu etkiyi oluşturmada kendine en çok yardımcı olacak etkileri birbiriyle kaynaştırır. Başlangıçta yazdığı ilk tümce, bu etkinin oluşturulmasına el vermiyorsa, yazar ilk adımda başarısız olmuş demektir. Bütün düzenleyimde, dolaylı ya da dolaysız olarak eğilimi, önceden belirlenmiş tasarımdan yana olmayan tek bir sözcük yazılmış olmamalıdır. Böylesi araçlar, böylesi bir özen ve beceriyle sonunda renkli bir tablo oluşturulur; bu tablo, seyredenin zihninde, kan akrabalığı olan bir sanat izlenimi, en eksiksiz doyum duygusu bırakır. Masal fikri, hiç bozulmamış olduğu için en lekesiz biçimiyle sunulmuştur; bu, roman yoluyla ulaşılamayacak bir sonuçtur. Gereksiz kısalık, şiirde olduğu gibi burada da dışta bırakılmalıdır; ama gereksiz uzunluktan kaçınmaya daha da büyük özen göstermek gerekir.

Poe, kısa öykünün romana göre üstün bir tür olduğunu vurgularken elbette yanılıyor; bu iki tür birbirinden farklıdır; farklı isterlere göre yazılırlar ve okunurlar. Ne var ki İngiltere'de XIX. yy. romanının doğası öyleydi ki bizim tanıdığımız anlamda kısa öykünün gelişmesini, hatta varolmasını güçleştiriyordu.

Poe'nun bu açıklaması, özellikle, yazınsal yaratıcılığın, teknolojinin bir dalı olduğunu öneriyormuş gibi görülmesi açısından eleştirilebilir; gene de bu açıklama, Poe'dan sonra kısa öyküde sorgulamadan kabul ettiğimiz nitelikleri ortaya koyuyor; bu nitelikler, Victorya Dönemi "kısa düzyazı anlatı"da görmediğimiz niteliklerdir. Bu alıntıda, XIX. yy. İngilteresi'nde kısa öykünün gelişmesinin neden geciktiğine bir gerekçe öneriliyor. Poe, kısa öykünün romana göre üstün bir tür olduğunu vurgularken elbette yanılıyor; bu iki tür birbirinden farklıdır; farklı isterlere göre yazılırlar ve okunurlar. Ne var ki İngiltere'de XIX. yy. romanının doğası öyleydi ki, bizim tanıdığımız anlamda kısa öykünün gelişmesini, hatta varolmasını güçleştiriyordu. Roman, İngiliz ekinsel yaşamının çok derinlerine kök salmıştı; üstünlüğü tartışılamazdı. Romanın biçimi ya da biçimsizliği bile kısa öykünün aleyhinde işliyordu. Henry James, neredeyse yerercesine, romanın içine her şeyin atılabileceği kullanışlı bir yol çantası olduğunu söylemişti. Başka şeylerin yanı sıra, kısa öykü ya da ileride kısa öykü olacak şey de, bu çantanın içine sıkıştırılabilirdi. ❁

(*Yazının ikinci bölümü, "Adam Öykü"nün 10. sayısında yayımlanacak.*)

*sine-qua-non : onsuz edilmez, vazgeçilmez önkoşul ya da koşul. (ç. n.)

İngilizceden çeviren : Yurdanur Salman

SADIK HİDAYET

Sampinge

ASIL adı Sita'ydı ama sarı ve iç gıcıklayıcı kokulu bir çiçek anlamına gelen Sampinge derlerdi ona. İlk kez annesi Padma ona böyle seslenmiş ve bu adla çağrılmaya başlamıştı.

Jen'in eski ve soylu bir ailesine mensup olan babası, malını mülkünü harcadıktan sonra ansızın ölüverdi ve Bangalor yakınındaki Kingeri'de küçük bir mülk ve bir yığın borçtan başka bir şey bırakmadı eşiyle iki kızı Lakşmi ve Sita'ya.

Padma başkalarına örnek olacak bir ciddiyet ve özveriyle büyütmek zorunda kaldı çocuklarını. O da eski itibarını yitirmiş, büyük ve soylu bir aileye mensuptu. Gelgelelim kıtlık yüzünden, komşularından, hatta saadet günlerinde ona rakip olan komşularından bile yardım istemek ve dolayısıyla ellerinde kalan tek mülkü de öldüm pahasına bir tefeciye satmak zorunda kaldı. Bu yetmiyormuş gibi büyük kızı Lakşmi'yi de istedi ondan tefeci. Hep çocuklarının geleceği kaygısıyla yaşayan Padma, tefecinin soyca daha aşağı tabakaya mensup olmasına rağmen, gönülsüz olsa da bu teklifi hemen kabul etti.

Evlerinin önünde Golmerg vadisinin göz alabildiğince uzanan güzel manzarası hakimdi. İnce bir sis tabakasının dalga dalga yayıldığı ve güneş ışınlarının tayflar oluşturduğu otlak, bu manzaranın sınırını çiziyordu. Bir halk inanışı yüzünden iskân edilememişti bu vadi.

Padma sık sık anlatırdı kızlarına bu vadinin öyküsünü :

"Çok eski zamanlarda, beyazlar Hindistan'a gelmeden önce, yüce varlıklar bu vadide mutluluk içinde yaşıyorlardı. Ölümlü insanın yaptığı ağır işlerle ilgileri olmadığı için çocuklar gibi şen şakraktılar. Neşeli şarkılar söyleyerek çevrelerindeki güzel ormanda geziniyorlardı. Hepsi tek bir aileydi. Hastalık nedir bilmezlerdi. Eceli gelen yaşlıları ölüm öylesine yavaş alıp götürüyordu ki sanki derin bir uykuya dalıyorlardı. Bu varlıklar sadece çiçek kokularıyla besleniyorlar, zümrüt, yakut ve zebercetten yapılmış kasırlarda yaşıyorlardı. İçinde altın kanatlı kuşların şakıdığı Svarac gibi bahçelerle kuşatılmıştı bu kasırlar.

Günlük işleri sevişmek ve ağaçların arasında zıplamaktan ibaretti. Vakitlerini eğlence, şiir ve kıymetli taşlardan mabetler yaparak geçiriyorlardı. Bu arada insanlarla, özellikle sanatçılarla haşır neşir oluyorlar ve onların sanatlarını taklit ediyorlardı. Kısacası bu varlıkların yaşamı neşeyle, şiirle ve güzellikle iç içeydi.

Ama bir gün beyaz adam gelerek buraya yerleşti ve yörenin sayısız çiçekle-

rinden koku çıkartmak amacıyla bir damıtma tesisi kurdu. Bahar sonuna doğru fabrika çalışmaya başladı ve çevreye çiçek özlerinden çıkan keskin bir koku yayıldı. Bu kokular doğal kokulardan daha ağır olduğundan ve Golmerg perileri bu koku karşısında yeterli direnci gösteremediklerinden bu yüce varlıklar topluca fabrikaya akın ettiler. Olanca iştahlarıyla keskin kokuları içlerine çekerek ölüme gittiler ve geriye soylarını sürdürecek bir çift peri bile kalmadı. Daha sonra bu vadi terkedildi; fabrika yandı ve vadi saldırgan vahşilere kaldı. Tesadüfen yolu bu vadiye düşenler anlatılmaz acılar içinde öldüler."

Her dinleyişinde bu öykü Sampinge'nin hayal dünyasını etkiliyor, annesinin ağzından çıkan her sözcük hafızasına nakşoluyor ve sihirli birtakım resimler canlandırıyordu gözünde. Sık sık annesine buranın mutlu sakinleri hakkında sorular yöneltiyor, konunun her gündeme gelişinde şevki artan anne yorulmak bilmeden öyküyü yeniden anlatmaya başlıyor ve her seferinde yararlı gördüğü bazı bilgileri de eklemeden edemiyordu.

Sampinge on iki yaşında kaybetti annesini. Bu ölüm genç kızın sinir sistemine ağır bir darbe indirdi. Tefeci ile kız kardeşi Bangalor'a yerleşmeye giderken o da yanlarında gitti.

Bu olay çok önemliydi Sampinge için. Çünkü beşik kertmesi yapılan müstakbel kocası Bangalor'da oturuyordu. Bu delikanlı daha on beş yaşında iken Ganeşa (Fil-Tanrı) mabedinin koruyucusu olmuştu. Yakışıklı, tembel ve şıpsevdi biriydi ve kızlarla gönül eğlendirirdi çoğu zaman, ama Sampinge asla kıskançlık duygusuna kapılmazdı.

Bangalor'da yaşamı fazla değişmedi Sampinge'nin. Bir dizi ev işi yapıyordu. Bu arada hamile olan kız kardeşinin bakımı da onun omuzlarına bırakılmıştı. İtaatkâr biri olarak sürekli tanrıları ve kahramanları düşünerek yaşıyordu. Yaşantısı görünüşte başkalarına benzese bile, gerçekte münzeviydi. İçindeki çalkantılı düşüncelerdi şürekli onu meşgul eden.

Sampinge boş kaldığı zamanlar sık sık büyük Ganeşa'nın bulunduğu mabette nişanlısını görmeye gidiyordu. Ganeşa fil başlı, insan bedenli, taştan yapılmış ve siyah yağla parlatılmış bir puttu. Mabet mugra çiçeklerinden oluşan çelenkler ve aşek yapraklarıyla süslenmişti. Mihraptan keskin ûd ve tütsü kokuları yükseliyor, nişanlısı Siva üstüne doladığı şalla yarı çıplak bir halde bir tepeden ziyaretçilere bakıp gülüyordu.

Sampinge işte bu huyu ve o değişmez yasaya göre bir gün bir araya gelme düşüncesiyle seviyordu onu. Ama çoğu zaman erkeklerin temasından çekiniyor ve bu düşünce onu perişan ediyordu. Başkalarından farklı değil miydi yoksa?

Bir kere Bangalor şehrinde daha çok özgürlüğe kavuşmuştu Sampinge. Lâl Bağ denilen botanik bahçesinde sayısız çiçekler ve çalılarla sarılmış göletin karşısında bir köşe bulmuştu kendine. İki kuğu göletin yeşil suyunda ağır ağır geziniyordu. Orada kendi hayal dünyasıyla baş başa kalıyor, tanrılar ve kahramanlara ilişkin düşüncelerin gözünde canlandığı bir ülkede dolaşıyordu. Sanki onların güçlü bedenleri ve kahramanlıklarını karmaşa ve tuhaflıklarla dolu sahnelerde görüyor gibiydi. Çocuksu, serbest ve maceracı düşüncelere kapılmıştı âdeta.

Ama bir düşünce vardı ki onun hayallerini hep altüst ediyordu...

Kız kardeşinin sağlığı iyice kötüleyince kocası onu Vanivilas hastanesine ya-

tırdı. Sampinge hastane koğuşunda kardeşinin başucuna oturuyor, onu oyalamak için Golmerg'den söz açıyordu. Ama ağrının şiddetinden öyküyü dinleyecek hali yoktu kız kardeşinin.

Hastanede bulunuşu Sampinge'yi hiç tahmin edemediği bir hale sürüklemişti. Koridorları saran fenol kokusu, hastabakıcı ve hemşirelerin koşuşturmaları, çalımlı İngiliz bayan doktor, hastanenin tıbbi titizliği, hastalar ve ziyarete gelenlerin tümü onun için beklenmedik şeylerdi.

Kız kardeşinin hali vahimleşince başhekim kürtaja izin verdi ve kocasının muhalefetine karşın ameliyat kararı alındı.

Sampinge olup bitenlerden pek bir şey anlamasa bile, kız kardeşinin bir tehlikeyle yüz yüze olduğunu sezinlemişti.

Ertesi gün öğleye doğru kız kardeşinin ameliyat edildiğini anladı. Odasına istemişti kız kardeşi Sampinge'yi.

Lakşmi uykudaydı sanki. Yüzü muz gibi sapsarı ve kan ter içindeydi. Gözleri çukura batmış, burun delikleri ve yanakları bir başka şekil almış ve dudakları kırış kırış olmuştu. Sampinge'nin odaya girdiğini işitince gözlerini açıp üzgün ve umutsuzca baktı ona.

Sampinge usul usul yatağa yaklaştı ve sarılmak için çok çaba sarfettiği kız kardeşini gözlemledi bir an. Lakşmi'nin ağzından kesik kesik şu sözcükler döküldü :

"Bu adamın evinde çok acı çektim. Benden beklediği tek şey, varisi olacak bir oğlan çocuğuydu. Şimdi muradına erdi. Bundan sonra kendi huzurlu yaşamına devam edecek. Bizim gibilere ise mutluluk yüzü yasak bu dünyada. Bana hep 'Allah rızası için kabul ettim seni. Şimdi de kız kardeşini yük ettin başıma!' derdi. Çok kaygılanıyorum senin için. Ya Kingeri'ye yaşlı halamızın yanına dön ya da hiç olmazsa Siva ile evlen."

İçindeki acıyı gizlemeye çalıştığı belliydi. Yorgun ve allak bullak olmuş yüzünden süzülen yaşlar Sampinge'nin yanaklarını okşuyordu.

"Ellerimi sık," dedi Lakşmi kardeşine. Sampinge bir yandan kardeşinin yürek yakan iniltilerini işitip, öte yandan artık bir yere bakmayan ve feri sönmüş gözlerini incelerken onun soğuk ellerini eline aldı. Almasıyla hemşireyi çağırması bir oldu ve ardından koşa koşa doktor geldi. Ama boşunaydı. Ölmüştü. Bir süre sonra hastabakıcılar ölü için son işlemleri yapmaya koyulmuşlardı.

Sampinge hastaneden çıkıp, kederlerin hücumundan kurtardı kendini. Sokakta biraz rahatladığını hissetti. Ama kimsesiz ve himayesiz kalmıştı. Ne yapacaktı? Yine tefecinin evine mi dönecikti? Olası değildi.

Bilinçsizce Ganeşa mabedinin bulunduğu tepeye doğru yürümeye başladı. Bir kızla konuşuyordu Siva. Sampinge'yi görünce kızı bırakıp ona doğru geldi. Tek kelime etmeden, büyük bir şaşkınlıkla ona bakıyordu Sampinge. Siva elinden tutup Ganeşa putunun arkasına çekti kızı.

"Kimsesiz ve himayesiz kaldım. Bundan sonra seninle kalabilir miyim?" diye soracak oldu Sampinge.

"Ah! Henüz değil. Çok çulsuzum. Biraz daha sabretmelisin," dedi ve sarılıp göğsüne bastırdı onu Siva.

Sampinge öylesine kendinden geçmişti ki kendini savunacak gücü kalma-

mıştı. Ne yapacağını düşünmek de azap veriyordu. Kendinden sıyrılma ihtiyacı duyuyordu ve nefret hissi sarmıştı her yanını. Siva kulağına yumuşak yumuşak bir şeyler söylüyor ve kendine çekiyordu onu.

Sampinge sadece onun çarpıcı ter kokusunu, güçlü adalelerini ve kesik nefeslerini hissediyor ve elinde olmadan Siva'nın bedeni üzerinde gezdiriyordu ellerini.

Umutsuzluk içinde bir an kendini kaybetti ve sonra rengi atmış ve alınmış bir halde kendini onun kucağından kurtardı.

O kocaman taş yığını, çocukluk yıllarında itikat ettiği, bağlılık ve saygı duyduğu, korktuğu ve başı göklere uzanan o Tanrı şimdi gücünü ve ünvanını kaybetmiş, saçma sapan, anlamsız bir şey oluvermişti gözünde.

Siva onun ürkek halini görünce omuzlarını öyle bir sıktı ki korkudan yüzü kireç gibi oldu kızın.

"Bugün ne tuhaf görünüyorsun böyle?" dedi Siva.

Sampinge kesik kesik yanıtladı : "Bir bilsen!" Sonra yüzünü elleriyle gizleyip kaçtı. Siva tepenin dibine kadar izledi onu.

Yalnızlık ve kimsesizlik duygusu perişan etmişti Sampinge'yi. "Belki bu durum başkaları için olumlu olabilirdi, ama benim için asla," diye geçirdi içinden. Birden aklına bir şey geldi. Başkaları gibi değildi o; alışmamış böyle bir yaşama. Neden olmasındı düşündüğü şey?

Yorgundu, hem de ölümüne. Her şey anlamını yitirmişti gözünde. Nişanlısından da nefret ediyordu. Güçlü kolları ve mükemmel gövdeleri olan tanrılara ve kahramanlara yakın olmak istiyordu. Şimdiye değin Ganeşa mabedinin sütunlarının gölgesinde kocasıyla birlikte yaşayabileceği özveri gücüne sahip olacağını sanıyordu. Ama artık bu düşüncelerin söz konusu bile olmadığını görüyordu. Siva'yla geçecek tekdüze bir yaşam mümkün değildi onun için.

Tanıdığı ya da bencillik ve aşağılıklarını görmezden gelmek için tereddüt ettiği herkes hakkında belli belirsiz bir kin duydu içinde Sampinge.

Sokak bir baştan öbür başa tenha, çıplak ve çirkindi. Birkaç çocuk köşede bir dükkânın önünde oyun oynuyor, üç beş Hindu da yol kenarına çömelmiş tütün çiğniyorlardı.

Bu manzaradaki sessizlik ve sakinlik iyiden iyiye sinirini bozdu. İçindeki çalkantılarla uyuşmuyordu çünkü. Kayıtsızca ve rastgele adımlarla yürürken birden kendini Lal Bağ'lın önünde buldu. Yorgunluktan gölete doğru gidip bir bankete attı kendini.

Daha iyi bir durumla karşılaşmayı umarak intihar fikrine kapıldı. Tek düşündüğü şey, en kolay yolla dünyaya gözlerini kapamaktı. Kendini yüreklendirmek için saçlarını okşuyordu. Her şeye teslim olarak yaşamıştı bugüne dek. Ama artık öyle bir çıkmaza düşmüştü ki yaşam onun için dayanılmaz olmuştu.

Gözlerini göletin yeşil ve derin sularına dikti. Birden padma çiçeğine (çok iri, beyaz hind nilüferi) ilişti gözleri. Olağanüstü geniş yaprakları vardı. Annesi bu çiçekten almıştı adını. Çevresini saran çiçeklerin güzel kokularından ve gölün yumuşak havasından başı döndü. Golmerg'in sihirli topraklarını düşünerek var gücüyle içine çekmişti bu kokuları.

Şimdiye kadar hiç yaşamadığı bu hal değişikliği sonucunda kendisi ve o yüce

varlıklar arasında geçirdiği günlerin anıları canlandı gözünde. Yalnızlık ortamında tahrik olan ve keskinleşen düşünceleri gittikçe kuvvet kazanıyordu. Kavranılması olanaksız bu sevinç belki sadece öbür dünyaya çağırıldıklarını hisseden insanlarda olur. Öyle bir şevke kapılır ki bu insanlar, ölümle yüz yüze olsalar da en kısa zamanta tehlikeli görevlerini yerine getirirler.

Eskiden bu vadide yaşadığı için iyi tanırdı orasını. Anlatılmaz bir coşku sardı her yanını. Kendisini varlığının verdiği acıdan bir çırpıda kurtarmak istiyordu. Çünkü o anda tek düşündüğü şey intihardı. Hayallerinin bu parlak aşamasına en kısa zamanda geçmek istiyordu. Bir huzur hissetti içinde. Tekrar gözünde şekiller belirmeye başladı. Ölümsüz tanrı, yüce katında, yakınlarının arasından cezbedici gülümseyişiyle sesleniyordu ona : "Ey gönül çalan güzel Sampinge! Gel yanımıza. Biz himaye ederiz seni. Bu dünyadan değilsin sen. Gelişin onurdur bizim için."

En iyi sarisini giymişti Sampinge. Cebinde iki rupiye ile birkaç ana vardı. Bu parayla doğduğu köye gidip yasak vadiye girebilirdi. O yüce varlıklar arasında yaşayarak o topraklardaki çiçeklerin kokularıyla sermest olabilir ve böylece içindeki kâbusa bir son verebilirdi.

Sabah beş sularında yağmur yağmıştı. Nemli topraktan güzel kokular yükseliyordu havaya.

Bedenine yapışan sarinin içinde perhizkâr bir bakire gibi sarhoş olmuştu Sampinge. Golmerg, uzaktan gulmuhur ağaçlarının kızıllığıyla çevrili ve üzerine loş bir ışığın vurduğu külrengi arazinin üstünde uzanıyordu göz alabildiğince.

Güneş yükselip de yeryüzünü göz kamaştırıcı ışığıyla aydınlattığında, Sampinge de yok olmuştu. ❁

Farsçadan çeviren : Prof. Dr. Mehmet Kanar

AYFER COŞKUN

Duran Zaman

– SAAT kaç?

Okuduğu kitaptan başını kaldırdı. Salonu ikiye ayıran üçlü kapının üstündeki saate baktı :

– On bir.

– KAÇ?

Annesinin gergin titreşimli sesiyle irkildi. Döndü, bu kez daha yüksek perdeden, sözcükleri tane tane yineledi. Annesi diliyle takma dişlerini yerinden oynatarak yemek kalıntılarını çıkartmaya uğraşırken, anlaşılmaz bir işaret yaptı. Sonra gözlerini pencereye çevirdi ve ansızın dalıp gitti. Bundan yararlanıp yeniden kitabına eğildi, telaşlı devinimlerle gözlüğünü arandı. Boynuna asılı olduğunu anlayınca, kendine kızdı. Başını sertçe salladı iki yana. Nerede kaldığını unutmuştu, hızla satırlarda gezindi.

"...Yoo... Hiç de öyle bir hali yok. Bu ihtiyar için kendisi dışındaki insanlık mevcut değildir ki... Vadiden..."

– Sabahın on biri mi?

– TABİİ ANne!!!

– Sabahın ha! Günler niye bu kadar uzun?

Hırsla itti kitabı. Bir süre sonra kayarak gidişine ve kristal taklidi vazoya dokunup duruşuna baktı.

– NE BİLEYİM ANne?

Annesi yanıttaki hırçınlıktan, kitabın savruluşundan alınmış olmalıydı. Kırgın bakışları takıldı kaldı kızına. Bunu iyice anlasın diye de, uzun süre süzdü onu. Yüzü kızına dönük, yan yan yürüyerek gelip kanepeye oturdu. Sırtını arkalığa dayarken komik bir tavırla ayak ayak üstüne attı. Terliği sağ ayağının başparmağına asıldı, sallandı biraz, ama düşmedi. Bütün bunları önce kızgınlıkla, sonraysa belli etmemeye çalıştığı bir gülümsemeyle izledi. Onun yeniden pencereye dönmesiyle birlikte kitabını çekti önüne, alçak masanın üzerine eğildi, okumaya başladı.

"...İnsanların sözlerine hemen inanıverecek kadın da değildi aslında : doktorların yanıldığını, oğlunun hiç de kanser olmadığını düşünmesi..."

Boynunun kasıldığını ayrımsadığında, kitabı eline alıp yavaşça arkasına yaslandı. Boynunu rahatlatmak için başını sağa-sola çevirdi. Saatin tiktaklarını yutan araba gürültüleri arasında okumaya daldı yeniden.

Titrek adım seslerini önce mutfaktan, sonra da pencere tarafından işittiğinde,

aldırmadı. Genellikle sessizlik olduğunda telaşlanırdı, ama pencerenin açılmasıyla yerinden fırladı. Annesi avucundaki bulguru döke saça pencere önüne koymaya uğraşıyordu. Ne olduğunu anlamadan koşarken, çıplak ayaklarına batan bulguru da görünce, iyice gerildi :

– Ne yapıyorsun kuzum sen?

Annesi utangaç, tedirgin döndü. Kekeleyerek :

– Şeye... kuşa... yem verecektim... dedi.

Sonunda, birkaç günden beri yerde bulduğu bulgurların gizini çözmüştü. Derin derin soluklandı.

– Bak anne, bir daha....

Onun cama yaslanmış, ürkek gövdesini görünce, sustu. "...güvercine bulgur filan verme!" diyemezdi. Hele korkusuz bir kanat çırpışıyla küpeşteye konan tombul güvercini, annesinin sevgiyle onu izleyişini görünce, hiçbir şey söyleyemezdi.

– ...Bir daha verirken, lütfen kâseye koy. Olur mu? dedi. Son sözcük, çocuğuyla konuşan bir anneninki kadar duygu yüklüydü. Yutkundu. Güvercinle annesini baş başa bırakıp, yerine dönerken eğildi, halının üzerinden bulguru eliyle topladı. Masadaki küllüğe boşaltı. Beli ağrımıştı, güçlükle doğruldu ve hemen koltuğa çöktü.

– Peki, bu dükkân neden kapandı?

Hiçbir şey anlamadan başını kaldırdı :

– Efendim?

– Şu karşıdaki dükkân neden kapandı, dedim.

Annesi pencerenin önünde durmuş ona bakıyor, bir yandan da karşıdaki boş

dükkânı gösteriyordu. Neden sonra aydı. Her gün belki on kez yinelenen sorudan bezmiş, ağlamaklı bir sesle konuştu :

– Nereden bileyim ANne?.. Sahibini tanımam. Bir kez bile alışveriş yapmadım. Ne satılırdı, bilmem. Anımsamıyorum... Sahi ne satılırdı orada?

Annesi soruyu kendisi sormamış, konuyu kendisi açmamışçasına, ilgisiz sallanıyordu ayakta. O ise, aynı ses tonuyla kendi kendine konuşmasını sürdürüyordu :

– Neden kapanmışmış? Ne bileyim ben? Ayrıca bir dükkânın kapanması, hele hiç dışarı çıkmayan birisini, niçin bu denli ilgilendirir ki? Hey ya Rabbi!

Uzanıp kitabı bıraktığı yerden aldı. Sayfaları çevirirken hâlâ söyleniyordu :

– Nerde kalmıştım, hangi sayfaydı? BÖYLE KİTAP MI OKUNUR?

– Buldum, buldum! Herhalde kirası çok gelmiştir, ödeyememiştir : Mal sahibi de çıkarmıştır tabii.

Kızının boşluğa dikili bakışları arasında işini bitirmiş insanlara özgü bir telaşla, evine döner gibi gelip kanepeye oturdu. Soluklandı biraz. Sıyrılan yazmasını açtı, silkeledi, yeniden örttü başına, oyalarını düzeltti. Kanepenin kolunu tutup sıktı. Kırgın kırgın ortaya konuştu :

– En iyisi ölmek. Kimseye yük olmayacaksın. Elin ayağın tutarken gideceksin. Düşünüyorum da, ailede en uzun ben yaşadım... Yeter! En iyisi ölmek...

Eliyle havayı süpürdü, içini çekti, aynı biçimde sürdürdü konuşmasını :

– Bütün çocuklar, "Bu ne?" diye sorarlar. Sen, "Bunu kim yapmış?" diye sorardın. Öyle çok sorardın ki... Bıktırırdın beni. BIKTIRIRDIN!!! Sonunda, "Allah yapmış," demeyi akıl ettim de, kurtuldum sorularından. "Allah yapmış," deyince, susardın hemen.

Kızının yüzünde onu dinlediğine değgin en ufak bir ipucu yoktu. Kitap okuyor sanılabilirdi. Ama onun :

– Yaa, işte böyleydin, demesiyle başını kitaptan kaldırdı, bir şeyler söylemek için ağzını açtı. Vazgeçti sonra. Ayaklarını altına alıp televizyonun kumanda aygıtına uzandığında, onun elli yıl öncesini bugüne inat, böylesine net anımsamasına kızsın mı, şaşsın mı, bilemiyordu. Amaçsız kanalları dolaştı.

– Bu kadın, bu kadın kim?

Annesinin sesine döndüğünde, pencere önündeydi yine. Onun durmadan yer değiştirmesine bir türlü alışamıyordu. Kendisi dolanıyormuşçasına yoruluyor, nefessiz kalıyordu.

– Hangi kadın ANne?

– Nah, şu! Şişman, kısa boylu...

– O mu? NE BİLEYİM? ÇOKTAN ÖLMÜŞ OLMALI...

– Hıh! Kemiği sürme olmuş, hâlâ oynuyor.

Kanal değiştirdi. Yakışıklı bir programcı, bastonuna dayanmış, güçlükle ayakta durmaya çalışan ihtiyar bir adamla konuşuyordu.

– Demek, yüz on beş yaşındasın dede. Maşallah! Maşallah!.. Peki, uzun yaşamanın sırrını bize de açıklar mısın?

Dedenin kıpırdayan dudaklarından, anlaşılmaz sözcükler döküldü. Programcı, doğanın en büyük gizini çözme sabırsızlığıyla mikrofonu onun dişsiz ağzına iyice yaklaştırdı...

– Kaç yaşındaymış, kaç yaşındaymış?

Televizyonu izlerken yanıtladı annesini :

– Yüz on beş yaşındaymış.

– Yüz on beş!!! Yüz on beş ha!

Duyduğuna inanamamıştı. Başını sallayarak, titrek adımlarla yürüdü kanepeye doğru, allak bullak bir yüzle çöktü yerine. Gözlerini kıstı, parmaklarıyla birkaç kez hesap yaptı, çıkan sonuçtan memnun :

– Ne güzel! dedi.

Elinde kumanda aygıtıyla kalakaldı. Her gün yaşamaktan yakınan, ailede en uzun ömürlünün kendisi olduğunu söyleyip yazıklanan insanın, ayakta duramayan zavallı adama özenmesini anlamakta zorlanıyordu. Ne denli güçlüydü şu yaşama tutkusu! Hem de tüm çekilen acılara, sıkıntılara karşın. Sanki yaşlanmayla doğru orantılı olarak artıyordu.

Uzunca bir süre sessiz, annesinin ekrana dönük yüzüne bakarak düşündü. Nasıl bir tutkuydu bu? Ayırdına varmadan kendisini, kendisindeki yaşama isteğini yoklarken yakaladı. Artakalan altmış beş yılın her birinin, tonlarca yükle üzerine üzerine geldiği duygusuyla sarsıldı. İçi daralmıştı. Hayır, katlanamazdı buna.

– O kadar yaşamayı ister miydin sen?

Birdenbire dudaklarından dökülen sözlere inanamadı. Neden sormuştu ki? Alay edercesine üstelik. Annesi bunu ayırt etmemiş olmalıydı, hiç düşünmeden yanıtladı soruyu :

– İsterdim tabii. Elbette isterdim. Ne güzel!

– Neresi güzel yahu, YÜZ ON BEŞ YIL YAŞAMANIN?

– İsterdim de...

İçini çekti, ellerini birleştirdi.

– ...Ya sizler benden önce ölürseniz. Ya sizlerin ölümünü görürsem...

Kapattı televizyonu, kalktı. Dalgın, sersemlemiş, salonun ucuna doğru yürüdü, duvardaki eski bir fotoğrafın önünde durdu. Bütün aile bir arada. Teyzesi de var. "Sen sığmazsın fotoğrafa," diyerek kızdırdıkları şişman teyzesi. Bahçedeki tebrizi gülün önünde boy sırasıyla dizilmişler. En küçükleri, erkek kardeşi kendi kucağında. Gülüyor. Öyle böyle değil, kahkahalarla gülüyor. Babası yine hafifçe yan dönmüş, kolunun birini annesinin boynuna dolamış.

Bir an çıngıraklı çocuk kahkahalarıyla doldu salon. Yüzünde özlem yüklü yarım bir gülücük, kulağında kardeşinin kahkahaları, ayrıldı fotoğrafın önünden. Annesi tülü aralamış pencereden dışarıya bakıyordu yine. Tülü tutuşunda, parmak uçlarındaki yükselişinde gördüğü çocuksu hava, birden pencere içine oturup onun gün gezmelerinden, kadın matinelerinden, gece sinemalarından dönüşlerini beklediği çocukluk günlerini anımsattı.

"Yalan söylüyorsunuz. Yalan!!! Sinemaya gitmişsiniz işte!" diye, haykırıyor. "Kandırıkçılar!"

Babasıyla annesinin inanmaz bakışları birbirini buluyor. "Hayır," diyorlar, "doktora gittik. Sinemayı da nereden çıkarıyorsun kızım?"

"Ben anlarım. Hem de Sümer Sinemasına gitmişsiniz," diyor, ama bunu nasıl bildiğini söylemeyecek. Sümer Sinemasının rutubet ve sigara karışımı kendine

özgü kokusunu bir o tanıyor. Ve doktor muayenehaneleri ilaç kokar ancak. Belki bir de kolonya... Söylemeyecek koku alma duyusundaki olağanüstülüğü.

Pencerelerdeki beklemelerini, annesinin bir zamanlar gezip tozmalarını anımsaması, hemen kavrayamadığı bir rahatlık duygusu verdi. Üzerinden büyük bir yük kalkmışçasına koltuğuna yöneldi.

– Bu kaçıncı cenaze arabası? Ne çok cenaze geçiyor kuzum! Ne çok insan ölüyor bu dünyada!

– Efendim?

– Ne çok cenaze geçiyor, dedim. Sabahtan beri bu kaçıncı?

– Yaa!

Dönüp yerine otururken mırıldanıyordu annesi :

– Neyse ki mezarım hazır benim. Babanın yanında. Hazır. Yalnız taşı yazılmamış... Artık onu da yazdırırsınız zahir.

Biraz tedirgin :

– Kimin önce öleceği bilinmez anacığım, diyerek uzandı, meyve tabağından bir elma aldı. Sesi duygulu, yumuşak tınılarla yüklüydü.

– Ben elma sevmem. Kokusu bile hoş değil.

Tepkisiz elma soymayı sürdürürken :

– Sana vermeyeceğim ki, dedi, merak etme! Kendim yiyeceğim.

– İyi, afiyet olsun!.. Yemeğimiz var değil mi?

– Var ANne!

Gözlerini kapattı. Yemek sözcüğünün günde kaç kez yinelendiğini hesaplamaya çalıştı. Yemek, saat ve namaz vakitleri...

"Ben duymuyorum. Ezan okundu mu?"

"Benim gözüm iyi görmüyor. Şu gazeteye bakıver! Ezan kaçta okunuyor?"

"Acıktın mı sen?"le başlayıp, yine "Yemeğimiz var mı?"ya gelmeler.

Sıkıntıyla gözlerini açtığında, annesi önünde duruyordu.

– Bugün pazar mı?

Ve günler... En ufak bir telaşta ya da değişiklikte ilk yitirdiği günler olurdu annesinin. Hiçbir zaman "Bugün günlerden ne?" diye sormazdı. Olmasını istediği, bir şeyler beklediği günün adını söylerdi hep. "Bugün cuma mı? Yarın salı mı?"

– Hayır, çarşamba.

– Nedense pazarmış gibi geliyor bana.

– .....

– Bize birileri gelmeyecek miydi bugün? Sanki bugün birileri...

– Yok öyle bir şey anne.

– Nedense aklımda...

– YOK ANne! Kimse gelmeyecek.

Elmayı yarım bırakıp kalktı koltuktan. Kitabını aldı, hızla arka odaya geçti. Yatağına sırtüstü bıraktı kendini. Somyadan gelen gıcırtıları dinledi, yapılacak hiçbir şey yokmuşçasına, kıpırdamadan bir zaman öylece kaldı. Derin derin iç geçirdi. Neden sonra eliyle yere bıraktığı kitabı arandı. Gözlüğünü unuttuğunu ayırt edince, salona geçti yeniden. Annesi oturduğu yerde uyuyordu. Gürültü yapmamaya çalışarak gözlüğünü alıp odasına süzüldü. Kapıyı kapattı. Tam yatağa

uzanacakken düşünceli bir yüzle döndü, kapıyı araladı.

"... Annemin gözyaşları ve çığlıkları dinmek bilmiyor, gittikçe artıyordu. Çok sonraları, yukarıda söylediğim gibi savaşa ait belgeleri okumaya başladığımda..."

Kitabı, başparmağının arasında tutarak yere bıraktı.

"... gözyaşları ve çığlıkları dinmek bilmiyor... Gözyaşları ve çığlıkları..."

– Annem neden o kadar çok ağlardı? Neden bayılıp bayılıp dururdu?

Titrek bir soluklanmayla doğruldu. Kapı aralığında durmuş, kendisine bakıyordu annesi. Biraz çekingen :

– Sana bir şey soracağım. Bugün ne bayramı Allah aşkına?

– Efendim!!!

– Bugün, diyorum, bir bayram da, hangisi olduğunu bilemiyorum. Hacılar...

– Bayram filan değil. NEREDEN ÇIKARIYORSUN BÜTÜN BUNLARI?

Annesi ürkmüş, geri geri çıktı odadan.

– İyi, peki... Bugün bayram değil.

Yüzünde kuşku, gizli bir kabullenişle salona doğru yürüdü.

– Ben de, hay Allah, kahve almadık, şeker almadık, misafir gelince ne ikram edeceğiz diye, üzülüyordum. Hacılar Bayramı diye...

Onun konuşmasını dinlerken acıyla fırladı yerinden, peşinden koştu. Salonun ortasında karşılıklı durdular. Yüzüne bakmaya cesareti yoktu. Unutmalarını ayırt ettiği nadir anlardaki o korku dolu çaresiz bakışlarına katlanamıyordu. Yaklaştı, omuzunu tutup, okşadı. Gülümsemeye çalıştı : Beceremedi, dudakları yandı. Annesi kanepeye ilişirken ansızın çocuksu, pırıl pırıl bir bakışla döndü :

– İyi ki kimse gelmedi bayrama, değil mi? İkram edecek hiçbir şeyimiz yok.

Onun söylediklerini dinlememek için kulaklarını tıkadı. Sonsuz bir kederle duvara yaslandı.

– Kimse gelmez tabii. Niye gelsinler ki? Allah'ın kuluna gittiğimiz yok. Günler geçmiyor. Günler neden bu kadar uzun? Yıllar niye geçmez? Niye?.. Bugün bayramdı, Hacılar Bayramı... Yok diyor, değil diyor. Rezil olacağız. Ne şekerimiz var, ne de kahvemiz... Hadi kahve neyse ne de...

Odasının kapısını sırtıyla kapatıp kendini yatağa attığında, elleri hâlâ kulaklarındaydı. Gözleri kupkuruydu. Ağlıyordu.

ALİ BALKIZ

Bu Öyküyü Kim Yazdı

TELEKSLER, fakslar, telefonlar çalışıyor, muhabirler koşuşturuyor, gazetenin haber merkezine haberler yağıyordu. Yağan haberleri görevliler alıyor, sınıflandırıyor, siyasi içerikli olanları Emre Bey'in masasındaki sepete üst üste diziyorlardı. Emre Bey bunları alıyor, kendi anlayışına göre yeniden sınıflandırıyor, okuyor, dil ve mantık hatalarını düzeltiyor, gazeteye girecekleri masanın bir yanına, çöpe girecekleri de öbür yana ayırıyordu.

Her zamanki gibi telaşlıydı. Bir yere mi gidecek?.. Koşa koşa... Bir şey mi anlatacak?.. Sözcükleri yuta yuta... Sofrada mı?.. Çiğnemeden... Uykuda mı?.. Uyumuşlukla uyumamışlık arası... Yaşam?.. Neredeyse yaşamadan...

Bir yandan işini yapıyor, bir yandan da genç stajyere anlatıyordu : "Haber gerçektir, gerçek ise her zaman devrimci... Sakın ola onu daha da devrimci kılmaya kalkışma... Bozarsın sonra. Haberi kullanmayabilirsin, ama kullanılır hale getirmeye çalışamazsın. Haberin bir yanını beğenmek, öbür yanını beğenmemek diye bir şey de olamaz. Haber bize göre oluşmuyor. Onu değiştirmek; abartmak, küçültmek diye bir hakkı yoktur muhabirin. Tamam mı?.. Affedersin adın neydi senin?.."

"Aşkolsun Abi... Bir aydır yanında çalışıyorum... Her defasında adımı yeniden yeniden soruyorsun... Son kez söylüyorum : Mustafa..."

Emre Bey; biraz mahcup, biraz geçiştirmeye çalışarak :

"Evet haklısın... Onun için affedersin dedim ya... Ne yapayım?.. Öğrenemiyorum işte, ad ve telefon numaralarını öğrenemiyorum... Aslında seni çok iyi tanıyorum..."

Genç muhabir pişkinliğe vurdu :

"Aldırma Abi, biliyorum..." dedi ve gülerek ekledi :

"Adımı yakama takacağım abi... Sana kolaylık olsun diye..."

"Hayır, buna gerek yok... Ben bir ad taktım bile sana..."

"Nasıl?.."

"Yani kendimce..."

"Mesela ne?.."

"Mesela senin adın, Dinamik..."

"Niçin Dinamik?.."

"Çünkü yerinde duramıyorsun... Öyle enerji yüklüsün..."

Desen : Semih Poroy

"Sahi mi?.."

"Elbette sahi..."

"Yani senin gibi... Sen de yerinde duramıyorsun abi, çok enerjiksin..."

"Teşekkür ederim canım... Bunu şu masadaki güzel kıza da söyler misin?.. Bana; sende iş kalmamış diyordu da..."

Çaylar, sigaralar, gülüşmeler, bazen küfürler birbirlerini kovalıyor, herkes ve her şey; sayfaların son şeklini alacağı, artık bağlanacağı bu son dakikalarda giderek

hızlanıyordu.

Masasındaki telefon çalınca, "Tam da zamanını buldun? Sırası mıydı şimdi?.." diyerek içinden, uzandı telefona Emre Bey.

Karşıdaki, Cemiyet Başkanı Mahsun Bey'di.

Cemiyetin aylık bültenini hazırlamışlar, son şeklini vereceklermiş, yazı kurulunda olduğu için onu da çağırıyorlarmış. Toplantı cemiyette değil de bu kez Mahsun Bey'in ofisindeymiş... Gelip toplantıya katılırsa iyi olurmuş... Kısa sürecekmiş, gazeteye tekrar yetişebilirmiş... Adresi : Yonca Sok. 16/18'miş...

Adresi, küçük bir kâğıda yazdı, kalan işleri bitişik masadaki bayan arkadaşına anlattı, stajyerinin de ona yardımcı olacağını söyleyip pardösüsünü kaptı, elini kapının mandalına atmışken dönüp ortaya seslendi :

"Sayfalar bağlanmadan yetişeceğim..."

Fırladı sokağa...

Nasıl gideceğini düşünüyordu :

"Taksiye binsem değmez. Otobüse binsem, şehrin ana meydanındaki kırmızı ışıkları akşamın bu kalabalık saatinde, bir saatte geçemem... En iyisi yürüyeyim... On dakikada yetişirim nasıl olsa..."

Hızlı hızlı yürüyordu... Sağa sola çarpmadan, kalabalığın arasında bulduğu kimi boşlukları aceleyle doldura doldura gidiyordu. Bir yandan da o anda yolda bulunan herkesi, ama herkesi görerek... Karşıdan gelenleri, kenarlarda duranları, vitrinlere bakanları, geçip geride bıraktıklarını, herkesi radar gibi tarıyor, kamera gibi çekiyor, beynine kaydediyordu bütün portreleri... Ama çaktırmadan, baktığını belli etmeden... An'lık bakışlarla, fotoğraf makinesi flaşının patlama an'ı ile... Yolun bir yanı perdelense, insanlar birbirlerini gölgeleseler, o yandakileri göremese, huzursuz oluyor, üstelik geriye dönüp o yana bir kez daha bakmaya da cesaret edemiyordu... Sadece hızlanıyordu... Daha hızlı... ve dikkatli... Bu alışkanlığı o yıllarda edinmişti. Devrimci mücadelenin içinde aktif ve örgütlü bir biçimde yer aldığı o yıllarda edinmişti. Deşifre olup, kaçak duruma düşünce gizlenebilmek için geldiği bu büyük kentte, daha da artırarak sürdürmüştü... Polis kim?.. Kalabalığın içinde gizlenerek gezinen polis kim? Devrimci avına çıkmış, belki de kendi peşinde olan polis? Polisler?..

Bunu anlamanın bir tek yolu vardı... Bütün çevreyi an'lık bakışlarla taramak... Tararken, ararken bulunan, bulununca izlenen ve yakalanan çok sayıda arkadaşı vardı... Ama onlar, acemiliklerinden, heyecanlarından ve telaşlarından yakalanmışlardı... Kendisi bu işin ustasıydı... İzleyen izlenemeyen, gören görünmeyen, işiten seslenmeyen...

Ne ilginç şeylerle karşılaşıyordu?

Dünya gerçekten bu denli küçük müydü?..

Bu koca kent küçük bir köy müydü?..

Zorunlu olmadıkça sokağa çıkmıyor, yine de her çıktığında bir tanıdığa rastlıyordu. Saç modelini değiştirdiği, bıyığını kestiği ve de gözlük taktığı için kimse onu tanımıyor, ama o herkesi tanıyordu. "Merhaba," diyemiyordu kimseye. Selamlaşamıyor, kucaklaşamıyordu. Ya peşinde polis varsa?.. Ya da onların peşinde polis varsa?.. Polisi niçin birbirlerine aktarsınlardı?.. Bunun için, hemen başını çevirip çekip gidiyordu oradan... Oysa dostlara, yoldaşlara, arkadaşlara ne

çok özlem duyuyordu... Kimse bilmemeliydi. Fazla her bilgi zararlı bilgiydi. Her devrimci bilmesi gerektiği kadarını bilmeliydi. Özellikle örgüte ve örgütteki yoldaşlara ilişkin ad, adres, telefon vb. kişisel bilgiler son derece tehlikeli bilgilerdi. Örgütlü her kişi gibi o da örgütlü mücadeleyi sürdürmeye yetecek kadar bilgi edinmeliydi. Bazen öylesine yetersiz kalıyorduki bu bilgiler, kendince ad'lar takıyordu yoldaşlara... "Sarı Hoca", "Kara Mustafa", "Federasyon Ali"... Bunlar nasıl olsa kendi taktığı adlardı... Stajyer gence de "Dinamik" adını alışkanlıkla takmamış mıydı?.. Tehlikeli olan ortak bilgilerdi... Her devrimci, örgütsel her bilgiyi, şerefi, namusu ve canı pahasına saklamalı ve sakınmalıydı... Ser verip sır vermemeliydi... Ama ya zayıf düşerse?.. Ya adaleleri, sinirleri, yüreği, bilinci ve inancı kendisine ihanet ederse?.. Çözülmeye ve çökmeye başlarsa işkencede?.. İşte hiç olmazsa o anda verebileceği zarar, bildiklerinden ibaret ola... Ne kadar az şey biliyorsa, o kadarını verebile... Onun için her devrimci değil merak etmek, soru sormak, fazladan bildiği her şeyi söküp atmalıydı belleğinden. Kendisi de öyle yapmıştı. Kaçıp saklanmak üzere bu büyük kente gelirken, not defterini, telefon defterini, şuraya buraya sıkıştırdığı küçük küçük kâğıt parçalarını, her şeyi, ama her şeyi sobaya atıp yakmış... Yetinmemiş, aklındakileri de silmişti... Üstelik bunlar, bilmesi gerektiği kadar olan cinsten bilgilerdi. Ama olsun... Onları da silmeliydi... Nasıl olsa bir gün, durumu düzelince, durumlar düzelince, örgüt arkadaşları gelip kendisini bulacaklardı... Kendisine güveniyordu güvenmesine... İşkencede değil elektrik, Keban'ı bağlasalar yine de çözülmeyecekti... Ama yine de kurallara uymalı, o aklına bile getirmek istemediği zayıf ve zaaflı hale karşı önlem almaydı. Ne biliyorsa örgüte ilişkin, örgütsel ilişkiye ve yapıya ilişkin, her şeyi attı belleğinden... Üzerine mürekkep döktü karaladı, kezzap döktü yaktı... Durdu durdu, kendini sınadı, acaba aklımda ne kaldı diye?.. Yine de kimi bilgiler kaldı aklında... Bir türlü söküp atamıyordu bunları... Bir yolu olmalıydı yine de... Keşke geçici hafıza kaybı gibi bir yol olsaydı?..

Bu bilgilerden kurtulmaya çalışırken, başka bilgiler yüklüyordu belleğine... Annesinin, babasının, kardeşlerinin, dayılarının, teyzelerinin, amcalarının, onların çocuklarının, ülkenin dört bir yanına dağılmış, çok güvendiği öteki akrabalarının adresleri ve telefon numaraları... Gurbete çıkan, işsiz, parasız, tanışsız, üstelik peşinde polis olan bir devrimciye ne denli çok gerekli bu bilgiler... Bir gün zor durumda kalırsa, bir yere sığınmak, bir cümle bilgi vermek, polisi sormak, beş kuruş para istemek, ya da, "Hayattayım merak etmeyin," diyebilmek için... Onlar bilmesinler kendisinin nerede olduğunu ve ne yaptığını, ama o bilsin akrabalarını... Aile bilgilerinin örgüt bilgileri olmadığını polis de bilir nasıl olsa... Ancak bu bilgilerden hareketle, polisin devrimcilere ulaştığını da herkes bilir... Onun için bu bilgileri de yazıp taşımamalı, ezberlemeliydi.

Tam yirmi değişik adres ve telefon numarası ezberlemişti.. Sırayla yazıyor... Gözlerini kapatıp okuyor... Doğru olup olmadığını kontrol ediyor, sonra da yazdıklarını yine yırtıyordu. Otobüsle giderken, dolmuşa binerken, çay içerken, uykuya dalarken, yeniden yeniden ezberliyordu... Sabahları erkenden gazete alıyor, polisin operasyon haberlerini okurken bile, haberin sonuna gelmesine karşın bir şey anlamadığını anlıyordu... Çünkü bilinçaltı, ezberleyeceği ve unutacağı bilgilerin çarpışmasından çalkalanıyordu...

Bazı numaralar çok inatçıydı. Karışıp duruyorlardı. Bunları karıştırmamak için, çeşitli yollar buluyor, illerin trafik kod numaralarını, kendi doğum tarihini, ilkokul ve ortaokul numaralarını, evlerinin kapı numarasını referans seçiyor, öylece çıkarıyordu. Örneğin, küçük kardeşinin telefon numarası, Hatay, ilkokul numarası ve kendi yaşının arka arkaya yazılmasıyla oluşuyordu.

Sonunda emin oldu. Unutulması gerekenleri unuttu, ezberlemesi gerekenleri ezberledi. Yine de hep uyanık oldu. Zaman zaman kendini yokladı. "İyice unuttum mu? İyice ezberledim mi?.."

Bunları anımsadı, Mahsun Bey'in ofisine yürürken...

Yürümemiş, neredeyse koşmuştu.

Kan ter içinde kalmıştı.

Mahsun Bey'in sokağına gelmişti.

"Neydi sokağın adı?.. Evet evet, galiba buydu... Kaçtı numarası?.. Hay aksi... Numarası kaçtı?.."

Bir türlü anımsayamadı. Oysa Mahsun Bey, çok değil on dakika önce söylemiş, o da önündeki küçük kâğıda yazmıştı...

Kâğıdı aradı ceplerinde... O cep, bu cep... Kâğıt yok... Numara da yok... Belleğine baktı, kıyısını köşesini yokladı... Yok. Numara yok... "Sekiz miydi, altı mıydı, on sekiz'de altı mıydı?.. Evet evet galiba böyleydi... On sekiz'de altı..."

On sekiz numarayı buldu. Apartman girişindeki küçük yerleşim tabelalarında Mahsun Bey'in adını aradı. Yoktu... Küçük ve çekingen adımlarla altı numaraya çıktı. Kapıda bir şey yazmıyordu. Çekine çekine zile bastı... İçeriden ses bekledi... Gelmeyince, "Galiba yanlış yaptım, on altı numara mıydı ki?.." diye düşündü ve basamakları ikişer üçer atlayarak, kapı numaralarını bir bir izleyerek, on altı numaraya çıktı. Tam kata gelmişken, birden otomat söndü... Otomat düğmesini aradı. Düğme fosforlu değildi, karanlıkta kördü, arayanı çağırmıyordu. Cebinden çakmağını çıkardı, çaktı, "İlk kez sigara içiyor olmanın, çakmak taşımanın yararını görüyorum..." diye düşündü o an. Ölgün çakmak alevi, kirli duvarda, yan yana iki düğmeyi birden aydınlattı. Hangisi otomat?.. Hangisi zil düğmesi?.. Karar veremedi. "Bunlar niçin farklı renklerde ve ışıklı olmazlar ve bir standarda bağlanmazlar?.." diye düşündü. Rasgele bastı düğmelerden birine...

Çıkan kız,

"Buyurun..." dedi.

"Mahsun Bey'i aramıştım da..."

"Öyle biri yok burada..."

"Affedersiniz..."

Aceleyle indi aşağıya...

Binanın numarasına bir kez daha baktı. On sekiz yazıyordu. Ne yapacağına karar veremedi bir an... "Yirmi sekizdi galiba?.." diye düşündü.

O kattan o kata çıktı, o apartmandan o apartmana seğirtti. Bulamadı bir türlü.

Canı sıkıldı. Sinirlendi. Bir kez daha terledi.

Bahçe duvarlarından birine oturup, düşündü... Çok ayıp etmişti... Mahsun Bey'e nasıl izah ederdi bunu?.. Nasıl inandırırdı?.. Üstelik gazeteye dönmekte gecikivordu. Bir telefon kabini bulsaydı, şu yakınlarda... Bulsa da Mahsun Bey'e

telefon etseydi... "Abi ben buralarda, sana yakın bir yerdeyim, adresini yazdığım kâğıt parçasını yanıma almamışım, numaranı da unuttum, lütfen kusura bakma, arkadaşları da beklettim, kapı numaran kaçtı?.." diye sorsaydı.

Arandı, gezindi...

Telefon kulübesi yoktu çevrede.

Bir bakkala girdi. Utana sıkıla,

"Telefonunuzu kullanabilir miyim?" diye sordu.

Bakkal,

"Tabii..." dedi.

Sevindi, elini koynuna attı, telefon defterini çıkarmak istedi... Yoktu... Telefon defteri de yanında yoktu...

"Hay allah?.." dedi. "Aksiliğe bak..."

Cemiyetin telefonunu anımsamaya çalıştı... Mahsun Bey'in ofis telefonunu onlardan alacak... Yok... Her gün birkaç kez görüştüğü ve üyesi olduğu, üstelik aktif bir üyesi olduğu cemiyetin telefonunu anımsayamadı. Küfür etti kendi kendine. Bir yandan da çözüm yolları arıyordu. Evini aramak aklına geldi; kızı okuldan dönmüştür, çalışma masasının üstünde unuttuğu telefon defterinden, kolayca bulur söylerdi kendisine, Mahsun Bey'in telefonunu da, cemiyetin telefonunu da... Sevindi bu buluşuna. Çevirdi numaraları bir bir... Karşı taraftan ahize kalkar kalkmaz, "Alo," dedi, bu taraftan...

Yanıt geldi,

"Oğlum Emre, sen misin canım?.. İyi ki aradın? Baban seni merak ediyordu kaç zamandır..."

Annesiydi karşısındaki. Buz gibi oldu. Yanlış yeri aramıştı. Kem küm etti... Ellerinden öptü. Kapattı...

Dışarı çıktı...

Ne yapacağını bilemedi.

Kafasına sertçe bir yumruk vurdu. Acıdı mı acımadı mı?.. Aldırmadı.

Tekrar gazeteye dönseydi, dönüp o küçük kâğıt parçasını bulsaydı, bulup sinirinden çiğneseydi... Hayır... Buraya dönseydi?.. Dünyanın zamanı geçerdi? Acaba yanlış sokakta mıydı?.. Bitişikteki sokağa mı baksaydı?..

Baktı.

Bulamadı.

"Bari gazeteye telefon edeyim de, stajyer genç, masamın üstünde unuttuğum o küçük kâğıdı okusun bana," diye düşündü.

Telefon kulübesi aradı, buldu. Sıra vardı. Bekledi. Çevirdi numaraları... Çıkan sese, "Kızım Haber Merkezini bağla..." dedi.

Kız,

"Nereyi aradınız efendim?.." diye sorunca, özür dileyerek kapattı.

Kulübeden dışarı çıkıp, "Bana neler oluyor?.." diye sordu kendi kendine... "Bana neler oluyor?.."

Gazetenin yolunu tuttu : Kös kös... Hiç acelesi yoktu... Olan olmuştu. Yine de çevredekilere bakmaktan kendini alamıyordu. Bilinçsizce bakıyordu. Baktığı yüzleri görmüyor, gördüklerini belleğinde depoladığı polis tipleriyle karşılaştırmıyor, tembel tembel bakıyordu sadece... Mahsun Bey ve öteki arkadaşları bek-

leyecekleri kadar beklemişler, gazetede sayfalar bağlanabileceği kadar bağlanmıştı nasıl olsa... Acele etmenin ne anlamı vardı?..

Gazetenin kapısından girer girmez; müracaattaki görevliye sormak geldi içinden : "Oğlum bizim buranın telefonu kaç?.." Ayıp olurdu. Geçti. Kata çıktı. Stajyer gence soracak oldu. "Daha üç günlük bebe, nereden bilecek?.." diye düşündü. Yerine otururken, hizmetliye, "Bana bugünkü gazeteyi getirsene..." dedi ve aceleyle gazetenin künyesini buldu... Kocaman gözleriyle telefon numaralarını okudu...

"Ama," diye düşündü, "ama, o sokağın, yani Mahsun Bey'in sokağının başındaki büfede de gazeteler satılıyordu... Niçin oradan bizim gazeteyi alıp bakmak aklıma gelmedi de buraya kadar geldim?..

Sorusunu da yanıtını da attı kafasından. Harpten çıkmış gibiydi. Yarın çıkacak gazeteyi, prova baskılarından taramaya başladı. Kültür-Sanat sayfasında bir öykü vardı. Dikkatini çekti. Adı, "Belleğin İntikamı" idi... Bir iki paragraf okudu. Tanıdık geldi. Elini öykünün üstüne koyup sayfa sekreterine seslendi :

"Bu öyküyü kim yazdı?.." ❁

SEMRA AKTÜNÇ

Salyangozlu Ev

ÇOK GÜNEŞLİ, çok sakin bir mayıs günü fakülteden dönüyormuş genç kız, şöyle bir durup karar vermiş, hiç evlenmeyecek. Bir iki saniye geçmiş korkuyla, sonra tamam. Gereği yokmuş gerçekten evlenmenin, barklanmanın... Hiç denenmeden de acaba, nasıl bilinebilir gerekip gerekmediği... Sonraya bırakmak daha mı iyi? Böyle şeyler geçtikçe aklından, kararının önemi konusunda uyarmış kendisini, denize doğru yürümüş, iskeleye yanaşmakta olan vapurun kaptanına gülümsemiş. Bir ayran, bir de simit almış, akşam inene kadar oturmuş kıyıda. Günü sevmiş. Başına gelen her şeyi severmiş zaten. Korkuları da olurmuş hep, onlardan korkmamayı çabuk öğrenirmiş. Kuşkularını da kendisiyle konuşa konuşa alt etmeyi becerirmiş.

Bir erkeği düşlermiş geceleri, yanındaki sessizlikten esinlenip; yatağını paylaşmayı değil de sevişmeyi düşünürmüş, aşk romanları okurmuş arada, okudukça, "sevişmek şart oldu," der dururmuş içinden, deniz kıyıları, ağaçlıklar uygun olurmuş sevişmek için, kendi yatağı değil. Yatakla sevişme fikrini yan yana getiremiyormuş hiç. Yatağı sığınakmış çünkü, ona en yakın yer.

Kendisini evli bir kadın olarak bulduğunda her şeyin kendi iradesi dışında olup bittiğinden eminmiş. Adam, pek söz bırakmamış ona. Her şey öyle güzellikle ve sırasıyla ekleniyormuş ki birbirine, kız, kararını unutması gerektiğini anlamış.

Gencecikmişler. Evliliğe uyum göstermek yeni bir ders gibi gelmiş ikisine de. Birbirlerinden hoşlanıyor, zevkle ve yorulmadan çabalıyorlarmış. Hayat bu biçimde gidiyorsa yargılayacak bir şey yoktur, gülümser dursun, güneş sıcaktır, gökyüzü mavi.

Epey eskiymiş evleri. Yerler muşamba kaplıymış ama döşeme gıcırdıyormuş yürüdükçe. Pencere pervazlarını beyaza boyamışlar, balkon demirlerini sağlamlaştırmış, badanaya üç gün harcamışlar.

Kış soğuk geçmiş o yıl. Yatağı sıcak tutmak için şişelere kaynar su doldurup yatmadan önce yorganın altına koymayı, yumurtaları patlatmadan pişirmeyi birlikte öğrenmişler. Birbirlerine gizlice bakıp, belli etmeden seviniyorlarmış evlendikleri için. Bir de tavan akmasa yağmurda, ne yapmalı önlemeli... Yağmur hızlandığında endişeyle balkışır, sonra gülerlermiş.

Bir sinema dönüşü geceleyin, sırılsıklam olmuşlar yağmurdan, evi düşünüyor hiç konuşmuyorlarmış, küçük yeşil kova deliğin altında duruyormuş neyse ki.

Desen : Necati Abacı

İçeri girdiklerinde koşup bakmışlar, kova boş, kupkuru. Tavanda da ıslaklık yok. Çıldırmışlar sevinçten, kim onarmışsa onarmış çatıyı işte, belki de kendiliğinden tıkandı delik, kim bilir?

Ertesi sabah bir daha bakmışlar, hiçbir yer ıslak değil. Genç adam minik bir kutu yağlıboya alıp gelmiş, önceki yağmurların tavanda bıraktığı sarı-kahverengi lekeyi boyamış, ortaya çıkan şekil bir garipmiş, ama olsun. Evin büyük problemi bitmiş böylece, soba daha iyi ısıtmaya başlamış, koltuk yerini bulmuş, yeşil kova

banyoya konmuş, köftenin yanına pembe bir şarap eklemişler keyiflerinden.

Birkaç gün sonra çok sevdikleri bir arkadaşları gelmiş yeni evlileri görmeye. Sevinç ve özlemle sarılmışlar birbirlerine, renk renk meyveli küçük pastalar getirmiş konuk, onların ilk konuğu. Çayın pişmesini beklemeden yiyip bitirmişler pastaları. Ev ısınmış dostluktan, akşam olmuş, perdeleri çekmemişler. Evin alt katındaki plakçı, nasıl oldu bilinmez, eski bir şarkıyı çalmaya başlamış : "yâdımda sevdalı yeşil didelerin var..."

Hiç dinlemezlermiş böyle şarkıları o güne kadar. Oysa şimdi, üçü de kulak kesilmişler, konuğun gözleri ıslakmış biraz. Şarkı bittiğinde başını yukarı kaldırmış ağladığını göstermemek için, çabucak silmiş gözlerini, o sırada tavanda tuhaf şekli farketmiş. "Aman allahım," diye bağırmış, "Ne güzel bir salyangoz bu!" gelsin sorular, kim yaptı? Neyle boyandı?

Gülmeye başlamışlar, bir yandan da salyangoza isim arıyorlarmış, konuğun fikrine göre kişilikli bir salyangozmuş bu, soylu bir ismi olmalıymış. Pek çok isim bulmuşlar sonunda, her biri başka bir özellik ekliyormuş salyangoza, iş çığırından çıkıyormuş artık. Öyle eğleniyorlarmış ki, akşam yemeğine alıkoymuşlar arkadaşlarını. Balık kızartmış, salata yapmışlar, konuk aşağıya inip beyaz şarap almış.

Ev, hepsine gülerek bakıyormuş sanki, içimde oluşunuzdan mutluyum, der gibi. Salyangoz tepeden izliyormuş yemeğin hazırlanışını, soyluluğuna uygun düşüyormuş bu.

Üç arkadaş salyangozlu evin şerefine kadeh kaldırmışlar, anlayamadıkları, bir şeylerin doruğunda hissetmişler kendilerini. Konuk, o eski şarkıyı bir daha dinlemek istediğini söylediğinde üçü birden mırıldanmaya başlamış : "yâdımda sevdalı yeşil didelerin var..."

Yemekten kalkıldığında konuğun son vapura yetişebilmesi için koşması gerektiği anlaşılmış. Aceleyle öpüşüp vedalaşmışlar.

O gece yataklarına girdiklerinde genç kadının bir süredir içinde duran ukde oynamış yerinden. İlk kez duyduğu, yüreğini doldurup taşıran sevinç ya da mutluluğun ikisine ait olduğunu, bunu öylece, uzun yıllar koruması gerektiğini anlamış.

Uyumuşlar.
Sabah olmuş.
Seneler geçmiş.

Çeşit çeşit evlerde nice akşam yemekleri yenilmiş.
Salyangozlu ev yıkılmış.
Arada bir salyangozun isimlerinden biri takılırmış kadının diline, güler mi, ağlar mı, belli olmazmış. ❂

CEMİL KAVUKÇU

Kovan

YANINA çok bir şey almayı düşünmüyor; kısa süreli gezilerde (özellikle iş gezilerinde) kullandığı küçük çantası yeterli. Pijama yerine giydiği ve üzerinde tigerish yazan lacivert eşofmanlarına gerek yok, giysileriyle yatar, ayakkabılarını çıkarır tabii, ama çorapları için aynı şeyi söylemek oldukça güç. Ayakları üşür. Bu alışkanlık, küçüklüğünde bedeli ağır bir biçimde ödendikten ve "kulağına küpe" olduktan sonra edinilmiş; ayaklarını iyi koruyacaksın! Üşütmeden kaynaklanan birçok belanın bedene sızacağı tek yol ayaklardan geçer. Kalın bir kazak mı? Fena olmaz. Müzik kasetleri ile küçük teybi (el teybi, ya da el kasetçaları, volkmen diyorlar ya, bu sözcüğü bir türlü sevemedi, yerine de bir sözcük bulamadı, bu nedenle de volkmen demek zorunda), not almakta kullandığı iki yıl öncesine ait bir ajanda ve kalemleri (0,5 kurşunkalemi, tükenmezi, siyah ve kırmızı pilotları) çantanın en değerli eşyaları. Bir de tabancasını alacak ama, bunu karısına sezdirmeden yapmayı düşünüyor. Kafası yeterince karışık olduğundan, daha da içinden çıkılmaz bir duruma düşmemek için kitap olarak düşünsel ya da yazınsal ağırlığından çok, sürükleyici ve kolay okunur bir şeyler alacak yanına. Polisiye, gerilim, ya da "best seller" romanlar, hatta çizgi roman bile olabilir. En iyisi, titizlikle biriktirdiği, onları art arda topluca okumak istediği, ama buna bir türlü olanak bulamadığından sürekli ertelediği Tex ciltlerinden birkaçını almak. Tex'ten yorulunca Tenten ile dinlenmek iyi fikir. Geçen kış evlilik yıldönümlerinde (kaçıncısıydı, unutmuş) karısının aldığı kazağı katlayıp çantaya yerleştirdi.

Nasıl, beğendin mi hediyemi? Yüzünde uçuşup dağılmaya hazır kırılgan bir gülücük; hediyemi beğendin mi, demişti. Aaa, evet, güzel. Neden coşku yok ses tonunda, neden kazağı hemen giyip aynanın önüne koşmuyorsun, neden onu kucaklayıp ayaklarını yerden keserek kendi ekseninde döndürmüyor ve öpmüyorsun : Hep böyle bir kazağım olmasını isterdim karıcığım. Neden karşındakinin hoşlanacağı biçimde davranamıyorsun... Davranamıyordu işte. Bu tür coşkuları yadsıyarak ya da görmezden gelerek yaşamaya çalışmıştı hep. Diş fırçası, diş macunu ve tıraş takımı unutulmamalı. Hangi müzik kasetlerini alsam. Ya da hangi kasetleri almasam. Kiremitlerde tıpırdayan bir yağmur, rüzgârın uğultusu, belki zamansız bir güneş, ışık ve gölge, gecenin ürkütücü sessizliği, görünümü hızla değişen dağlar ya da içinde bulunduğum ruhsal duruma bağlı olarak neden blues, ya da rock, ya da caz kasetlerimden birini almadım der miyim... Ya Cem Karaca'nın eski parçalarını dinlemek istersem. "Yok, yok" haykırışlarıyla beni

sarsan ve yıllar öncesine götüren bir "Emrah" örneğin, ya da "bir gün belki hayattan..." diye başlayan o şarkı. Erkin Koray'sız olmaz tabii. Kasetleri tek tek gözden geçirdi. Küçük çanta yetmeyecek galiba. Kocaman bir valiz de taşıyamam. En güzel yolculuklar, yanına hiçbir şey almadan ve bir plan yapılmadan çıkılan yolculuklardır.

Sırtı ona dönük ve kayıtsızmış gibi pencerenin başından dışarsını izleyen karısına baktı. Kollarını kavuşturmuş, bir savunma duruşu içinde, yansısı pencere camına vuruyor ve yüzünün çizgileri belli belirsiz de olsa seçilebiliyor.

Seni anlamak güç, dedi kadın. Ses tonu yumuşak ve sevecen değil, bir tartışmaya açık davetiye çıkarır gibi. Beni anlamak güçtür. Herkesin herkesi anlaması güçtür ve herkesin kendini anlaması daha güçtür. Su alan teknem dibe vurdu sonunda. Onun için gidiyorum. Çantasının başından doğruldu. Kadına yaklaşıp uzlaşmacı bir tavırla kollarını onun kavuşturulmuş kollarına doladı. Çenesini omzuna yaslayıp bir süre boş sokağa baktı. Dışarda yağmur yağıyordu. Sokak lambalarını yansıtan asfalt ışıl ışıldı. Kadın hafifçe kastı kendini, bu kucaklamadan rahatsız olmuş gibiydi.

Abartıyorsun, dedi, bunda anlaşılmayacak bir şey yok ki. İnsanlar arada yalnız kalma haklarını kullanmalılar.

Öyle bir hakları mı varmış? Dönüp gözlerine dimdik bakıyor kadın. Haksızlığa uğramış gibi bir görünüşü var. Sırtı pencereye çevrili şimdi. Kolları, omuzlarına atılmış bir hırkanın kolları gibi cansız bir biçimde bedeninden iki yana sarkmış; az önceki savunma duruşundan eser yok. Pencerede, kadının başının hemen ardında, burnunun yarısından başlayarak gözlerini, geniş alnını ve kısa saçlarını görüyor. Bu biçimiyle bile çok acınası buluyor kendini; az sonra yolculuğa çıkacak bir adamın yansısı değil bu, kesinlikle değil. İnsanların öyle bir hakları varmış karıcığım, sen buna gereksinim duymuyor olabilirsin, ama benim için çok önemli. Dibe vurdum. Biraz daha oyalanırsam çıkamam.

Evet, diye yineledi kadın, insanların öyle bir hakları mı varmış?

Yeniden sarıldı ona ve bu kez yüzünün tamamını gördü camda, sol yanı kadının saçlarına gömülmüştü. Gözlerinde, yaptığıyla çelişen bir boşluk, bir içtensizlik vardı. Buna karar verdiğimi ona açıkladığımda yolculuk çoktan başlamıştı, diye düşündü.

Kadın adamın kollarından kurtuldu ve dönüp bir kez daha yüzüne baktı. Genellikle kısık olan gözleri büyük büyüktü; karşısındaki yüzde okumak istediğini okuyamamışçasına ısrarla ve kuşkuyla bakıyordu. Bu gece, böyle bir havada gitmen şart mı? O hakkını birkaç gün sonra kullanamaz mısın? Hem, tek başına ne yapacaksın oralarda?

Tek başıma olmayacağım ki, kendimle buluşmaya gidiyorum. İçimdeki ayaklanmayı orda bastıracağım. Kansız bir darbe olacak; efendi görünüşlü, romantik ve serseri bir yanımı oturtacağım tahtıma. Dinleneceğim, sessiz, insansız bir ortamda oturup ayaklarımı uzatacağım ve gözlerimi kapayıp müzik dinleyeceğim. Kalkıp yemek bile yemeyeceğim (ama bir şeyler içerim), uykum gelince oracıkta uyuyuvereceğim. Dinleneceğim karıcığım, yalnızca dinleneceğim.

Burda da dinlenebilirsin. Bir odaya çekilirsin, yanına kimse girmez, müzik dinler ve Allahın cezası Tex'lerini okursun.

Desen : Necati Abacı

Anlamıyor. Burda olmayacağını bilmiyor. Yeniden çantasının başına döndü. Tex ciltlerini de koydu mu tamam. Çantanın fermuvarını çekti. Kadın yeniden kollarını kavuşturup gözlerini tavana doğru devirdi. Bağırıp çağırmak istediği, ama kendini güçlükle tutabildiği ortada.

Salona kabanını giymiş olarak döndü. Kadın hâlâ dışarı bakıyor. Çantasını aldı. Ben çıkıyorum. Güle güle. Umarım rahatlamış olarak dönersin. Kadına yaklaşıp yanaklarından öptü. Sana telefon ederim. Kadın başını salladı. Ayrıldılar. Merdivenlerde acele etmedi. Her zamanki gibi otomatın ışığı yarı yolda söndü ve o da her zamanki gibi kalan merdivenleri karanlıkta indi.

BÜTÜN taksilerin gizemli biçimde ortadan kaybolacağı yağmurlu bir gece. Uzun süre dikilmesine karşın hiçbir araç geçmiyor caddeden. En azından ışıkların bulunduğu kavşağa kadar yürümekten başka çaresi yok. Bu gidişle ıslanacak. Ama kavşağa gelmeden bir taksi yanı başında durdu. Arka koltuğa oturur oturmaz başını geriye yaslayıp gözlerini yumdu. Artık yolculuk başlamıştı. Artık bir başınaydı. Bir sigara yakabilirdi artık. Bir an için aynadan taksicinin gözlerine yakalandı. Müşteri tahlilleri. Nedense hepsinde var bu. Ne düşündü ki; kırgın biri, sevgilisinden ayrılmış olabilir, ama sevgilisi olacak birine benzemiyor, karısıyla kavga etmiştir, işleri ters gidiyordur, böyleleri içip dağıtmadan kendilerine gelemezler. Yolculuğa çıkıyor. Bir insanı, bir kenti ya da başka bir şeyleri mi terk ediyor? Bir şeylerden mi kaçıyor? Beter olsun. Nereye kaçarsan kaç hemşerim (ya da kardeşim, ya da abi), sen seni sırtında taşıdıktan sonra hiçbir menzile varamazsın. Ne tarafa gidiyoruz? Tarafa! Otogar tarafa. Yağmurlu günlerde ya da gecelerde neden taksiler azalır bay taksici? (Bana taksici deme, ben taksi yapmıyorum, taksi sürüyorum, sürücüyüm, adım Sami.) Herkes taksiye binmeye kalkar da ondan bayım. Canı sıkılan ya da yalnız kalmak isteyen yolcularla konuşulmamalı, müşteri bindiğinde radyonun sesi kısılmalı (boşken istediğin kadar açabilirsin, kime ne), abuk sabuk kasetler dinlenmemeli (o şarkılar senin dünyana sesleniyor, buna kimsenin itirazı yok, ancak başka dünyalardan birileri taksine binebilir, çok dikkatli olmalısın), aynı zamanda sık sık da aynadan yolcuya bakılmamalı. Bütün bunları bilmiyor sanki. Radyo açık, sesi oldukça yüksek. Anadilini bıçaklayan sunucu bir kız (sesine bakılırsa oldukça genç bir kız) dinleyicilerle gevezelik ediyor, yerli yersiz gülüyor. Doğal görünmeye çalışıyor, ama beceremiyor. Şu radyoyu kısar mısınız taksici bey, şey affedersiniz Sami Bey, ya da bay sürücü. Bana Sami de abi. Peki Sami. Genç sunucu, şimdi genç bir popçunun (öyle diyor ne yapayım) en çok istek alan parçasını çalacak. Kırmızı ışıkta durdular. Ön camdaki silecekler hızlı hızlı çalışıyor. Gözlerini yumdu. Yarın sabah gün ışırken orda olacağım, tek başıma. Taksi hareket edince gözlerini açtı. Bu adam neden radyonun sesini hâlâ kısmadı. Böyle bir gecede yola çıkman şart mı? Şart karıcığım. Yani hem şart, hem değil; rivayetler muhtelif.

Otogara geldik. Ne tuttu? Taksimetreyi birlikte okudular. Bozuk para arama, üstü kalsın. Sen de sağ ol.

Taksiden indi.

ALACAKARANLIK bir güz sabahı. İlçenin küçük otogarındaki otobüs firmalarının (topu topu üç firma) büroları ve büfeler (onlar da iki tane) kapalı. Yağış yok, ama yerdeki su birikintilerine (gölcüklere, demek daha doğru) bakılırsa doyasıya yağmış. Doyasıya yağmış ama doymamış; yine yağacak, bu kesin. Kaldırım kenarına park etmiş taksilerin ikisinin içinde sürücü var, öbür üçü boş. Otobüsten bir yolcu indiğinde, öndeki taksinin sürücüsü aracın iç ışıklarını yaktı. Taksi lazımsa ben hazırım. Lazım olacak (gerekecek), ama hemen şu an değil. Uzaklaşan otobüsün ardından baktı. Otogarın önünde durduklarında, otobüsün iç ışıkları yandığında ve üstteki bölmeden kabanını almak için kalktığında, bacaklarını iyice açarak onun koltuk kullanım alanına da giren (aslında ihlal eden, bir süre diz dizeydiler) yol arkadaşının ayağına elinde olmadan çarptığında bile yalnızca homurdanarak kıpırdanmış, ama uyanmamıştı. Derin ve hastalıklı bir uyku; ölüm provası gibi. Gözden yitene dek otobüsün ardından baktı. Motorunun sesi ilçe sakinlerini uyandıracak güçteydi.

Önce bir sabahçı kahvesine oturmalı. Az sonra ara sokaklardan camekânları buğulanmış üç tekerlekli börekçi arabaları çıkar. Çorbacı, dükkânını açar. Yağmur başlar. Kimi evlerde, geceden kurulmuş saatler çalar, okula gidecek öğrenciler yataklarından kalkmak bilmez, anneler sinirlenir, akşamdan kalma babalar kanlı gözlerle su içer, gün, öbür günler gibi başlar.

Kahvedeki üç kişiden biri bekçi, öbürü, yatacak yeri olmadığı için buraya sığındığı anlaşılan yaşlı bir adam (belki de yaşlı bir adam değil; koşulların yıprattığı genç bir adam), üçüncüsü ise hakkında hiçbir yorum yapılamayacak biri. Birçok kimliği olabileceği gibi kimliksiz de olabilir. Eski bir hükümlü, bir kaçak, alkolik, yaşamla bütün hesaplaşmaları tamamlamış bir ölü, ya da hiçbiri. Kahveci ise çok tanıdık. Yani, daha önce gördüğü kahveciler gibi. İçeri girdiğinde dördü de ona baktılar. Günaydın, dedi. Yanlış yaptı. Ağdalı bir selamünaleyküm daha uygun olurdu. İçinde bulunduğun ortama göre davranmıyorsun. İyi yapıyorum. Kahveci, buyurun, dedi. Günaydın sözcüğü pek sevilmiyor anlaşılan. İlçenin bakkalları, marketçileri, Tekel bayileri uyuyor. Fırıncılar uyanık, ekmekler hazır. Dükkânlar açılana dek bu kahvede oturacak, çünkü zorunlu buna. Kahveci yanına gelip, hoş geldin abi, dedi. Aynı yaşta olabilirler, hatta kahveci daha bile genç duruyor. Bu "abi" saygı abisi, bir de yabancı olmasının verdiği sıkıntı. Hoş bulduk, demiyor da, çay, diyor. Bu saatte içmeye hiç alışkın olmadığı halde bir sigara yakıyor. Buna da, hakkında hiçbir yorum yapamadığı adamdan özendi; sigarasını tütüne tapıyormuş gibi büyük bir hazla içiyordu. Dışardan bir ses; sıcak sıcak börek! İşte ortaya çıkmaya başladılar. Börekçi kahvenin camına bakıyor. Eliyle işaret etti : Gel. Kapıda bitiverdi börekçi. Börek ver. Kıymalı. Ne bileyim işte, iki yüz gram olsun.

YER YER su birikintileriyle kaplı sokağa saptılar. Sezon sonu, yazlıkçılar siteyi boşalttıktan sonra caddelere ad verilmiş, sokaklar numaralanmıştı. Sitenin yönetim kurulu üyesi arkadaşı ile ayaküstü konuşmalarının birinde (hep öyle olurdu zaten, şöyle bir oturup konuşalım, derler, ama bir türlü gerçekleştiremezlerdi; konuşmaları ise o kadar uzun sürerdi ki, at duruşlarını bozmadan sık sık

ayak değiştirmek zorunda kalırlardı) sokak ve caddelerin adlandırılması konusunda çalışmalar başlattıklarını, ama işin içinden nasıl çıkacaklarını kendilerinin de bilmediğini söylemişti. Yapay bir gülüşle dinlemişti, çünkü sokakların adlandırılması ya da numaralandırılması onu hiç ilgilendirmiyordu. Yapay bir baş onayı, yapay bir ayak değiştirme. At duruşu, yani ayağın birinin dizden hafifçe bükülerek dikilinmesi bir sıkıntının sonucudur. Hele konuşan iki kişi de at duruşundaysa ikisi de sıkılıyor demektir. Görüldüğü gibi sonunda bu işin üstesinden gelmişlerdi. Sokağına 9 numara verilmişti. Arkadaşı sitede olabilir miydi? Olmamalıydı. Tanıdık hiçbir yüzle karşılaşmak istemiyordu. Ama o buradaysa mutlaka öğrenirdi geldiğini. O zaman da, caddelere nasıl ad verildiğini, sokakların neden adlandırılmayıp numaralandığını, ara sokaklara renkli parke taşı döşenmesinin neden aksadığını uzun uzun dinlemek zorunda kalırdı; hem de ayaküstü.

Taksi yavaşladı, bir su birikintisinin önünde durdu ve ön tekerlekleri ağır ağır suya girdi. Dipsiz bir kuyuya mı batacağız sayın sürücü? (Sana da Sami diyebilir miyim?) Burunüstü iskandil olup yitecek miyiz? Gölcüğü geçtiler. Çok yağmur yağdı, dedi şoför, hiç durmayacakmış gibi yağdı. Bazı evleri su bastı, çatılar aktı. Benimki de akmıştır, diye düşündü. Ev batmıştır. Batsın. İlerde, sağda, bahçe duvarı olan evin önünde duracağız. Şoför başını eğip anladığını belirtti. Evin önünde durdular. Taksicinin parasını ödeyip indi. Şoför de inip paketlerin çıkarılmasına yardım etti. İçki şişelerinin bulunduğu torba oldukça ağırdı.

Taksi geri geri sokaktan çıkarken ellerini beline dayayıp eve baktığında, üst balkondaki direğin balkon duvarına yakın bölümünde bir kütle dikkatini çekti. İstem dışı bir bakıştı; işte sonunda geldim, anlamına da gelirdi, son bıraktığımızdan bu yana canımı sıkacak olumsuz bir şey olmuş mu, anlamına da. Bir kavun büyüklüğünde, kaplumbağanın kabuğuna yakın bir renkte, plastik gibi, şekilsiz, yumru yumru, ağır akışkan bir maddeye benziyordu. Aşağıdan atılmış da "lök" diye oraya yapışmış gibi duruyordu. Küçük bir panik yaşadı ve, "O da nesi?" diye mırıldandı. Kısa süren bir panikti bu, çünkü o garip kütlenin çevresinde dönüp duran birkaç arı onun ne olduğunu söylemişti. Yabanarılarının yaptığı bir kovandı bu.

Başka yer mi bulamadınız, diye mırıldandı. Panjurlara baktı bir süre. Hapishanene hoş geldin. Yatak odası olarak kullandıkları odanın penceresinin üstünde, saçağın altında da arılar vardı. Anlaşılan oraya da kovan yapma hazırlığı içindeydiler. Onları önlemeliyim ve o yuvayı dağıtmalıyım. Kapıyı açtı. Evin içi karanlık ve havasız. Küf kokuyor. Kapının pervazına da örümcekler yerleşmiş ve mendil gibi ağlar örmüşler. Ne çok örümcek var burda. Yaz boyunca onlarla savaşmışlardı. Karısı bıkmıştı. Uzun saplı süpürgeler, ucuna bez bağlanmış sopalar, böcek ilaçları, hiçbiri etkili olmamıştı. İşte yine kuşatmışlardı evi. İçerden örümcekler, dışardan yabanarıları. Arıların yuvası dağıtılacaksa, örümcekler için de aynı yıkım planlanmalı, yok, örümceklere ellenmeyecekse arıların ne günahı var. Burdan ayrılalı ne kadar oldu ki! Olsun, isterse bir hafta geçsin, onlar gittiğinizi anlar ve gelip yerleşirler. Sigortaları açtı. Yaz sonu ev terk edilirken sigortalar kapatılır, su kesilir, güneş enerjisinin deposu boşaltılır, eşyalar toplanır, koltuk ve kanepelerin ve televizyonun üstüne örtüler örtülür (örümceklere acık davetiye), buzdolabının

kapısına bir şişe sıkıştırılarak aralık bırakılır. Dolabın fişini taktı. Yiyecek paketlerini ve içkileri yerleştirdi. Panjurları, kapıları ve pencereleri açtı. Solgun bir gün ışığı doldu içeri. Hava kapalı. Yağmur başladı, başlayacak. Üzerine örtü örtülmüş koltuğa oturup ayaklarını sehpaya uzattı ve başını geri yaslayıp gözlerini yumdu.

Üst kata çıkarken merdivenlerdeki lekelerden çatının aktığını anladı. Her şey batmıştır. Tavanın beyaz kireç badanası – daha geçen yaz bütün evi boyatmışlardı – yer yer grili kahverengili lekelerle kaplanmıştı. Küf ve nem kokusu burda daha yoğun. Sünger yatağın üzerinde kocaman bir leke var. Ev iyice havalanmalı. Adam bulup kiremitler aktartılmalı. Akan yerler belli. Yağmur başlarsa yine akacak. Tavan arasına çıkıp bakmalı. En azından, geçici bir çözüm olarak akan yerlere plastik kaplar, tencereler vs. konabilir. Bütün bunlar zamana yayılacak işler; yağmurun acelesi yoksa onun hiç yok. Önce bir çay demlenmeli. O böreği sonuna dek yediğine çok pişman, ama oldu bir kere. Burda kaldığı sürece bazı sözcükleri hiç kullanmayacak ya da düşünmeyecek. Bunların başında da "keşke" geliyor.

ÜÇ BÜYÜK karabasanı vardı. Temel karabasanları. Bunları gördüğü gecenin sabahı ve gün boyu huzursuz dolaşırdı. Bir şeyler beklerdi; kötü, can sıkıcı, olumsuz. Bunlardan biri coğrafya dersi ile ilgiliydi. Onun döneminde (belki hâlâ öyledir) lise ikinci sınıfta ülkeler coğrafyası okutulurdu. Karabasanındaki ülke, Ürdün. Nüfusu, yüzölçümü, ekonomisi. Bir türlü öğrenemediği (daha doğrusu ezberleyemediği) tek ülke. Düşünde, yıllar sonra, geriye dönük yapılan bir tarama sonucu lise ikinci sınıfta (tabii, Ürdün yüzünden) coğrafya dersinden kaldığının anlaşıldığı ve bu nedenle bütün diplomalarının iptal edildiği kendisine bildirilir. Bu işi karıştıran, yüksek tansiyondan mustarip, kıpkırmızı suratlı, kısa boylu ve küt (öğrenciler arasındaki adı Temel Yılanı'ydı), Ürdün, derken kalın dudaklarından tükürükler saçan Coğrafya Öğretmeni olmalıydı. Şimdi ne olacak, derdi. Öncelikle, sahtekârlık suçundan hakkında dava açılacak ve diplomaları iptal edildiği için işine son verilecekti.

İkinci büyük karabasanı askerlikle ilgiliydi. Yeniden askere çağrıldığını görürdü düşünde. Bu görevi yerine getirdiğini ne kadar anlatsa da kimseye dinletemezdi. Çünkü, askerliğini yaptığına dair hiçbir kayıt yoktu ve "kaçak" işlemi yapılacaktı. Yeniden, üstelik yaşlanmış olarak daha önce askerlik yaptığı yere gönderilir. Orda, birlikte askerlik yaptığı bazı tanıdık yüzlere rastlar. Onlar da yaşlanmış, kimileri kilo almıştır. Neden orda olduklarını hiçbiri bilmez... Bazen de ikinci kez yaptığı askerliğinin de geçersiz olduğunu ve üçüncü kez çağrıldığını görürdü. Saçları makineye vurulur ve yaşamı altüst olurdu.

Üçüncü ve onu en çok yoran karabasanın konusu ise cinayetti. Yıllar önce bir cinayet işlemişti. Birden fazla kişinin katiliydi. Cesetleri evinin kömürlüğüne gömmüştü (bazen de çocukluğunun geçtiği evin arka bahçesine). Her şey unutulmuş ve onun için bir tehlike olmaktan çıkmışken, birden cinayetlerin ortaya çıkma olasılığı belirir. Ya, kömürlükteki kömürler iyice azaldığında onu ele verecek tatsız birtakım bulgular ortaya çıkmıştır, ya da o kadar çok yağmur yağmıştır ki, arka bahçedeki toprak iyice gevşemiş, sularla akıp gitmiş ve cesetler ortaya çıkmıştır.

Bu karabasanlar zaman zaman onu yoklardı. Ama ilk kez üçünü de peş peşe aynı gece görüyordu. Korkuyla yataktan sıçradı. Karanlıktı. Nerde olduğunu çıkaramadı. Yazlıktaki evde ve yalnız olduğunu anlayıncaya kadar dakikalar değil, saatler geçti sanki. Yürek vuruşları bedenini sarsacak güçteydi. Sonra o sesi duydu. Bir çığlık. Daha önce duymadığı bir sesti bu. Biçimini ve büyüklüğünü canlandıramadığı bir yaratık tek heceli bir haykırışla bağırıyordu. Aslında bağıramıyordu; türüne özgü bir sesi çıkarmak istiyor, ama ilk heceden sonrasını getiremiyor, bunun üzerine öfkelenip yeniden deniyordu. Pencereyi (tabii panjurları da) açıp bakmayı düşündü. Bu öfkeli yaratık son derece ürkek olmalıydı (ki öyleydi, çünkü ses çözümlemelerinde pek yanıldığı görülmemişti), pencereyi, hele hele panjurları açmaya kalktığında bu sessizlikte öyle bir gürültü çıkarırdı ki, huzursuz hayvan o anda karanlıklara karışırdı. Üstelik, konumu da belirgin değildi; hem her yerde olabilirdi, hem de hiçbir yerde. Saatine baktı : İki kırk beş. Elini yastığının altına sokup silahını yokladı. Yerinde duruyordu. İyi. Korkuyor muydu? Korkuyordu. Neden korkuyordu? Karabasanlarından, dışardaki garip sesten, eve yerleşmiş örümceklerden, büyüyen ve ne kadar büyüyeceği belli olmayan kovandan, geceden ve bunlardan korkan kendinden korkuyordu.

Yaratık hep aynı hecedeydi; acıyla, inatla başka bir heceye atlamak için çırpınıyordu. Sonunda başardı ve bir makineli tüfek gibi arkasını getirdi. O zaman, Allah kahretsin, dedi. Eliyle yatağa vurdu. Allah kahretsin. Bir baykuş bu! Daha uzaktan başka bir baykuş karşılık verdi ona. Güldü. Gönül işine benziyor; ya da o türden karanlık bir iş. Geçen yaz tam yedi baykuş saymıştı. İkisi karşı evin çatısında, biri, onun yanındaki evin pencere pervazında, dördü de yarım kalmış bir inşaatın çeşitli yerlerindeydi. Sonra da – yine geçen yaz olacaktı – bir zamanlar buralarda baykuşların sürüler halinde yaşadıklarını kendisine anlattıklarını anımsadı. Durup dururken kimse böyle bir şeyi anlatmazdı; ilgisini çekmiş de sormuştu demek. Geceye bir gizem katmıştı baykuş. Çok hoştu. Uykusu kaçmıştı. Bir sigara yakabilirdi, bir yudum da kanyak.

TELEFON bilibili diye öttü. Teknolojinin çirkin sesi, burda da buldun beni. Kim arar ki? Filtresine dayanan sigaradan bir nefes daha çekip küllükte söndürdü. Alt kata inene dek üç kez daha çaldı telefon. Açınca karşısında karısını buldu. Sitemle konuşmasına karşın (geldiğinden beri aramamıştı onu) ses tonundaki kaygıyı gizleyemiyordu.

Hâlâ hayatta mısın?

Ölmem mi gerekiyordu, dedi. Yeni bir sigara yaktı.

Bilmem, telefon ederim demiştin, etmedin. Tabancanı da almışsın. Hiç yapmazdın. Kuş falan vurmayı düşünmüyorsun herhalde.

Kendimi vuracak cesaretim yok, korkma!

Neden beni aramadın?

Arayacaktım.

Merak ettim.

Telefon açılmasaydı ölmüş olduğumu mu düşünecektin?

Yok daha neler, sonra yine arardım.

O zaman da açılmasaydı...

Sonunda polisi arardım herhalde. Öyle bir niyetin varsa da lütfen evin dışında vur kendini. Ortalığı batırma.

Olur.

Aradığım için rahatsız olmuş gibi bir halin var.

Nedenmiş?

Kendinle baş başa kalma ayininin içine ettim de onun için.

Saçmalama.

Saçmalamıyorum.

Kendine iyi bak.

Telefon kapandı. Sessizlik. Bir bardak su doldurup içti. Camda vınlayıp duran ve dışarı çıkmak için çabalayan arıya baktı. Her nasılsa içeri sızmış. Yaşam dışarda, arı içerde; görüyor ama ona ulaşamıyor. Gazeteyi katlayıp arıya yaklaştı. Bir süre onun acınası savaşımını izledi. Sonra da bir vuruşta buna son verdi. Arı yere, terliklerinin arasına düştü. Bir süre umutsuz dairesel devinimlerle debelendi. Birden pişman oldu. Buna hiç hakkım yoktu, ne arılara ne de örümceklere zarar verecektim. Ölü arıdan gözlerini ayıramadı. Arının bir daha hiç dışarı çıkamayacak oluşunun nedeni telefon, diye düşündü.

Üst kattaki odasına çıkıp pencereden dışarı baktı. Birbirinin benzeri iki evin arasından (burda bütün evler birbirinin benzeri) dağlar, denize ulaşıp ulaşmamak arası kararsız, orta yerinde sazlarla kaplı bir adacık oluşmuş, sivrisineklerin yazlık cenneti bir çay, beton elektrik direkleri ve yaprakları rüzgârla söyleşen genç bir okaliptüs ağacı görünüyordu.

Birden tavan arasına çıkmaya karar verdi. Yağmurda akan yerleri belirler ve oralara çeşitli kaplar yerleştirirdi. Hava bugün biraz daha yükselmişti, yağmazdı, ama ileriye dönük, yani kiremitler aktarılıncaya dek (onu da ne zaman yaptıracağı hiç belli değildi) böyle geçici bir çözüme gereksinimi vardı.

Merdiven alt kattaydı. Yukarı çıkarana kadar soluk soluğa kaldı. Yaşlanıyorsun. İçki ve sigaradan bu hale geldin. Hayır, dedi, sağlıksız düşündüğüm için bu haldeyim. Yaşamıma bir düzen vermeliyim. Yoksa... Yoksa ne? Yaşamıma hiçbir düzen vermeyeceğim ve elimden geldiğince de düzenlerimi bozacağım. Eskiyi silip atmadan yeni bir şey kuramam. Merdiveni açtı. Pilli el fenerini alıp tavan arasına çıktı. Asıl şaşırtıcı görüntüyle orda karşılaştı. Çatının, evin giriş kapısına doğru olan yönünde, bir koyun büyüklüğünde, ama daha çok oturan bir köpeğe benzeyen kirli beyaz renkli garip bir nesne vardı. Birden ürktü ve nedense onu en çok hırpalayan karabasanlarından cinayetle ilgili olanını anımsadı; gömdüğünü sandığı cesetlerden biri burdaymış gibi geldi ona. İlk şaşkınlığı geçince, oturan köpeğe benzeyen kütlenin çevresinde uçuşan arıları gördü. O zaman asıl kovanın dışarda değil, içerde olduğunu anladı. Sitenin bütün yabanarıları burda toplanmış ve kendi sitelerini kurmuşlardı. Düzen! Bilinmeyen kuralların geçerli olduğu şaşmaz bir düzen. Feneri söndürdü. Arılar orda olduğu sürece yapabileceği hiçbir şey yoktu. Aşağı indi.

*

GECE ve büyük sessizlik. Rakı içip Tex okuyor. Dışarda baykuş. Başladı işte. Tex okuyor ve rakı içiyor. Arılar ve örümcekler gibi o da içerde.

Kovanı düşünüyor; o garip nesne içinde akıl almaz bir düzen, kusursuz bir geometrik yapı var. Düzen. Arıların düzeni. Yaşadıkları alana yansımış bir yaşam düzeni. Çıkıp baksam mı? Ortadan kaldırılamamış bir suç kanıtı gibi yukarıda duruyor. Tex'in köşeli yüzüne bakarak rakısından bir yudum alıyor. Ne görecek ki? Bu düşünce bir kurt gibi beynini kemiriyor. Sigarasını kül tablasında söndürüp kalkıyor. Merdiveni tavan arasına açılan kapağın altına getiriyor. Sağ elinde pilli feneri olduğundan o elinin parmaklarıyla tutunabiliyor merdivene. Kapağı yukarı doğru iterken gözlerini tozlardan koruyor. Tavana açılan karanlık bir kare var şimdi tepesinde. Baykuşun düzensiz aralarla duyulan yakarışından başka ses yok. Merdivenin son basamağına ulaştığında beline kadar da karanlığa girmiş oluyor. Feneri yakıyor. Oturan köpek biçimli nesne köpeğe benzemiyor bu gece, koyuna da benzemiyor. Üzeri örtülmüş bir ölü gibi görünüyor. İçinde yüzlerce yaratık kıpır kıpır kaynaşmıyormuş gibi durgun ve sessiz. Birden, onu buraya çekenin kovan olduğunu anlıyor. Görmem gereken bir şey vardı, gelip gördüm, diye düşünüyor; şimdi de onun dilini çözmeliyim. Çünkü bu olayın bir iletisi olmalı, onu çözene dek buradan ayrılamam. Bütün bunlar, bütün öbürleri gibi boşuna değil. Ya da tam tersi.

SABAH hava kapalıydı. Balkona çıkıp arka bahçeye baktı. Geldiğinden beri evin çevresinden eksik olmayan kedilerden biri aşağıdaydı. Onu görünce kuyruğunu dikleştirip sessizce miyavladı. Açlık paniğini şimdilik atlatmıştı. Yine yağmur yağar mı? Bugün pek niyetli gibi görünmüyor. Kabanını giyip çıktı. Deniz kıyısına doğru yürüdü. Evlerin büyük bir çoğunluğu kapalıydı. Cadde ve sokaklar bomboştu. Terk edilmiş, ürpertici bir kentte yapayalnızdı. Kıyı boyunca yürüdü. Yaz cıvıltılarını, gruplar halinde dolaşan gençleri, bisikletlileri, denizden gelen bağırış ve kahkahaları duyar gibiydi. İskelede dikilip denize baktı. Kabanının önünü iyice kapatmıştı, rüzgâr saçlarını dağıtıyordu. Ne bir tekne vardı denizde ne de bir kayık. Suyun rengi bile mavi değildi, havayla örtüşen garip bir griye bürünmüştü. Bulutlar karşı kıyıdaki dağların tepelerini örtmüştü, oralara iç karartan bir yağmur düşüyor olmalıydı. Yazın, uzaktan, kalabalığın oluşturduğu bir üzüm salkımına benzeyen iskelede tek başınaydı şimdi. Renkli havlularına uzanmış, el içi kadar bikinili gencecik kız bedenlerini düşledi. Sere serpe yatıyorlar. Bronzlaşmış bedenleri nemlendiriciler ve koruyuculardan ışıl ışıl parlıyor. Gözlerinde güneş gözlükleri var ve her biri dünyanın merkeziymişçesine kibirli. Hele bir tanesi vardı ki, kısacık saçlı, uzun boyunlu, uzun bacaklı ve küçücük göğüslüydü. Gözlerinde herkesi küçümseyen, yok sayan bir küstahlıkla bakıyordu. Ama ona yaklaşmayı engelleyen ne gözleri ne de duruşuydu; dudaklarında, gülüşe benzeyen ama gülüş olmayan tuhaf bir kıvrım vardı. Acımasız bir gülüş, ezip geçen bir anlamdı bu ve tam dikildiği yerde, karpuz lambalı elektrik direğinin dibinde olurdu hep. Ya sere serpe, iskelede yalnız o varmışçasına uzanır, ya da sırtını direğe yaslayıp ne olduğu bir türlü anlaşılamayan beyaz kâğıtla kaplı kalınca bir kitabı okurdu.

O kadar da yalnız değilim diye düşünüp gülümsedi. Sahilde yürüyen, sonra durup yerleri koklayan, sonra yine yürüyen, ama hiçbir amacı olmadığı anlaşılan ve büyük olasılıkla canı sıkılan köpeğe baktı. Islık çalınca başını döndürdü köpek ve kuyruğu birkaç kez sallandı. Bu seslenişten hoşnut kaldığını göstermek istiyordu. Sonra yine başını önüne eğip sarsak adımlarla yürüdü. Uzun süre izledi onu.

Eve dönerken de kimseye rastlamadı. Dışarı çıkmak için ne kadar zorlandıysa, şimdi de içeri girmek için zorlanıyordu. Bu yürüyüşü sitenin dışına taşırabilirdi. Kapalı bir hava, su birikintilerine düşmüş yapraksız ve kıpırtısız ağaç görüntüleri, bomboş çamur tarlaları. Kapıyı açıp içeri girdiğinde loş, sevimsiz ve yalnızlık kokan havayı soludu. Buzdolabı çalışmaya başladı. Bu, ona dostça bir sesleniş, bir merhaba gibi geldi. Dolaba doğru yürüdü. Kapısını açıp hiçbir geometrik şaşırtıcılığı olmayan, aksine gelişigüzel nesnelerin birbirini ittiği karmaşaya baktı; bunlar da benim düzenim, ya da düzensizliğim, diye düşündü. Rakı şişesini çıkardı; iyi, oldukça cephanemiz var. Önce sağlam bir duble rakı konacak. Bardağı alıp doldurdu. Peynir çıkarılacak. Çıkardı. Biraz yoğurt? Fena olmaz. Karısının puding koymak (bazen de sütlaç, tatlı krizine bağlı) için kullandığı porselen kâselerden birine yoğurt koydu. Evi ilk anda itici yapan havayı dağıtmak için bu küçük oyun gerekliydi. Rakıdan bir yudum aldı. Güzel. Şimdi bunlar kahve tepsisine konup (her aradığını buluyor, ne iyi) yukardaki odaya taşınacak. Taşıdı. Masanın başına oturup pencereden dışarı baktı. Her şey dünkü, ya da geldiği günkü gibi. Bu da güzel. Şimdi ajandasını açıp yazmaya başlayabilir. İlk tümcesini yazdı : Buraya neden geldim? Böylece her şey kilitlenmiş oldu. Bilmiyorum, diye yazamazdı. Aslında bilmiyordu. Belki biliyordu da ifade edemiyordu. Cümleyi karaladı. Daha basit sorulardan başlayarak adım adım yürümeli ve hiç acele etmemeli. Örneğin, ev ne? Evet iyi bir soruydu, şu anda içinde barındığı bu yapı neydi? Rakıdan küçük bir yudum. Bu ev bir kovandı. Bu ev bir kovansa o da bir arıydı. O bir arıysa bu kovanı kendi salgıları ve çabalarıyla yapması gerekirdi. O zaman ne burası bir kovandı, ne de o bir arı. Yazdıklarını karaladı, sayfayı yırtıp attı. Yeni bir sayfaya geçti. Ev ne? diye yazdı. Ev, benim gövdem, dedi. Tavan arası ne? Benim kafam. Tavan arasındaki kovan ne? Benim beynim. Kovandaki arılar ne? Benim düşüncelerim. Güzel, dedi. Rakıdan bir yudum aldı. Peki, dedi, evin içinde dolaşan ben kimim?

Bunun bir rüya olduğunu biliyor, çünkü ancak rüyalarında gördüğü bir kentin caddelerinden geçiyorlar. Bir minibüsün içinde, tanımadığı iki adamın arasında oturuyor. Araçta başkaları da var, ama onlar o kadar silik ki, olup olmadıkları belli değil. Nereye gidiyoruz? diyor. Soru sormak yok, diyorlar. Bu bir rüya, diyor, ben bu kentten hep rüyalarımda geçerim. Konuşmak da yok, diyorlar. Bu kentin ara sokaklarını ilk kez görüyor. Daracık, ortasından dereciklerin aktığı, kapı önlerinde çöp gibi bacaklı, kocaman gözlü, donsuz çocukların onlara kuşkuyla baktığı sokaklara giriyorlar. Kahvelerde kambur adamlar kâğıt oynuyor. Sokaklar daraldıkça çocukların sayısı artıyor. Sonra geniş bir caddeye çıkıyorlar. Kapısında nöbetçilerin dikildiği büyük bir yapının önünde duruyorlar. Ne çabuk gece oldu, diye düşünüyor. Bir yerlerde bir baykuş ötüyor. Geldik, diyor yanındaki adamlardan biri. Hadi iniyoruz, diyor öbürü. İnip nöbetçilerin arasından

geçiyorlar. Bir kat merdiven çıkıp bir koridoru boydan boya yürüyorlar, sonra bir kat daha çıkıyorlar. Kapıların (hepsi de kapalı) çokluğu karşısında şaşırıyor. Birinin önünde duruyorlar ve adamlardan biri kapıyı tıklatıyor. Gir! diye bir ses duyuyorlar. Altıgen biçimli, basık tavanlı bir odaya giriyorlar. Tam karşıda büyük bir masa, masanın ardında Coğrafya Öğretmeni oturuyor. Odada hiç pencere yok. Siz çıkın, diyor adamlara. Bir süre hiç konuşmadan gözlüklerinin üstünden bakıyor, sonra da, "Otur," diyor sertçe. Oturuyor. Önündeki dosyadan bir kâğıt çıkarıp uzun uzun bakıyor Coğrafya Öğretmeni. Bunu arşivde bulduk, diyor, her nasılsa gözden kaçmış. Görmek ister misin? Kâğıdı uzatıyor. Kendi yazısını tanıyor hemen. Kâğıdın sağ üst köşesine kırmızı kalemle bir daire çizilmiş, altına da aynı kalemle "sıfır" yazılmış. Bu, tek soruluk bir sınav kağıdı. Soru : Ürdün. Yanıt, yok! Yıllar sonra da olsa yakayı ele verdin, diyor Coğrafya Öğretmeni. Burdan yola çıkarak bütün yaşamını gözden geçirdik ve her şey çorap söküğü gibi bir bir çözüldü. Cesetler ortaya çıktı. Hâlâ çürümemiş olduklarından kimlikleri belirlendi. Asker kaçağı olduğun anlaşıldı. Şu andan itibaren tutuklusun. Bugüne dek sahip olduğun her şey (maddi ve manevi) elinden alınacak. Cezanı çektikten sonra, ömrün yeterse askerliğini yapacaksın, ondan sonra da (tabii ömrün yeterse) Ürdün'e sürüleceksin.

Gerçek olamaz, diye haykırdı, bu bir rüya!
Bu kez gerçek, dedi Coğrafya Öğretmeni.

Uyandı. Gerçek değildi. Bu kez de gerçek değildi. Panjurlar kapalı olduğundan oda karanlık; el yordamıyla pilli fenerini bulup yaktı. Her şey yerli yerindeydi; sessizlik de öyle. Saatine baktı; dörde on var. Susamıştı. İçkiyi çok kaçırdığı geceler susuzluk çekerdi. Ağzı kurur, dili pabuç gibi olurdu. Çok içiyorsun. Çok içiyorum. Burda tek başınayım. Onun gibi korkusuz, acımasız ve yalnız (bütün kovboylar yalnız değil miydi?) olmak istediğin Tex Willer yanında; seni duygulandıran, üzen, coşturan ve düşlere götüren müzik kasetlerinin yanında; sessizlik ve dinginlik tam istediğin gibi; üstelik kaç gündür de kimseyle konuşmadın; neden hâlâ huzursuzsun?

Alt kata indi. Temiz bardak kalmamış, rakı bardağını çalkalayıp çeşmeden doldurdu. Soluksuz içti. Bir daha doldurdu.

Kovan! Kovanı görmeseydim bu düşleri de görmezdim. Çeşitli yerlere telefonlar edip insanları uyandırabilirdi. Ben korkuyorum, siz de korkun. Evini arayabilirdi. Karısının uykusu ağırdı, hemen uyanmazdı. Onun yalpalaya yalpalaya salona yürüyüşünü düşündü. Işıktan gözleri kamaşmış, saate göz atmayı ihmal etmeden, yürek atışlarını duya duya almaça uzanırdı. Sesimi duyardı : Artık sıkıldım, yarın döneceğim. Ne? derdi, hemen anlayamazdı. Çünkü zamansız uyandırıldığında toparlanamazdı, çok sinirli olurdu ve hiçbir şey duymazdı. Yarın döneceğim, derdim, sıkıldım artık. Kısa bir sessizlik olurdu, sonra almaç yüzüme kapanırdı. En iyisi bir kahve içmek, diye düşündü. Artık uyuma. Birkaç saat sonra sabah olacak. Otur Tex'lerini oku. Okudum. Olsun, yeni baştan oku. Tex'in serüvenleri dairesel okumaya açıktır, unutma. Bir gece kuşunun sesi. Baykuş mu? Değil; bu başka bir yaratık. Puu, ya da huu, ya da paugh gibi bir ses çıkarıyor. Kuş

öttükten sonra saydı, altı olunca yine öttü. Sonra on ikide öttü, ardından beşte. Yalnız bir kuş, birilerine sesleniyor, ama ona yanıt verecek birileri yok. Altmışa kadar saydı, kuş hâlâ ötmüyor. Yeniden kahve hazırladı. Alışkın olmadığı bir saatte alışkın olmadığı kadar kahve ve sigara.

Pencereden günün ağarmasını izliyor. Bugüne dek akşamüstlerinin hüzünlü olduğunu düşünürdü, oysa güneşin doğuşu çok daha korkunç. Kendini hem çok yalnız hem de umarsız hissediyor. İyi ki yıllardır bu saatleri uyuyarak atlatmış; yoksa dayanamazdı. Yeni bir gün sessiz sedasız başlıyor. Sabah esintisiyle ağaçların dalları ve sazlar oynaşıyor.

Saatine baktı : Dokuzu geçiyor. Güneşin yükselmesiyle birlikte penceredeki görüntü de değişmişti. Dağ daha netti, yakınlaşmış gibi duruyordu. Kovanı görmeliyim, diye düşündü. Tabancasını pantolonunun kemerine yerleştirdi. Pilli fenerini aldı. Merdiven, tavan arasına açılan kapağın altında duruyor. İki basamak çıkmıştı ki telefon çaldı. Bir an duraksadı. Sonra çıkmaya devam etti. Kapağı içe doğru itti. Merdivenin son basamağına çıkıp kollarının yardımıyla kendini yukarı çekti. Kapağı yerine yerleştirdi. Artık karanlık tavan arasındaydı. Feneri yakıp kovana baktı. Telefon hâlâ çalıyordu. Kovanda gün çoktan başlamıştı. Kütlenin çevresinde dönen, içeri girip çıkan telaşlı bir arı topluluğu. Telefon ısrarla çalıyordu. Tabancasını çıkarıp kovana doğru bir el ateş etti. Bir nar gibi çatlayıp açıldı kovan. Binlerce öfkeli arı bulut gibi yükseldi. Telefon bir kez daha çaldı, o bir kez daha ateş etti. Arılar saldırının nerden geldiğini biliyorlardı ve doğrudan ona yönelmişlerdi. Bir el daha ateş edemedi, bütün bedenini arılar kaplamıştı.

Telefon da çalmıyordu artık. ❁

BİR YANI "KIRAÇ DAĞLAR..." BİR YANI "ELİFİ BAHAR"...

M. SADIK ASLANKARA

Bu yazının sınırları içinde, Anadolu'da yaşayan yazarların adlarını sıralayabilmek güç iş... Ama düzenlenebilseydi böyle bir liste, kim bilir nasıl da renkli bir yelpaze çıkardı karşımıza? Elbette hiç önemli değil, hangi yazarın nerede oturduğu, nerede yaşadığı...

CEVDET Kudret, *Nabizade Nâzım*'ın *Kara Bibik*'ini (1890) değerlendirirken, en başta şu notu düşüyor : "bu hikâyenin edebiyatımıza getirdiği yeniliklerden biri de, köy edebiyatını ve köy insanını ilk olarak ele almış bulunmasıdır."[1] *Refik Halit Karay*'ın *Memleket Hikâyeleri*'ni (1919) ele alırkense, şu saptamayı yapıyor Cevdet Kudret : "Nabi-Zâde Nâzım'ın *Kara Bibik* hikâyesiyle Ebubekir Hâzım'ın *Küçük Paşa* romanı ve Halit Ziya'nın birkaç hikâyesi bir yana, İstanbul sınırları dışına çıkamayan Türk hikâyesini Anadolu'ya yöneltmekle hikâyeciliğimize yeni bir ufuk açmış, yeni bir soluk getirmiştir."[2] *Sabri Esat Siyavuşgil,* bunun, genelleştirilmiş bir saptama olduğunu söylüyor. "Edebiyat kitaplarının ortak hükümlerinden biri de, Refik-Halit'in Memleket Hikâyeleri ile Anadolu'yu edebiyatımıza getirmesidir."[3]

Oysa geçip giden şu yüzyıl içinde, edebiyatımız Anadolu'ya, köye açılmakla kalmadı yalnız, Anadolu'da yaşayanlar da yazınsal üretime başladı. Başlangıçta bu yazarlar, Anadolu'dan çıkıp da büyük kentlere yerleşen yazarlardı belki. Bugün ise kimi öykücülerimiz ve romancılarımız artık yaşamını da Anadolu'da sürdürüyor. Anadolu'nun görece o küçük kentlerinde. Hüseyin Atabaş'ın saptaması, bu gerçeği vurguluyor biraz da. "Son aylarda öykü kitapları özellikle de Anadolu'dan akmaya başladı. (...) Trabzon'dan Konya'ya, Antalya'dan Bartın'a, Adana'dan İstanbul'a uzanan yolları öykücüler bağlıyor birbirine."[4]

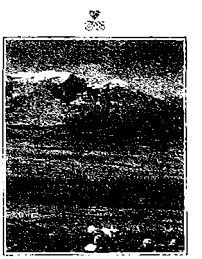
Bu yazının sınırları içinde, Anadolu'da yaşayan yazarların adlarını sıralayabilmek güç iş... Ama düzenlenebilseydi böyle bir liste, kim bilir nasıl da renkli bir yelpaze çıkardı karşımıza? Elbette hiç önemli değil, hangi yazarın nerede oturduğu, nerede yaşadığı... Zaten bizi, onların oturdukları kentler değil, bu kentlerle ya da yaşadıkları ortamlarla etkileşimleri ilgilendirir daha çok. En çok da, yapıtlarına yansıması bunun.

"Yazarların ortamla etkileşimlerinin yapıtlarına yansıması" gibi bir başlık,

sonsuzca açılımlara yönelebilmek, bu alanda uçsuz bucaksız çalışmalar yapabilmek elbette olanaklı. Öylesine vaatlerle dolu ki bu başlık, değil tek bir yazarın, bir yazar grubunun bile bunun altından kalkabilmesi zor belki! Doğal ki, bu yazı, böyle bir savla yola çıkmıyor. Böyle bir savla yola çıkmıyor ama, apayrı yörede iki ayrı kentte yaşayan iki ayrı yazarı alıyor öne, onların yapıtlarını...

İşte Diyarbakır'da yaşayan Suzan Samancı'nın (d.1962, Diyarbakır) *Kıraç-Dağlar Kar Tuttu* adlı öyküler demeti, işte Antalya'da yaşayan Saffet Uysal'ın (d.1944, Dinar) *Elifi Bahar* adlı yapıtı![5] Bu yazının amacı, bu iki yapıt arasında ilintiler kurarak karşılaştırma ve saptamalar yapmak değil de, yapıtları ayrı ayrı değerlendirmek aslında. Ne ki ister istemez, andığım doğrultuda bir açılım çıkıyor önümüze.

Anadolu'da yaşamak, küçücük bir kente sığışmaya çalışmak, "güç" iş olmalı bir yazar için. Ama bırakalım da yazarlar, kendileri karar versinler buna, değil mi? Bu konuda farklı görüşler çıkabilir çünkü ortaya. Örnekse Antalya'da yaşayan ve yazan Hülya Uçar'ın (d.1969, Antalya ?) söyledikleri, bunu kanıtlıyor. "Yazıyor olmanın mekânla ilgili olduğunu kesinlikle düşünmüyorum. Yazmak bireysel bir eylemdir ve yalnızlıkla olur. Ben yaşadıklarımı yazmıyorum, düşlerimi, kurgularımı kaleme aktarışımda şehir bir öğe değil, uydurduklarımı yazıyorum / İstanbul-taşra yazın ayrımını kabul etmiyorum, ancak : iyi ve kötü yazın'ı anlayabilirim. (...) / (...) Gerçekten yazıyor olmak, bence düşünce ve düş birikiminin iyi hatta değişik ifade edilmesidir. Bununla birlikte: edebiyat dünyasının yerleştiği kente uzak kalmak birçok şeyi zorlaştırıyor..."[6]

Suzan Samancı'nın *Kıraç Dağlar Kar Tuttu* adlı yapıtında on sekiz öykü yer alıyor. Bunlar gerek nitelikçe gerekse oylum olarak birer kısa öykü. Samancı, Güneydoğu Anadolu'da süren "örtük savaş"ı odaklıyor bu öykülerde. Eğer bu odaklama, salt bir "tanıklık" olarak kalsaydı, bir gazetecinin anlatısına dönüşebilirdi sanırım yapıt. Ama hayır, Samancı, tanıklık yapmakla yetinmiyor. Tanıklığın çok daha ötesine geçiyor. Oysa tanıklık yapmak kolay ama, bu tanıklığı sanatsal kılabilmek zor... Samancı, genel çizgileriyle başarıyor bunu. Öykülerini, öykünün gereksindiği öteki öğelerle de harmanlıyor. Sonra, bu örtülü savaştan kaynaklansın ya da kaynaklanmasın, başka başka dramlara da yer açıyor öykülerinde yazar. İşte bu bileşenler, Samancı'yı tanık değil, yazar yapıyor.

Diyarbakırlı bir başka öykücüyü anımsıyorum : *Esma Ocak* (d.1928, Diyarbakır). Onun o güzelim öyküler demeti *Berdel* anımsanmadan geçilebilir mi hiç?[7] Nasıl da yakıcı, nasıl da çarpıcı öykülerdi öyle. Onunkiler de tanıklıktı. Yazar Ocak, kapak arkasında şunları söylüyordu : "sunduğum öykülerde kadın haklarının bu yörelerde ne kılıkta olduğunu vurgularken, kahramanlarıma hiçir zaman bir tem, bir öykü aracı gözüyle bakmayıp, onları ruh dünyaları içinde vermeye çalıştım. Başarabildim mi bilmiyorum. Bildiğim tek şey, onların tümüne tanık olduğum ve gözlemlediklerimi edebiyat yapmadan sade bir dille aktardığımdır."

Yapıta bir "Önsöz" yazan felsefeci, şair dostum *Veysel Öngören* (d.1931, Diyarbakır) ise, şu ilginç saptamayı yapıyordu : "...bu öykülerde amaç ya da yargı ya da benzeri bir şey yazara değil, öykülerdeki insana ait kılınmıştır. Böylece, aynı zamanda bir tarih eğilimini de haber verebilmektedir. / Yani yazar seçmesiz de değildir. / Gene bu özelliktir ki, öyküleri, içeriğini Güneydoğu Anadolu yerelliğinden almış olmalarına karşın, insan ilişkilerinin evrensel konumuna açılabilmektedir."[8]

Yukarıda dile getirilen görüşler, Suzan Samancı'nın öyküleri için de ileriye sürülebilirmiş gibi geliyor bana. Bunun için Samancı'nın öykülerini gözden geçirmek yetecektir sanırım... Ancak Suzan Samancı'nın, Esma Ocak'taki temel izleklere, örtülü savaşı da eklediği, bu arada öykülerini süsleyerek, Ocak'a oranla şairane sayılabilecek bir dili yeğlediği görülüyor.

Bunu öyküler için söylüyorum. Yoksa, değerlendirildiğinde, öyküden çok, yalnızca bir anlatı, bir tanıklık olarak kalabilecek "öykümsü"ler de var *Kıraç Dağlar Kar Tuttu*'da. Öykü derken, şu başlıktakileri öne almak istiyorum ben : "Akdeniz Gecelerini Özlemek", "O Benim Ağabeyimdi", "Dağların Koynunda Bahar", "Buluşma", "Bay X", "Barış Kapımızı Çalsın", "Yıllar Önce Diyarbakır", "Kaynanam", "Uzakta", "Hazro Günlüğü"...

İster öykü olsun, isterse anlatı ya da yalnızca bir yaşanmışlık ve tanıklığı dile getirsin, Samancı, yapıtında yer alan her sayfada, her tümcede, her sözcükte olağanüstü boyutta canlandırmayı başardığı o gerilimli havayı yansıtıyor bize. Nasıl bir hava bu? Kan var önce. Muhbirlik, ihanet, insan avcılığı var. Kaybolanlar, kaçırılanlar var... İnsanlar tuhaf tuhaf arkalarına bakıyor hep. Esnaf çarçabuk kepengini indiriyor işyerinin. Telsiz sesleri yükseliyor her yanda dalga dalga. Gençler göz göze gelmemeye çalışıyor polisle, öyle ya, ne olur ne olmaz... Caddelerden askeri araçlar geçiyor sürekli. Karanlıklarda, loş sokaklarda, kıyıda köşede polis otolarıyla veya özel tim görevlileriyle karşılaşılıyor apansız. Kürtçe konuşanlara, "Türkçe gonuş len," (s. 51) deniliveriyor, nereden bittiği bilinmeyen biri tarafından bir yerlerde. Sözün kısası, bu kentte yaşamak, bir karabasanda yaşamak olup çıkıyor sonuçta. Yaşanan belki de tek bir gerçeklik vardır artık kentte : korku! Her yana, her biçimde sinmiş bir korkudur bu! Renkler puslu, gri, boz... Ölümün nefesi dolaşıyor yüreklerde, her yerde...

Sürekli ölüm korkusunun yaşandığı; bu korkunun ve kapana kısılmışlık duygusunun, neredeyse insanın genlerine yerleştiği bir ortamda kişileri, sağlıklı bireyler biçiminde düşünebilmenin olanağı var mı? Nitekim öykülerdeki insanlar, granit gibi sert, katı. Hatta ser verip sır vermeyen tutumları var bunların. Kaya gibi sessiz olmakla birlikte sabun gibi zayıflar yine de. Ya duyarlıklarına ne demeli? Örnekse "O Benim Ağabeyimdi", ne kadar içli bir öykü! Buna karşın, bir "suskunluk"u içerdiği de oluyor zaman zaman öykülerin. Samancı belli belirsiz bir humor katmaya çalışıyor böyle durumlarda öyküsüne ama, tam anlamıyla çıkmıyor bu! Ortaya çıkan "kekre" bir tat oluyor, o kadar!

Duygularını asla ele vermiyor kahramanlar. Aşk ve cinsellik bile örtük biçimde yaşanıyor hep. Kimse kimseye sevgisini de söylemiyor. İnsanın insana karşı acımasızlığı, bir tek açıya bağlı değil yani. Gelenekler var, toplumsal baskı var, kendini ortaya koyamama, cinsellik var... Örnekse "Karanlık Çöküyor Yüreğime"

adlı öyküde eşinin öldürülüşünden bir yıl sonra, anlatıcı, belki ilk kez kendi kendine kalıyor : "uzun yaz gecelerinde eşimle ayışığında yürürdük. Günah işleme korkularımdan, utançlarımdan sıyrılmama eşim yardım etti." (s.49) Ne diyebilirsiniz ki buna? Bir de Hürriyet Yaşar'ın "Evdeki Çıplaklar" adlı öyküsünü düşünün. Cinselliğin, kadınla erkek arasında nasıl da doğal, gönülden, saf bir kendini verişle yaşanabileceğini...[9]

Samancı'nın öykü toplamı karşısında kayıtsız kalınamıyor elbette. Bizi de içine alıyor öyküler. Bir anda kendimizi, bu karabasan ortamında buluyoruz ister istemez. Zaten yöredeki her nesne, böyle bir ortamdan alıyor payını. Yaşayabilen, soluk alabilen şanslı bu ortamda. Örnekse, "şu kestaneci, közünü yelpazeliyor, ne rahat. Ya parfüm kokulu kadınlar, kırıta kırıta yürüyor, korkusuz... / Öbür kentlerde yaşayanları kıskanıyorum, doğarken sıkıyönetim, ölürken..." ("Tık Tık", s.37)

Demek ki Samancı, bir "atmosfer öyküleri" demeti sunuyor okuruna. Öykülere egemen olan ve birbiri içine giren "örtülü savaş" odağındaki bu ana izlek (korku, ölüm, utku, hiçlik, yılgınlık, kuşku, kararlılık vb.) hep bu atmosfere çıkarıyor bizi. Bu çelişik duygular, kuşkuya yer vermeyecek ölçüde yöredeki bireyin yaşama biçimini yansıtıyor bize.

Üzeri örtük bir savaşın her değeri, her şeyi alt üst ettiği bir ortamda, Samancı'nın ağıdı bu öyküler. Ya da çığlığı, haykırışı! Alttan alta yükselen bir ağıt formu gibi de düşünülebilir bunlar. Ben bu öyküleri, sıcacık bir yüreğin kabarıp taşması olarak aldım biraz da. Ama Samancı, öykülerini sanki bir tül perdenin gerisinden aktarıyormuş gibi sanki. Bu, atmosferin onu zorlaması olarak da düşünülebilir, tersine Samancı'nın söz konusu atmosferi yansıtma çabasından da kaynaklanabilir bu durum. Ne var ki, sonuçta, görünen bir dış metin çıkıyor sanki ortaya, bir de onun gerisinde, kendini uçtan uca gösteren iç metin...

Yalın, şiirsel bir dili var Samancı'nın. Bir de şairane deyişlere sarılmasa. Örnekse, "Demir otelinin terasında kentimin ışıklarına bakarken gecenin hain açlığını umutlarımla emdim. Düşümde umut kırıntıları topluyordum." ("Kırılgan Kent", s.13); "Bu korku uğultusunda tüm insani değerler hücrede olsa da, o vazgeçilmez aşkı yeniden öğreneceğiz mutlaka." (s.14) Buna benzer pek çok örnek gösterilebilir Samancı'da. Oysa öyküler, "irtifa" yitiriyor böyle şaireneliklerle. Oysa bu şairane söyleyişlerin yanında şu alçakgönüllü, ama güçlü söyleyiş ne güzel : "buradaki insanlar... 'hocam' diyeceklerine 'komutanım' diyorlar çoğu kez." ("Hazro Günlüğü", s.88)

Suzan Samancı, aslında güzel bir dille kuruyor öykülerini. Hoş deyişler, söyleyişlerle de süslüyor öyküsünü. Örnekse, "sıkıntı basıncı", "akşar tenli", "ipildeme", "dalınç", "uçkun", "memeş", "şeytanörümceği sıcak", "kargış", "sınır boyu karanlığı", "denizlik", "çanıltılı ses", "çeç (tahıl yığını)", "noda (üstü toprakla örtülü saman yığını)" vb...

Ama düzgün olmayan tümceleri, yanlış söyleyişleri de var Samancı'nın. Örneğin "ikilem"i yanlış kullanıyor. Sami Karaören'den aktarıyorum : "*Dilemma* karşılığı olarak bulunup kullanımda epey yer alan *ikilem*'i... 'iki ayrı durum' anlamında kullanıyorlar çoğu yazarlar. Oysa *ikilem* iki ayrı yargıdan aynı sonuca varmaktır."[10]

"Kırılgan Kent" adlı öyküsünde, "kurulu robot gibi caddeleri adımlarken..." diyor Samancı. (s. 11) "Kurulu" diye eklemeye gerek var mı? Çünkü "mecaz" olarak "robot", zaten tek başına, "başkasının buyruğu ile iş yapan, kendi us ve istemini kullanmayan kimse" demek. "Römorkörlere insanlar doluşmuş," diyor bir öyküsünde Samancı. ("Dağların Koynunda Bahar", s. 22) Oysa "römorklara" demeliydi. Atatürk'ün *TDK Türkçe Sözlük*'ü, "başka bir taşıt tarafından çekilen motorsuz taşıt" anlamı için "römork", "yedeğinde başka taşıtlar götüren taşıt ve özellikle deniz taşıtı" anlamı için de "römorkör" sözcüklerini gösteriyor. Yazar, bir yerde şöyle yazıyor : "darbelerin nereden geldiğini anlayamadan toprak zemine kapaklandım. İniltiyle Haydar üzerime yığılırken ılık kanı üstüme damladı." ("Tuzak", s. 33) Aynı sözlük, "kapaklanmak" sözcüğü için şu karşılığı veriyor : "ayağı takılıp yüzüstü düşmek". "Yüzüstü" ya da "yüzükoyun" ise, "yüzü yere gelecek biçimde" demek. Bu durumdaki bir insanın, ne göğsüne kan damlayabilir, ne de kişi bunu görebilir... Yanılıyor muyum?

Belki, daha pek çok yanlış gösterilebilir. Ama insan kuşkuya düşüyor. Acaba yanlış, yazardan mı kaynaklanıyor, yoksa dizgiden mi? Çünkü kitapta öyle çok, ama öyle çok dizgi yanlışı var ki, şaşmamak elde değil!

Bu yanlışlıklar bir yana, Samancı, kimi öykülerinde, neredeyse budunbilimsel değer taşıyan, okurun dünyasını zenginleştirici ayrıntılara da yer veriyor. Örnekse şu satırlar : "buradaki kadınların yüzlerinin neden çok parladığını öğrendim. Boş kaldıkları zaman birbirlerinin yüzünü iple, tüylerden temizliyorlar." ("Hazro Günlüğü", s. 90) Pearl S.Buck da *Dost Toprak* adlı romanında Çin'de buna benzer bir göreneği aktarıyor. Arkadaşları tarafından, gerdeğe hazırlanan gelinin, "ustalıkla bağlanmış bir iplikle bekâret tüylerini(n)" temizlendiğini yazıyor romanında Buck.[11]

Öte yandan inandırıcılıktan uzak kimi öğelerle de karşılaşmak olası öykülerde. Örneğin şu satırlar : "Perişan Bacı... Köyün masalcısı, gençlerin sevda anasıydı. (...) Anlattığı masalları zevkle dinlerdik. Bazen öğretmenimiz de gelirdi. O gece çay daha koyu demlenir, pestil, ceviz çıkarılırdı. Öğretmenimiz Perişan Bacının masallarını donuk bir ifadeyle dinlerdi. Çünkü Kürtçe bilmezdi." ("Uzakta", s. 74) İyi ama bir tapınma, bir ölçüde "ritüel" havasında yaşanan, bu nedenle görsel yanı olan, ayrıca bir "doğaçlama" olarak da nitelenebilecek bu tür ilkel oturumların, bir dil bilmeyi gerektirmeyeceği nasıl düşünülemez? Bir türkü, bir dans, bir sözsüz oyun gibi de alınabilir burada masal anlatımı. Eğer öğretmen, "ilgi duyduğu için" orada bulunuyorsa, yazar, söylenenleri, öğretmenin ille de bire bir anlaması gerektiği biçiminde düşünmemeliydi bana göre.

Ama bu örnekten yola çıkarak, benim asıl değinmek istediğim, Samancı'nın, kimi öykülerinde, kendi kahramanlarına karşı sergilediği yadırgatıcı tutumu. Bir iki örnek vereyim. Suzan Samancı, "Akdeniz Gecelerini Özlemek" adlı öyküsünde, Dicle'nin kıyısındaki kentle Akdeniz'in kıyısındaki kenti, buralardaki yaşamı, kişileri, yaşantıları, davranışları karşılaştırıyor bir bakıma. Diyarbakırlı kadınlar için şu satırlara rastlıyoruz öyküde : "...alnı dövmeli, burnu hızmalı yerel giysili kadınlar geçerdi yanımızdan. İri gözlerinde çözemediğim bir giz. Herşeye karşın sıcacık bakardık birbirimize dostça, kadınca." (s. 9) Güneydoğulu kadına karşı anlatıcının "dostça", "kadınca" bakışını vurgulayan yazar, "Yıllar Önce Di-

yarbakır" adlı öyküsünde ise Menemenli Hermin'in nasıl üçkâğıtçı olduğunu anlatır : "...Hermin Teyze, Gevrè'nin utangaçlığından yararlanıp, bedava danteller, kanaviçeler yaptırır... Ezik, sessiz bulduğu herkese birer kuka verip 'torunuma, kızıma yapın, hatıranız olsun,' der... (...) Sonra, bedava yaptırdığı bir bavul dolusu dantelleri göste(rerek) keyifle(nir). 'Torunlarıma diyorum; ama bunları götürüp bizim orada satacağım,' de(r)." (s. 65) "Kaynanam" adlı öyküde, Samancı'nın alaya aldığı kadın, bu kez Eşrefpaşalı'dır. Kocasının memleketi olan Diyarbakır'da, üstelik kaynanasıyla birlikte oturan anlatıcının annesidir bu İzmir-Eşrefpaşalı. Onca gelenekçi ve tutucu yapısına karşın, "gururlu" kaynanasını saygıyla anar anlatıcı. Ama sıra kendi annesine geldiğinde, bu yaklaşımı göstermez nedense : "annem... Eşrefpaşa'yı altüst eder, el âlemi güldürmek için belden aşağı fıkralar anlatıp dururdu. (...) Babamın önünde göbek atıp iki kadeh rakıyla onu hep sustururdu. Babamdan aşırdığı paraları zampara dayıma, açgözlü anneanneme verirdi. (...) / Annem geçen yıl buraya geldiğinde, ne çok utanmıştım. Kaynanamdan küçük olmasına karşın, yüzü kırış kırış gözaltları mordu. Gizlice biraları içip peltekçe konuşuyor, şeffaf geceliği içinde ucuz şakalar yapıyordu." (s. 70)

Yukarıda sıraladığım örnekler, bunca sözü söyleyebilmek için bir veri, bir dayanak oluşturuyor mu peki? Elbette hayır! Çok da hoş öyküler bunlar... Yalnız dikkatimi çeken bir nokta oldu. Batı kökenli kadınların ya da kahramanların içinde iyiler yer alıyor da, güneydoğulu kadınlar arasından kötüler çıkmıyor nedense bir türlü.

Oysa insanlar, etik açıdan dillerine, dinlerine, ırklarına, sınıflarına göre kategoriler çerçevesinde değerlendirilemez. Ne dış gerçeklik, ne de yazınsal gerçeklik böyle bir kategorilendirmeye olanak tanır! Kimi örneklerden yola çıkarak, "bütün Kürtler iyidir," ya da "bütün Türkler kötüdür," veya "bütün burjuvalar alçaktır," ya da "bütün işçiler erdemlidir," gibi bir genellemeye gidilemez. Kaldı ki, dış gerçeklikte de, yazınsal gerçeklikte de, bu ahlaksal nitelemeleri, salt anlamıyla kişilere yükleyebilmenin olanağı da yoktur! Çünkü birey, iyi kötü yanlarıyla, erdemli erdemsiz tutumlarıyla, içtenliğiyle, içten pazarlıklılığıyla, yiğitliğiyle, korkaklığıyla vb. bir bütün olarak vardır.

Yukarıda sıraladığım örnekler, bunca sözü söyleyebilmek için bir veri, bir dayanak oluşturuyor mu peki? Elbette hayır! Çok da hoş öyküler bunlar... Yalnız dikkatimi çeken bir nokta oldu. Batı kökenli kadınların ya da kahramanların içinde iyiler yer alıyor da, güneydoğulu kadınlar arasından kötüler çıkmıyor nedense bir türlü. Ya da batılı kadınlar, aşağılanmalarına yol açabilecek davranışlar içinde gösterilebiliyor ama, güneydoğulu kadınlar için, böyle bir durum görmezden geliniveriyor. Yalnızca rastlantı olarak mı açıklanmalı bu? Ya da geleneklerin, o yöre insanını, hep kalıplar içinde tuttuğu biçiminde?

Ayırdındayım, apaçık yanıtlar verebilmek çok güç bu konuda. Ama Suzan Samancı bağışlasın beni, bu sorunsala değinmeden de geçemedim doğrusu.

Yoksa yanılsamaya kaptıran ben miyim dersiniz kendimi? O savaş ve kara-

basan ortamını başka türlü anlatabilmenin yolu mu kapalı yoksa? İyi de, yapılan işin sanatsal boyutu tehlikeye düşmüyor mu o zaman? Memet Fuat'ın, "yaşamışlık" ve "tanıklık" üzerine söylediklerini anımsayalım. Suzan Samancı'nın öyküler demetini okuduktan sonra, Samancı'dan şu satırlarla söz etmişti Memet Fuat : "yaşamadan yazılamayacak şeyler... / Evet, bazı şeyler yaşamadan yazılamaz... / Bir gün dağdakiler de öykülerini yazacaklar diye düşünüyordum... / Aralarından bir yazar çıkınca... / Derli toplu bir anlatı yeteneği olsa yeter... / İnsanın düşgücü gerçekler kadar gözüpek değildir..."[12]

Dikkatinizi çekmiştir elbet, Memet Fuat, burada "yaşamışlık"tan söz ediyor da, "yazınsallık"tan söz açmıyor hiç. Bu konuya girme gereği duymadığı seziliyor Memet Fuat'ın. Yine de "yazar" derken, "derli toplu bir anlatı yeteneği" derken o, açık ki, bir şeyleri sezinletmeye çalışıyor bize. Yazılarını "incelikli söyleme" geleneğiyle örtüştürmüş bir yazarın, satır aralarını da okumaya alıştırmalıyız kendimizi, siz de böyle düşünmez misiniz?

Bu vurgulamanın ardından, iki öyküyü biraz öne alalım istiyorum : "Dağların Koynunda Bahar" ve "Bay X". Samancı ilkinde, dağlardaki gençleri, ikincisinde ise bir "insan avcısı"nı anlatıyor bize... "Dağların Koynunda Bahar", tahmin edebileceğiniz gibi, çocuksu öğelerle örülmüş, aynı zemine yerleştirilmiş bir öykü. Şu satırlar, bunu açıkça gösteriyor : "yükselen günle birlikte herşeye hazırız. Başımız alçacık ilkyaz bulutlarına değercesine spor yaparken, güneşle sevişiriz." (s. 20); "Birer sıkım un helvası kahvaltımızdır. Sonra eğitim çalışması. Öbek öbek yayılırız ıslak otlara. / Bilenlerin egemenliği başlar. Sokratesçi okulların yetiştirdiği dayanıklı insan imgesini gerçekleştirmeye çabalıyoruz : Soğuğa, sıcağa, açlığa dirençli insanlar yaratmak..." (s. 21)

Şu satırları ise, biraz da gelişigüzel biçimde, Che Guevara'nın *Gerilla Günlüğü*'nden alıntılıyorum : "Kendimde bütün gün bir kırıklık hissettim, ama hiçbir hastalık arazı baş göstermedi." (s. 65); "Miguel'in hâlâ ateşi yüksek." (s.67); "Pişirdiğimiz ekmekler iyi olmamış ve bu yüzden de bütün gün hiçbir şey yememiştim." (s. 79); "Domuz satın alıp yetiştirmesi için köylüye bin dolar borç vereceğiz. Kapitalistçe arzuları var." (s. 81); "Son fasulye istihkakımızı yedik." (s. 87) "...Yürümek istemiyorlarmış. Bunları gerilla grubundan çıkarmak lazım." (s. 105)[13]

Bu iki anlatıda yer alan benzer yanlar ortada. Ama bana kalırsa, temelde ayrılan bir yan var bu ikisi arasında. Guevara'nın anlatısı çok açık. Bu nedenle okur anlatının kahramanı olan gerillayı, her yönüyle tanıma fırsatı buluyor. Eksik yanlarıyla, duygusallığıyla, beğenisiyle vb. Oysa Samancı'nın "genci", içten bir bakışla, bütün duygularıyla yansıtılmıyor bize. Bir ölçüde "şablon" kahraman bu. Peki, hiç mi "karmaşa" yaşamıyor bu genç, iç dünyasında? Üstelik "bir zamanlar", "bir sevgiliye sığın(mışken)", yüreği kanamışken... Olası mı bu? Anlatıcının duygu karmaşası verilebilseydi minik minik ayrıntılarla, daha güzel bir öykü çıkmaz mıydı o zaman ortaya?

Ne ki Samancı, işte "Bay X"i, üstelik şaşılacak kertede bunların bilincinde bir yazar olarak kaleme almış... Yararlanabileceği her ayrıntıyı yerleştirmiş neredeyse öyküsüne. Sonuçta geriye dönüşlerle, anımsamalarla, anlatı düzlemlerindeki geçirgenlikle çocukluğuna, gençliğine, "insan avcılığı"na, bu dönemlerdeki mutlu-

luğuna, mutsuzluğuna, aşklarına, acılarına, uğradığı cinsel saldırılara, yıkımlara vb... derinlerdeki yanlarına ulaşmış öykü kahramanının. Diyeceğim, "gerçek" bir öykü kahramanı çıkarmış karşımıza. Ondan nefret etmekle kalmıyoruz, elimizi uzatıp yaralarını da sarmak istiyoruz bir yandan onun. Bu nedenle "Bay X", *Kıraç Dağlar Kar Tuttu*'da, öteki bir ikisiyle birlikte doruk öyküler arasında.

Samancı'nın kadınlarına yeniden döneyim şimdi. Menemenli, Eşrefpaşalı kadınlar vardı ya, onlara... Sormak gereği duyuyorum Samancı'ya; "Bay X" teki öykü kahramanına gösterdiği ilginin hiç değilse bir bölümünü, bu kadınlara da gösteremez miydi acaba?

Son olarak bir öyküye daha değineyim istiyorum : "Akdeniz Gecelerini Özlemek". Bu öyküde de, o sevgili Kürt çocuğunun hakkı yenmiş : Zınar. Öykü, Zınar'ın üzerine kurulabilseydi ne iyi olurdu! Onunla ilgili zengin ayrıntı ağı döşenebilseydi... Hem yazar daha etkili olurdu amacında, hem daha güzel bir öykü çıkardı ortaya. Nedense Zınar'ı düşünüyorum hâlâ. Umalım ki, bunca değerli öykü gerecini hiç değilse bundan sonra çarçur etmez Samancı.

Samancı, yazdıklarını, eğer bir yazınsal tür, bir öykü olarak sunmasaydı da düz bir anlatı olarak okusaydık bunları biz, elbette burada anlatılanlar, büyük oranda dayanağını yitirirdi. Kuşku yok ki, bir anlatı için gereksiz görülebilen küçük ayrıntılar, öykünün ciddiye alınması gereken solungaçları...

Memleket Hikâyeleri'nden sonraki ilk büyük bomba Mahmut Makal'ın *Bizim Köy*'ü (1950) idi. Makal, o sarsıcı anlatısının daha ilk satırlarında şunları diyordu : "Doğunun adı çıkmış. Burası Anadolu'nun göbeği sayılır. Çektiklerimize bakıyorum da acaba Doğudakilerin durumu daha kötü olabilir mi diye tüylerim ürperiyor."[14] *Vedat Günyol*, yapıt yayımlandığında, şu değerlendirmeyi yapmıştı o sıralar *Bizim Köy*'den yola çıkarak : "bu savaş (Kurtuluş Savaşı) kazanılmışsa, önce kendi kendimizi yenmekle kazanılmış... // O gün bugün davamız hep aynı dava : Bugün artık uygarlık savaşını kazanmamız için yine kedimizi yenmemiz gerekiyor. Bu gerçeği, bize ülkücü genç öğretmen Mahmut Makal'ın köy notları bütün açıklığı ile gösteriyor."[15]

"Doğudakilerin durumu daha kötü olabilir mi?" sorusunun yanıtı, yazın düzleminde bu kez Suzan Samancı'dan geliyor. Ne diyor sosyalist terzi Yaşar? "Bu ağıtların, bu hüzünlerin tanığı olmak ne acı! Barış kapımızı çalsın! Çok özlüyorum o günleri..." ("Barış Kapımızı Çalsın", s.53)

Nabizade Nâzım, Refik Halit Karay, Mahmut Makal, Suzan Samancı, yüzyıllık bu sürecin kol kola girmiş, dört yazın gönüllüsü olarak geliyor önümüze...

Artık Akdeniz'e, *Elifi Bahar*'a geçebiliriz... Bu geçişi de Samancı'nın satırlarıyla yapalım istiyorum. "Şimdi bu Akdeniz gecelerinde üşüyorum. Kesif rakı kokuları, aymazlık midemi bulandırıyor. Beni ürküten, bunaltan o kentin gerçekliğini arıyorum." ("Akdeniz Gecelerini Özlemek", s.10)

Samancı böyle söylüyor ama, Akdeniz geceleri, yoğun rakı kokusu, bir de aymazlık mı demek yalnızca? Aymazlık olgusunu bir yana bırakalım. Ama şu rakı kokusundan kime ne zarar gelmiş kuzum? Şunu da eklemeli : rakıyla aymazlığın, sanki birbirinin türeviymiş gibi alınması, ülkemizdeki "kitap"la "gizli örgüt" arasında her kezinde inatla kurulan ilişkiyi ne çok andırıyor! Kaldı ki Akdeniz geceleri, rakı kokusu değil ki bir tek! Saffet Uysal'ın öyküler demeti için seçtiği

başlık gibi tıpkı, Akdeniz'in kendisi *Elifi Bahar* göz alabildiğine...

Saffet Uysal, toplam dokuz öyküsüne yer vermiş *Elifi Bahar* adlı bu yapıtında. Bu öykülerden ikisi ("Acı Hava" ve "Geciken Röportaj"), hem içeriğiyle hem de biçemiyle ötekilerden ayrılıyor hemen. Bu iki öykü, çatısı ve kurgusuyla, öykü gereçlerini kullanışı, ayrıntıları yerleştirişiyle, diğer yedi öyküden farklı.

Şu yedi öykü üzerinde duralım mı biraz? Aynı duygu paydasından yola çıkan öyküler bunlar. Aşkın örüntülendirildiği, düşle gerçeğin birbiri içinde gezindiği öyküler demeti. *Gerilla Günlüğü*'ne inat, bir "*aşk günlüğü*" ya da... Bir bakıyorsunuz ay, "kağnı tekerleği" gibi kocaman, pırıl pırıl, sonra bakıyorsunuz, kaybolmuş ortadan, gelmiş sevgilinin gözlerinde büyüyor. Bu yanıyla salıverilmiş, ya da yokuş aşağı özgür bırakılmış bir öyküler demeti *Elifi Bahar*. Bu nedenle, belki öyküleme tekniği, kurgu, ayrıntı bir yanda kalıyor, öykülerin okuyucuda bıraktığı duygulanım ve tat öte yanda. Ama *Elifi Bahar* için önemli olan da sanırım bu! Okurunu, o duygusal etkilenmenin içine çekmek! Bu yüzden bunların her biri, birer duygulanım öyküsü, birer "lirik anlatı" aynı zamanda.

Elifi Bahar, öyküden çok şey bekleyen okuru doyuramayabilir. Ne ki Saffet Uysal'ın ötelerden, sisler içinden hatta, öykü dünyamıza ses taşımaya çalıştığı da görmezden gelinmemeli! Nitekim "Atlar ve Gülümseme", "Dalgalar", "Papatyalı Ev" çok hoş göndermeleri olan öyküler. "Elifi Bahar"ı bunların yanına koyabiliriz. Ortak biricik izlek var bu öykülerde : sevgi. Öykünün derinliklerinden, satır aralarından, dilden bu çıkıyor hep su yüzüne. İnanılmaz bir saydamlıkta hem de. Dupduru... Üstelik, herhangi bir sav da taşımıyor bunlar. Sanki öylesine söylenivermiş ya da kulağa fısıldanmış mırıltıyla, kaş göz arasında, usulcacık...

Sözünü ettiğim bu öyküler, içimdeki sevinci kamçıladı da Hasan Hüseyin'i anımsamadan edemedim, onun o güzel şiirini. Biliyorsunuzdur, kulağınızdadır elbet, "erik çiçek açmış da bahçenin kıyısında / sen ona bakmadan geçmişsen oracıktan," diye başlar ya hani. Hadi gelin, şu dizeleri birlikte okuyalım "Borçlu"dan : hangi yaştan olursan ol / kardeşim / kaptırıp gönlünü sevda fırtınasına / evinin yolunu şaşırmamışsan / sende iş yok be kardeşim / sen artık hapı yutmuşsun / borçlusun sen ağaçlara kuşlara / borçlusun sen trenlere otobüslere / yağan kara esen yele borçlusun / borçlusun sen herşeye / gözdeki ışıltıya / alındaki çizgiye // eldeki şaşkınlığa / borçlusun sen herşeye / kardeşim / yaşamın kendisine".[16]

Zengin bir sözcük dağarı var yazarın. Halkın beğenisiyle de harmanlanmış bir dağar. Elli dört sayfalık bir öyküler demeti olduğu halde kendini hemen ele veriyor bu. Sonra yeni, erden deyişler, okurun dil çevrenini genişletici ustalıklar... Bu arada kimi öykülerde dile yansıyan şakacı tutumlar... Buna hiç şaşmadım ben. Türkçeyle, öte yandan Toroslarla, oralarda yaşayan Yörükler ve Türkmenlerle, onların yaşayış, işleyiş, deyiş zenginlikleriyle haşır neşir olduğunu çok iyi bildiğim Saffet Uysal için, bu zenginliği azımsadığımı bile söyleyebilirim. Diyeceğim, çok daha yetkin örnekler de beklenebilirdi ondan bu konuda.

Yeri gelmişken, Saffet Uysal'ın dağarındaki kimi sözcüklerden ve deyişlerden de örnekler vereyim: "çalpara", "öncek", "şıvgın" (ya da "çıvgın"), "ışkın" (ya da "ışgın"), "ağlamsı hava", "gaydalayan keklik"... Ama bu arada kimi sözcükleri yanlış yazdığı gözleniyor Uysal'ın. Örnekse "hemşehri" diyor Uysal. Oysa biz

nicedir abdeste "aptes", hemşehriye "hemşeri" diyoruz. "Pardösü" yerine de "pardesü"yü kullanıyor yazar. Başka başka yazım yanlışları da görülüyor Saffet Uysal'da. Samancı'da, pek çok başka yazarda olduğu gibi... Şu sonuç çıkıyor bundan : yazarlar, başuçlarında tuttukları sözlüklere ve yazım kılavuzlarına bakmaya üşeniyorlar demek ki! Oysa bu tür yazılardaki kimi ipuçlarının, "kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla" çerçevesinde kabul görmesi gerektiğini düşünüyorum öte yandan ben. Örnekse Hürriyet Yaşar, "Adam Öykü"deki yazılarında, inatla bunun üzerinde duruyor. Bu yazıları beğeniyle okuyorum. Yaşar'ın değinilerinin ya da başka yazarların, örneğin Nedret Tanyolaç Öztokat'ın değinilerinin, yalnızca söz konusu yazarları ilgilendirdiğini düşünmek, kolaycılığa kaçarak, işin içinden sıyrılmaya çalışmak değil midir?

"Acı Hava" adlı öyküden şu tümceleri alıyorum : "Maltepe paketini buruşturup kapıdan asfalta doğru fırlattı. Poyraz sürükledi götürdü sigara paketini." (s. 19) Buruşturulup fırlatıldığına göre, nasıl hâlâ sigara paketi olarak kalır o? Poyrazın sürüklediği, artık o paket midir? "Mavi Hüzün" adlı öyküsünde ise, beni rahatsız eden bir sözcüğüne rastladım Uysal'ın : "teşaşur". (s. 28) Aynı sayfada bir de şu tümce : "Merhaba nasılsın derken her zamanki gibi şapur şupur şalolop..." *Karagöz*'deki "Ham Hum Şaralop"tan bozduğu anlaşılıyor bunu yazarın. *Karagöz*'de bu, bir "ara muhavere"sidir. Yani "Karagöz ile Hacivat'ın oyuna başlama konuşması".[17] Oysa Uysal, burada "öpme" eylemiyle ilgili olarak söylüyor bunu. "Şapur şupur" demek yeterdi oysa. Bir başka yerde de, "bir papatya topluluğu birikmiş köşeye," diyor. ("Papatyalı Ev", s. 53) "Papatya öbeği" demek daha uygun olmaz mıydı?

Yine de işte bu öyküyle, "Papatyalı Ev"le kapatayım *Elifi Bahar*'ı, Anlatıcının imza atma zorunluluğu yoktur çalıştığı yerde, sürgündedir çünkü. Ama Sevim'in vardır, imzalatır izin kâğıdını Sevim, sonra da anlatıcıyla birlikte fırlarlar sokaklara. "Haylaz haylaz evleri ince(lerler). Sanki satın ala(caklar)." (s. 52) Anlatıcı aşkla doludur. "Ah güzel evler... Birisinde otursak. Çiçekleri ellesek, koklasak, diplerine su döksek, ayıklasak, çay pişirsek..." (s. 53) "Yabancı bir mahallede, başkasının evinde" olduklarını unuturlar. "Evi yiyecek miyiz?" der anlatıcı, "oturur, konuşur, evin güzelliğini koklarız, içimize çekeriz." Evin avlusunda ise öbek öbek papatyalar...

Ne diyordu Suzan Samancı'nın sosyalist terzisi Yaşar : "Barış kapımızı çalsın!" Saffet Uysal'ın anlatıcısı da, dönüp dolaşıp işte bu dileğe geliyor : "Ah güzel evler..." Oysa ne Güneydoğu Anadolu'da barış var, ne de Akdeniz'de o "güzel evler"! Metin Demirtaş (d. 1938, Antalya), ne güzel dile getiriyor bunu : "O sokaklar kaldı mı ki / Ya o begonvilli eski Antalya evleri! / Sevdiğim bir tanesi vardı / Adı gibi kokulu ve güzel / Liseli sevgililerin gizli buluşma yeri / Portakal Çiçeği'ydi / Değişti / Abdülrezzak sokağı oldu şimdi".[18]

Ev bark isteğini, kardeşçe yaşama dileğini yaklaşık altmış yıl önce Diyarbakırlı şair Cahit Sıtkı Tarancı da (1910-1956) içtenlikle dile getirmişti "Memleket İsterim" adlı şiirinde : "Memleket isterim / Ne başta dert ne gönülde hasret olsun; / Kardeş kavgasına bir nihayet olsun. // Memleket isterim / Ne zengin fakir, ne sen ben farkı olsun; / Kış günü herkesin evi barkı olsun.[19]

Barışı ve aşkı birbirinden ayırmanın olanağı yok demek ki! Şükrü Erbaş, bunu

ne güzel dile getirmişti iç burkan, ama yürek soğutan o güzelim yapıtı *İnsanın Acısını İnsan Alır*'da : "Sevmek barışın kişiye özel adıdır."[20] Samancı'nın sosyalist terzisi Yaşar için de, Uysal'ın anlatıcısı için de gerekli barış ve aşk! Bir yanı "*Kıraç Dağlar...*" Bir yanı "*Elifi Bahar*" gibi görünüyorsa da, bilinmeli ki geçici bu! Gelecek o aşk ve barış günleri! Bu yapıtlar, bunun habercisi...

Sümerliler, daha bin yıllar önce, "denizin kıyısı, güneşin bahçesi" adını vermişti bu yurda, Anadolu'ya...[21] Bu ada yaraşır bir Anadolu için, bin yıllar sonra, yazarlar da kol kola girip çaba harcamayacaksa, kimden beklenebilir bu?

(1) Cevdet Kudret, *Edebiyatımızda Hikâye ve Roman*, Cilt I, Varlık Yayınları, 3. basım, 1979, s. 144

(2) Cevdet Kudret, agy., Cilt II, Varlık Yayınları, 3. basım, 1978, s. 183

(3) Sabri Esat Siyavuşgil, "Bir Refik Halit Var", Varlık, 15 Ağustos 1965, Sayı : 652

(4) "Cumhuriyet Kitap", 14.11.1996, Sayı : 352

(5) Suzan Samancı, *Kıraç Dağlar Kar Tutu,* Can Yayınları, 1996, s. 95
Saffet Uysal, *Elifi Bahar,* Mavi Boyut Yayınları, 1995

(6) *Genç Şairler ve Yazarlar Kitabı,* (Hazırlayan : Süreyyya Evren), Kabalcı Yayınevi, 1995, ss. 209-210

(7) Esma Ocak, *Berdel,* Tekin Yayınevi, 2. basım, 1982, s. 130

(8) Esma Ocak, agy., ss. 7-8

(9) "Adam Öykü", Ocak-Şubat 1996, sayı 2

(10) Aktaran : "Çağdaş Türk Dili", Mart 1988, sayı 1

(11) Pearl S. Buck, *Dost Toprak,* (Çeviren : M. Zeki Gülsoy), Varlık Yayınları, 1958, ss.246-247

(12) Memet Fuat, "Dağdakiler", Cumhuriyet, 10.8.1996

(13) Che Guevara, *Gerilla Günlüğü,* Ant Yayınları, 1968

(14) Mahmut Makal, *Bizim Köy,* Varlık Yayınları, 6. basım, 1957, s. 5

(15) Vedat Günyol, *Dile Gelseler,* Çan Yayınları, 1966, s. 154

(16) Hasan Hüseyin, *Filizkıran Fırtınası,* Bilgi Yayınevi, 1981, s. 157 vd.

(17) Bkz : Cevdet Kudret, *Karagöz,* cilt III, Bilgi Yayınevi, 1970, s. 459

(18) Metin Demirtaş, "Bir Sokaktan İzlenimler", Adam Sanat, Şubat 1996, Sayı : 123

(19) Cahit Sıtkı Tarancı, *Bütün Şiirleri,* Can Yayınları, 1983, ss. 131-132

(20) Şükrü Erbaş, *İnsanın Acısını İnsan Alır,* Ümit Yayıncılık, 1995, s. 10

(21) Halikarnas Balıkçısı, *Hey Koca Yurt,* Bilgi Yayınevi, 3. Basım, 1984, s. 167

KEMAL TAHİR'İN TEK ÖYKÜSÜNDE İPUÇLARI : "NAM UĞRUNA"

HÜRRİYET YAŞAR

İşte bu toplum katmanının önüne Cumhuriyet devrimlerini koyarak 'köylüyü yabana güldürmek' kolaycılığına ve kurnazlığına sığınıyor Kemal Tahir. Korkak ve sinsi bir tavırdır bu.

KEMAL Tahir gibi, birçok roman da yazmış bir yazarı, tek öyküsüyle tanımak olası mı? Değil kuşkusuz. Ama bir yazarın tek öyküsünden görünüşü incelenemez diye bir kural da yok. Hele bu öykü, okuru o yazara ilişkin bütüncül değerlendirmelere yöneltebilecek ipuçlarını barındırıyorsa.

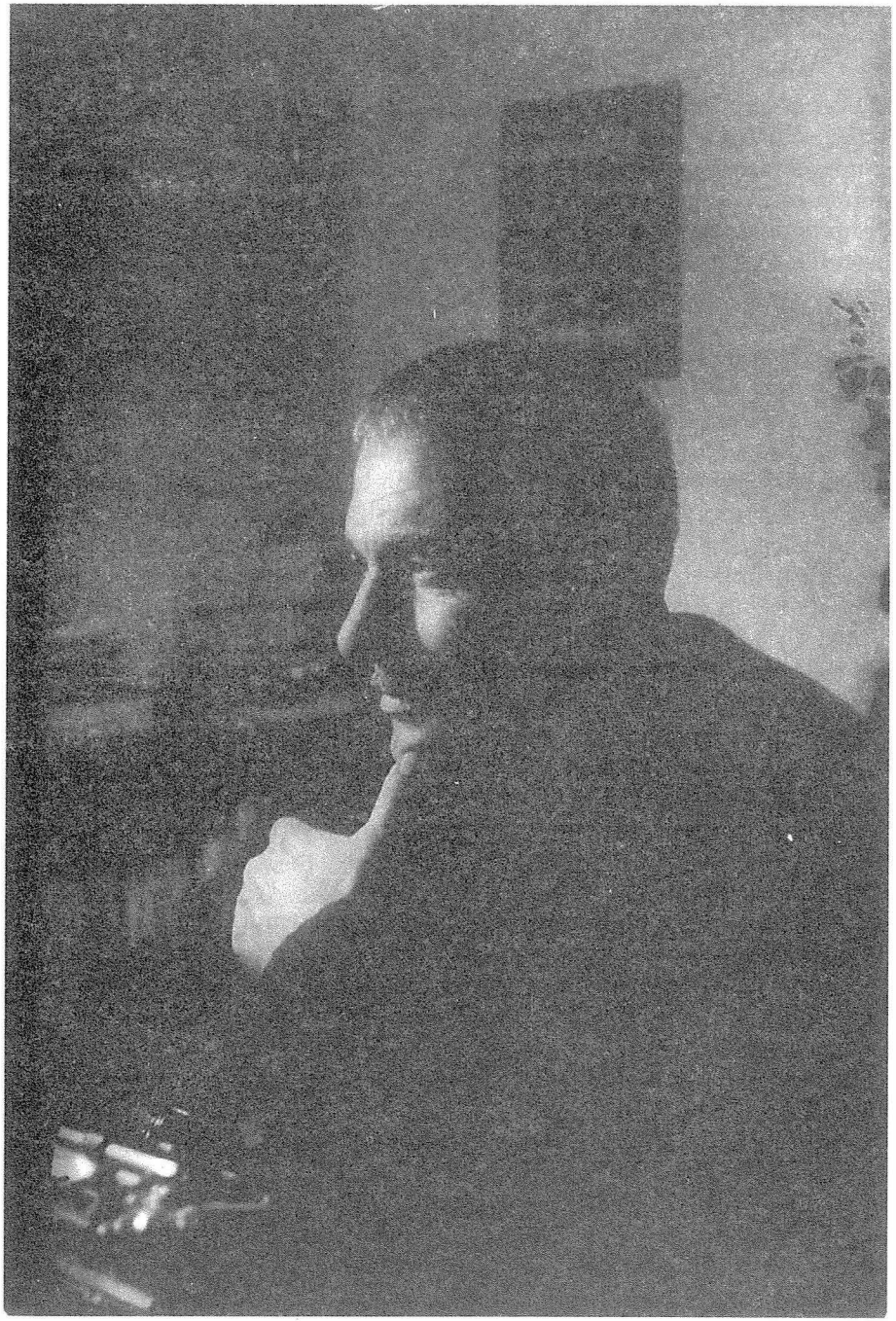
Öykünün Özeti

Yazının daha iyi anlaşılması için, altmış üç sayfa tutan öykünün özetini vermek yararlı olacak.

Orta Anadolu'da yapılan büyükçe bir barajın açılış töreni ekseninde geçer öykü. Barajın yapımını üstlenen Şaban Bey, Amerika'da okumuş bir Amerikan hayranıdır. Onun gözde mühendislerinden biri de, Amerikan hayranlığında patronundan geri kalmamakta, gizli gizli de patronunun karısıyla kırıştırmaktadır.

Törene Bayındırlık Bakanı, vali ve gazetecilerin yanı sıra, Amerikan elçisi de gelecektir. Törenin elçinin hoşuna gitmesi için her türlü şaklabanlık hazırdır. Mühendisler kovboy kılığına sokulmuş, kadınlara blucin giydirilmiş, Şaban Bey'in yedi yaşındaki oğlu kovboya benzetilmiştir... vb.

İşçilerden üstü başı çok kötü olanlar çağrılıların göz zevklerini bozmasınlar diye, törene yaklaştırılmazlar. Biraz katlanılabilir kılıktakilerin uzaktan bakmalarına izin verilir. Şaban Bey konuşmasında tam, "Biz görevimizi yaptık, Ata'mızın izinde yürüdük," derken, oğlu duvarın üstünden baraja düşüverir. Onca çağrılının arasından hiç kimse baraja atlayamaz. Ambar bekçisi Musa Çavuş, atlayıp çocuğu kurtarır. Gazeteciler Çavuş'un fotoğraflarını çekip, onunla röportaj yaparlar. Ertesi günkü gazetelerde görüneceğini öğrenen Musa Çavuş, Şaban Bey'e bir pusula ve zincirlerle bağlanmış durumda çekilmiş bir fotoğrafını yollar. Pusulada, kendisinin cinayetten hükümlü bir cezaevi kaçağı olan Veli Geyik olduğunu açıklar ve haberin gazetelerde asıl kimliğiyle çıkmasını, gazetecilerin çektiği fotoğraflarının değil, gönderdiği zincirli fotoğrafının basılmasını ister. Hapisteyken bir mahkûmdan dinlediği Mahmut Şevket Paşa suikastından etkilenmiş,

Hürriyet Yaşar : Öykü batı hayranlığının bu sonuncu eleştirisiyle bitiyor. Sonuncu eleştirinin özüne, öyküde eğreti duruşunun dışında bir diyeceğimiz yok. Kusurlarımıza "Batı ne der?" bakış açısıyla yaklaşmanın özgüvenimizden alıp götüreceklerini yadsıyabilir miyiz? Ama Kemal Tahir kadınla erkeğin bir arada oluşunu da, erkeğin karısını dövmesinin suç sayılmasını da, kadının erkek gibi içki içmesini de... kısacası kadın erkek eşitliğinin Cumhuriyet'le yaşamımıza girmiş hangi boyutunu yakalarsa eleştiriyor. (Kemal Tahir fotoğrafı : Ara Güler)

Paşa'yı öldürene iyice özenmiştir. Artık yalnızca "nam salmak" derdindedir. Kâğıdı yollar yollamaz kaçar, ama yakalanır. Ertesi günkü gazetede, barajın açılışını veren haberin sonunda, kazaya bir iki tümce ile değinildiğini, zincirli fotoğrafının basılmadığını, adının da Musa Çavuş olarak yazıldığını görür. Kimliğini "nam uğruna" açıklayarak yakalanması boşa gitmiştir. Gazetenin gece sekreteri, zincirli fotoğraftan bir şey anlamamış, "Batı bize ne der?" diyerek fotoğrafı çöpe atmıştır.

Çağdaşlaşmayı Köylünün Önüne Koyup Mustafa Kemal'i Yedirmek

Öykü batı hayranlığının bu sonuncu eleştirisiyle bitiyor. Sonuncu eleştirinin özüne, öyküde eğreti duruşunun dışında bir diyeceğimiz yok. Kusurlarımıza "Batı ne der?" bakış açısıyla yaklaşmanın özgüvenimizden alıp götüreceklerini yadsıyabilir miyiz? Ama Kemal Tahir kadınla erkeğin bir arada oluşunu da, erkeğin karısını dövmesinin suç sayılmasını da, kadının erkek gibi içki içmesini de... kısacası kadın erkek eşitliğinin Cumhuriyet'le yaşamımıza girmiş hangi boyutunu yakalarsa eleştiriyor. Hem de bu eleştiriyi kurnazca, köylülerin ağzından yapıyor ve Mustafa Kemal'e değin götürüyor. Balkondaki açılış törenini izleyebilen köylü-işçileri şöyle konuşturuyor :

" – Bunlar toplanıp gelmişler ya, karıları neden alıp gelmişler?

– Höst, alıp gelmek yok! Çünkü memur karısı, kocasından izin alır değildir.

– Aman!

– Evet! Başına buyruktur. Belki kocasına izin verirse verir.

– Bak hele... Ben de memur takımı, karıyı yanı sıra neden gezdirir dedimdi.

– Başkaca gezdirecek aklı varsa... Senin karı böyle aynalı olsa, köyde koyar gelir miydin rezil?

– Tövbe olmaaz!

– Gördün mü? Karı dilerse gelir, gelmem derse memur takımı seslenemez!

– Gelmezlenmesi neden?

– Şunu kendi başına çıkaramayana, hey oğlum ne demeli! Vardır kocasından uğrun bir işi... Bunun köyünde komşu oğlan hiç mi yok ki, sen bunu böyle sormaktasın ağa?

– İyiymiş n'olacaksa! Kalsa da kârlı, gelse de... Vay ki, dünyaya memur karısı gelmek varmış?" (s. 219)

Bu köylü bakışını çağdaşlaşmaya, oradan da Mustafa Kemal'e değin götürür Kemal Tahir :

"–Vay başıma! Karılar da içi içivermekteler kardeş! Gâvur mu bunlar?

– Hey oğlum! Asrilikte ve de Gazi Paşa çağında gâvur, müslüman ayrıntısı kaldı mı? Ne demiş Gazi Paşa kötü Yunan'ı İzmir'de, İzmir denizine dökünce? 'Ferman ettim, bundan böyle Müslüman dilediği kadar şarap içer, yarın öte dünyada Arasat Meydanı'nda, koca kantarın dibinde, günah benim boynuma' demiş, yenme sevinciyle..." (s. 220)

Cumhuriyet'le gelen kadın erkek eşitliğini, haremlik-selamlık benzeri eski uygulamaların tersine kadınla erkeğin bir arada oluşunu ve öteki çağdaşlaşma örneklerini kimi zaman köylülere ters gelen örneklerle, kimi zaman da yalnızca yozlaşma örnekleriyle koyuyor köylünün önüne Kemal Tahir. Böyle yapınca da,

köylüyü öyle konuşturmayı en kötü yazar bile başarır artık. Köylü-işçileri konuşturarak yozlaşmayı mahkûm ettirirken, çağdaşlaşmayı da mahkûm ettiriyor. Yozlaşmaya sınıfsal bakışı ise boşuna aramayın. Doğrudan doğruya Mustafa Kemal'e bağlanıyor yozlaşma. Kadını dize getirmenin dayak diye bir yolu var (!) ama onu da Mustafa Kemal yasaklamış :

" – (...) Anladın mı ağa neden şehir yerin adamı sırıtaraktan dolaşır olmuş? Karı milletine güç yetiremeyip alta düştüğünden... Yetiremez evet, şehir yerinin avradına sopa çekemezsin, çünkü Kemal Paşa yasağıdır. (...) Avrat sopalamak evet, kitabın buyruğudur ama, kurban olduğum Gazi Paşa'mıza hadi gel de bunu anlatabil bakalım!" (s. 250)

Dayak olmayınca ne mi oluyor Kemal Tahir'e göre? Kadın erkeğin yerine geçiyor. Ondan sonra da gelsin yozlaşma :

"Dans eden karılardan biri gülmüştü her ne yüzdense... Salt gülse ne güzel! Herifinin kulağına gizliden laflar etmekte ki, can almacasına... Nah fıkara herif, kızardı ki, al bayrağa kesti suratı..: (..) Şimdi aklım yattı, şehir avratlarına güç yetmez ebedi..." (s. 249)

Kurnazca Sokuşturmalar

Kemal Tahir'in yazdıklarında Cumhuriyet'i sorguladığını, yargıladığını, onun bir Osmanlı hayranı olduğunu biliyoruz. Hatta 1940'larda "Tan" gazetesinde bölüm bölüm yayımladığı "Göl İnsanları" adlı öyküden ince ince tüten karışık bir koku var. "Göl İnsanları"ndaki Şerif Kaptan, öyküdeki işçilerin patronudur ve oğlancıdır. Hem de küçük bir çocuğa, hem de kendisine emanet edilmiş, hem de akrabası olan bir küçük çocuğa yönelebilen bir sübyancı. Attığını vuracak denli nişancı ve de zalim olan Kaptan, eski bir Kuvayı Milliyecidir. Halifeden yana tavır alan köyleri yakıp yıkmış bir Kuvayı Milliye çetesini yönetmiştir. "Çetecilik zamanında, Karabiga taraflarında bir Çerkez köyü basmıştım. Halifecilik ediyorlardı. Şöyle gerine gerine verdim kurşunu..." diyerek o günleri anlatırken, işçisi olan Çerkez Hamdi'ye sorar : "Sen de Kuvayı İnzibatiyeden miydin?" (s. 62)

İşgale direnen yerel Kuvayı Milliye güçlerine karşı, işbirlikçi padişahın kurduğu Hilafet Ordusu'nun adıdır Kuvayı İnzibatiye.

Kuvayı Milliyeci'den sübyancı ve oğlancı çıkmaz mı? Neden çıkmasın, çıkar. Ama kuşkudan uzak bir yaklaşımla geçiverdiğiniz bu ayrıntıyı, "Nam Uğruna"yı okurken ister istemez anımsıyorsunuz. Böyle sokuşturmalar "Nam Uğruna"da da var. Musa Çavuş, yakalandıktan sonra kimliği yazılırken, "Evet, doğum 1340... Gazi Paşa hesabıyla 1924" deniyor. İstemeden size bir şey yutturulduğu duygusuyla da olsa, üstünde durmayıp geçiyorsunuz. Sonra Fethi Naci'nin *Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme*[1] adlı kitabını karıştırırken Kemal Tahir'in Kara Kemal'e *Kurt Kanunu*'nda söylettiği şu sözlere rastlıyorsunuz :

"Daha sonra iktidar gazetelerinin 'BÜYÜK İNKILAPLAR' adını taktıkları değişmeler sökün etti. (...) 30 Kasım 1925'te tekkelerle zaviyelerin kapatılması kararı çıktı. Aynı yılın Noel yortusuna rastlayan 26 Aralık'ta eski tarihin yerine İsa'nın doğumuyla başlayan frenk tarihi kabul edildi."

Cumhuriyetin Eleştirisini Köylüye Yaptırma Kurnazlığı

1923 Devrimi'nin getirdiği tüm değişiklikleri köylülerin gözünden veriyor Kemal Tahir "Nam Uğruna"da. Böyle olunca da devrimler, yenilikler... hepsi topluma ters gibi görünüyor.

Oysa köylü zaten her toplumun en yavaş değişen, en yavaş ilerleyen kesimi değil midir? Köylünün gülünç buldukları, yalnızca devrimlerle gelen değişiklikler midir? İlk kez gördüğü daha birçok şeyi de yaban bulmaz mı, gülünç bulmaz mı? Kendi köyünden azıcık uzakta yaşayan başka köylülerin geleneklerini, inançlarını, giyimlerini bile gülünç bulmaz mı?

Değişiklik görgüsü kentliye göre çok sınırlıdır köylünün. Bu yüzden de çocuk gibidir. Çocukcasına acımasızdır da. Değişiklik karşısında en çok verdiği tepkiler şaşırmak, gülmek ve korkmaktır. Ona benzemeyen yabandır, anlaşılmazdır. Değişiklik güvensizliktir köylü için. Süreğen olandaki güvenceyi arar o. Değiştirmek, kıpırdatmak, ileri götürmek öyle kolay iş değildir.

İşte bu toplum katmanının önüne Cumhuriyet devrimlerini koyarak 'köylüyü *yabana* güldürmek' kolaycılığına ve kurnazlığına sığınıyor Kemal Tahir. Korkak ve sinsi bir tavırdır bu.

Kendini Marksçı Saydırmış Bir Osmanlı

Cumhuriyet'ten sonra Osmanlıcı kalınarak ilerici olunamayacağına da güzel bir örnek oluyor Kemal Tahir böylece. Korkak ve kurnaz bir Cumhuriyet düşmanlığı sergiliyor. Mustafa Kemal'e açıktan ve doğrudan karşı çıkmayıp, köylüden hoş olmayan bir biçimde yararlanıyor.

Sevenlerinden Cemil Meriç'in *Bu Ülke*'sinden[2] aktarıyorum; sözler Kemal Tahir'in :

"... yani laiklik maiklik denen maskaralıkların yanı sıra sosyalizmi biz, tıpkı Batılılaştırmacılarımızın Batılılaşmayı aldığı gibi aldık. (...) Müslümanlıkla sosyalizmin münasebetlerini Garaudy'den öğreniyorlar. (Bizim solcularımız için söylüyor. H. Y.) İşte kuşkuculuğu bunun için önemsiyorum." (s. 249)

Kör inançları yıkıp aydınlanmanın yolunu açan kuşkuculuğa da, toplumsalcılığı batı taklitçiliği sananları eleştirmeye de kimsenin bir diyeceği olamaz. Yalnız, aydınlanma ayrışmasında Cemil Meriç'in nerede olduğu da belli, şimdiki Garaudy'nin de...

Peki, Kemal Tahir'in yüzü nereye dönük? İleriye mi, geriye mi?

**Göl İnsanları*, Kemal Tahir, Adam Yayınları, Ekim 1982

[1] *Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme*, Fethi Naci, Gerçek Yayınevi, Kasım 1981

[2] *Bu Ülke*, Cemil Meriç, İletişim Yayınları, Kasım 1992

PARÇALI BULUTLU HAVALAR

MURAT YALÇIN

Öykücülüğümüzde bir "ilerleme" olduğundan söz edemeyenler neden acaba bir "gerileme" olduğunu söylemekten kaçınıyorlar?

SÖZÜNÜ ettiğiniz öyküleri "The Killers" ("Katiller"), "Ten Indians" ("On Kızılderili"), "Today is Friday" ("Bugün Cuma") 16 Mayıs günü, Madrit'te, bir günde yazdım. O gün kar yağmış, San Isidro boğa güreşleri ertelenmişti. Daha önceleri birkaç kez başlayıp sonunu getiremediğim "The Killers"ı yazdım, öğle yemeğinden sonra da ısınmak için yatağa girdim ve "Today is Friday"i bitirdim. İçim o kadar doluydu ki, kabıma sığamıyordum bir türlü, üstelik de kafamda yazılmak için bekleşen altı öykü daha vardı. Hemen giyindim, torero'ların uğrağı olan eski bir kahve vardır, Farnos'un yeri diye bilinir; oraya kapağı attım. Bir kahve içtim, sonra otele döndüm ve "Ten Indians"ı yazdım. İşte o zaman büyük bir hüzün çöktü içime; konyak içtim ve uyudum. Yemek yemeği unutmuştum. Garsonlardan biri, biraz bacalao, küçük bir bonfile ile tava patates, bir şişe de valdepañas getirdi. Aç kalacağım diye ödü kopardı kadının, bu yüzden de garsonu göndermişti bana. Bugün gibi aklımda : Yatağımda doğruldum, yemeği yedim, valdepeñas'ı da içtim. Bir şişe daha getireceğini söyledi garson, senora'nın bütün gece yazıp yazmayacağımı merak ettiğini de ekledi. Biraz nefes almak istiyordum, bütün gece yazamayacağımı söyledim. "Bir öykü daha yazsanız ne olur sanki?" dedi garson. "Zaten bir tane yazacaktım," dedim. "Haydi canım siz de!" dedi. "En azından altı tane yazabilirsiniz." "Yarın denerim," dedim. "Bu akşam deneyin," dedi, bunca yiyeceği babam hayrına mı yolladı size kocakarı?" "Yoruldum ama," dedim. "Saçmalamayın," dedi (daha doğrusu, bu anlama gelen bir sözcük kullandı ama, ne olduğunu unuttum), "üç hikâden yorulur muymuş insan! Birini çevirin bakayım bana," diye ekledi. "Beni yalnız bırakın," dedim, "yalnız kalmazsam nasıl yazabilirim?" Bunun üzerine yatağıma oturdum, valdepeñas'ı içtim ve yazdığım ilk öykü umduğum kadar iyiyse, yırttık demektir, diye düşündüm.

❄

Anlatı edebiyatımızın son otuz-kırk yılına imzasını koymuş yazarların katıldığı panel ya da açık oturumlarda, söyleşilerde, "öykücülüğümüzün son durumu" ve "genç öykücüler" söz konusu edildiğinde dile getirilen yargılar şöyle bir öbeği oluşturuyor :

Tekrara düşme, fantezi, moral eksiklik, disiplinsizlik, koşulları bilmemek, kafa karışıklığı, bulanıklık, ne idüğü belirsiz "metinler", sakıncalı biçim arayışları,

12 Eylül'ün yarattığı yıkım ve örselenmişlik duygusu, kültürsüzleşme, yozlaşma, yazınsal heyecan yaratacak ortam bulamama, kopukluk, öykü üstüne düşünmeyazma kısırlığı, öykücülüğümüz konusunda yeterli birikime ve donanıma sahip olamama, dilde özensizlik, acelecilik, çabuk şöhret peşinde olmak, aşırı yenilik düşkünlüğü, yalınlığı küçümseme, abartı, tuhaf ve ilginç olana yönelme, erken yaşta fildişi kuleye çekilme, denetimsizlik, başıbozukluk, "Ben yazdım oldu" yanılgısı, kötümserlik, "Yetişme-çıraklık" dönemi konusundaki olumsuz yargılar ve hırçınlıklar, "ölü metin üreticileri", öykücülüğümüzde bir aşama yapacak çapta öykücülerin olmaması, "tat"sızlık, öykünün iç gerilimini kuramama, bölük pörçüklük, "yeteneği" yazınsal coşkuyla bütünleyememek, farklı olmak kaygısıyla düşülen beceriksizlikler, öykünün bir "dil" olayı olduğunu unutmak...

Bu yargılara, öykücüler değil de eleştirmenler varmış olsaydı, sağlıklı yorumlar, verimli tartışmalar yapma olasılığı doğardı diye düşünerek, şu saptamalarla / sorularla yetiniyorum şimdilik :

– Ustalar, kendilerinin artık okunmadığından mı yakınıyorlar?

– "Dil"deki savrukluk / özensizlik, salt genç yazarlara mı özgü bir sorun?

– Her yazar, yaşadığı dönemin damgasını yiyerek o döneme damgasını vurmaz mı?

– Bir kuşak, toplumsal-tarihsel çerçevede yaşanan "örselenmişlik duygusu"ndan yola çıkılarak eleştirilebilir mi? (Daha yaşlı olanlar bu "ortak zamandan" kendilerini soyutlayabilmişler midir? Eğer öyleyse, bu, yazınsal serüvenlerini nasıl etkilemiştir acaba?)

– "Bizim açtığımız yolda..." türünden eleştirilerin iler tutar bir yanı var mı? (Kim bilir, belki de başka başka yollardan gidilmek üzeredir?)

– Öykücülüğümüzde bir "ilerleme" olduğundan söz edemeyenler neden acaba bir "gerileme" olduğunu söylemekten kaçınıyorlar?

– Gençlerin yazdıkları okunmuyor mu, anlaşılmıyor mu?..

– Son olarak, sıralanan yargıların özünde, öykücülüğümüzün sadece 'bugününe' yönelik olmadığı görülüyor. Daha çok, kronik bir kuşaklararası anlayış farkı, dahası bir ileti / anlayış eksikliği vurgulanıyor sanki.

Her kuşak, bugün yargılanır, açıklamasını sonra bulur. Hep olageldiği gibi...

❄

"Adam Öykü" dergisinin 7. sayısında yayımlanan soruşturmanın "En beğendiğiniz genç öykücüler kimlerdir?" sorusunu yanıtlarken derginin hazırladığı listeye bakıp kara kara düşündüm. Kimler "genç", kimler "yaşlı"ydı? Enikonu şaşırdım. Oysa, bu soruşturma çerçevesinde, yapılacak ayırımın hiçbir önemi yoktu. Gencine yaşlısına bakmadan, "1950'den yukarı

"Adam Öykü" dergisinin 7. sayısında yayımlanan soruşturmanın "En beğendiğiniz genç öykücüler kimlerdir?" sorusunu yanıtlarken derginin hazırladığı listeye bakıp kara kara düşündüm. Kimler "genç", kimler "yaşlı"ydı? Enikonu şaşırdım.

doğumlu ve ilk kitaplarını 1980'den sonra yayımlamış öykücüler" arasından beş ad vermek yeterliydi.

❄

"Adam Öykü"deki, M. Sadık Aslankara'nın "Genç Öykücüler Ne Diyor?" başlıklı (*Genç Şairler ve Yazarlar* kitabından kaynaklanan) yazısı, bir durumu ortaya koyuyordu : "(...) Bütün bunlar şunu gösteriyor : genç öykücüler, kendi akranlarının, kendi kuşaklarından yazarların etkisinden çok, yaşça kendilerinden büyük kişilerin ya da yazarların etkisine açık. İlginç bir veri olarak çıkıyor karşımıza bu."

Gerçekten ilginç bir veri (mi?) bu. Oysa, yaşını başını almış bazı ustalarımızın bu konudaki düşünceleri başka türlüydü : Genç öykücüler, kendilerinden önceki kuşakların kitaplarını doğru dürüst okumuyor, öykücülüğümüzün geçmişini bilmiyorlar... "Kendinden menkul" bir tutumun handikapları içinde bocalıyorlar...

Aslankara, bir çelişkiye de dikkat çekiyordu : Genç öykücülerin "ödül" konusundaki tutum(suzluk)larına... Kitapta yer alan 15 öykücüden 9'u (yaklaşık yüzde 70'i) ödül sahibi olduğu halde, "ödül"e hiç de iyi bakmıyorlar. Acaba genç yazarlar, çelişkiyi ve tutarsızlığı bir ilginçlik olarak mı yaşıyorlar, kendi kendileriyle alay edercesine?

Kanımca, yukarıdan gelen yargılarla aşağıda yapılan özeleştiriler, somurtan ve sırıtan iki yüz gibi yüzleşiyor.

Girişte, Hemingway'le yapılmış bir söyleşiden alınan pasajı okuduktan sonra, Madrit'teki otelin garsonu hakkında Hemingway'in ne düşündüğünü merak ettiniz mi?

AHMET YILDIZ

Beşinci Katta Bir Pencere

KORİDORDA gittikçe yaklaşan ayak sesleri beynine inen balyoz darbeleri gibiydi.

– Ne ulan bu çocukların hali?..

Bu ses, adına sorgu denen, ama aslında narkozsuz bir organ kesme ameliyatına ya da vahşi hayvanların savaşmasına benzeyen anlar boyunca hiç duymadığınız bir sesti. Artık iyice duyarlılaşmış kulağınız onca patlamalar ve darbeler yaşadıktan sonra bile çalışabiliyordu. Hatta derinden derine dışarısını, her şeyden habersiz kentin uğultusunu, klakson seslerini bile duyuyordu. Gözlerindeki siyah bantı çıkarmayalı herhalde yirmi günü geçmişti.

– Kapıyı açın!..

O tanıdık lanet olası şakırtıyı yine duyuyorsun, anahtarların kilitte harekete geçişini. Kasıkların korkuyla geriliyor. Ayaklarında, bazen şaşılası bir alışkanlık ve aldırmazlıkla unuttuğun yaralarının iğneleri beynine doğru yayılıyor. Titremeye başlıyorsun.

– Gözlerindeki bağı çıkar!..

Bir sürü fısıltı ve koridorda yaklaşan, uzaklaşan ayak seslerinden sonra birisi başını alışık olmadığın biçimde yumuşak bir hareketle çeviriyor. Arkadaki bağı çözüyor. Işıktan, o kutsal parlaklıktan korunmak için kelepçesiz olan kolunla gözlerini kapıyorsun. Arkadaşının ise yan hücreden iniltileri geliyor.

– Elini de çöz...

Kafesin demirine bağlı kelepçeden kurtulunca bu kez iki elinle yüzünü kapıyorsun. Gözbağın günlerdir artık senin bir parçan olmuş. Onunla yalnızken duyuların ne denli güçleniyorsa işkencede de o denli hayattan uzaklaşıyordun. Hücreden çıkarılıp – anlaşılan bulunduğunuz koridorun sonundaki – işkence odasında masaya bağladıklarında bir mızrak gibi gönderilmeye başlanan soruları duymayabiliyordun. Kendini ölmüş kabul ediyordun. Hiçbir şey duymayan bir genelev kadınının gövdesi gibi görünen varlığını onlara sunuyordun yalnızca. Seni böyle konuşturamazlar! Seni böyle konuşturamazlar, çünkü işkence korkusunu çoktan yenmiştin. Bütün bu yaptıkları senin ezberlediğin şeylerdi. Acıdan iyice bunaldığın anlarda ise ya bayılıyordun ya da direncinin karşısında kaldıkları çaresizlik, aşağılamalarının geri tepişinin farkına varmanın sana verdiği haz, o öfke bunu dengeliyordu. Onlar da bütün maharetlerini, inceliklerini gösteriyorlardı doğrusu. Bazen dayanamayıp bıraktığın haykırışlarının, iniltilerinin arasın-

da küfür ediyordun; çılgına dönüyorlardı. O zaman korkunç acı duyuyordun, tepki gösterince bu dünyaya dönüyorsun demekti ve etlerini hücrelerinden birer birer ayırıyorlar sanıyordun. Aslında oynadığın pek tatlı olmasa da bir oyundu. Uzun deneyimlerin sonucu onları çılgına çeviriyordun. En büyük silahın da klasik şeyler; gözlerindeki bant ve susmaktı. Yine de yavaşça kollarını gözünden çektin. Bacaklarının arasında kana bulanmış tüyleri gördün önce. Erkeklik organın zavallı bir biçimde yana sarkmıştı; mosmor, kahverengi, korumasız ve yapayalnız. Birden gülünç ve acınacak biçimde çıplak olduğunu anladın. Giysilerini daha ilk günden parçalayıp çıkarmışlardı. Gözlerine ışığın bir yanardağ alevi gibi saldırmasına aldırmadan ellerinle bu kez kasıklarını kapamaya çalıştın. Bir koridorun başındaydınız. Küçük pencereden dışarısını, hatta hükümet konağının olduğunu sandığın kırmızı kiremitleri gözlerini kısarak görebiliyordun. Şimdi sivil giyimli, orta yaşlı, yıllanmış bir manifaturacıyı andıran babacan görünümlü bir adam resmi giyimli bir polisle karşındaydı.

– Giysilerini bulup getirin, yan hücredekini de çözün, diye emir verdi.

Günlerdir midene tek bir lokma bile girmemişti. Uzun aralıklarla verdikleri suyla yaşıyordun. Sivil görevli sesini yumuşatmış, bir şeyler söylüyordu. Suçsuz olduğuna inandığını, ama bu allahsızların elinden sağ kurtulmak için yapacağınız tek şeyin söylediklerini yapmak ve imzayı atmak olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Kafesin arkasında, yerde, dizlerinin üzerinde neredeyse bayılacaksın; karanlık, sonsuz bir kuyuya düşüyor gibisin. Beynin, duyuların gittikçe niteliğini kaybediyor. Bu tatlı bir baş dönmesi belki, afyon yutmak gibi bir şey; yere düştün; bilincin bir kar gibi eriyor. Ancak, işte bir kıvılcım çaktı. Titreyerek kımıldadın. Bilincin yerine geliyor olmalı ki, haykırışına hiç kimsenin aldırmayacağını bildiğin için inilti bile çıkarmadın. Bu kış gününde çırılçıplak olmana karşın bütün gövden yanıyor, derinin içinde kıvılcımlar çakıyor. Dudakların çatlak ve kaba, kenarları kan pıhtılarıyla dolu. Karşındaki sesi yeniden duymaya başladın.

– Ulan oğlum, ne kadar aptalsınız, bunları çekmeye değer mi? Bunların allahı yok, soranı yok; bir imza atacaksınız. Mahkemede inkâr edersiniz olur biter... Bak bunlar öldürecek sizi...

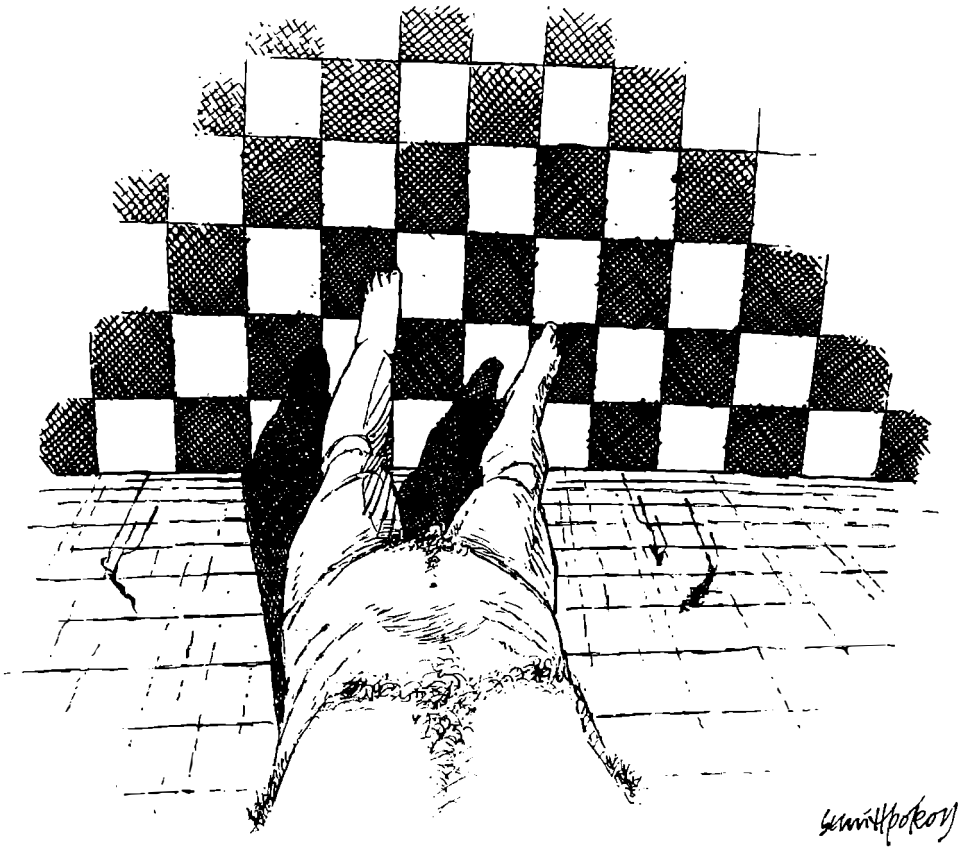
– Biraz su, diye inledin sen.

– Bir imza, hepsi bu... diyordu ses.

– Biraz su, dedin, tekrar.

Elektrik verildikten sonra yanıp kavrulan bir gövdenin nasıl sünger gibi su istediği, çölde günlerce susuz ve yalnız kalmış bir insanın çektikleriyle belki anlatılabilir. Ama su vermiyorlardı. Su, kurşun yemiş bir yaban hayvanı ya da ameliyattan yeni çıkmış bir hasta için ne kadar ölümcülse size de öyleydi. Bunu elektrik seansında burunları yakan yanmış et kokusuna dayanamayıp kısa aralarla veren cellatlarına, Su, diye sayısız kez yalvarışından sonra anlamıştın. Ama şimdi işkence odasından çıkalı daha yirmi dört saat olmuştu.

Arkadaşın bir türlü kapıdan gözükmüyordu. Anlaşılan yürüyemiyordu. Onunla aynı mahallede büyümüş, aynı lisede okumuştunuz. O büyük askeri darbe gecesi ilk gözaltına alınışınızdan sonra bu dördüncü gözaltına alınışınızdı. Artık kentte yapılan en küçük eylemde ya da her bir mayıs gecesi ilk aranan siz oluyordunuz. Kentin ortasında, küçücük kalıntıları kalmış, bir zamanlar Ceneviz

Desen : Semih Poroy

toplarının bile yıkamadığı o kaleye gerçekten bombalı pankart asılmış mıydı? Bu eylem gerçekten olmuş muydu? Bu hiçbir zaman kesin olarak bilinemedi. Her yıl değişen polis kadrosu, ilk şüpheliler dosyasını elden geçiriyor ve ne yazık ki kurban her zaman siz oluyordunuz. Herkese, tanıdıklara, mahalleye, kente bile pek alışılmış bir olayın parçası olmuştunuz. Yerel gazete askeri darbe öncesi günleri anımsatarak, "Yine mi," diye başlık atıyor, altına da ilk alınışınızda çekilen biraz asi ve korkusuz resimlerinizi – senin büyük bir hevesle ilk kez bıraktığın on dokuz yaş bıyıklı resmini – basıyordu. Son dört yıl içinde zorunlu olarak sürdürdüğünüz bu soğuk ve sıcak savaş midenizi, sinirlerinizi eritip tüketmişti. İşsiz güçsüz geziyordun. Kimse iş vermeye yanaşmıyordu. En sıradan bir işyerinin bile daha adını sormadan istediği güvenlik soruşturması elbetteki olumsuz geliyordu. Evde parasızlıktan patlayan homurtulara ve kavgaya göğüs germe pahasına artık iş istemeye de gitmiyordun.

Arkadaşın memurun kollarına girmiş dışarıya çıkmaya çalışıyordu. Sivilin yaptığı alçakça bir oyundu aslında. Ellerine yeni düşmüş deneyimsiz biri için korkunç bir oyun. Onca hayvan muamelesinden, o yalnızlık ve terk edilmişlik duygusundan sonra insana benzeyen birisiyle karşılaşmak kadar yanıltıcı, çözücü

başka bir güç yoktu. Pek çok kişi onca vahşi yöntemler altında tek bir söz söylemiyor, durup dururken ansızın beliren tatlı bir davranış ve sözle saçılıveriyordu. Bunun yılana sarılmak olduğunu anladığında ise her şey bitmiş oluyordu. O tıraşlı, manifaturacıya benzeyen surattan nefret ediyordun. Ancak onun ortaya çıkmış olması sorgunun sonu geldi demekti. Artık hayata dönüş belirtileri gösterip bedeninizi, ruhunuzu yavaş yavaş tedavi etmeye başlayabileceğinizi düşündün. Bu erken bir karar mıydı? Bunu düşünmek bile istemedin.

– Biraz su, diye inledin, ellerinle parmaklıkları kavramış olarak.

– İstediği yemeği getir, su da ver, dedi sivil polis, elbiselerinizi bir yerlerden bulup getirmiş olan resmisine. Sonra sinirlendiğini belli etmeye çalışan ve insana güven vermeyen ayak sesleriyle koridordan uzaklaşıp kayboldu.

Tekrar hücrenize tıkıldınız. Ama giysilerinizle ve kelepçelenmeden. Birer haşlama söylediniz memura. Bu bile heyecanlanmanıza yetti. Memur şimdi dışarıya çıkacak, o başdöndürücü kalabalığa. Önünden vızır vızır otomobillerin geçtiği geniş camın ardında beyaz külahı ve giysileriyle, kirli bıyığıyla yüzü ateşten kıpkırmızı ahçının bekleştiği lokantadan yemeğinizi alacak; o kadar yakınsın oraya, bunu düşünüyorsun, dışarısının büyüsünü... Liseli kızlar arkalarına takılmış erkek güruhuyla şimdi evlerine dönüyor, yüzlerce insan sabırsızlıkla akşam yemeğine oturmayı bekliyor.

– Birkaç güne bırakırlar artık bizi, diye sesleniyorsun arkadaşına.

– Belli olmaz, diyor arkadaşın.

Ama sen bunu duymak bile istemiyorsun. Aksini düşünmek istemiyorsun. Evde olmanın büyüsü kaplamış içini. Emniyet sarayının en üst katı, beşinci katındasınız; koridorun baş tarafında bulunduğunuz hücreler, karşı tarafında sorgu odaları ve tuvaletler var. Sivil görevlinin ayak seslerinden bile bir anlam çıkarman gerekirdi, oysa sen söylediklerini bile unutmuştun, sahte bir oyun olarak düşünmüştün.

– Bak, bunlar öldürecek sizi!..

– Çıkınca annemin dizinde, bütün sıradan insanların yaptığı gibi, sıcacık odada, televizyonun karşısında yatacağım, diyor arkadaşın.

– Bende öyle şeyler yoktur, biliyor musun? Annemin bana her dokunuşunda ürkmüş, kızmışımdır hep... Bir kez öptürmedim anneme, bir kez elleriyle dokunamadı sevmek için...

Uzun süre sustunuz. Tuhaf şeyler konuşuyordunuz. Okyanusun ortasında tek başına bırakılmış bir çocuk gibi yalnızdın işte. Ne kadar kaba olduğunu düşündün. Güzel denen şeylerin, insanı yumuşatmaya yeten küçük basit davranışların ne kadar uzağındaydın. Hüzünden ve pişmanlıktan bütün gövden ürperdi. Çıkınca gidip annene sarılacak, öpeceksin, arkadaşın gibi dizlerine yatacaksın. Sonra birden, bu tür düşüncelere daldığın için utandın. Yıllardır ve günlerdir süren baskılara dayanıp en sonu korkmaya, değişmeye mi başlamıştın?

Koridorun sonundaki ayak sesleriyle ürperdin.

– Yine geliyorlar, her şey yalan, dedi arkadaşın.

– Lokantaya giden memurdur, dedin.

Gerçekten gelen, resmi giyimli, çocuk yüzlü memurdu. Yemeklerinizi tam demir parmaklıkların dibine, ayaklarınızın yanına koydu.

– Kapıyı açmayacak mısın? dedin.

– Yok deve, dedi memur, ellerinizi çözdük ya...

Demirlerden birini ortalayıp iki yandan ellerini uzatarak sürahideki suyun yarısını içtin. Arkadaşının beceriksiz parmaklarla ekmeği parçalayışını ve kaşığı tutuşunu görebiliyordun. Patlamış, kurumuş, kabarmış dudaklarınızı kımıldatarak göz açıp kapayana dek bitirdiniz tastakini. Memur yeni gördüğü bir hayvanın hareketlerini izler gibi başınızda durmuş sizi izliyordu; batıcı ve öldürücü çatalları yanınıza almanızı önlemek için.

Tavanda solgun bir floresan, koridorda gizli bir küf ve ekşi kan kokusu vardı.

– Sabaha bırakacak mısınız? dedin, anlamsızca.

– Suçsuzsanız tabii ki bırakırlar, dedi, memur.

– Elbette suçsuzuz, dedin.

– Herkes öyle söyler.

Sonra sizin insan olduğunuzu yeni anlamış gibi kim bilir nasıl görünen durumunuza şöyle yukarıdan aşağıya baktı. Bu denli dayandığınıza göre suçsuz olduğunuza inanmış olacaktı.

– Bırakacaklar tabii, dedi. Kimse burada kalıcı değildir.

Bu kadar filozofça bir düşünce söyleyebilmesine şaşmadın değil, ama sesinin dostça olduğunu fark ettin. Dışarıda, elinde file, eve dönerken karşılaştığı bir tanıdığıyla konuşur gibi. Sonra tepsileri alıp uzaklaştı.

Gece olduğunu tahmin ediyordun. Oysa her şey gece başlıyordu. Siz yine de bütün geceleri, uykunun o tatlı huzuruna, yumuşaklığına hazırlanan herkes gibi saygıyla karşılıyordunuz. Belki uyurken acırlar, belki insan olduğunuzu anımsarlar diye çocukça ve aptalca, sidik gölleriyle ve pıhtılaşmış kan birikintileriyle dolu, ıslak, soğuk betona kıvrılarak uyumaya çalışıyordunuz. Koridorun başında belirsiz bir anda ortaya çıkıveren sinsi ayak seslerinin kalbinize inen gümbürtüsünü dinleyerek. Ta ki kapının dibinde birtakım fısıltılar ve sonra tekmelenerek karşılıklı küfürlerle boğuşup sürüklenerek sorgu odasına götürülene dek.

Bir elini kalçana dayayıp duvara tutunarak yürümeye çalışın. Kalçan kırılmış gibi. Her solukta göğsünün ağrısına aldırmadan iki metrekarelik bu delikte kımıldamaya çalışıyordun. Günler sonra içtiğin sıcacık et suyu kanını hareketlendirmeye yetmişti. Yaralarının kenarında kanın etini okşayan dolanışını duyumsuyordun. Buradan kurtulacaktın. Ama birden, buradan kurtulmuş olmanın sende bir anlamının kalmamış olduğunu anlayınca midene tonlarca buz konmuş gibi sarsıldın. Gözaltına alınman, bütün bu işkenceler, aşağılanmalar, hepsi hepsi bir memurun işine gidip gelmesi gibi olağandı. Gerçi bu yılki sıranı geçiştirmiş olmanın verdiği aptalca bir rahatlık vardı üzerinde, ama yine de dışarısının bir anlamı yoktu işte. Akşama dek işsiz dolaşıyordun çünkü. Hatta dolaşamıyordun bile. En iyi arkadaşların, akrabaların selam vermeye, göz göze gelmeye korkuyordu. Hiçbir şey eskisi gibi değildi, hiçbir şey! Boşuna arayıp duruyordun, boşuna gözlerine bakıyordun insanların. Küçücük bir ilgi kıpırtısı görebilmek için, küçücük bir sevgi, onay. Yalnızca annen, babandan her para alışında ve babanın homurtularına aldırmadan cebine para sokuştururken ve bu sana ölümden de beter gelirken. Bu kentten, bu lanet yaşamdan kaçman, uzak kentlerde üçüncü

derece akrabalarının yanında çektiklerin, pazarlamacılık deneyimlerin, hepsi hepsi yapışkan bir pislik gibi iğrenç geliyor sana.

Artık eklemlerin ısınmış, duvara tutunmadan, düzenli adımlarla olmasa bile yürüyebiliyorsun. Bazen ölümü düşlüyorsun, hayır, özlüyorsun. O elektrik şoku anında ölüversen, çılgın gibi çalışan kalbin birden sessizce duruverse. Bütün duyuların ayaklanmıştı. Amerikalıların hayatla ölüm arasında yaptıkları gibi yaşamın boyunca mutlu olduğun anları düşünmeye çalıştın. Ama bilincini uzun bir süre böyle bir noktada tutamadın; mutlu olduğun an belki de yoktu. Bunu anlayınca, beyninde sayısız benekler, rengârenk noktalar dolaşmaya başladı. Kulakların uğulduyordu. Birden türkü söylemeye başladın. Yöresel, çocukluktan kalmış, çocukken radyodan, uzun mısır ayıklama gecelerinde köyün evlenecek kızlarından, kendini her zaman bir genç kız gibi hisseden büyükannenden duyduğun türküler bir bir fırlıyordu belleğinden. Aslına benzemeyen, çatlak, berbat, gülünç bir sesle bağırıyordun. Nedenini anlamadığın binlerce duygunun sağanağı arasındaydın. Sana kişiliğini veren fiziksel, tensel, duygusal, tarihsel bütün unsurlar bir araya gelmiş acı çekiyor gibiydi. Bu yükü kaldıramayacaktın. Kendini iyice kaybetmemek için arkadaşına seslendin.

– Çocukluğum köyde geçti, biliyor musun? dedin.

– Nereden bileceğim, dedi tersçe. Küçücük iniltiler duyuyordun. Anlaşılan yürümeye çalışıyordu.

Belki de geceyarısı olmuştu. Pencereden gecenin solgun ışıklarının yansımasını görebiliyordun. Düşüncelerin geçmişe saplanıp kalmıştı. Bugünün bir anlamı yoktu, gelecek ise hiç yoktu. Bu kuşkusuz umutsuzluktu. Çünkü yaşama duygusu bile zavallı bir durumdaydı, hiçbir önemi kalmamıştı.

Birden ayak seslerini duyunca yine de irkildin. Manifaturacı suratlı adamla gardiyan polisti.

– Şimdi daha iyisiniz herhalde, dedi.

– Öyle, dedin.

– Sigara yakın, dedi. Sigarayı uzattı. Titreyen çocuksu parmaklarla sigaranızı tüttürdünüz. Elindeki dosyayı gösterdi.

– Şunu imzalayın, dedi. Hiçbir şey yok burada, ben inceledim.

Sesinizi çıkarmadınız. Aldığınız sigarası bir şey söylemenizi engelliyordu. Yüzü gittikçe iğrençleşiyordu.

– Gerçekten samimi olarak söylüyorum, dedi. Bu ekip çok berbat, size acıyorum, sizi öldürecekler...

Ölüm sözcüğünü duyunca ilk kez irkildin. Sanki ciddiye alman gerekiyordu.

– Gerekirse öldürecekler sizi, dedi, yalvaran bir sesle.

İkinci kez yinelenince artık sözcük tılsımını kaybetti. Ölüm sözcüğü yalnızca korkutmak içindi. Ne kadar çaresiz olduğunuzu kanıtlamaya çalıştıkları, aslında kendilerinin en zavallı anlarında kullandıkları bir sözcük.

Bir duvara konuşsa daha iyiydi. En sonu size lanetler okuyarak gitti. Koridorda uzaklaşırken eğdiği düşünceli başını, kıpkırmızı olmuş ensesini gördün. İçindeki şüphe birden alev almış benzin gibi parladı.

Az sonra koridorun başında dört sivil belirdi. Hiçbir şey söylemeden ellerini

arkadan kelepçelediler. Sanki hepsini bir yerlerden tanıyordun. Bir kahveden, ya da bir kitapçıda kitaplara bakarken yanında, senin geriye koyduğun kitabı inceleyen adam, sinemadan çıkarken gördüğün o masum, ama bomboş yüz.

Bu aptalca şeyleri düşünürken beline inen bir tekme ile yere kapaklandın. Arkadaşının, kilitli hücresinden, senin arkandan çaresiz haykırışını duydun.

Döşemelerinde pıhtılaşmış kahverengi kan bulunan boş bir odadasın. Sen ve katillerin. Camdan, dışarısının soğuğu ve rüzgâr, perdeyi dalgalandırarak içeriye doluyor.

Beşinci kattasın, binanın en üst katı. Kent ışıklarının içinde ne kadar da uzakta. Ne kadar yalnızsın. Birden ilk kez gözlerini bantlamadıklarını, kendilerini görmene engel olma gereğini duymadıklarını anlıyorsun. Rüzgâr bedenini deliyor.

Rüzgârın estiği yere doğru götürüyorlar işte seni, imzalayacak mısın diye soruyorlar. İmzala! İmzala! Kabul et ulan!

Senin ise gövden sarkıtılmış camdan aşağıya, soğuğun, rüzgârın, karın içine. Küfürlerini ve acı bağırışlarını kimse dinlemiyor, kent duymuyor. ❁

Yazmak için yaşamak, duymak, halkı algılamak gerekir... Bir yazar için çok gereklidir halkın içinde kalabilmek... Ve halkın değişimini algılamak...

– Orhan Kemal

ERAY KARINCA

Rastlantı

– ŞİMDİ sen bu kızın adını bilmediğini mi söylüyorsun?
– Evet!
– Adresini de almadın öyle mi?
– Doğru, almadım.
– Peki nasıl buluşacaksınız?
– Buluşmayacağız.
– Nee! Bir daha görmeyecek misin yani sen onu?
– Doğru, böyle büyük bir rastlantı olmazsa bir daha görüşemeyeceğiz.
– Yuh ulan sana! Fıstık gibi kız iki saat omuzunda yatıyor ve sen bir görüşme ayarlamıyorsun, üstelik sonra aramak için bilgi de edinmiyorsun. İnanayım mı?
– Bir köy öğretmeniymiş. Adı Tülin.
– Başka?
– Başkası yok. Çok yorgun ve uykusuzdu.
– Seni anlamıyorum!
– ...
– Kaçan balık büyük olur derler, ama bu gerçekten güzel kızdı.
– Haklısın. Saçlarının çeneme değen kısımlarında hâlâ titreşimler var. Omuzum, aslında sağ yanım berbat. Nasıl uyuşmuş bilsen! Uyandırmaya kıyamadım, ama sağ yanım esaslı tutulmuş.
– Haydi canım! Şimdi ciddi ciddi uyudu mu bu kız? Ben bilerek omuzuna yaslandı sanıyordum. Yoksa siz, önceden tanışıyor muydunuz?
– Saçmalama! Senin yanından, rahat uyuyasın diye, öndeki koltuğa geçtiğimi biliyorsun. Hemen sonrasında otobüse bu kız bindi. Bir senin yanın boştu, bir benim. Sürücü ile zamanında içtiğimiz bir kadeh rakının hatırına benim arkaya geçmemi istemediler.
– Amma şanslısın. Sahi, nereden geliyor bu tanışıklık?
– Staj döneminde büroya gelmişti. Boşanma davasını kazanınca kararın kesinleşmesine yardımcı olmuştum. Bunları bilirsin, koca otobüsü gözlerini kırpmadan o kentten bu kente götürüp getirirler de, bir devlet dairesine girip bir iş beceremezler. Akşamına bir kadeh rakı ısmarlamıştı. O zaman da benim, büroya gelen kızlarla, sekreterlerle falan iş bitirdiğimi sanıyordu.
– Sanki yapmadın.
– Onun sandığı kadar da değil herhalde.
– Yine de aklım almıyor.

– Neyi?

– Böyle bir kızı nasıl bıraktın! Tamam, şimdi anladım. Bu ilde çalıştığını biliyorsun, gidip Milli Eğitimden öğrenecek, sonra da rastlantıymış gibi uğrayacaksın.

– Bu ilde çalışmıyor! Buraya, bir arkadaşının düğünü için gelmiş. Sanırım doğu illerinden birinde çalışıyor. Ne kadar tazeydi baksana.

– Kuşu kaçırdın velhasıl.

– Senin bakış açınla doğru. Bence çok güzel bir şeyi paylaştık bu iki buçuk saat boyunca, insanca bir şeyi. Onunla iki buçuk saat sevişseydim, içimdeki şu dinginliği, şu güzelliği duyabilir miydim? Bilmiyorum. Yok, böyle güzel ve özgür – en azından ben öyle duyumsadım – bir kızla sevişmeyi candan isterim, ama yaşadığımız da başka bir güzeldi. O, bana güvendi ve sanıyorum hoşlandı da. Her şey, olağanüstü rastlantılarla olağanüstü güzeldi. Fırsatçılık yapsaydım, ona dokunup okşasaydım, büyük olasılıkla reddetmeyebilirdi, ama şimdiki büyü bozulurdu. Hatta sonra buluşmak için zemin arasaydım büyü yine bozulurdu. Biz, galiba bizim toplumun üstünde bir şey yaşamayı başardık. Yani abi, maço deyimle önümüze çıkan kıza hemen atlamadık. Uzatmayayım, şimdi içim bir hoş, bir sınavı aşmış gibiyim.

– Amma da abarttın. Ama anlıyorum galiba...

– Dürüst olayım, olayı biraz abarttığım konusunda haklı olabilirsin. Kızın başı omuzumdayken yaklaşık on beş yıl kadar önce bir yolculuk sırasında yaşadıklarımı anımsadım. İstersen moladan sonra anlatayım.

✸

Otobüs, şirkete ait bu mola yerinde alabildiğine uzun süre kalır. Muavin ağzıyla, "yarım saat ihtiyaç ve yemek molası" verilir. Buradaki ihtiyaç, tuvalet gereksinmesi olmalıdır, fakat otobüsün hareketi sırasında söylenen şu, "yanındaki arkadaşı olmayan var mı?"yı bir türlü anlayamazlar. – Sanki herkes yanında arkadaşıyla yolculuk etmek ya da yanındaki koltukta oturanla arkadaş olmak zorunda. – Tatlı tatlı hicvedip gülüşerek yerlerine otururlar. Anlatmaya başlar...

✸

"Fakültenin ilk yılının sonu. Art arda sınavlar ve uykusuz gecelerden yorgun düşmüşüm. Son sınavın bitiminin gecesi otogara geldim. Sanırım, bir yakınımın düğünü vardı. Kentimize, oradan da köyümüze gidecektim. Otogarda bir kalabalık, bir curcuna ki sorma! Asker sevki mi ne varmış, bilet yok! O yıllarda otogar böyle düzenli değil. Tam bir kargaşa egemen. Ayakçılara parmağını verenin İstanbul yerine Erzurum otobüsüne binmesi işten değil. Gücüm yerinde, mutlaka o gece gitmeliyim. Gişenin başından ayrılmıyorum. Benim gibi, aynı yöne gitmek isteyenlerin içinde orta yaşlı bir kadın var. Gişedeki görevlilerle, ayakçılarla konuşurken beni izliyor. Ataklığımdan etkilenmiş olmalı. Bir başka şirketin gişesine doğru atılıyorum, peşimden geliyor. Şansımı üçüncü gişede denemek üzere yürürken onu kalabalıktan korumaya da azıcık özen gösteriyorum. Aynı kente gideceğiz ya, kader ortağı olduk! Gişedeki görevli,

– Var abi, iki kişi misiniz? Şimdi iptal ettirdiler, hemen vereyim, diyor.

Desen : Semih Poroy

Yan gözle bakıp olurunu alıyorum. Birlikte otobüse biniyoruz. Bu defa konuşuyorum. Eşinden ayrı yaşıyormuş, kızı eşiyle, oğlu kendisiyle kalmış, bana çok benziyormuş. Dedim ya, orta yaşlı, pek öyle güzel değil. Vücudu sıcak. Gece ilerledikçe bedenini sakınmayışı cesaretimi artırıyor. Göğüsleri müthiş büyük, ama yumuşak. Hiç önemli değil. O zamana kadar bir kadınla sonuna dek sevişmemiştim. O da uzun zamandır erkeksiz. Bacağını ürkek ve acemi okşamalarıma itirazı yok. Bir süre sonra elimi eliyle yönlendirmeye başlıyor. Otobüsün içi ısınıyor. Benim parkamı, onun da mantosunu kucağımıza almamız işimize yarıyor.

Başlangıçta benim okşamalarımı yönlendirmekle yetinirken birden sol eliyle pantolonumun üzerinden erkekliğimi eziyor. Ardından becerikli parmakları fermuarımı açıp tereddütsüz ve aynı sertlikte organımı kavrıyor. İçimden otobüstekilerin uyuyor olmalarını diliyorum. Sol yanımdaki koltukta oturan genç kadın ve sekiz yaşlarındaki oğlundan pek çekintim yok. Ya muavine yakalanırsak?! Olsun... Bu benim için bulunmaz bir fırsat. Uyurmuşçasına kucağıma yatıyor. Dili de müthiş... Hiç kimse umurumda değil. Önde ve arkada uyku tutmayan, sigara tüttüren bir iki kişi var. Sol yanımdaki güzel genç kadının çocuk uyuduktan sonra ağladığını görüyorum. Niye ki?

Sabah olmadan kente varıyoruz. Yarım kalan sevişmemizi tamamlamak düşüncesiyle sabah on bir için sözleşiyoruz. Nereye götürebilirim? Otogardan bonkörlük edip taksiye biniyorum. Sabah dinç olmalıyım. Köye gidebilmek için konaklayıp öğleden sonrasını beklemek zorundayım. Gideceğim ev kentin varoşlarında. Tek katlı bir oda bir mutfak gecekondu. Kapıyı çalıyorum. Akrabamın karısı açıyor. Kadın benden beş altı yaş büyük. Akrabam ise oldukça yaşlı, bu ikinci evliliği. Düğün için gündüzden köye gitmiş.

Bana yer yatağı hazırlanıyor. İki küçük çocuk yan yana dizilmiş uyuyor. Kadının şeffaf geceliği ışığın durumuna göre bacaklarını açık seçik ortaya çıkarıyor. Dolgun göğüslerini gizleyemiyor. Usta elleriyle köşedeki sobayı çabucak canlandırıyor. Soyunup minderlerden oluşan yatağıma uzanıyorum. Kadın, yatağımı kendi yattığı tarafa hazırlamış! Elimi uzatsam değeceğim. Hiç kıpırdamıyorum. Uyuyamıyorum da. Az sonra o, uyurken dönmek bahanesiyle bana doğru sokuluyor. Hemen uyuması olanaksız. Çok az, ona doğru kıpırdıyorum. Kafam çok karışık. "Akrabam, ama çok yakın değil canım!" diyerek teselli buluyorum. Az sonra başım geceliğin açık olan kısmından memelerine değiyor. İkimizin de gözleri kapalı. Güya uyuyoruz. Artık dayanamıyorum, önümle oynamaya başlıyorum. Kısa zamanda rahatlıyor ve uyuyorum.

Uyandığımda saat on bire gelmek üzere. Sözleştiğimiz yere yetişmem olanaksız. Hem, babamın öğütleri öyle sıkı yer etmiş ki, gusül abdesti almadan adım atmam olanaksız. Yıkanmak istediğimi söylüyorum. Söz ve davranışlarıyla hiçbir dokundurma yapmadan su hazırlıyor.

Hâlâ görüşürüz. Her seferinde bana farklı gülümsediğini duyumsarım ve her seferinde utanırım.

Öteki kadın mı? Çalıştığını söylediği bakanlığa gidip bulmayı hep kurarım. Ama hiç gitmedim. Hep, bir yerde rastlaşmayı umut ettim. Aklımı hep meşgul etti."

✷

Sözünü hiç kesmeden dinlemiştir arkadaşı.

Çoğu uykudadır yolcuların. Karanlığı yırtarak ilerlemektedir otobüs. Hangi bilinmezlere yol almaktadırlar? Ne kadarı aydınlık ne kadarı karanlıktır yaşamın? Gündüz aydınlık mıdır gerçekten? Geceleri yaşayanlar, gecelerin kadınları, konsomatrisler, pezevenkler, ibneler, esrarkeş, tinerci, jiletçi ve hapçılar... Hep acı mı çekerler? Yaşamın karanlık yüzünün çocukları onlar mı? Yoksa, yoksa acılardan,

yoksulluktan, açlıktan başkaları mı sorumlu? Şu ilerdeki koltukta oturup boyuna terini silen, giyiminden, davranışından cüzdanının şişkin olduğu anlaşılan adam mı sorumlu?

Yok canım, onlar karayolunu terk edeli çok olmadı mı? – Servet düşmanlığı yapmayalım. – Sahi trafik cezaları ağırlaştırılabilir artık. Baksana, üç kuruş alan memur bile özel otomobil sevdasında. Benzine de zam üstüne zam yapılmalı. Sanki yapılmıyor!

Hem gece kuşlarının mutsuz olduğunu nereden çıkarıyorsun? Sosyetenin de gece hayatı var, ünlü sanatçıların da. Çoğunluğun içi gidiyor onların yaşamına. Kim mutsuz? Öykünen mi, öykünülen mi? Son değerlendirmede herkes kendinden sorumlu. Her koyun kendi bacağından asılır yani! Ama koyunun dört bacağı var. Hangisinden asmak doğru olur? Öndekinden asılsa, arka ayakları ne olacak? Yan koltukta devrilen adam işin kolayını bulmuş, dayayacak burnuma, olup bitecek. Arkadan asılmaz canım! Önden asacaksın. Bu defa soldan assan, sağdaki darılır. Darılmaz, darılmaz! Soldan iki üç tane sallandırdın mı, sağdaki darılmaz. Üstelik ne terör kalır, ne hayat pahalılığı!

Yaşasın mutlu koyunlar!..

✱

Uçuşan geçişen düşünceler ve yarım yamalak bir kestirmeyle sabahı etti. Nedensiz bir sıkıntı çöreklenmekteydi yüreğine,

Sabahın erken saatiydi. Müzmin bekâr arkadaşının çağrısını, evini garsoniyer olarak kullanabilmeyi de hesaplayarak kabul etti. Anahtarı çevirirken kapıyı gümüş saçlı bir kadın açtı :

– Aaa! Anne burada mıydınız? Ben, sizi bugün bekliyordum, dedi arkadaşı.

– Dün geldik. Sen gelmeden evini toplayayım, dedim. Baban uyanmadı herhalde. Dur, arkadaşına da bir hoş geldin diyeyim, hoş geldin evladım! diye yanıtladı kadın.

Gözü hep oğlundaydı. Konuğa gözucuyla şöyle bir bakmıştı.

İçeri geçtiler. Anne, ivecen biçimde temiz havlu çıkardı, çay demledi, kahvaltıyı hazırladı. Bu arada, birbirlerine tanıdık gibi geldiklerini düşünmeye başladılar.

– Daha önce oğlumla eve gelmiş miydin?

– Yoo hayır! Öğrencilik yıllarında yakın arkadaş değildik!

✱

Yüz yüze konuşma, aynı anda benzer şeyleri anımsatır ikisine de. Hava bir anda gerginleşir. Nedenini anlayamaz arkadaşı. İkinci bardak çayı içemez artık. Geç kalacağı bahanesiyle apar topar kalkar. Karmakarışıktır kafası. Demek kendisine yanlış bilgi vermiş! Kocasından ayrı yaşamıyormuş, üstelik söylediği bakanlığa gitse de bulamayacakmış! Acaba o gün, saat on birde beklemiş miydi? Ya arkadaşı? Ona anlattıkları?.. Ne garip rastlantılar yaşanmaktadır. Çiseleyen yağmurun altında, sersem sepet yürür, yürür, yürür.

LEYLA RUHAN OKYAY

Bronz Düş

HAVAALANINA alacakaranlıkta, gökyüzünün gümbürtüleri ve sağnak yağmurla indik. Rastladığımız ilk taksi siyah maroken koltuklu beyaz bir Mercedesti. Bin dokuz yüz ellilerin Mercedeslerinden... Şoförü de atletik yapılı yakışıklı bir zenci.

Yıllardır gelmeyi düşlediğim bu kentteki karşılama çok hoştu doğrusu. Yağmur hamaratça yıkıyordu Paris sokaklarını, ertesi güne, bize yetiştirmek istercesine... Verdiğimiz adrese geldiğimizde taksi durdu, şoför incelikli bir tavırla inip kapıları açtı. Hepimiz gözlerimizle sokağı tarıyorduk. İşlerinden dönen telaşlı insanları, ağaçları, binaları... Bütün pencerelerden, demir parmaklıklı Fransız balkonlarından sardunyalar sarkmış, "Merhaba, hoş geldiniz," diyorlardı bize. Biz de gözlerimizle karşılık verdik onlara. "Merhaba, hoş bulduk." Bulunduğumuz yer Paris'in eski mahallelerinden biri olduğundan yapıların hemen hepsi aynı dönemin özelliklerini taşıyan kâgir apartmanlar. Cepheleri bezemeli, balkonları art nouveau demir korkuluklu, arduvaz çatılı, ağırbaşlı, görmüş geçirmiş yapılar...

Apartmanın demir kapısını araladığımızda insan boyunda dev bitkilerle dolu renkli mozaik döşemeli iç bahçede bulduk kendimizi. Bahçeye açılan kapılardan biri ardına kadar açılmış, içerden taşan müzik mıknatıs gibi bizi kendine çekmeye başlamıştı. Büyülenmiş gibi açık kapıdan içeri girdik. Duvarları aynalarla kaplı bir bale stüdyosu ve onun köşesine kurulmuş küçük sevimli bir kahveyle karşılaştık. Hepimiz birer tabure bulup iliştik sessizce. Kahvelerimizi yudumlarken dansın ve müziğin ritmiyle Paris'i yaşamaya başlamıştık. Ona yaraşır bir biçimde... "Ohh, işte geldik, buradayız sonunda," diyordum içimden... Bir yanda yağmurun sesi, bir yanda müzik ve sevgiliye kavuşmanın sevinciydi yüreğimi okşayan, yaşama sevincimi kamçılayan.

Kahvelerimizi içip kalktığımızda yağmur dinmişti. Bavullarımızı alıp avluya açılan bir başka kapıya yöneldik. Demir akordeon kapılı, kırmızı halı kaplı, kristal aynalı asansöre binip dostumuzun daire kapısında indik. Anahtarla kapıyı açtığımızda hüzündü bizi karşılayan. Koyu renkli ağır mobilyaları, duvarlar dolusu fotoğrafları, kalın perdeleriyle içine kapanmış, dış dünya ile ilişkisini koparmış bir dünyanın hüznü... Onca yıl geçmesine karşın antrede eşinin terlikleri, giysileri, banyoda makyaj malzemeleri, diş fırçası olduğu gibi bırakılmıştı. Biraz önce kul-

lanılmış gibi... Yüreğimizdeki sevinç, yerini derin bir acıya bıraktı. Oysa bir saat öncesine dek Paris'te yalnızca mutluluklar yaşanır, hiç acı yaşanmaz sanıyorduk. Hepimiz bir yana koştuk, pencereleri açmak için. Dışarı çıksın diye ölüm kokusu... Yerine doluşan yağmur kokusu, serinliği ve yükselen müzikle yeniden kucaklaştık. Sıkı sıkı, ölümü unutmak istercesine...

Kentin altından geçen metro gürültüsüyle geçti bütün gece. Sabah erkenden sokağa attık kendimizi. Sekiz yaşındaki kızımla Rodin Müzesi'nden başlamak istedik gezimize...

Onu, Camille Claudel'le tanıştırmak istiyorum. Metro istasyonunun karanlık, nem ve çiş kokan koridorlarından geçip gideceğimiz yönde seyreden trenlerden birine atlıyoruz. Bulunduğumuz vagonda bütün dünya ırkları toplanmış gibi. Çeşitli dillerde yapılan sohbetleri metal tekerleklerin keskin dönemeçlerde çıkardığı çığlıklar kesintiye uğratıyor. Sonra gene aynı sıcaklık ve kararlılıkla sürüyor konuşmalar. Ve bütün dillerin karışımı bir uğultu sarıyor vagonu... Çaprazımızdaki koltukta oturan genç adam, köşeye sıkıştırdığı sevgilisinin yüzüne, boynuna hafif dokunuşlarla öpücükler konduruyor. Tamamladığı resmine son fırça darbeleriyle rötuş yapan ressam duyarlılığıyla. Kızım geçici şaşılığa uğramış bir durumda onları izliyor. Yüzü başka yöne bakıyor, gözleri genç adamın dudaklarına.

Metro çıkışında Latin Amerikalı bir grupla karşılaşıyor, coşkulu müziklerini dinliyoruz. Bütün hücrelerimizle tempo tutarak. Müzik bitince bozuk paralarımızı teşekkürlerimizle birlikte on-

lara bırakıp istemeden ayrılıyoruz. Alkışları, hiç konuşulmadan yaşanmış sıcacık dostlukları da arkada bırakıp... Arada bir gözüm, yanımda koşar adımlarla yürüyen kızıma takılıyor. Minik yüreğinden taşan heyecan ve coşkuyu hissediyorum. Sık sık karşılaştığı sürprizlere şaşırıp çığlıklar atıyor yüreği. Bu renkli kent onu da çarptı, beni yıllar önce olduğu gibi... Her şey on üç yıl önce bıraktığım yerinde. Rodin müzesinin bulunduğu sokağın başındaki tipik Fransız kahvesi, gazete bayii, ağaçlar, dükkânlar. Anılarımda yaşıyor gibiyim. Nostalji sarhoşluğu dedikleri bu olmalı?.. Sevinç doluyum, sanki çok sevdiğim eski bir dostla karşılaşmış gibi... Dekor gene aynı. Yalnızca küçük bir oyuncu eklendi, sımsıkı elimi tutan. İyi ki de eklendi.

Paris'e ilk gelişimde dört kez gezdiğim Rodin Müze'sini bu kez Camille Claudel'in yapıtlarını incelemek, ona saygımı sunmak için ziyaret etmek istedim. Giriş holünden sonra Rodin Malikânesi'nin mermer basamaklı görkemli merdivenlerinden çıkıyoruz. Üst katta, Van Gogh, Monet, Cézanne'ın tablolarının yer aldığı salonlarda, Rodin ve Camille'in yapıtları arasındayız. Camille'inkileri seçerek, biraz daha ayrıntılı incelemeye çalışıyorum. Henüz otuzlu yaşlarda yaptığı heykellerdeki ustalık ve dinamizme hayran olmamak elde değil. Onlarda, yaşadığı aşkla iç içe geçmiş acılarını da yontmuş. Bir kuyumcu titizliği ve duyarlılığıyla... *La Valse*'i izliyoruz dakikalarca. Kızım bekçilerden gizli eteğine dokunuyor; ipeksiliği hissedebilmek için. Ve bronzun soğukluğuyla irkilip geri çekiliyor.

Camille'in karşılaştığı engeller, sınırlamalar ölümünden sonra da sürmüş. Sanatı, yapıtları, kişiliği yokluğa terk edilmiş. Fark edildiğinde ise mezarının istimlak sonucu yitirildiği öğrenilmiş. Sanatını, sevgisini, tutkularını fırtına gibi yaşayıp yaşamının son otuz yılını akıl hastanesinde geçirip noktalayan bu güzel insana hayıflanıyorum. Ölümünden sonra da Rodin'in kanatları altında ve onun malikânesinde izlenebiliyor yapıtları... Heykelleri birlikteler, yüz yıl önceki gibi. Yan yana, göz göze.

Müzenin atmosferi her gidişimde sarhoş ederdi beni. Gene öyle oldu. Süreyi uzatmak istercesine defalarca dolaşmaktan yorgun düşünce, bahçedeki o sevimli kahvenin iskemlelerinden birine çöküveriyoruz. Kuytu köşelerde aynı sarhoşluk içinde genç sevgililer öpüşüyor. Sarmaş dolaş çiftler, Camille ve Rodin'in heykellerinin bir parçası gibi geliyor bize. Ve o atmosferi daha bir güzelleştiriyor, düşselleştiriyorlar. Kahvemi yudumlarken kızım beni soru yağmuruna tutuyor. Yanıtlamaya çalışıyorum. Kim bilir, belki bir gün yeniden gelir buralara? Rodin, Camille Claudel ve diğer ustaların yapıtlarını görüp içine sindirebilir?

Müzeden çıkıp bir başka dostla buluşmak üzere metro istasyonuna gidiyoruz. Trene binip oturduğumuzda, karşımdaki ufak tefek yetmiş yaşlarındaki Çinli kadının yanına Camille'in sessizce iliştiğini görüyorum. İri lacivert gözleri, etli kırmızı dudakları, kızıl kestane gür saçları ile çevresine meydan okuyor. Kızım meraklı gözlerle onu, masaldan fırlamış gibi gelen güzel prensesi inceliyor. Bir sonraki istasyona geldiğimizde bizim vagona ellerinde kemanlarıyla blucinli dört genç adam biniyor. Kemanlarının akortlarını kontrol edip Strauss'tan valsler çalmaya başlıyorlar. Birdenbire vagondaki tüm yolcular kafalarındaki düşüncelerden soyunup müziğe kaptırıyorlar kendilerini. Camille Claudel on dokuzuncu yüzyıl giysileriyle yerinden kalkıp onlara doğru ilerliyor. Saçlarını at kuyruğu

yapmış, tek kulağında küpesi olan müzisyeni incelikli bir reveransla dansa kaldırıyor. Delikanlı şaşkınlıkla kemanını bir kenara bırakıp Camille'in elini tutuyor. Bulunduğumuz vagon diğerlerinden ayrılıp genişliyor ve küçük bir balo salonuna dönüşüyor. Birlikte pistin ortasına ilerleyip müziğe uygun daireler çizmeye başlıyorlar. Kızımın gözlerinde yıldızlar yanıp sönüyor. Kafasındaki masal istediği gibi gelişiyor. Camille başını kavalyesinin omzuna dayamış, müzikle birlikte hızlanıyor. Dairesel dönüşlerle uçuyorlar. Ensesindeki topuzu, dalgalanan ipeksi elbisesiyle *La Valse*'teki kadın kendisiymiş meğer!..

"Ben de vals yapmak istiyorum!" Kafamdan geçirdiğimi sandığım düşüncemi yüksek sesle söylemişim. Kızım bana dönüyor.

"Vals mi yapmak istiyorsun?"

"Hayır, yok öyle bir şey," deyip geçiştiriyorum. Bu kez içimden söylüyorum. Kimse duymuyor.

"Ben de vals yapmak istiyorum." Ama yapamıyorum. Onun gösterdiği yürekliliği gösteremeyip oturuyorum. Oysa ilk gençlik yıllarımda öyle çok severdim ki vals yapmayı. İyi vals yapabilen bir sevgilim olmasını, birlikte uçucu giysilerle kayarcasına dönmeyi düşlerdim. Belki de bu nedenle *La Valse* beni çok etkiledi. Camille, bilmeden benim düşümü bronza dönüştürmüştü yıllar önce... Onlar hâlâ dans ediyorlar. Camille'in topuzu açılmış, parlak kestane saçları omuzlarına dökülmüş. Saçları da birlikte dönüyor. Karşımdaki Çinli kadın gülümseyerek izliyor onları. Bakışları küçük birer çizgi olmuş. Yanındakilerle birlikte kafasını sallayarak müziğe eşlik ediyor. "Böyle rastlantılar hep Paris'te mi yaşanır? Yoksa bana mı öyle geliyor?" Müziğin bitimiyle birlikte büyü bozuluyor. Vagon gene eski boyutlarında ve doğru yönde yol alıyor... Karşımdaki yolcular değişmiş, yanımdaki küçük kızım uyuyakalmış, yüzünde mutlu bir gülümsemeyle... Telaşla ineceğimiz istasyonun adını arıyorum elimdeki metro haritasından. İki durak geçmişiz. İlk istasyonda inip bir başka metro trenine binmek üzere soğuk, beyaz fayans kaplı koridorlarda koşuyoruz. Kızım sesleniyor.

"Anne, sence yırtık blucin pantolonlu, küpeli prens olur mu?"

"Niçin olmasın? Elbette olur."

Yaklaşık altı ay sonra...

1993 Temmuzu, Cumhuriyet gazetesinin üçüncü sayfası...

CLAUDEL'İN İKİ HEYKELİ ÇALINDI

"Camille Claudel'in iki bronz heykeli Poitiers Güzel Sanatlar Müzesi'nden çalındı. La Valse ve L'abandon adlarını taşıyan... La Valse ve L'abandon adlarını... La Valse ve..."

DOST KÖRPE

Doc

"YAŞAMIMIN büyük bir bölümü gelecek endişesi olmadan yaşamak ve günümü gün etmekle geçti. Bu kayıtsızlığın verdiği aşırı güvenle varlığımı ve eylemlerimi sorgulamaya kalkıştığımda ise bütün iç huzurum ve dengem bir anda alt üst oluverdi. Bir daha da kendimi toparlayamadım. Dostlarımın kusursuz budalalar olduklarına inanmaya başlamıştım, ama onların doğal budalalıkları benim yapaylığımdan ve beceriksizliğimden çok daha pratikti hiç kuşkusuz. Yoksa kendimin de bir budaladan başka bir şey olmadığımın bilincindeydim. ncak onların budalalığıyla karşılaştırıldığında benimkinin daha az içten görünmesi, kendimi onlardan aşağı hissetmeme yol açıyordu. Tabii yalnız toplum içindeyken geçerliydi bu, onların ne yapmakta olduklarını bir an olsun sorgulamadan, umarsızca yaşamalarını (bir zamanlar benim de yaptığım gibi) izlerken... Yoksa tek başımayken, düşüncelerimin güvenliği içinde yalnızken budala olmaya aldırdığım, kendimi aşağı gördüğüm filan yoktu.

"Böylece körlemesine sorgulamanın ve yanıtsızlığa mahkûm olmanın verdiği hantallıkla sendelemeye, tökezlemeye, sağa sola çarpmaya başladım. Sendeledikçe, tökezledikçe, sağa sola çarptıkça da kayıtsız insanlar yanımdan koşarak geçip beni geride bıraktılar. En yavaş koşucular bile ilgi göstermedi bana, kazanma umudu olmayanlar bile yardım etmedi. Ben de, onlarla birlikte koşacak gücüm kalmadığından, ters yönde koşmaya başladım. Eski dostlarımla sohbet etmeye çalışmak bana tiksinti veriyordu artık; anlamsız gevezelikleri ve günlük kaygıları zihnimi bulandırıyordu. Yine de, onların arasına karışmak ve toplum tarafından kabul edilmek dürtüsünü ne kadar uğraşırsam uğraşayım tamamen boğamıyordum bir türlü. İçimde hep açık bir kapı bırakıyordum. Rol yapmaktan asla bıkmayacağımı ve bu dürtüden de kolay kolay kurtulamayacağımı anlayınca ilk işim kaldığım yurttan ayrılmak oldu. Tek başıma bir ev tutmaya ve bir işe girip çalışmaya kararlıydım. Sekiz saat çalışma, on saat uyku, iki saat de günlük gereksinmelere ayrılsa... Eh, kalan birkaç saatte de oyalanacak bir şeyler bulurdum herhalde.

"Ailemden gelen parayla kirayı ödeyebilirdim. Maaşım da beni geçindirmeye yeterdi. Şirineyler'de bir tavuk paketleme işi bulmuştum. Bu işi bulmak pek zor olmamıştı, yalnız gazete ilanlarından asla iş bulmaya çalışmamak gerektiğini öğrendim. Kafamı hiç yormayacak, ama bedenimi çalıştıracak, kültürlü insanlarla

bir arada olmayacağım bir iş istediğimden tavuk paketleme işi idealdi benim için. Cihangir'de tek bir oda ve daracık, sifonsuz, alaturka bir tuvaletten ibaret (ne mutfak vardı, ne de banyo) bir ev kiraladım. Depozit için Muğla'ya ödemeli telgraf çektim ve harçlara zam geldiğini, ayrıca yeni ders kitapları almam gerektiğini, bu yüzden acele para göndermelerini istediğimi bildirdim. Para üç gün sonra geldi. Ardından varımı yoğumu satıp (CD player'lı müzik setim, Santana klasik gitarım, kasetlerim, kitaplarım, Apple bilgisayarım ve çok az kullandığım bir çift Top Ten) depozit için istenen miktarı denkleştirdim.

"Ne yazık ki, bütün uğraşlarıma karşın, hâlâ arada sırada boş zamanlarım oluyordu (özellikle Pazar günleri) ve böyle zamanlarda yapmak istediğim tek şey insanların arasına geri dönmekti. Bu dürtüyü bastırmak giderek güçleşiyordu. Sonunda boş zamanlarımın çoğunu atari salonlarında bilgisayar oyunları oynayarak geçirir oldum. Bu salonların boğucu havasındaki, insanları başlarına toplayan ışıltılı ekranların gerisinde yatan karanlığa ait bir şeyler bana çekici gelmişti. Ben de karanlıkta yaşamanın özlemini duyduğumdan kendimi bu salonlara gömdüm. İşten çıkar çıkmaz soluğu en yakın salonda alıyordum artık. Bazen bütün bir geceyi yeni salonlar bulmak için bilinmeyen ara sokaklarda dolaşarak geçiriyordum. Altı ay gibi kısa bir süre içinde kentteki belli başlı tüm salonları ve oyunları tanımış, pek çok oyunda da "ustalaşmıştım". Karate ve boks gibi agresif oyunlara ve komando, airplane tarzı "shoot-'em-up"lara soğuk yaklaşırken, pratikte onlardan hiç de farklı olmayan kovboy oyunlarına ve "sword and sorcery"lere bayılıyordum. Tetris gibi, bu salonlarda çok ender rastlanan zekâ oyunları da ilgimi çekiyordu. Yine de, karşılaştığım ve tanıdığım insanlar bu oyunların tümünden daha ilginçti.

"Bu insanların dörtte üçü on beş yaşından küçüktü. Tüm zamanlarını bu salonlarda geçiren, genellikle yedi-on iki yaş arasındaki çocuklardan oluşan azınlıklar "çekirdek" grupları oluşturuyorlardı. Diğerleri gelip geçiciydiler. Çekirdeklerin hepsi de dövüş oyunlarında ustaydı. Doğrusu ufacık bir çocuğun ekrandaki iki buçuk metrelik bir kas yığınını yönetişini izlemek çok eğlenceliydi. Ufak tefek, sıska, dar omuzlu, kir pas içinde, yırtık gömlekli, sümüklü bilgisayar savaşçıları... Her gün sayısız serseriyi dövüyor, sayısız düşmanı öldürüyorlardı. Geçtikleri her turda, kazandıkları her hakta, kendilerine verilen her "bonus"ta gözlerinde pırıltılar yanıp sönüyordu, ekrandakilerle uyum içinde. Geçmişin diliyle konuşuyor, ancak geleceğin dünyasında yaşıyorlardı. Bazıları hırsızdı da. Birkaç kere paramı çaldırdıktan sonra akıllandım. Hatta bu afacanların bir kısmıyla tanışıp dostluk bile kurdum. Bazı yerlere de serseriler dadanırdı. Bakırköy'de on beşinden büyük olmayan bir oğlanın yine kendi yaşlarında bir başka oğlanı bacağından bıçakladığını gördüm. Ancak böyle olaylara çok ender rastlanıyordu. İşin gerçeği, pek çok salona benim gibi koca koca adamlar ve hatta genç kızlar geliyor, bir oraya bir buraya koşuşturan çocuklar babalara avuç dolusu para harcatıyorlardı.

"Size oyunların çoğunda ustalaştığımı söylemiştim. Bu pek de kolay olmadı. Sol omzumu incittim ve uzun süre dayanılmaz ağrılar çekmek zorunda kaldım. Yine de reflekslerimi geliştirdim ve oyunların genel mantığını kavradım. Bazen aynı anda iki kişi, hatta yeterince kol varsa üç, dört kişi birden oynuyorduk ve

böyle zamanlarda diğer ustalarla puan yarışına (tabii geleneksel saygı kuralları çerçevesinde) girişiyordum. Hepsi beni tanıyordu artık. Çoğunu da yeniyordum. Ancak öyle çocuklar vardı ki (bunların sayıları çok azdı) onları yenmek, kaç yıl oynarsam oynayayım, bir hayalden başka bir şey değildi benim için. Bu çocuklar pratiğin ötesinde doğal bir yeteneğe sahipti; eğlencenin ötesinde ilkel bir tutkuya. Beyinleriyle parmak uçları arasındaki uzaklık diğer insanlarınkinden çok daha az gibiydi. İnanılmaz bir hızları ve becerileri vardı. Oyun programlarına ve bilgisayarlara gururla meydan okuyuşlarında neredeyse sanatsal denebilecek bir zerafet göze çarpıyordu. Bilgisayar çağının kendilerinden habersiz, yitik şairleriydi onlar. Tuhaftır ki, bu insanların arasında yaşı yirmiden büyük tek bir kişiye rastlamadım.

"Bu çocuklara duyduğum hayranlık beni oyunları daha ciddiye almaya yöneltti. "Hırslandırdı" demek daha doğru olur belki de... Elden düşme bir Commodore 64 satın aldım (artık oyuncak sayılıyordu, ama param ancak buna yetmişti) ve uykusuz gecelerde sabahlara dek oyunlar oynadım, mekanik görüntülerin ardında atan kalbin sesini işittim. Skorlardan gizli mesajlar çıkardım, yaşamımla ilgili kehanetlerde bulundum. Ancak bir bilgisayar satın almak oyun salonlarından elimi ayağımı keseceğim anlamına gelmiyordu. Tersine, daha büyük bir hevesle gidiyordum artık o salonlara, becerilerimi her seferinde biraz daha geliştirmenin verdiği kendine güvenle gidiyordum. İşte çalışırken saatleri saymak işkenceydi benim için. Öğle paydoslarında yemek yemiyor, soluğu en yakın salonda alıyordum. İşin tuhafı, gözlerim ne yoruluyor, ne de bozulma belirtileri gösteriyordu. Yalnız gökyüzüne ya da duvarlara bakınca havada uçuşan minik hücreler görüyordum. Bir o yana, bir bu yana uçuşup duruyorlardı neşeyle.

"DOC adıyla (daha doğrusu koduyla) yeni yaşamımın birinci yılının sonlarına doğru ilgilenmeye başladım. Pek çok oyunun skor tablosunda birinci sırada yer alıyordu bu kod : DOC. Önceleri bu isme eşlik eden inanılmaz skorlara ulaşmak için avuç dolusu jeton harcamanın yeterli olduğuna inanırdım. Sonra çekirdek kadronun bu görüşümü paylaşmadığını gördüm. DOC'a büyük saygı besliyor ve oyunlarında asla ikinci bir jeton kullanmadığını öne sürüyorlardı. Kendisini hiç görmemiş olanlar bile inanıyordu buna. Minik oyun ustaları, kederli "Game Over" yazısının ardından beliren skor tablosunun başında o ismi gördüklerinde bir an için gözlerine bir hayranlık ifadesinin yerleşmesine izin veriyor, içlerindeki çocuğu açığa vuruyorlardı. Ama yalnızca bir an sürüyordu bu. Daha fazlasına izin verilemezdi, çünkü onlar yenilmez olduklarına inanmak isteyen şampiyonlardı.

Atari salonlarını tanıdıkça bazı geleneklerin de farkına varmaya başlıyordum. İşin tuhafı herkesin varlıklarından habersiz göründüğü, ama elbirliğiyle yaşatılan geleneklerdi bunlar. Örneğin bir salona yabancı biri girip acemi olduğunu belli ederse hemen yanında on yaşlarında bir çocuk belirip oynamakta olduğu oyun hakkında tavsiyelerde bulunmaya başlıyordu : "Şimdi zıpla abi... Hah, işte öyle abi, biraz daha sağa... Dur abi! N'apıyon? Geberecen abi!" Sonra, eğer acemi de biraz yumuşak davranırsa, çocuk oyunun zor bir yerinde, "İstersen burayı geçireyim abi," deyip kumandayı ele alır ve kısa süre sonra yanardı. Yandıktan sonra yabancının gönlünü almak için yüze şaşkın bir ifade yerleştirip, "Aaa?.." diye

binde bir rastlanan bir olay karşısındaki hayal kırıklığını belirten bir ünlem sesi çıkarmak âdettendi. Daha bunun gibi pek çok kural vardı, ama onlardan daha fazla bahsetmek anlamsız olur. Anlamlı olan tek şey DOC'tan bahsetmek. Yalnızca ondan bahsetmek.

"Onunla adını ilk duyduktan üç ay kadar sonra tanıştım; bir akşamüstü, Beyoğlu'nda bir oyun salonunda. On beş yaşlarında, sarışın, ufak tefek, mavi gözlü, son derece tatlı görünüşlü, eli yüzü kir içinde bir çocuktu. Her şeye karşı ilgisiz bir tavrı vardı. Birkaç kere tilt oynadı, ancak bu oyunda başarısız olduğu açıkça görülüyordu. Sonra bir savaş oyununun başına geçti ve tek jetonla yaklaşık kırk beş dakika oynayıp oyunu bitirdi. Daha başlangıçta bilerek iki hakkını da kaybetmiş, oyunu kalan son hakkıyla sürdürmüştü. Buna karşın oynarken son derece rahat ve kendinden emin olduğu her halinden belli oluyordu. Oyun bitince yanındaki bir karate oyununa geçip onda da bir on beş dakika harcadı. Bir ara şişman, hantal kasiyer gelip omzuna dokundu ve homurdanarak bir şeyler söyledi. Ne söylediğini duymadım, ama çocuk çabucak yandı ve skor tablosunun başına DOC ismini yazdıktan sonra aynı çabuklukta salondan çıktı. Ben de fırlayıp peşine takıldım. Bir süre İstiklal Caddesi'nde gezindi, bir profiteröl yedi, erotik film oynatan sinemaların girişlerinde oyalandı ve karanlık iyiden iyiye bastırınca bir başka atari salonuna girdi. Tabii ben de onu izledim ve kendisini bir otomobil takip oyununun başında buldum. Ama keyifsizdi. Oyuna dikkatini vermediği, bir şeyler düşünmekte olduğu besbelliydi. Alışkanlıkla oynuyordu. Gerçi yine de başarısız değildi, ama coşkudan yoksun, tatsız tuzsuz bir oyundu oynadığı. Sonunda yandı ve bir küfür savurduktan sonra bana dönüp birlikte oynamayı teklif etti. Hemen kabul ettim. Oyun sırasında bana büyük bir sabırla oyunun inceliklerini ve nerede ne yapılması gerektiğini anlattı. Kimseden duymadığım şeylerdi bunlar; mekanik değil, ama (bunu açıklamak çok zor) bilgisayar psikolojisinde temellenmiş kuramlardı.

"Gece on bire kadar salonda kaldıktan sonra çıktık. Bir lokantada ona güzel bir ziyafet çektim. İskender kebaplarımızı yerken uzun uzun sohbet ettik. İri, kederli, duru gözleri vardı. Yıllardır kimseyle konuşmadığım gibi konuştum onunla; yıllardır kimseye anlatmadığım şeyleri anlattım. O da sabırla dinledi beni. Arada zekice sorular sordu, verdiğim yanıtları yaşının çok üstünde bir olgunlukla değerlendirdi. Kendisine ilişkin sorularıma ise hep kaçamak yanıtlar verdi. Bundan yaşamını hırsızlıkla ya da bir başka kanunsuz işle kazandığı sonucunu çıkardım. Gecenin ilerleyen saatlerinde gidecek yeri olmadığını söyledi ve benim evimde kalıp kalamayacağı sordu. Hiç duraksamadan kalabileceğini söyledim. Yolda tüm itirazlarıma karşın bir şişe şarap aldı. Sabahın ikisine doğru evime vardık.

"DOC odayı inceledikten sonra (hâlâ ismini söylememişti) masanın yanına oturup satmamış olduğum kitapları karıştırdı. Ben de radyoyu açtım (yeni bir teyp alamamıştım). Bir klasik caz programı vardı. Karşılıklı içerken sohbetimize kaldığımız yerden devam ettik. Şişeyi bitirdiğimizde ben çakırkeyif olmuştum. DOC'ta ise hiçbir değişiklik görülmüyordu. Titremeyen ellerle cebinden tütün ve sigara kâğıdı çıkardı, ve tütüne kahverengi bir toz serpiştirip sardı. Benim biraz midem bulanıyordu. DOC ucu kapkalın, huni şeklindeki sigarayı, birkaç derin

nefes çektikten sonra, bana uzattı. Odaya tuhaf bir koku yayılmıştı. Ben istemediğimi belirttiysem de ısrar etti. Öksüre tıksıra sigarayı içtim. Sonra bir tane daha sardı. Artık karşı koyamayacak kadar güçsüz düşmüştüm. Ayrıca keyfim de yerindeydi. Yaşam inanılmaz bir zevk veriyordu bana. İlk kez böyle bir duygu yaşıyordum. Odadaki renkler keyifli keyifli parıldıyor, kendi aralarında sohbet ediyordu. Cümleleri solgunluk ve parlaklık değişimlerinden ibaretti. Sonra birden garip bir iç sıkıntısı hissetmeye başladım. Bu sıkıntı kısa sürede yoğunlaşıp kendimden kaçma isteğine dönüştü. Kendimden kaçamıyordum! Kendi içimde bir tutsaktım! Mide bulantım dayanılmaz bir hal almıştı.

"Sonra DOC ışığı söndürdü. Duyularım öyle keskinleşmişti ki, soluk alıp verişlerini son derece net duyuyor, nefesinin kokusundaki değişimleri algılıyordum. Gözlerinin boşlukta asılı kaldığını görüyordum. İfadeden yoksun gözlerdi bunlar, karanlığı altüst eden gözlerdi. Birden çılgınca bir korkuya kapıldım. DOC yavaşça yaklaştı. Ölü çocukların ağzından seslendi bana. Ellerimi kaldırdım, ama bunun faydasız olduğunu, içlerinden geçip ilerleyeceğini biliyordum. Şimdi karanlığın kalbinde yapayalnızdık, o ve ben, DOC ve ben, karanlığın kalbinde yapayalnızdık, cenneti ya da cehennemi görme umudundan yoksun, solgun bedenlerimizin içinde kısılı, yapayalnızdık, ve ikimizin de yapabileceği hiçbir şey yoktu artık." ❁

MEHMET DEMİR

Güneş, Kadın, Bir de Adam

(Ayraç, içlerini okumasanız...)

HAVA güneşli. Güneş kızgın. Soğuk, güneşin kızgınlığının ayırdında. Onun olduğu yerlerde görünmüyor. Olmadığı yerlerdeyse, en kabadayısı, serinlik olarak dolaşabiliyor ancak. Bu kaçamak serin gezintiler daha da kızdırıyor güneşi. Güneş, kızgınlığını bankta oturan kadına duyuruyor. Kadın durumdan hoşnut,

Hafif bir yel, esip geliyor, eteğinin kanadını yırtmacından kaldırıp öte yana koyuveriyor, ters yüz. Kadın aldırmıyor. Ama karşı bankta oturan adam aldırıyor. Elinde içtenlikle okuduğu kitaptan – adam kitabı içtenlikle okuyor – nasıl oluyorsa oluyor, görüş alanına giren kadının, bir güz, bir kış boyunca güneşten nasibini almamış – ama başka nasiplere hiç hayır dememiş – bacaklarına kayıveriyor gözleri. Kadın ayırdında. Aldırmıyor. Adam, kadının aldırmadığının ayırdında. Adam buna aldırıyor. Gözlerini yeniden kitabına kaydırıyor, kaldığı yeri bulamıyor.

Güneş kızgın. Soğuk tırsmış. Ancak güneşin görmediği yerlerde serinlik kol geziyor. Kadının eteğinin bir kanadı hâlâ ters yüz. Adam da ters yüz. Kadın aldırmıyor. Adam aldırıyor.

Bir de kuğu var. Uzun, zarif boyunlu. Kuğuların boynu hep uzun, ince olur. Adamın gözleri yüreksiz. Kadının gözlerine çatamıyor. Dönüp kızgın güneşin altındaki serin gölde yüzen uzun zarif boyunlu kuğuya çatıyor. Kuğu habersiz. Kadın ayırdında. O da dönüp aynı kuğuya bakıyor. Kuğunun üzerinde buluşuyor bakışları.

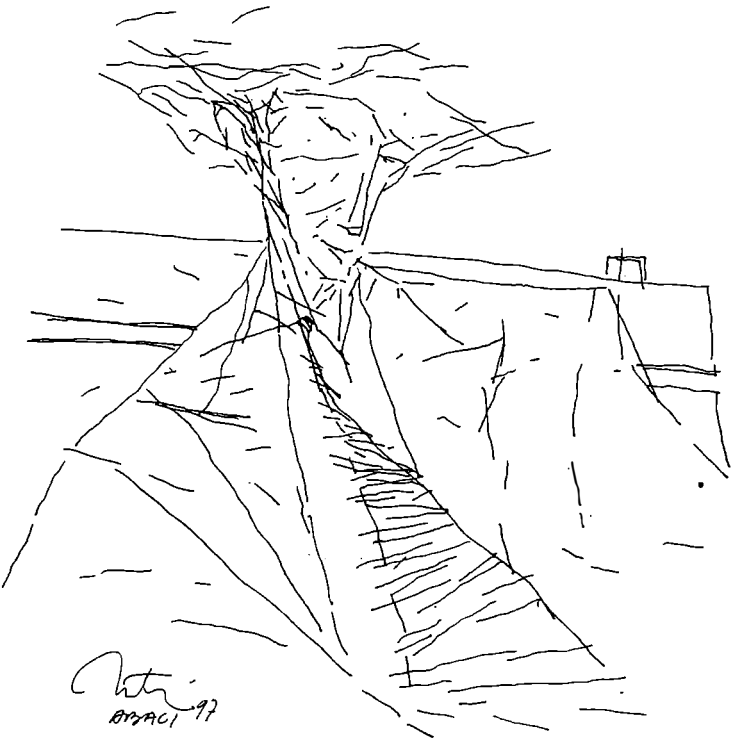
Bir de ağaçlar var. Ağaçların filizlenmiş dalları, tazecik, diri, dipdiri yaprakları var. Bir de kadının eteğinin bir kanadıyla adamı ters yüz eden esinti...

Esinti, tomur tomur dalların, tazecik, diri yaprakların arasında, güneşin kızgınlığı ile, yağısı serinliğin arasında dolaşırken, hışır hışır konuşuyor. Esinti adamdan yana. Hep öyleydi. Adam esintiyi koynuna, koltuğuna alıp içine gönlünü katıp hışırdıyor. (Adamın konuşması artık böyle.)

– Hava buram buram terliyor, ama siz efil efilsiniz. Ne iyisiniz, ne isabetlisiniz...

– Teşekkür ederim. Çok naziksiniz.

– Yüzünüz ne kadar da tenha. İçimin kalabalığına merhem olmaya mı geldiniz yoksa?

Desen : Necati Abacı

– Ne güzel şeyler söylüyorsunuz. Böyle sözleri kitaplardan mı öğreniyorsunuz?

– Kitap mı dediniz?

– Evet. Elinizdeki gibi. Ne okuyorsunuz?

– Lermontov. "İncelikle Sevdiler Birbirlerini..."

– Gördünüz mü, tam düşündüğüm gibi.

– Bilir misiniz Lermontov'u?

– Hayır, ama keşke bilseydim...

(Keşke... Ama böyle durumlarda bilmesinin ya da bilmemesinin, hikâyenin sonu açısından hiç önemi yoktur. Çünkü, önünde sonunda bu da, makûs talihe maruz mütevazı bir aşk hikâyesidir. Sonu önceden bellidir.)

Adam şiiri okur.

İncelikle sevdiler birbirlerini uzun zaman
Derin bir tasayla, çılgınca, isyancı bir tutkuyla!
Kaçınıyorlardı itiraftan ve karşılaşmaktan,
Düşman gibi; boştu ve soğuktu konuşmaları da.
Suskun ve gururlu bir acı içinde ayrıldılar,
Bazen ve ancak düşte gördüler yitik sevgiliyi.
Ölüler sonunda, mezar ötesinde buluştular...
Fakat orada da tanımadılar birbirlerini.

– Çok etkileyici...
Olağanüstü... Ne diyeceğimi bilemiyorum...
– Bir şey söylemeseniz de olur...
– ...
– Birini mi bekliyorsunuz?

– Artık hayır.

– Öyleyse biri size haksızlık etmiş olmalı.

– Yanıldınız. (Burada) Haksızlıkları yalnız ben ederim.

– Yo, siz öyle birine benzemiyorsunuz...

(Adam yalan söylüyor. Adı gibi biliyor. Orada haksızlıkların tek sanığı, tek faili o kadın, geçmişteki, ya da pek yakın gelecekteki. Adam görmüş geçirmiş, yaşının adamı yani. Ama bir şeyi daha biliyor : Bu oyun oynanacaksa, böyle oynanmalı. Başka türlü oynanma şansı yok.)

... Siz bir serinlik, siz bir ılıklık, siz bir esinti kadar yumuşaksınız. Bu kuğunun uzun, zarif boynu, bir kuğudan başka ancak, tek size yakışırdı...

– Çok naziksiniz.

(Aslında, "Çok yalancısınız," demek istiyor.)

– Yo, değilim. Tam tersine, kaba saba bir adamımdır. Ama siz benim dil'imi incelttiniz.

(Her iki anlamda kastediyor. Dil, aynı zamanda gönül demektir.) Rüzgârınız bir bıçak gibi saplandı yüreğime. (Eteği açan rüzgâra, çaktırmadan methiye düzüyor.)

– Sözleriniz, gözleriniz, bakışlarınız, konuşmalarınız beni etkiliyor. (Kadın da havaya girdi.)

– O, sizin etki alanınıza giren ruhumun, beynimin, bedenimin almadığı, kaldıramadığı, sizin kendi etkinizdir.

– Rica ederim susun. Ben bu sözlere layık bir kadın değilim. Beni tanımıyorsunuz bile...

(Kadın, inceden mesaj yolluyor. Belli ki, layık değilim, dedirtecek bir mazisi var. Bunu diyen bütün kadınların vardır.)

– O bir şey mi, kendimi de tanımıyorum. Bütün benliğimi, belleğimi sildiniz...

(Adam esintiye fena kaptırdı.)

– Tanrım, bir rüyada gibiyim. (Bu çok sık olur.) Lütfen...

– Lütfen?..

– Lütfen alın beni...

– Alın beni?..

– Alın, götürün buradan! Yoksa...

– Yoksa?..

– Yoksa...

– Söyleyin, yoksa?..

Adam, serin gölde, kızgın güneşin altında salınan uzun zarif boyunlu kuğudan aldı bakışlarını, korkarak, yavaşça kadına kaydırdı. Kadın, banka doğru yaklaşan bej trençkotlu, fötr şapkalı adamı karşılamak için ayağa kalkarken, gözlerindeki yaşı siliyordu.

Yine usul bir hareketle kitabına döndü. Son anımsadığı tümcenin üzerinden altmış sayfa geçmişti. ❁

SEÇKİN GÜNDÜZ

Düşler Güçlenirken

"KASKETİNİ almayı unuttuk," diye seslendi. "Sana geceden hazırlan demiştim. Al, şununla başını koru." Yerdeki yem torbalarından birini uzattı : "Güneş çarpacak."

"Hızlı gidiyor. Bu ondan hızlı gidiyor baba," dedi, bir eli başındaydı. "Beklemeseydik. Çok daha önce alsaydık ya!.. Çek... Daha, daha hızlı çek. Karşıya! Karşıya!.." Önerilerinin etkili olmadığını görünce yatıştı. Gözlerini puslu mavilere dikmişti. Bez torbayı geriye çekince alnı az da olsa açıldı.

"Boyansın, sen o zaman gör," dedi. "Gerçekleşeceğine inanmıyordun, değil mi? Suları yarışına bak. Balık gibi kerata, kayıyor." Kürekleri daldırırken gözucuyla oğluna baktı, "Sağa sola kımıldayıp durma. Ya da arkaya geç. Hızını kesiyorsun."

"Kırmızıya boyayalım," diye atıldı. "Arada bir fırçayı bana da verirsin, verirsin değil mi?" Gözleri parlıyordu. Kulağı babasının yanıtındaydı. "Arkaya da geçiyorum, ama ne olur onu kırmızıya –"

"Beyaza ne dersin?" diye gülümsedi. "Beyaz, bembeyaz... Fenerle bir örnek. İşin doğrusu ondan da beyaz, çok daha beyaz. Geceleri cama yapışıp baktığımızı düşün : kapkara deniz, kapkara gökyüzü. Arasında o! Nazlı nazlı salınırken. Ay ışığı gibi. Dans ediyor. Gündüzleriyse sorma... Beyazın maviye vuruşu başkadır. Her sabah uyanır uyanmaz pencereye koşup onu oracıkta bembeyaz, kıpır kıpır bizi beklerken görmek istemez misin?"

Gözlerindeki ışıltı sönmemişti. "Kırmızı da salınır, parlar," diye üsteledi. "Kırmızılar gece de parlar, gündüz de..." Sırtını dikleştirdi. "Panayırda her şey kırmızı! Neden kırmızı! Parlasın diye. Balonlar, şemsiyeler... Otomobiller bile... Ne varsa hepsi..." Gözleri irileşti. "Söz ver. Kırmızı olacak, de. Ne olur, beni seviyorsan..." Sesi ağlamaklıydı. "Gözlerini kapa, dene. Kırmızı öyle kolay, öyle çabuk görünüyor ki... Gerçek gibi, inan bana. İnanmazsan yum gözlerini kendin gör."

"Olur, olur..." diye başını salladı. "Sen tasalanma. Şu işe bak... İlk kez yemsiz, oltasız açılıyoruz. Bunca yıldır ilk kez. Kutluyoruz. Eli boş döneceğimizi bile umursamıyoruz. Nedeni, mutluyuz... Sabahı zor ettim. Hep şu dakikaları düşledim. Biliyorum, sen de... Gün bitmese diyorum. Doyulmuyor. Dile benden ne dilersin, deseler, derim ki... Derim ki..."

Babanın suskunluğundan yararlanıp, "Panayır derim," diyesi geldi. "Ne zaman kurulacak?" diye kaygılanmakla yetindi. "Ne zaman gideceğiz!" Böyle bir günde panayırı anımsamak istememişti. Hiç, ama hiç istememişti. Eliyle alnını siperledi. Güneşten korunmaya çalışırken gözleri gökle denizin kavuşur gibi olduğu çizgide gezindi. Gülümsemesine bakılırsa salıncaklar unutulmuştu.

"Kayıkhane yıkıldı yıkılacak," diye söylendi. "Adı var, kendi yok. Kullananı, bakanı olmayınca..." Gülümsedi. "Onarmak bize, iş başa düştü."

"Sil baştan yapalım. Parlak tahtalar çakalım, açılıp ka – Hani kentte, pencerelerde görmüştük ya onlardan."

"Mevsim dönmeden, tez elden... Koruyucu, dayanıklı olmalı. Görünümü de unutmamalı. Biz oraya kayık koyacağız, kayık."

"Hani şöyle gidecektik!" Sorar gibi değildi. Sertçe vurgulamıştı. Gönlünü almak istercesine yalandan gülümsedi. İşaret parmağı uzaklarda. "Taa karşıya, baba. Kıyıdan kıyıdan olmuyor." Çekinerek sordu : "Çekebilirsin değil mi? Çok mu uzak? Güneş karşımızda." Omuz silkti. "Ama olsun. Uzak da olsa, güneş gözümüzü de alsa, bilirim benim babam... Benim babam taa karşı kıyıya –"

"Orada kıyı mıyı yok," dedi. Başıyla gösterdi. "Şu yana... Böyle tat almaya bak." Gülümsedi. "Fenere... Kayalarına dokunurcasına adacığa. İstersen çıkmayı da deneriz. Çapayı atmaya bile gerek yok. Ben kürekleri dayadım mı sen –"

"İstemem," dedi.

"Beyazı griydi, sonunda iyice kardı." Sesi alaycıydı. "Kara (!) fenerden de yalıyara. Çok yakınından geçeceğiz. Düşün, ilk kez geçeceksin. Sonra kıvrılıp koy boyunca – Pek de geç kalmayalım. Yarın biliyorsun, bütün gün işimiz boya. Yorulmamalıyız." Güldü. "Bütün ilkler yarına."

"Yorulmamalıyız."

Gözleri fenerin kulesinde, "Göz boyu karadayız," dedi. "Yarın bitmek bilmeyecek." Derin bir soluk aldı, "Koca bir gün. Karaya vurmuşuz, vurulmuşuz gibi. Kurumazsa iki... Hiç açılmayacağız, üzülmesin, değil mi? Taş çatlasa, deniz patlasa üç gün. Oysa geçecek. O üç gün de geçecek, üzülme."

"Bakarsın kurur baba," diye gülümsedi. Palanın suya dalışını, sudan çıkışını, yayılan köpükleri izlemeye koyuldu. Elini denize daldırınca her zamanki oyununa kavuşmuştu : Bitişik parmakları suları yarıyor, oluşan hava kabarcıklarını avuçlamaya çalışıyordu. Baloncuklara iyice eğilince saçları ıslandı. Azıcık doğrulup seslendi : "Hangi aydayız? Mayıs? Haziran? Hepsini öğrendim, değil mi?" Yanıt almaması sormasını engellemedi : "Sırasını şaşırmıyorum. Dört hafta bir ay. On iki ay bir yıl. Neler biliyorum baba, bak neler. Sorsana... Sorsana..." Şarkı gibi mırıldanıyordu : "Haftalar kısa... Aylar uzun... Yıl da uzun. Yıl aydan daha uzun... Daha uzunu var mıydı?" Aynı hızla devam etti : "Gece kısası, en kısası." Güldü, "Çünkü uyuyorum," dedi. "Bazen de en uzunu. Yıl gibi. Yıldan da uzunu. Uyusam da, uyumasam da uzun. Hele panayırı beklerken... Bilemezsin baba, öyle uzuyor, öyle ki –"

"Yorulmadın mı? Sus biraz. Dinlen. Derin derin solu. Yosun, tuz kokuyor. Yum gözlerini. Sanki denizi soluyorsun. Denizi yutuyorsun. Çek, iyice çek içine. Doyamayacaksın. Bir daha dene. Çek... İyice..."

"Bak baba," deyip gözlerini yumdu. Derin bir soluk alıp bu kez sırtını dik-

leştirdi. Elleri dizindeydi. Bir süre soluğunu tuttu, tuttu; bırakmadı. Kıpırdamamaya çalışıyordu. Gözlerini açar açmaz gülümsedi. "İnan ki oldu, baba, işte şimdi oldu. Tıpa tıp yosun kokuyor. Sanki denizi yuttum."

"Neredeymiş kıyı! Nerede kalmış bakayım ağaçlar, tepeler! Gördün mü babanı... Nasıl açılınırmış... Küreklere nasıl asılınırmış... İşte senin baban! Kara kayboldu, kaybolacak. Bir de babanı –"

"İşte," dedi parmağını uzatıp, "işte kulübe. Orada... Bacasını bile görüyorum. Belki biraz daha gidersek... Belki burnu geçersek... Dediğin olur..."

"Oldu bile!"

"Burnu geçmesek? Çapayı buraya salsak? Sana tam sayıları anlatıyordum. Karıştı. Ay otuz gün, diyecektim... Yani bazen. Nedenini biliyorum : Bazıları uzuyor, bazıları kısalıyor. Hangisi uzuyor, hangisi kısalıyor işte bu karışıyor. Oysa yıl... Dur... Yıl tam... Tam?.. Kaçtı, kaç gündü? Buldum? Yo... Yo... Bana haftada kaç gün olduğunu sor. Sana sayısı sayısına yedi diyeceğim. Çarçabuk yedi... Değişmez yedi... Uzamayan yedi... Kısalmayan yedi... Ye!... di!.. Ye!.. di!.. Ye!.."

"Uzattın ama. İnan çok uzattın. Ben sana sus dedikçe, ipe sapa gelmez-Kafanı kurula! Hastalanacaksın. Kestirtmedin gitti. Neymiş, berber!.. Sanki benden –"

"Senden güzel kesiyor işte."

"Senin derdin kent, biliyorum."

"Ben hem berberi, hem kenti istiyorum. İkisi birden olamaz mı?"

"Tamam tamam... Hazırcevap olmaya çabalama. Yakışmıyor. Söz dinle. Eğlen, tat almaya bak dedikçe sen kalkıp –"

"Böyle de tat alınıyor."

"Yeter dedim. Kurulan. Ensen sırılsıklam."

"Tuttum, değmiyor."

"İyice kurulan... Başıma hastalık çıkarma."

"Kılları kalıyor bunun off!"

"Havlunu alsaydın!"

"Demedin ki."

"Çabuk çabuk. İyice kurulan, iyice."

"Bak her dediğini yapıyorum. Kılları batsa da... Ama sen de –"

"Sana kurulan diyorum!"

"Çapayı at diyorsun, atıyorum : senin gibi. Çek diyorsun... Zor gibi... de olsa çekiyorum. Halatı bile bağlıyorum. Tıpa tıp senin gibi... Arada bir gevşiyor, çözülüyor, ama yine de tıpa tıp sayılır. Hiç değilse bugün de sen... Evet, ben ne dersem, ben ne istersem –"

"Şşşş... Buna bir ad bulmalı?!."

"Bulmalı baba, buna bir ad bulmalı..."

"Durmam baba, durmam."

"Bir ad, bir ad bulmalı..."

"Bulmalı... Bulmalı..."

"YAŞŞA baba! Yaşasın!.."

"Kutuyu doğrult," dedi, çıplak sırtı terliydi. "Önce bir Y yazalım."

"Ne güzel değil mi, kıpkırmızı!" Babasının yana çekilmesiyle başını kutuya

sokarcasına eğdi. Boya bulaşmasın diye iki eliyle saçlarını tutuyordu. Çalkantılı kırmızıda yüzen gözlerini görünce dayanamadı göz kırpıp gülümsedi.

"Umarım beyazı kurumuştur. Sürerken dağılmasa..."

"Yavrum nasıl yazılıyor?" diye çömeldiği yerden sordu. "Kaç harfli? Harfleri yuvarlak mı? Düzlerini pek sevmiyorum. Noktalarını da... Çok uzun olmasa, baba. Oraya sığmaz. Üstelik ben... ben de –"

"Okursun, okursun," dedi. Fırçayı özenle kutuya sokup döndürdü.

"Kısa da olsa, uzun da olsa... Baba biliyorsun işte..." Yutkundu.

"Öğrenirsin," dedi. Fırçanın ucunu kutunun kenarına iyice bastırdı. "Bunların sırası mı şimdi!"

"Ama öğreneceğim baba. Şimdi sen yazarken. Sonra da – Defter de alırsın, değil mi? İlk sayfaya baştan sona 'Yavrum' yazacağım."

"Bir bitsin bayılacaksın."

Gülümsemesi gözlerine yansıdı : "Haydi baba, Y demiştin. Ne olur oyalanma, yaz."

Eli titremesin diye öksürdü. Usulca diz çöktü. Belini biraz dikleştirip fırçayı vurdu : "Aramıza hoş geldin!"

O da sıçrayarak bağırıyordu : "Hoş geldin! Hoş geldin! Aramıza hoş geldin!" Gözleri babasının gözlerindeydi. "Ben demedim mi, kırmızı en güzeli!" Uyarılana dek kayığın çevresinde dönerek zıpladı : "Hoş geldin! Hoş geldin!"

Aynı coşkuyla A da yazıldı, V de.

"Gel," diye seslendi baba, "ben boyarken sen de omuzuma dokun istersen. Yaklaş. Koy elini. Koy, koy çekinme. Sıra R de. Sakın sarsma."

"Söz, sarsmam." Parmak uçlarını usulca değdirirken kulağına fısıldadı : "Sen de sakın öksürme baba."

M de yazılınca beyaz üstünde Yavrum'un kırmızı kırmızı parlamaması için artık hiçbir neden kalmamıştı.

"BÜTÜN kazaklarımı toplarsam hani kürekleri bana verecektin!"

"Tam havasıydı! Ben zor çektim, gördün. Durup dururken kürekler de nereden çıktı!"

"Oysa dün... Biliyorsun bütün gece... Hepsini bir bir ne güzel toplayıp yerleştirmiştim." İsteksizce yorganı başına çekti. "Şey... şeyde kalmıştık. Şaşılacak yanı bu ya... Orada kalmıştık. Baştan alma. Kaldığımız yerden."

"Bir gün bizim alık," diye başlayıp derin bir soluk aldı. "Umarım böyle bir gün, yani gece değildi..." Öğleden sonra başlayan fırtına. Diner gibi olunca yağmur. Şimdiyse... Gök gürleyince sesini yükseltti. "Çıkmış avlamaya balık. Atlamış bir sandala, düşlere dala dala..." Geçen haftayı, haftanın ilk günlerini unutamıyordu. "Büyümesine büyüyor da," diye düşündü, "değişen boyu değil. Bakışı... Duruşu, gülümsemesi?.. Seçtiği sözcükler? Hele... hele!.." Kaşları çatıktı, "Soruşu?!" Dudak büktü. "Atlamış bir sandala, düşlere dala dala..."

Kulağı babasındaydı. Masalın sözcükleri salıncakların, uçsuz bucaksız mavilerin düşlenmesini engellemiyordu : "Kıyı mıyı yok diyor. Öyle dümdüz, sonsuz deniz olur mu! Panayıra da bir gün demişti. Oysa öğrendim, tam on beş gün sürüyor." İki kazağı üst üste giymişti. Yine de üşüyordu. Büzüldükçe büzüldü...

Yüzünü babasına çevirdi. "Perdeyi aralasak? Biraz açsak?.. Yağar yağmaz görürüz. İçerisi aydınlık, dışarısı karanlık; böyle olunca gözükmez. Demiştin, ama olsun. Perdeyi açalım. Işığı söndürmeyelim. Bakarsın böyle de görünür. Yani yağarsa..."

Kanepenin ayak ucundan uzanıp perdeyi açtı. "İstediğin oldu." Gülümsedi. "Kaygılanma. Kara dönüşse şu sarıltılar var ya, kesilir. Sesinden sessizlikten anlarız. Cama vuran, pervazda sıçrayan tanecikleri duyuyor musun? Dolu deniyor buna." Gözleri sobadaydı. "Kış pek erken bastırdı. Hazırlıksız yakaladı. Daha dün... Hiç umar mıydık? Kolları sıvalı gömlekliydim."

"Ben de!.. Ben de sıvamıştım... Gömlekliydik!" diye düzeltesi geldi. Caydı. Sıvalı kollardan önce... Gömlekten de önemlisi... Her ikisini aynı anda söyleyemeyeceğini düşünüp seçimini yaptı : "İlk kar ne zaman yağmıştı, baba? Yani geçen yıl... Günü gününe tam söyle."

"Bilmem," dedi. "Bildiğim bu denli zamansız olmadığı."

"Zamansız; önce mi, sonra mı demek? Yani bugüne göre."

"Sonra, çok sonra demek." Pencereye baktı, "Tek tük serpiştiriyor... gibi," dedi. Başını cama yaklaştırıp eliyle ışığı siperledi. "Sulu sulu... Tutmaz. Bunun adı sulusepken."

"Eriyor, değil mi? Düşer düşmez eriyor. Tutsaydı, ah bir tutsaydı. Oynardık değil mi baba? Biliyorum tutmayacak, biliyorum oynayamayacağız. Adı tam neydi bunun?"

"Sulusepken. De bakayım. Su-lu-sep-ken. Surat asma. Bu da kar. Azıcık yağmurla karışık. Oysa senin istediğin... Biliyorum. Lapa lapa olanı..."

"Ondan," dedi yarı coşkulu, yarı uykulu, "işte tam öyle olanı, tutanı. İstiyorum. Öylesini istiyorum. Öylesine istiyorum ki... Ahh..."

"Ben de istiyorum, yavrum. Yağmıyor diye kırılıp küsecek değiliz ya!" Yanıt beklercesine – beklemiyordu – ellerini ovuşturdu. "Üşüyorsan sobayı canlandırayım? Birkaç odun attım mı, tamam. Hıı?.." Esner gibi yapıp gerindi. "Uyusak daha iyi olmaz mı?"

"Olmaz," dedi. "Hiç de iyi olmaz. Bekleyelim."

"Saati kurdum. Bakalım çalacak mı?" Güldü. "Çalmasına çalar da; üçte mi, yedide mi? Sence çalacak mı, ne dersin? Gel, var mısın..."

"....."

"Üşüyorsan bir kazak daha..."

"Yoo," diye fısıldadı. Dili ağırlaşmıştı. "Sabah... Biz... Değil mi, baba?.. Üçümüz!.. Erkenden... Çalsa da... Çalmasa da..."

"Evet, yavrum. Onun için bir an önce uyumalıyız. Masal bitmeden dalmaya bak. Kaçıncı baştan alışım. Bir daha istersen bil ki anlatmam."

"Baba... Yarın... Çalmazsa... Hiç."

"Nerede kalmıştık?"

"Açılmasak?.. Yani çalsa da..."

"Sabaha diner dedim ya. Bundan daha kötü havaları anımsa, açılmadık mı?"

"Korkmuyorum ki..." diye sayıklarcasına fısıldadı. "Kar diyecektim. Yağmışsa?.. İlk kar yani." Başını yastıktan azıcık kaldırdı, "İlk kar diyorum baba, anlasana. İlk kar!".dedi, göz kırptı. "İlk! İlk!"

"Bildim!" diye güldü. "İlk kar. Her zamanki gibi koca bir kardan adam. Söz... Deniz, balık yok. Tatildeyiz. Gün boyu kartopu. O gün kar bayramı, bayramımız. Ne zaman yağar, tutarsa. Ama biliyorsun yalnızca bir o gün. Tutturmaca yok. Anlaştık mı?"

"Anlaştık," deyip gülümseyerek yorganın altına süzüldü. Avuçlarını sımsıkı yummuş mırıldanıyordu : "Atmış oltayı suya, işin şaşılacak yanı bu ya." Bir ara kazağa isteklendi, "Yarın giysem. Kartopu oynarken. Mavi mavi... Boynuna sarılıp sorarım. Ya olmaz derse?! Öperek sorarım demez. Demeye kıyamaz. Bolsa bol. Suç benim mi! Bunun üstüne giydim mi darlaşır derim. Ya yine de... Yo, yo... Demez. Off... Buldum, derse derim ki..." Elinde olmadan fısıldadı. "Atmış oltayı suya, işin şaşılacak yanı bu ya..."

Babasının sesi düşlerdeki kazağı, kazağın mavisini bastırmıştı. "Unutmuş almaya yem, solucan. Kimde tasa, kimde üzülecek can. Yine yakalarım sanmış, buna yalnız kendi kanmış." Dışarıya kulak verdi. "Dinmezse?!" Endişeleniyordu. "Kara dönüşmez. Ne var ki dinecek gibi de değil. Birkaç yıl önce de böyle olmuştu. Diner diye boş yere... Bir başladı, günlerce... Neredeyse haftalarca. Hiç açılmadım. En zor günlerimdi, unutamam. Biliyorum, ben karada yapamıyorum. Bunu o gün iyice anladım. Üstelik bundan böyle kesinlikle yapamam." Sesini yükseltti, "Çıplak iğneyi görünce balıklar, durur mu hiç, hemen kaçmışlar," dedi. "Bizimki yine de yakalamayı sayıklar." Sesi güçlenmeseydi devamını getiremeyecek miydi? Aklına düşenler! Anılar mıydı sesini cılızlaştıran? Beklentiler miydi?.. Her ikisiydi belki de, kim bilir? "Bir atmış olmamış, demiş balık kalmamış." Doğruldu. "Işığı söndürüp uzanmak varken... Karanlıkta sessizce... Bir mum, bilemedin iki... Sonra, evet sonra da... Uyumadıysa!" Derin bir soluk aldı. "Asılmış küreklere, denemiş şansını gene." Usulca kalktı. Elektrik düğmesine doğru parmak uçlarında yürüdü. Yalınayaktı. "Çokmuş cefası, yokmuş sefası." Işığı söndürdü. Yatağa dönerken, "Hep sustum, bekledim," diye düşündü : "Büyümesini... Çabucak büyümesini... Yoksa o çok daha küçükken mi?.. Ah, zaman! Sana dur desem bir türlü, geç desem... Senin nerendeyim?!" Uzandı. "Gaz lambası.. Mum... Hangisini yakmalı? Hiçbirini. İçimden hiçbir şey gelmiyor. Üstelik yine alevini görür de... Gazyağı desen yok denecek kadar az. Mumsa en olmazı. Hoşlanmadığı artık kesin."

"Sabah kalkınca," diye düşlüyordu oğlan, "bir bakıyorum her yer bembeyaz." Kulağı ister istemez babasına gitti : "Çokmuş cefası, yokmuş sefası. Kayık kirası, baş belası." Masala kar yağıyordu. "Lapa lapa... Beni seviyorsan... Her tik takta bir kez desem. İki de derim, üç de. Yeter ki yağsın. Yalvarsam. Durmadan istesem. Yağmazsan gücenir, küserim desem. Somurtsam, ağlayarak söylesem. Yakarsam da mı yağmaz? Yağmazsa?.. Evet yağmazsa?.. Bir daha kar istemeyeceğim. Bu gece son. Kalkar kalkmaz bakacağım. Yağmamışsa... Yoksa suç bende mi? Kolay bir şey istemeliyim. Ne bileyim, kar belki de en zoru. Okumak gibi, yazmak gibi bir şeyler mi desem? İkisi de kolay olmalı. Nedeni : herkes biliyor, panayırdakiler... Garsonlar... Balıkhanedeki çocuk bile. Üstelik balık da tutabiliyormuş. Hangisi daha kolay ki – Zor olsa kim okula gider! Zor olsa kimse açılmaz. Kar mı, okul mu, deseler, durmam derim ki... Bilirim göndermez. Okul deme kızıyor. Üsteleyince, büyü diyor. Oysa? O çocuk sanki benden çok mu büyük! Okul yerine

başka bir şey mi istesem? Babamın da isteyeceği bir şey?.. Ne istesem?.. Hiç değilse ikimize uygun bir şey bulsam. Kulağı babasına gitti. Gitmese uygun bir şey bulacak mıydı?

"Söz de vermiş hani, pazardan mı alacak yani," deyip yorganı başına çekti baba. Soğuktu! Değişen bir şey olmamıştı. Sobayı karıştırıp canlandırsa ya? Beceriksiz soba. İlgilenmeyince sönüveriyor." Sırtüstü uyumayı deneyecekti, elleri ensesinde kenetli. Bir ara gözleri tavandaki is lekesini aradı. Sözcükleri bulmak daha kolay olmalı : "Bir de bakmış, ağırlaşmış olta. Takmış mantarı koluna, çekmiş oltayı boyuna." Yorganı azıcık aralamasına karşın sesi hemen hemen duyulmaz olmuştu.

"Her şeyden caysam da bisiklet mi desem?" Saatin tik taklarına istekler yetişemiyordu. "Yoksa kenti düşümde mi görsem?.. Işıklı caddelerinde ben. Çok katlı binaların birinde başım dönerken. En üst katındayım. Yere bakamıyorum. Niye çıktık ki, diye kızıyor babam. Çıktık, bak o zaman, diye çıkışıyor. İstiyorum, ama bakamıyorum. Abilerin, ablaların arasına karışıyorum. Kolyeli, küpeli, renk renk gözlüklü... Biri diğerinden güzel kokuyor. İşte ben. Oracıkta. Sevdiğim şeylerle birlikte. İstediğim her şey var. Her şeyim... Orada her şey güzel. Masallar bile. Masalların sonu bile."

Sonu ya da ortası... Masalı bitirmek istiyordu baba : "Çekmiş oltayı boyuna, balık gelmiş oyuna." Duraksadı. "Anlat, anlat, diyor, diyor da dinlemiyor. Günü gününe uymuyor. Ne evde, ne denizde... Ne karada, ne panayırda... Balıkhanede, Yavrum'da, herkesin yanında. Geçen hafta, dün de!.." İlk kez bu gece masalın bitmesini öylesine istiyordu ki, "Hayret..." diye iç geçirdi. Uyumamış olabilir kuşkusuyla sözcüklerine döndü : "Yemsiz oltaya gelen balık, sen balıkçıdan da alık."

"Masalda 'hayret' yoktu," diye düşündü. Yanlış mı duymuştu. Üstelik anlamını bilmiyordu. "Sustu?.. Şimdi de sustu. Oysa bitmedi. Böyle kısa değildi. Yemi solucanı unuttu. Yo, orayı söyledi. Peki nereyi atladı? Dinlemedim ondan. Kar yüzünden, kent yüzünden oldu. Suç okulda. Nasıl olsa yine başlar. Başlayacak. Bilirim en baştan. En... En... En baştan... Haydi... Başlasana... Ne oldu babama bu gece?" Şaşma sırası onundu. Gözlerini sımsıkı yummuştu. İçinden söylemeye başladı : "Bir gün bizim alık, çıkmış avlamaya – Hayır! İstemiyorum. Hiçbir şey istemiyorum. Kırmızı tenteli dondurmacı! Bir gün bile dayanmayan kardan adam! Hiçbirinizi istemiyorum. İstemekle olmuyor. Demekle olmuyor. Denedim. Düşlerdeki kenti, kentteki beni istemiyorum. Ona artık hiçbir şey istemediğimi söyleyeceğim. Şaşırıp sevinecek önce. Yalvarmakla olmadığını söyleyeceğim. Her şeyi söyleyeceğim. Biliyorum kızacak az sonra. Cefa ne demek baba, diye soracağım; dalgalı deniz mi? Sefa ne demek baba; yanıp sönen ışıklar, inip çıkan salıncaklar mı? Alık ne demek, baba? Yani sence... Sence diyeceğim. Daha başka daha zor sorular bulmalı. Donup kalmalı. Çabuk yanıtlayamamalı. Baştan savmamalı." Saatin tik taklarını duymuyordu. Masalın söylenmeyen bölümünü anımsayınca fısıldadı : "İnsan kollar biraz kendini." Babasının eşlik eden sesini duyunca masal yeniden güçleniverdi. "Üzülmem sana, buldun çünkü dengini." Sorulacak bir şey bulmuştu. Söylenişini soruya benzetebilecek miydi? Yorganı açıp seslenesi geldi : "Söz vermiştin baba, hani onu kırmızıya boyayacaktık!"

SEDAT ÇİLİNGİR

Sokak...

I/Sokak

Gün doğuyor. Dar sokakta binalar, kocaman parke taşları, kenarda dizili birkaç ağaç sarı bir renge yavaştan boyanmakta. Tüm sokağı kaplayan serinlik sanki bu birkaç ağacın yaprakları arasından çıkıveriyor. Yol bomboş. Arada bir, işe gitmek için erkenden yola çıkan ya da uzun bir geceyi sokağın dışında, karanlıklarda geçirmiş insanların ayak sesleri yankılanıyor binaların duvarlarında. Bir at arabası, arkasında bir hurda yığını, yığının tepesinde yüzleri donuk, gözleri ateşli iki çingene çocuğuyla görünüp kayboluveriyor. Bir gözü kanlar içinde yerde sürüklenen sarı bir kedi, yolun ortasında yalpalayarak yürüyor. Bir başka kedi onu görünce irkiliyor çöp yığının üzerinde. ortalığı pis bir çöp kokusu sarmalamış. Yığınların üzerinde, duvarda, bir tarafı sarkmış soluk bir tabela görünüyor : "Misamber Sokağı". Sokağın sessizliği zaman zaman bozulsa da sabahların o serin donukluğu var her yanda. Bir ara birkaç güvercin, yolun ortasında bir şeyler didikliyorlar, sonra uçup sokağı eski haline bırakıyorlar. Bir araba kayar gibi sokağı boydan boya kat ediyor, yalnızca lastiklerinin yumuşak sesi duyuluyor. Birazdan sessizlik tümüyle bozuluyor. Binaların birinde, en üst katta bir balkon kapısı açılıyor, bir kadın çıkıyor gecelikli. Güzel bir kadın. İri gözleri, kalın dudakları, ufak burnu, hepsi birbiriyle uyum içinde. Uzun boylu. Teni pürüzsüz, güneş yanığı. Darmadağın saçlarını arkaya atıyor, yüzü daha bir net ortaya çıkıyor. Bitkin görünüyor. Serinliği tüm bedeninde duyumsuyor, titriyor. Burnuna, toplanmamış çöplerin ekşi kokusu geliyor. Köşede duran tahta sandalyeyi alıp parmaklıkların kenarına yaklaştırıyor. Oturmuyor, sanki çöküyor. Dalgın, elindeki sigaranın dumanından gözleri hafif kısık, yolda yürüyen tek gözlü kediyi izliyor. İçini bir ürperme yeniden kaplıyor. Son bir nefes alıp sigarayı aşağıya bırakıyor. Kedi ırayınca, gözleri bu kez karşı apartmanın zemin katına kayıyor. Dairenin perdeleri kapalı. Soluğu hızlanıyor. İçinden bir şeyler akıp kasıklarını buluyor. Heyecanlanıyor. İçeriden bir erkek sesi yükseliyor :

– Şeyda balkonu kapa...

II/Sokak

Sarı bir kedi gecenin loş aydınlığı içinden sıyrılıp, sokak lambasının parlak ışığında görünüyor. Yol kenarları çöplerle kaplı. Bir kokuşmuşluk kaplamış her yanı. Hafif esinti kokuyu ötelere götürüyor. Sarı kedi temkinli adımlarla çöp yığınlarından birine yaklaşıyor. Sokağın başında bir çift araba farı görünüp ardından hemen kayboluveriyor. Kedi bir an durup arabanın geçişini hareketsiz izliyor. Gözleri parıldıyor gecenin içinde. Bir başka kedi görüyor aniden. Sırtı kamburlaşmış, kuyruğu kabarmış. Düşmanca bakan bir çift göz. Ne yapacağını şaşırıyor sarı kedi. Belki de hiçbir şey yapmamak en iyisi, diyor. Ona düşrnan olmadığını göstermek için tedbirli ve yavaş adımlarla diğer kediye yaklaşıyor. Bir anda ne olduğunu anlamadan ön bacağında bir acı duyuyor. Kediyi üzerinde duyumsadığı an bir çırpınışta kendini kurtarıyor. Bu kez o diğer kedinin üzerine atlıyor kendini korumak için, biraz da öfke dolu. Ancak diğeri daha çevik davranıp büyükçe bir taşın üzerine sıçrıyor. Sarı kedi toparlanamadan üzerine atlıyor. Sokağı bir anda bir gürültü kaplıyor. Kedilerin çığlıkları evlerden duyuluyor. Sarı kedi gri kediyi yeniden üzerinde duyumsuyor. Her tarafında korkunç acılar duyarak bir süre çöplerin içinde yuvarlanıyorlar. Sarı kedi birden gözünde bir sızı duyuyor. Kendini çöplerin dışına atıp koşmaya başlıyor. Gözündeki sızı, ağzı ve acı karışımı sürüyor. Bir çöp tenekesine çarpıyor, o zaman görmediğini anlıyor. Bir gözü çıkmış, sokak boyunca koşuyor. Karanlıkta, zemin katın penceresinde bir sigara ateşi parlıyor, ateş sokağa atılıyor, pencereye kapanıyor. Sokak yine bir sessizliğe gömülüyor.

Ya da gecenin sesi kaplıyor her yanı.

III/Zemin Kat

Erkek kadının üzerinden kalkıp yana devriliyor. İkisi de soluk soluğa. Oda biraz sonra bir sessizliğe ya da bir utanç suskunluğuna gömülüyor. Her ikisi de tedirginlik içinde suskunlar. Yatağın bir ucunda erkek, diğerinde kadın, gözleri tavana dikili yatıyorlar. Erkek kadından çok daha genç. Kadının iri gözlerinin altı kırışmış. Konuşmaya çalışıyor erkek :

– Şeyda...

– Sus, diyor kadın birden.

Aniden kalkıyor, giyiniyor. Erkek hiç kıpırdamadan, gözlerini tavandan ayırmadan onu dinliyor. Nur'u ansıyor. Evin içinde çıplak dolaşırdı o sevişikten sonra. Uzun süre doya doya onu seyrederdi. Neden kaçmıştı ki Nur'dan? Özlüyordu onu. Hem de ne çok... Kadın, kapıda durup erkeğe bakıyor. Erkek çırılçıplak, Nur'la birlikte. Kapının kapandığını duyuyor. İçini bir çaresizlik alabildiğine kaplıyor, bir sıkıntı. Sonra dudaklarında bir gülümseme beliriyor, çevirip kafasını dışarı bakıyor. Bir kedi. Tek gözünün yerinde siyah bir nokta bulunan sarı bir kedi. Kediye bakarken uyuyakalıyor.

IV/Sokak

Sokak karanlık. Sokak lambası üç uzun gündür yanmıyor. Göz gözü görmeyen yolda ara sıra bir otomobil farı parlıyor, sonra yine karanlık. İki kırmızı ışık, biri zemin katın penceresinde, öteki üst katın balkonunda aynı anda parlıyor. Biraz sonra ateşler sönüyor, sessizlik gittikçe büyüyor.

Gece sürüyor.

V/Zemin Kat, Bir Kitap

"Korkuluksuz bir köprüden geçer gibiyiz," diyor yazar.

VI/Üst Kat

– Şeyda pantolonumu yıka.

– Bırak oraya yıkarım.

VII/Sokak, Gece

Sarı, kör bir kedi yiyecek için çöp karıştırıyor.

VIII/Sokak, Sabah

Üst kat penceresi açılıyor. Kadın beyaz bir gecelikle cama çıkıyor. Durmadan içini bir kurt kemiriyor. Korkuyor karşıya bakmaya. Sonra kendini toplayıp bakıyor. Boşalmış zemin kat. İçi boşalıyor, başı dönüyor. Sigarası elinden düşüveriyor. İçeri kaçıyor. Sonra yeniden cama geliyor. Rüzgâr bir ıhlamur kokusu taşıyor burnuna uzaklardan. O kokuyu duymuyor, çünkü burnu inceden sızlıyor.

IX/Sokak, Gece

Sarı, kör bir kedi boylu boyunca bir çöp yığınının kenarında cansız yatıyor.

X/Sokak

Gün doğuyor. ❁

ÖYKÜ YAZMAK

SEVİM GÜNDÜZ RAŞA

Anlatımla ilgili son olarak şunları söyleyeyim. Kesin ve anlattığımız olayla kişiye özel sözcükler kullanılmalı, genel söylemlerden kaçınmalıdır. Ölçüt şu olmalı : Okur, anlatmak istenileni tam olarak anlayabilmeli.

Dil-Anlatım, Bakış Açısı

Öyküye en uygun anlatımı yazarın ancak kendisi seçebilir; yeterince deneyim edindikten sonra anlatımı kendiliğinden oluşacaktır. Yazmaya yeni başlayanlar için öykülerine başlarken birden çok anlatım denemenin yararlı olduğu söylenebilir.

Öykü yazarken dilimizi yalnızca bir iletişim aracı olarak değil, dramatize etmek için de kullanırız. *Anlatmayın, Gösterin.* Öykü kişilerini anlatırken de değindiğimiz gibi, kişileri davranışlarıyla, söyledikleriyle okura tanıtın. Kötü bir adamdan söz etmeyin. Bu çok genel bir söylemdir. Adamın ona kötü demenizi gerektiren davranışlarını yazın, bunu yaparken de okura düşünme ve sezme payı bırakın. Böyle bir tutum okurun, öykümüzün dünyasına girmesini kolaylaştıracaktır. Okur, sözcüklerin nasıl betimlediğini değil, betimlenmiş nesneyi, ya da kişiyi görmelidir.

Şu örneğe bakalım şimdi :

Savaş yıllarıydı. Ekmek karne ile satılıyordu. İlkokula gidiyordum. Dokuz ya da on yaşındaydım. Öylesine yoksulduk ki!.. Aç kaldığımız günler bitmeyecekmiş gibi uzun geliyordu... Yaz tatilinde Park Kahvesinde çalışıyordum. Bir gün beni oradan kovdular.

Şimdi de İsmail Gümüş'ün "Bozoğlanı'ın Ekmeği" adlı öyküsünün kısa bir bölümünü birlikte okuyalım. (*Boşnak Türküsü*, Hacan Yayınları, Ankara, 1984)

Ekmeğin karne ile satıldığı, aç günlerin hiç bitmeyecekmiş gibi uzun geldiği yıllardı. "Kıtlık Yılları' yani. (Bence bu son tümceye gerek yoktu, bir önceki tümce, kıtlık yılları olduğunu zaten düşündürüyor.)

İlkokula gidiyordum. Dörtte miydim, beşte mi, iyi bilmiyorum. Çok iyi anımsadığım bir şey varsa, yaz tatillerinde ve ders aralarında garsonluk yaptığım Park Kahvesinden yeni kovulmuştum.

Her iki örnek de aynı şeyi söylüyor fakat İsmail Gümüş'ün söylemi, öyküye daha uygun bir anlatım, çünkü birinci örneğin doğrudan doğruya söylediklerini

ikinci örnek okura sezdiriyor, sözcükler anlamı güçlendiriyor. (Aç kaldığımız günler yerine, aç günler v.b.)

Necati Tosuner'in "Sonsuz" adlı öyküsünü okuyalım şimdi de. (*Çılgınsı*, Özgür Yayınları, 1990)

Sonra da gidip Rumeli Kavağı'nda oturduk. Deniz, balık ve şarap vardı. Evlenmeye çeyrek vardı. Martılar geldiler ve hep bizi konuştular. O Karadeniz'e bakıyordu, ben ona bakıyordum. Martıları güneşte ışıyordu ve hiç durmadan makineleri boyunlarında asılı geliyor, resim çekiyorlardı. Biliyorduk, resimlerimiz hep iyi çıkıyordu, – benim bulunduğum yer bolca sigara dumanlı. Gün almıştık. Çıkınca yolun ortasında öptüm onu. "Kendini Paris'te say..." dedim. Sonra da gidip Rumeli Kavağı'nda oturduk.

Bu usta işi başlangıç paragrağında neler sezmiyoruz ki? Erkekle kadın Rumeli Kavağı'nda yemek yemekteler. Balık yiyorlar, şarap içiyorlar. Deniz'i her ikisi de çok seviyorlar. Evlenmeye hazırlanıyorlar, gün bile alınmış. Erkek kadına hayran; kadın Karadeniz'e bakarken o coşkuyla, sevgiyle kadını seyrediyor. Her ikisi de mutlu; martıların bile onları konuştuğunu, mutluluklarının resmini çektiğini duyumsuyorlar. Gün batımı saatleri olmalı, çünkü martılar güneş ışığını yansıtmakta. Kahramanlarımız öylesine mutlu ki, martıların çektiği resimler hep iyi çıkıyor. Martıların da onlar için özel bir anlamı olmalı. Kadın sigara kullanmıyor, erkekse çokça sigara içmekte, resimlerde erkeğin bulunduğu yer bolca sigara dumanlı çünkü. Belki ikisi de Paris'e gitmeyi çok istiyorlar, Rumeli Kavağı'na gidiyorlar ve orada da çok mutlular.

Çok az sözcükle, güçlü bir söylem. Güzel bir gerçek tül arkasından seyrediliyormuş gibi bir atmosfer. Şiirsel.

Öykü devam ediyor :

O zamanlar bir öküz olduğumu bilmiyordum daha.

Yazar bize kahramanının ilerdeki yaşantısına ilişkin ipucu vermekte. Belki çatışkıyla ilintili bu tümce; olası bir dramın habercisi.

Anlatımla ilgili son olarak şunları söyleyelim. Kesin ve anlattığımız olayla kişiye özel sözcükler kullanılmalı, genel söylemlerden kaçınmalıdır. Ölçüt şu olmalı : Okur, anlatmak istenileni tam olarak anlayabilmeli.

Örnek :

Bu mevsimde buralarda her gün yağmur yağar.

Bu genel bir söylemdir. "Bu mevsim"den kasıt nedir? Buralar neresidir? Bunun yerine şöyle bir söylem yeğlenmelidir.

Eylül ayında İstanbul'a her gün yağmur yağar.

Görüldüğü gibi, yer ve zaman belirgin olduğu için yere ve zamana özel bir anlatım söz konusudur.

Ya da şöyle bir örnek verilebilir :

Necla, olumsuz duygularının kölesiydi.

Nedir olumsuz duygular? Kin, kıskançlık, sevgisizlik, öfke... Ne? Ne kastediliyorsa, o yazılmalı.

Başkalarının kullandığı benzetmeleri ve kalıplaşmış söylemleri kullanmamalı. "İnci gibi dişler, ok gibi kirpikler"den söz etmemelidir.

Güçlü yüklemler kullanılmalıdır. Hiçbir sözcük kendi kendine güçlü ya da güçsüz değildir, ancak kullanılış biçimi onu güçlü ya da güçsüz kılar. Şu iki örneği dikkatle okuyalım :

Macar kızı bir bisküvit kadar kıtır kıtır ve ağıza alınınca bir bisküvit kadar yumuşaktır. (Sait Faik, "İhtiyar Talebe")

Talha'yı güneş gibi severim, toprak gibi, ağaç gibi, su gibi. (Bilge Karasu, "Troya'da Ölüm Vardı")

Her iki yazar da sıradan olmayan benzetmeler yapmışlar, yüklemleri güçlendirecek sözcükler kullanmışlardır.

Nasıl anlattığınız çok önemlidir. Anlatılacak yeni bir konu kalmadığı söylenir hep. Doğrudur, ancak değişik anlatımlar, özgün biçemler her zaman vardır.

Öykülerin kimin ağzından anlatıldığına bakalım şimdi de. Yani değişik bakış açılarını gözden geçirelim.

1. *Her şeyi bilen yazar*

Öykü, üçüncü kişi tekil ağzından anlatılır. Yazar öyküdeki her kişinin geçmişini, başından geçen bütün olayları bilir, yorum yapar, okuru yönlendirir. Sait Faik'in "Köye Gönderilen Eşek" adlı öyküsü böyle bir bakış açısıyla yazılmış bir öyküdür.

2. *Birinci kişi tekil anlatım*

a) Yazar kendi başından geçenleri anlatır gibidir. Necati Tosuner'in yukarıda başlangıcını örnek olarak verdiğimiz öyküsünün anlatımı böyledir.

b) Yine birinci tekil kişi ağzı kullanılmasına karşın, bu tür anlatımda yazar ya kendisi gözlemci durumundadır, ya da öyküdeki daha az önemli kişilerden biri kahramanı anlatır. İsmail Gümüş'ün "Dayko'nun Türküsü" adlı öyküsü böyle bir anlatıma örnek olarak verilebilir. Gözlemci durumundaki kişi kendi ağzından dayısını anlatır öyküde. Ayrıca öyküde kendisi de yer almaktadır, ama öykünün baş kişisi Dayko'dur. (*Boşnak Türküsü*)

3. *Gözlemci yazar*

Yine üçüncü kişi tekil anlatımıdır. Yazar sahneler anlatıyor gibidir. Kendisinin de öykü kişilerine, onların yaşadıklarına ilişkin bilgisi yoktur. O anda öğrendiklerini bize aktarıyor gibidir. Ortamı anlatır, olaylara dıştan bakar, nesneldir. Bu anlatımda yazarın ağzından geçmişe dönüşler olmadığını söyleyebiliriz. Necati Cumalı'nın "Hanım" adlı öyküsü gibi. (*Ay Büyürken Uyuyamam,* İnkılap Kitabevi)

4. Çok bakış açılı anlatım

Tek öyküde birçok bakış açısı kullandığı anlatım biçimidir. Adalet Ağaoğlu'nun "Duvar" öyküsü bu bakımdan ilginç bir örnektir. (*Yüksek Gerilim,* Remzi Kitabevi, 1974) Öykünün "Seyirci" bölümünde, gözlemci anlatımla, her şeyi bilen yazar anlatımı karışımı bir bakış açısı kullanılmış. Sonraki bölümlerde yazar, âdeta "ben" anlatımı yerine "o" anlatımını kullanarak, duvarın ansız tohumunun, çiyin, yağmurun, sürgünün, ağacın, yolcunun bakış açısıyla öyküyü anlatmakta.

Şunu belirtmeliyiz ki bakış açılarının sınıflandırılması hiç de önemli bir şey değildir. Nasıl bir öyküde, nasıl bir bakış açısı kullanılacağına ilişkin bir kural söz konusu olamaz. Öykü nasıl bir bakış açısı (belki birden çok bakış açısı, ya da bir karma) gerektiriyorsa o kullanılacaktır. Şimdiye değin söyleyegeldiğimiz gibi, genç yazar kendi yolunu kendisi bulacaktır.

Öykünüzün İlk Okuru Ve İlk Eleştirmeni Sizsiniz

Öykünüzün ilk okuru sizsiniz. Kişilerinize ve olaylara önce kendiniz inanmalısınız. Öykünüzün inandırıcı olup olmadığını sezgilerinizle anlayabilirsiniz, yeter ki içinizin sesine kulak vermeyi bilin. Öykünüz sizin özünüzden çıkar; kendinizi de anlatsanız, sizin dışınızdaki kişileri ve olayları da anlatsanız, çıkış noktası sizsiniz, anlattıklarınız sizi yansıtır ve size ilişkin, sizin kendinizi tanıdığınızdan daha çok bilgi verir.

Öykünüzü yazıp bitirdikten sonra bir süre onu unutun. Yeniden elinize aldığınız zaman, sanki başka biriymişsiniz gibi kendi kendinize şu soruları sorun :

1. Kahraman nasıl davranıyor, neler yapıyor?
2. Onu böyle davranmaya neler iteklemiştir?
3. Bu tür davranışın sonuçları neler olabilir?
4. Düzgün gitmeyen bir şey var mı? Varsa, nedir?

Sorularınıza birden çok yanıt arayın. Değişik yanıtlar önünüzde değişik kapılar açacak, değişik yollar gösterecektir. Belki de öykünüzü yeniden yazacaksınız. Ola ki bu kez daha çok anlam katmanları olan, daha çok boyutlu bir öykü çıkacaktır ortaya.

Okurunuzun öykünüzü okurken soracağı soruları bilmenin yararı var.

1. Ne oluyor?

Bu öyküyü okusam mı? Öyküde neler anlatılıyor ki? Bunlar o denli önemli mi? Bu öyküyü okumak TV seyretmekten daha mı iyi acaba? Öykülerdeki bu tür olayları bin kez okudum, bin birinci kez okumaya değer mi acaba?

Bu tür soruları soruyorsa okurda merak uyanmaya başlamış demektir.

2. Aa, öyle mi?

Hadi canım? Öyle şey olur mu? Kimse böyle bir şey yapabilir mi? Kimsenin başına böyle bir şey gelebilir mi? Bu yazar beni aptal yerine mi koyuyor?

Burada, yukarıda da belirtilmiş olduğu gibi, öykünün inandırıcı olması beklenmektedir, fakat *Martı* örneğinde, ya da Kafka'nın *Dönüşüm*'ünde, Exupéry'nin *Küçük Prens*'inde olduğu gibi kişilerin ve olayların inandırıcılığının öyküde yaratılan ortamın koşulları içinde düşünmek gerekiyor. Adalet Ağaoğlu'nun "Duvar" öyküsünü okurken de, "Hadi canım, duvar da sancı duyar mıymış?" demiyoruz.

Yukarıdaki soruları soran okur öyküyü okumayı sürdürecektir.

3. Ha? Neler oluyor? Ne yaptıklarını, ne konuştuklarını anlayamıyorum. Ya bu yazar yazmayı bilmiyor, ya da ben okumayı bilmiyorum. Hangisi acaba?

Kesin olan şu ki, okuduklarını anlayamayan, yazardan kuşku duyan, okuduklarına inanmayan kişi öyküyü hemen elinden bırakacaktır.

Son olarak kimi öykülerde ortamın ağır bastığını, kişi incelemesinin çok az yer tuttuğunu, kimi öykülerde olayların, kimilerinde de fikrin, ya da karakterin ve özelliklerinin ağır bastığını, kimi öykülerinse bunların tümünün ya da bir bölümünün karması olduğunu söyleyelim.

Yazında En Çok Yapılan Yanlışlar Ve Kimi Öneriler

1. Ağırdan almayın. Emekli olunca yazacağım... Çocuklar büyüsün, o zaman yazmak için fırsatım olacak... Şu camları temizleyeyim, hemen masanın başına geçeceğim... vb.

Neden yazmayı erteliyorsunuz? Siz yazmayı her şeyden daha çok sevmiyor musunuz?

Ülkemizin bugünkü koşullarında, para kazanmak zorunda olan bir kişinin her şeyi bir yana bırakıp da yazmayı ön plana almasının olanaksızlığını çok iyi biliyorum. Üstelik yazmak, evde bulunduğunuz saatler içinde hobi olarak yapamayacağınız kadar zor bir iştir. Yazmak, tekelci bir sevgiliye benzer, kendisinden başka alanlara ancak kendisine yararlı olacağına inanırsa ilgi duymanızı hoş görebilir.

Yine de birçoğumuz bir başka iş yapmak durumunda olduğumuza, bir yandan da yazmayı çok istediğimize göre, zamanımızı iyi kullanmak, gereksiz toplumsal ilişkilerden kendimizi kurtarmak zorundayız. Evde olduğumuz, yazabileceğimiz saatlerde kendimize bahaneler yaratıp, yazmayı ertelemek gibi bir alışkanlığımız varsa, bundan kurtulmanın yollarını aramalıyız.

Çok rahat koşullarda yazanlarda da çalışmayı erteleme çabası gözlemlenebilir. Bundan kurtulmak için, her gün belirli bir saatte masanızın başına oturun. Ne yazacağınızı bilmeseniz de oturun. En yaratıcı olduğunuz saatleri kendi deneyimlerinizle bulabilirsiniz. O saatlerde masanızın başına çalışın. (Umarım işyerinizde bulunduğunuz süre içinde değildir en yaratıcı olduğunuz saatler; ya da sabahları saat altıda kalkmak zorundayken, yaratıcılığınız gece yarısından sonra kendini göstermiyordur.) Masanızın başına geçtiniz, kalemi elinize aldınız, önünüzde doldurulmayı bekleyen bir tomar kâğıt var, fakat sizin zihniniz o anda, önünüzdeki kâğıtlar kadar bomboş. Sakın masadan kalkmayın, kalemi elinizden bırakmayın. O gün olanları yazın, işyerinizde canınızı sıkan, ya da sizi mutlu eden bir olayı, ya da başka herhangi bir şeyi yazın. Yayımlamak amacıyla değil, yazmış olmak için yazın. Arkadaşlarınıza mektuplar yazın ve neler yazmak istediğinizi anlatın. John Steinbeck'in de her gün yazmaya çok zor başladığını, kendini toparlamak için arkadaşlarınıza en az yedi sekiz mektup yazdığını biliyor musunuz? (*Mektuplarda Bir Yaşam,* Türkçesi : Sevim Gündüz Raşa, Cem Yayınları) Genç yazarlara çok yararlı olabilecek deneyimlerini anlattığı, o yılların Amerikan edebiyatına ışık tutan binlerce mektup.

Esin beklemeyin. Siz çalışmaya başlamadan esin perileri yardımınıza gelmez.

Önceden geldikleri olur, ama sunduklarını hemen kâğıda geçirmezseniz uçup gidiverirler. Masanıza oturun ve bir şeyler karalayın. *Kesinkes bir şeyler olacaktır.* Bir alana ilgi duyuyorsanız, kendinize o alanda bir şans tanımak hakkınız, dahası kendinize karşı görevinizdir.

2. Öykünüzü yazmadan önce kimseye anlatmayın. Konuşma ortamında fikir alışverişi yararlı olabilir, ama buna gereğinden çok zaman ayırmayın. Konuşacak yerde yazın.

3. Dünyanın en iyi öyküsünü yazmak sevdasına kapılmayın. Öykünüzü herkesin okumasını, ya da beğenmesini bekleyin. Okuyan da bulunur, okumayan da; beğenen de olur, beğenmeyen de. Herkesin sizi sevmesini bekleyemeyeceğiniz gibi bir gerçektir bu da. Herkes için yazmak, kimse için yazmamakla eşdeğerlidir.

Bir yayıncı yazdıklarınızı basmadı diye bütün yayıncılara küsmeyin. Yayıncıların kararlarını etkileyen birçok etmen var. Başka bir yayıncı deneyin.

4. Dünyaya ve insanlara açık olun. Çevrenize dikkatli bir gözlemcinin gözleriyle bakın. Kalabalık yerlerde konuşulanlara kulak kabartın, dikkatle dinleyin ve duyduklarınızdan konuşanların kişiliklerini çıkarmaya çalışın ve yazın, notlar alın. Gözlemlerinizi, işittiklerinizi bilinçaltınız depolar, birikiminizle yoğurur ve bir gün bilincinize gönderir. Gördüğünüz, duyduğunuz her olaydan bir gün bir öykü çıkabilir. Hemingway *İhtiyar Adam ve Deniz*'i, bir balıkçı köyünde aldığı bir nottan yararlanarak, yıllar sonra yazdı.

5. Yazdıklarınızı hemen yayımlamayın. Araya zaman koyun, yeniden okuyun, bunu yaparken de kendinize karşı çok acımasız olmayın. Ancak yeniden yazmak gerekirse üşenmeyin. Birçok yazar yapar bunu.

6. Daldan dala sıçramayın. Unutmayın, yazar için ana çizgiden sapmak çok kolaydır.

7. Öyküdeki kişiler için konuşma fırsatı çıkarsa onları konuşturun. Yalnız daha önce de belirttiğimiz gibi, onlara birbirinin bildikleri şeyleri söyletmeyin. Uzun anlatımları konuşmalarla bölmek okurun dikkatini ve merakını uyanık tutar. Bundan yararlanın, yalnız doğallıktan ayrılmamaya dikkat edin. Günlük yaşantımızda düdüklü tenceresini yarım saat anlatan, ya da bir olay aktarırken iç içe ayraçlar açan birinin konuşmasının ne denli sıkıcı olduğunu gözden uzak tutmayın. Yazıda da, çok gerekmedikçe (insanlar ancak büyük bir duygusal yoğunluk söz konusu olduğu zaman uzun konuşmak eğilimindedirler) uzun konuşmalar okuru sıkar.

8. Gereksiz sözcükleri öykünüzden çıkarın, sözcükleri sakınımlı kullanın. John Steinbeck'in bir genç yazara yazdığı gibi, yazdığımız on bin sözcüğün altı binini ilk okuyuşta, kalanın yarısını da sonraki okuyuşlarımızda çıkarırsak yazımız belki iyi bir yazı olabilir.

Ancak gereksiz şeyler söylememek uğruna gerekeni yazmamaktan kaçının. Kendinizi bir sahnede, salondaki izleyicilere, kapalı perdenin arkasında oynanmakta olan bir oyunu anlatırken düşünün. Eksik anlatırsanız izleyiciler olup biteni anlayamaz, çok ayrıntılı anlatırsanız izleyiciler sıkılır.

9. Zıtlıkları gösterip karşılaştırmalar yapın. Özgün olmak bir bakıma bağlantıları, benzerlikleri, karşıtlıkları ne ölçüde görebildiğinizle ilintilidir. Ne var ki

bunların doğallıkla yapılması gerekir. Zorlamalı yapılan benzetmeler ve karşılaştırmalar yüzünden öykünüz kötü olabilir.

10. Kendinizi anlatmayın, okurunuzla iletişim kurmaya çalışın. Çıkış noktanız kendiniz olsanız bile olaylara nesnel bir açıdan bakmaya, kişisel değil, evrensel olmaya çalışın.

11. Vaaz vermeyin, ya da karşı çıkmayın. Bırakın okur kendisi bir sonuç çıkarsın. Kimse öğüt dinlemekten hoşlanmaz. İletinizi sezdirin.

12. Yazarken kendiniz gibi olun. İçtenliksiz bir yazıyı okur hemen anlar. Sözcükler yerli yerinde kullanılmanın çok ötesinde anlam, derinlik ve sıcaklık taşırlar. Bu da ancak içtenlikle yazılan yazılarda sezilir. Bir piyanist notaları çok doğru, dahası erişilmesi güç bir teknikle çalabilir, ama çaldığına gönlünü katmazsa dinleyicilerine ulaşamaz, onları sarmalayamaz. Yazıda da öyledir. Gönlünüzün sıcaklığı yazıya yansır.

13. Hangi tip okuyucu ve hangi yaş grubu için yazmak istediginizi baştan belirleyin, kişilerinizi, olayları ve dilinizi ona göre seçin.

14. Yakın çevrenizdekilerin öykünüzü değerlendirmesine pek kulak asmayın. Kimi övgülerin de yersiz eleştiriler ölçüsünde yıkıcı olabileceğini göz önünde bulundurun.

15. Akşamdan sabaha başarı kazanacağınız düşüne kapılmayın. Yazmak dünyanın en zor uğraşlarından biridir. Çok, pek çok çalışmak gerekir. Ama sakın vazgeçmeyin. Zaman ayırın ve inanarak, sevgiyle çalışın. Sevmiyorsanız yazmayı bırakın, sevebileceğiniz başka bir uğraş bulun.

Şimdi de, genç arkadaşlar için, fırsat buldukça yaparlarsa çok yararlanacaklarına inandığım birkaç alıştırma vermek istiyorum.

Alıştırmalar

Grup I.

Aşağıdaki her tümceyle ilgili birer paragraf yazın. *Anlatmayacağınızı*, davranışlar ve konuşmalarla *göstereceğinizi* unutmayın.

1. Ayşe sivri dilli biridir.
2. Ahmet karar vermekte güçlük çeken biridir.
3. Fatma çok çabuk öfkeye kapılır.
4. Zerrin utangaç bir kızdır.
5. Filiz çok iyimserdir.
6. Hasan çok zekidir.
7. Mehmet Amca çok huysuz bir ihtiyardır.
8. Ali çalışmayı hiç sevmez.
9. Barış dikkatsiz biridir.
10. Handan insanları çok sever.

Grup II.

Aşağıdaki kişilerin duygularını açıklayan birer paragraf yazın. (Kural değişmiyor : Anlatma, göster.)

1. Ayşen'i yolda bir dilenci durdurup para ve yiyecek istedi.

2. Candan'ı müdürü çağırıp yeterince çalışmadığını söyledi. Candan haksızlığa uğradığına inanmaktadır.

3. Karısı, Hasan'a boşanmak istediğini söyledi. Hasan'sa boşanmak istemiyor.

4. Berrin, sevdiği erkekten bebek beklemektedir. Erkek Berrin'i sevmekte, fakat evlenmekten kaçınmaktadır. Berrin'se çocuğunu dünyaya getirmeyi çok istemektedir.

Grup III.

1. Tanıdığınız birini, a) genel ve soyut sözcüklerle, b) kişiye özel ve somut sözcüklerle anlatan birer paragraf yazın ve iki paragrafı karşılaştırın.

2. Duygusal bağınız olan bir yer seçin, orada olanları, mekân ve zaman belirterek ve bir atmosfer yaratarak anlatın.

3. Çevrenizden rastgele bir nesne seçin ve o nesnenin canlı olduğunu varsayarak, onunla ilgili bir paragraf yazın.

4. Başınızdan geçen bir olayı, bir arkadaşınıza anlatıyormuş gibi yazın. Arkadaşınızın her şeyi anlaması için ayrıntıları da yazmayı unutmayın. (Arkadaşınızı sıkacak ayrıntılardan kaçının.)

5. Size yakın birini (kendiniz de olabilir) seçin. Önce dış görünüşüyle, sonra da kişilik özellikleriyle anlatın.

6. Geçmişinizden, en az iki kişinin daha bulunduğu bir an seçin. Bu anı, önce, bu kişilerden birinin, sonra ötekinin ağzından yazın. Daha sonra da kendi ağzınızdan yazarak karşılaştırın.

7. Bir konu seçin ve önce elli sözcükle anlatmayı deneyin. Sonra gitgide sözcük sayısını azaltarak birkaç kez daha yazın.

Bu yedi alıştırmayı daha birçok kez yapın. Giderek daha kolay ve düzeyli yazdığınızı göreceksiniz. Olanağınız varsa yazdıklarınızı başkalarıyla tartışın.

Grup IV.

1. Seçtiğiniz kısa bir öyküyü,

a) Dil, anlatım (benzetmeler, yalın ya da bileşik tümceler, deyimler ve benzetmeler, imgeler) ve bakış açısı bakımından inceleyin.

b) Öyküyü bir iki tümceyle özetleyin.

c) Öykünün kişilerini inceleyin. (Baş kişi, çatışkısı, yan kişiler)

d) Öykünün başlangıç paragrafını, gelişme bölümünü ve sonunu inceleyin. Gerilim (düğüm) ve sürpriz (varsa) bölümlerini bulun.

2. Bir konu seçin. (Bir gün bir çocuğun başına gelenler, bir aşk, bir fırtınanın neden olduğu yıkım vb.) Önce ayırıcı, özel bir dille, sonra genel bir dille anlatın. Yazdıklarınızı karşılaştırın.

3. Bir öyküden uzunca bir bölüm seçerek sözcük gruplarını inceleyin. (Bilge Karasu'dan bir öykü seçilebilir.)

4. Bir öykü seçip ortam incelemesi yapın. (Ortamın betimlenmesi, konuyla bağlantısı, ortam betimlemelerinin öyküde ne kadar yer tutuğu.)

5. Kendi yaşamınızdan sizi çok etkileyen bir ortam seçin. Uygun kişiler yaratarak bu ortamda geçen bir öykü yazın. (Atmosfer, olaylar ve baş kişi öğelerine

dikkat edin.)

6. Bir öykü seçin. Yazarın, öykünün baş kişisini, kişinin dışındaki dünyasının özelliklerini (ortam, konuşmalar, davranışlar, görünüş, başkalarının ona tepkileri, yani bir kişi gözlemleyen birinin gözüyle nasıl görülüyorsa) ve içsel özelliklerini (yazarın yorumu, bilinç akımı ve kişinin başkalarına tepkileri) göz önüne alarak, nasıl yarattığını inceleyin.

7. Şu başlıklarla (ya da daha başkalarıyla) kısa, (ya da çok kısa) öyküler yazın.

a) Sevdiğiniz biri.

b) Sevmediğiniz biri.

c) Papa'yla Madonna'nın (ya da Rahibe Theresa'yla Michael Jackson'un) karşılaştığını varsayın. (Karşılıklı konuşmayla başlayan bir öykü yazın.)

d) Kâğıttan insanlar.

e) Kâğıttan gemilerle oynayan ak saçlı bir ihtiyar. (Kadın da olabilir, erkek de).

f) Mevlana ile Hitler Araf'ta karşılaşsalar...

Ya da, Don Juan'la Luther, Roma'da karşılaşsalar... Luther'in yandaşları Roma'yı yakıp yıkmışlar, din adına akıl almaz eylemlerde bulunmuşlardır...

8. Bir baş kişi seçin. Özelliklerini yazın (# 6'dan yararlanın). Bir çatışkı bulun, bir ortam yaratın ve öykünüzü yazın.

Bakış açınız nedir? Bakış açınızı değiştirerek öykünüzü yeniden yazın. İki öyküyü karşılaştırın.

9. Bir kısa öykü seçin, bakış açısını değiştirerek yeniden yazın.

10. Birkaç karakter seçin.

Birkaç çatışkı seçin.

Bir karakterle en uygun çatışkıyı bir araya getirerek bir öykü yazın.

("Öykü Yazmak"ın ilk bölümü "Adam Öykü"nün 8. sayısında yayımlanmıştı.)

Kaynakça

How to Find Your Own Voice, Peter Porosky, University Press of America, Boston

Most Common Writing Mistakes, Judy Delton, Writer's Digest Books, Cincinnati, Ohio

Writing in General and the Short Story in Particular, Rust Hills, Hougton Mifflin Company, Boston

Characters & Viewpoint, Orson Scott Card, Writer's Digest Books, Cincinnati, Ohio

Creatwe Writing, Lavonne Mueller / Jerry D. Reynolds, National Textbook Company, Lincolnwood, Illinois

CAHİT SITKI TARANCI

İnsanlar Böyledir İşte...

"NİÇİN mi İstanbulun bu tenha semtinde, bu kulübecikte oturuyorum? Basittir; çünkü insanları sevmiyorum, çünkü bugünkü cemiyet, sigara dumanile dolmuş, penceresi kapalı küçük bir oda gibi kasvet kokuyor. İnsanlara ve cemiyete karşı çok zalim olduğumu söyliyeceksiniz. Benim başıma gelenler sizin başınıza gelmediği için bir dereceye kadar haklı olabilirsiniz. Fakat unutmayın ki kanaatlerimiz daima değilse de ekseriya tecrübelerimizin muhasalasıdır. Anlatayım da bakın : Bugün, bu kır kahvesinde, kendisini lûtfen dinlediğiniz bu saçı sakalı birbirine karışmış, kıyafeti pejmürde, vaktinden evvel çökmüş adam, bundan otuz sene evvel böyle değildi. Hey gidi günler hey! O zaman ben de dünyayı gülistan görürdüm, insanları melek sanırdım. Sultanahmedde konağı, Yeniköyde yalısı, Erenköyünde köşkü, Bahçekapıda büyük bir mağazası olan zengin ve muteber bir tüccarın biricik oğluydum. Mektebimi yeni bitirmiştim. Gençliğim, güzelliğim, servetim, ümidlerim, hayallerim vardı. Hayatta muvaffak ve mesud olmak için bütün imkânlara sahib sayılırdım, değil mi? Bana da öyle geliyordu. Fakat inanın bana, ilâhlar çok talihli insanları çekemezler ve onları yere vurmak için kocakarıların kötü nazarını vasıta olarak kullanırlar. Bizim aileye de nazar mı değdi ne oldu, babam bir gün kalb sektesinden ölüverdi, aradan on beş gün geçmeden mağazada – geceleyin – bir yangın çıktı, o zaman bugünkü itfaiye teşkilâtı olmadığı için vaktinde söndürülemedi, amansız alevler bir gecede mağazayı hâk ile yeksan ettiler. Derken annem tifoya yakalandı ve o da babamdan üç ay sonra beni yapayalnız bırakarak kocasının yanına gitti. Teessür ve bedbinlik beni harab etmişti, kendimi avutmak için rakıya, kumara başvurdum, Erenköyündeki köşkle Boğaziçindeki yalıyı satmıştım, onların parasile iki sene har vurup harman savurdum. Sonra bu işin böyle yürümiyeceğini anlıyarak kendimi toparlamağa çalıştım ve bunun için hemen bir iş tedarikine baktım. Tahsilim olduğu için Evkafa bin kuruş maaşla girmeğe muvaffak oldum. Sultanahmeddeki konağı da kiraya verdim. Maaşımla ve konağın kirasile mükemmelen geçiniyordum. Artık hayatım intizama girmişti. Fakat yalnızlık beni sıkıyordu. Evlenmeğe karar verdim. Bir doktorun kızile evlendim. Güzelce, evcimend bir tazeydi. İlk zamanlar çok mes'ud olduk. Gayet iyi geçiniyorduk. Daire arkadaşlarımdan Hüsnü isminde bir genç, karımın uzaktan akrabası olduğu için, bize sık sık gelirdi. Ben ikisine de itimad ediyor ve beni aldatacaklarını zerre kadar aklıma getirmiyordum. Fakat bir gün onları, hem de benim evimde, yakalamıyayım mı? Kan tepeme attı. O anda yanımda bir tabanca olsaydı ikisini de köpekler gibi gebertirdim. Fakat nereden aklıma gelirdi ki karım beni en yakın dostumla aldatsın? Tabii bu hâdise üzerine evlilik

saadetine veda etmek mecburiyetinde kaldım. Bu arada konağa yeni kiracılar taşınmıştı. İlk aylığı peşin verdiler. İkinci, üçüncü, dördüncü ay, sıkıntıda olduklarından bahsederek, bir müddet beklememi rica ettiler. Ne olacaktı bekledim, halden anlıyan, merhametli bir adamım. Sonra, kiracılarım bir Paşazade ailesiydi, namuslu, kibar insanlar görünüyorlardı, daha doğrusu bana öyle geliyordu. Fakat aylar geçiyor, bizim kiradan ses sada çıkmıyordu. Nihayet, kendilerinden bir şey istemediğimi, yalnız bir an evvel konağı terketmelerini rica ettim. Ha bu gün, ha yarın diye salladılar. Sonunda, mahkemeye vereceğimi bildirdim. Çıktılar. Fakat konağın halini bir görmeliydiniz, harab olmuştu. Tamirata verecek param olmadığı için satmaktan başka çare yoktu. O canım konağı kaça sattım biliyor musunuz? On bin liraya. Halbuki babamın zamanında elli bin lira vermişlerdi de babam, dede yadigârı diye satmamıştı. On bin lirayı cebime koymuş, kafamda yeni hayat projelerile, eve dönüyordum. O zaman Fatihte oturuyordum. Eve gitmek için büyük bir yangın yerinden geçmek lâzımdı. Geceydi, her taraf uykudaydı, ortalıkta in cin top oynuyordu. Böyle geç bir saatte cebimde on bin lira ile eve dönmek tehlikeliydi. Bunu farkediyordum. Parayı hemen o gün bankaya yatırmadığıma pişmandım. Fakat iş işten geçmişti. Sessiz adımlarla, korka korka yürüyordum. Hissi kablelvuku denen şeye inanın. Korktuğum başıma geldi. Tam benim eve kıvrılan sokağın başına gelmiştim ki nereden çıktıklarını bilmediğim üç adam üstüme çullandı, ağzımı bağladılar, kollarımı tuttular, portfevimi aldılar ve başıma ağır bir cisimle vurarak beni yere yuvarladılar. Neden sonra kendime geldiğim zaman gökte yıldızlar gözüme ilişti. Felâketimle alay eder gibi, utanmadan, bana göz kırpmalarına tahammül edemedim. Paraya, yıldızlara, insanlara, kendime, herşeye lânet ede ede eve girdim. Yatakta saatlerce ağladığımı hâlâ hatırlarım. Ertesi sabah uyanınca yaşadığıma hayret ettim. Hayatla ne alâkam kalmıştı ki! Gece uykudan ölüme pekâlâ geçebilirdim. Hayır, hayat, şikârını, öyle kolay kolay bırakmaz. Benim de peşimi bırakmadı. Fakat

Cahit Sıtkı Tarancı (1910-1956) çağdaş Türk şiirinin öncüleri arasında anılır. İlk şiirleri 1930'da yayımlandı. 1946 CHP Şiir Yarışması'nda "Otuz Beş Yaş" şiiriyle birincilik kazanınca ünü yaygınlaştı. Gazete ve dergilerde çıkan öykülerinden 22'si *Cahit Sıtkı'nın Hikâyeciliği ve Hikâyeleri* (1976) adı altında bir araya getirildi. Asım Bezirci'nin derlediği *Bütün Şiirleri* 1983'te yayımlandı. • Cahit Sıtkı Tarancı döneminin en çok okunan şairlerinden biridir. Garip akımından etkilenerek serbest şiiri denemiş, bir yandan da Baudelaire ve Verlaine gibi Fransız şairlerinden etkilenmiş, ama hiçbir akıma bağlanmadan uyumu ve biçimi gözeten, duygulu, kendine özgü bir şiir geliştirmiştir. Hem yaşam sevincini, hem de yoğun bir karamsarlığı yansıtan şiirlerinde "yalnızlık" ve "ölüm" izlekleri ağır basar.

ben cismen yaşıyordum, yoksa ruhan çok ölmüştüm. Emin olun ki, nefes almaktan yürümeğe, yemeğe, içmeğe, yatmağa, dairede çalışmağa, konuşmağa kadar her fiili bir angarye gibi isteksiz yapıyordum. Arada bir çocukluğumu, gençliğimi, ümidlerimi, hayallerimi hatırladıkça gözlerim yaşarıyordu. Acaba anamın babamın bence meçhul günahları vardı da onların mı cezasını çekiyordum, bilmiyorum. Böylece bir sene geçti. Artık talihsizliğimi yadırgamıyordum, alışmıştım. Yavaş yavaş hayata karşı daha müsamahakâr, daha muhabbetli bir gözle bakmağa çalışıyordum. Dairede benim gibi çok çile çekmiş bir mümeyyiz vardı, onunla arasıra derdleşir, birbirimizi teselli ederdik. Zaten dairede ondan başka kimseyle ahbaplık ettiğim yoktu. Bu mümeyyiz arkadaşla ortaklama bir tayyare bileti almıştık, vahi bir ümid, değil mi? Fakat ümid ya... Ve o bilete en büyük ikramiye isabet etmesin mi? Gazetede numarayı okurken gözlerime inanamıyordum. O sevinçle hemen giyinip daireye koştum. Zira bilet bizim mümeyyiz arkadaştaydı. Daha gelmemişti. Sabırsızlıkla bekliyordum. Fakat o gün gelmedi, ertesi ve daha ertesi günler de gelmedi. Mesele apaçık meydandaydı. İkramiyeyi benimle paylaşmamak için – yirmi bin lira kadar bir şey tutuyordu, az değil, değil mi? – sırra kadem basmıştı. Vakıâ bu müspet bir kayıb sayılmazdı. Nihayet ikramiye çıkmıyabilirdi. Fakat o sadık ve vefakâr bir dost, bir derd ortağı görünen adam meğer bir ifritmiş! Şimdi siz benim yerimde olun da nefret etmeyin insanlardan. Hayat yoldaşı yerine alırsınız, adımlarınızı adımlarına, kalb çarpıntılarınızı kalb çarpıntılarına uydurursunuz, bütün hayat aşkınızı onun müşfik sandığımız ellerine tevdi edersiniz, sizi yarı yolda bırakır ve firar için, sizin hakkınız olan para ile tedarik ettiği atın nal sesleri gece uykularınızı kaçırır, ifrit hayali gözlerinizin önünde sırıtır durur. İnsanlar böyledir işte... Tekaüd olur olmaz buraya taşındım. Tekaüd maaşım, birkaç tane tavuğum, kitablarım ve hâtıralarım var. Bu semtin insanlarile de münasebetim pek azdır, zaruriden ileri geçmez. Tavuklarım, kitablarım, hâtıralarım arasında sakin ve âsude bir hayat yaşıyorum."

(*13.2.1939, Cumhuriyet*)

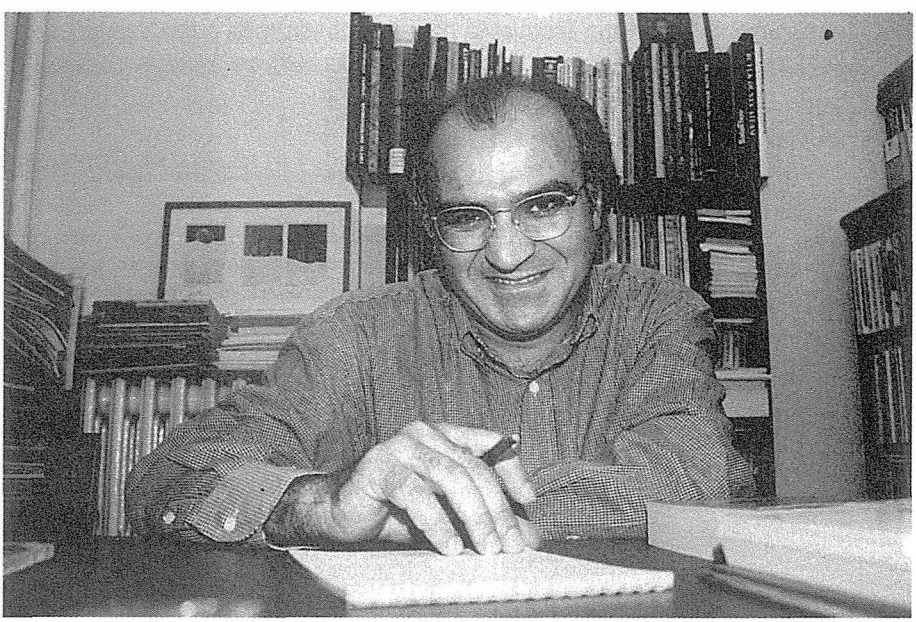
ÖYKÜDE İZLEKSEL OLAN

FERİDUN ANDAÇ

ÇEHOV'un öykülerini çerçeveleyen konuların bellekte iz bırakan yanları sık sık dile getirilmiştir. Kısa öykünün bu usta yazarının öykülemedeki başarısını anlattığı bir olay /durum ya da kesitte neyin / niçin / nasıl verilmesi gerekliliğinin sağlam bir yapı üzerine kurmasına bağlayabiliriz. Öyküde asal olan da bu değil mi?

Öykü, bütündense, ayrıntıları; ayrıntılardan an'ları, izleksel olabilecek öğeleri içerir. Anlatım örgüsü 'kısa', etki ve yoğunluğu 'uzun'dur bunun için, etkiyi, yoğunluğu sağlayan ise anlatının izleksel yapısıdır. Öyküdeki anlamsal boyut izleklerin nasıl / niçin verildiğine bağlı olarak ortaya çıkar. Bu da bir öykünün etkileyici, kolayca tüketilecek bir metin olup olmamasına bir göstergedir, bence.

Bunu biraz daha açarsak : İzlek, öyküde anlatılmak (dolayısıyla iletilmek) istenilenin kurgusal özüdür, bir araçtır. Artalandaki gerçeklikleri yansıtma da anlatıcı / yazarca işlev üstlenilendir. Anlamsal bütünlüğün metin içindeki bakış dizgesini oluşturur aynı zamanda. Bu da, bizi bir öykünün hem kuruluşunu, hem de kurgusal boyutunu kavramaya

Feridun Andaç : İzlek, öyküde anlatılmak (dolayısıyla iletilmek) istenilenin kurgusal özüdür, bir araçtır. Artalandaki gerçeklikleri yansıtma da anlatıcı / yazarca işlev üstlenilendir.
(Fotoğraf : Muammer Yanmaz)

yöneltir. Kurulan öykü'nün öncesi ile yazılan öykü'nün sonrası arasındaki çizgide metin-içi izlek-çevreninin açılım noktalarını görebiliriz.

Çehov'un öykü dünyasında ilk söz'ün öykü sonunda bir anlam taşıması gerekliliği savı ise öyküde izleksel olan'ın nerede başlayıp nerede bitmesi gerektiğini de anlatmaktadır, sanırım.

Onun "Kalemde" öyküsüne bakacak olursak :

"Öğle idi. Uzun boylu, tıknaz, kırlak saçlı, patlak gözlü çiftlik sahibi Voldırev, paltosunu çıkardı. İpek mendiliyle alnını sildi, ürkek adımlarla kalem odasına girdi. Orada kâtipler, kalemlerini gıcırdatarak yazıyorlardı..."*

Öykü, böyle başlıyor. Voldırev, ilam suretini çıkarmak için gittiği kalemde ilgili memurdan bilgi almak ister. Memur ilgisizdir, onu görmemezlikten gelir. Rüşvet olarak verdiği iki rubleye de aldırmaz. Ümitsizdir.

"Yazıyorlar! diye düşündü. Yazıyorlar, kahrolacısalar!" der. İlk karşılaştığı odacının uyarısı üzerine üç ruble daha verir. Bu kez :

"Memur defteri önüne çekti, sayfaları karıştırmaya başladı, sonra birdenbire, sanki rastgele, gözlerini Voldırev'e kaldırdı. Burnu parıldadı, kızardı, gülümsemeyle buruştu."

Memurun bir an'lık ilgisi Voldırev'in işini çözümler... Hatta onu kapıya değin uğurlar, memur.

"Voldırev, nedense sıkıldı, içinden gelen bir emre boyun eğerek cebinden bir ruble çıkardı, memura uzattı. Öbürü hep eğiliyor, gülümsüyordu, rublelik banknotu da bir hokkabaz gibi aldı, öyle ki kâğıdın havada görünmesiyle kaybolması bir oldu.

"Çiftlik sahibi sokağa çıkınca :

"'Aman ne adamlar!..' diye düşündü, oracıkta durdu, mendiliyle alnını sildi."

Voldırev'in kaleme girerkenki ürkek hali yaşanacakların bir göstergesi olarak imlenir. Öykünün izleksel yanı da öykü kişisinin yaşadığı an'ın açılımıyla ortaya çıkar. Yaşanacak sıkıntının metin içinde izleksel olarak verilişi, öykünün başı ile sonu arasındaki bağıntı düzlemi ile de pekiştirilir.

Öyküde izleksel olanın ne olduğunu kavramaya çalışırken metnin kuruluşunun şu düzlemde ayrıştırılması gerektiğini de düşünüyorum : Öykü / metin, metnin anlam katmanları, metnin anlatım düzlemi, metnin gereçleri.

Bir sonraki "Dönence"de bunun adlandırmaları üzerinde durmaya çalışacağım.

❊

İnci Aral (1944) ve Erendiz Atasü (1947) öykücülüğümüzün iki önemli adı. Onların yazdıkları geniş bir okur kesiminde ilgi gördü.

Aral'ın ilk öykü kitabı *Ağda Zamanı* (1979) idi. Bunu *Kıran Resimleri* (1983), *Uykusuzlar* (1984), *Sevginin Eşsiz Kışı* (1986) izledi. *Ölü Erkek Kuşlar* (1991), *Yeni Yalan Zamanlar* (1994) onun romana yönelişinin ürünleriydi. İnci Aral, öyküleriyle öykü dünyamıza yeni bir duyarlık getirmiştir. Toplumun yaşadığı altüst oluş sürecinde bireyin (özellikle kadının) yaşadığı koşulları, ilişkilerini, yalnızlığının uçlandığı noktaları duygu yoğunluğuyla yansıtır. Öyküsünün tüm izleklerinde bireyin varolma konumu dile getirilir.

Atasü, ilk kitabı *Kadınlar da Vardır*'la (1983) yola çıktığı uğraşısını *Lanetliler* (1985), *Dullara Yas Yakışır* (1988), *Onunla Güzeldim*'le (1991) sürdürüyor. *Dağın Öte Yüzü* (1995) ise onun ilk roman denemesi oldu. Atasü'nün öykü dünyası öncelikle kadının konumu, yaşamsal gerçeklikleri üzerine kurulur. Bireysel olanın sarmaladığı gerçeklerin arka planında toplumun değişimi, bununla yaşanılan sürüklenişler yer alır. Soran, sorgulayan; varolma adına yaşamanın anlamını yakalamaya çalışan bir duyarlık evreni su-

nuyor Atasü.

"Bir Öykü Nasıl Başlar" ve "Öykü Bir 'An' mı?" onların bu duyarlı öykü evrenlerine bakabilmemiz için kapı aralıyor bize. O

*Anton Çehov, *Hikâyeler I*, Çeviren : Servet Lünel, 2. baskı, MEB Yay., 1966

BİR ÖYKÜ NASIL BAŞLAR?

İNCİ ARAL

"SENİN beni evde yalnız bırakıp gezmeye gittiğin bir gün kendimi çamaşır ipiyle asacağım!" dedi babam, anneme. "Hem de arka bahçedeki zerdaliye..."

"Sus," dedi annem, "çocuğun yanında deli gibi konuşma!"

Zerdaliyi düşündüm. Babamı taşıyabilir miydi? Hayır, olacak şey değildi. Yeni çiçeklenmişti, baharın başındaydık, aldanmış olduğu bile söyleniyordu. Her yıl acele ederdi böyle zaten. Ama babam? Kendini öyle ölü olarak... yani nasıl düşünebilirdi zerdalinin bembeyaz çiçeklerle donanmış dalından aşağı sarkarken?

"Ben hep senin yanında kalırım, n'olur asılma," dedim ona. Ağlamaya başladım.

"Çocuğu korkutmaya utanmıyorsun!" dedi annem, bulaşık tasından çıkardığı ellerini sinirle önlüğüne kurularken.

Manisa'da, Rumlardan kalma, tek katlı, bahçe içinde bir evde oturuyorduk. Birkaç yıldır sağ yanı hafif felçliydi babamın. Eli güçsüz, dili peltekti, yürürken baston kullanıyordu. Genç yaşında bu duruma düşmek ruh sağlığını da bozmuştu. Annemi uçan kuştan kıskanıyor hep yanında otursun istiyordu.

Birkaç ay sonra bir öğleden sonra, ikimiz yalnızken bahçedeki çamaşır ipini söktü. Ucunu düğümleyip boynuna geçirdi. Öteki ucu ardınca sürükleyip zerdaliye yürürken çocukluğumun ilk dehşet duygusunu tattım. Ayaklarına atılıp sımsıkı sarıldım, çırpınıp yalvardım ona, yapmasın diye. Vazgeçti, ama bu sırada ruhumda bir çatlama oldu, büyük bir yarık açıldı, bütünlüğüm parçalandı. Güvensiz, içe kapalı, nevrotik biri olmanın temelleri atıldı. Kuşkusuz ben, bunun böyle olduğunu çok sonraları anlayabildim. Hayatımdaki kırık döküğü toplamayı bir türlü bitiremediğimde.

Babam, andığım bu olaydan on ay kadar sonra ikinci bir beyin kanaması ile öldü. O gün yazdığı intihar mektubunu ölümünün üçüncü günü bir kitabın içinde buldu annem. Kitabın Stendhal'ın *Kırmızı ve Siyah*'ı olduğu kalmıştı aklımda. Ama belki de ben yakıştırdım, düşledim sonradan bu ayrıntıyı. Tam tamına otuz üç yıl sonra bu acı anıdan yola çıkarak yazdığım bir öykü için uydurdum bunu ve yazdığım öykü benim için öylesine gerçeklik kazandı ki, asıl gerçeğin önüne geçti.

Ben dönüp dolaşıp, kendi uydurduklarına önce kendileri inanan yalancılar gibi hissederim kendimi çok zaman. Düşlerimle gerçek yaşamımı birbirine karıştırdığım olur. Bütünüyle kurduğum, öykülerimde can verdiğim kişiler, insanlar sanki sahiden varmışlar da bir yerlerde yaşamlarını sürdürmekteymişler sanırım. Onları sever ya da kızar, ama ne

Inci Aral : Ama nereden, nasıl başlamalı? Ilk ve en önemli sorunum budur. Benim en büyük sorunum budur. İlk cümle. Çünkü ben, bir öykünün ilk cümlelerini okurum ve, ya bırakırım o öyküyü okumayı ya da farkında olmadan okur bitiriveririm tümünü.

olursa olsun sevecenlikle düşünürüm. Rüyalarıma girdikleri de olmuştur, bir sokakta karşıma çıkıverdikleri de.

İzmir'de bir imza günüme gelen yargıç, "Ben Özdemir'im," dedi bana, geçen yıl *Kıran Resimleri*'nde, Kahramanmaraş kıyımı davasına bakan bir yargıçı anlatmıştım ve adı Özdemir'di. – Gelip duruşma salonunu gördünüz değil mi? – diye sordu. – Hayır, dedim. – Ama o kürsünün üstündeki vantilatörü, o "koca örümceği" bile nasıl bildiniz? – ! – Adana Şeker fabrikası konukevini gördünüz öyleyse? – Yo, görmedim. – Ama aynen o bahçeyi anlatmışsınız! – Bütün resmi daire ve kurumların bahçeleri birbirine benzer de ondan. – İyi, ama o yalnızlık, bizim yargıç olarak davanın büyüklüğü altında ezilmemiz, bütün o karmaşık duygular, kaygılar... Yargıç arkadaşlardan biri akrabanız ya da tanıdığınızdı sanırım. – Yok canım, hiç ilgisi yok!

İşte, Özdemir emekli olmuş İzmir'de yaşıyor, Gülgez Ankara'da bence. Elif İsviçre'de. Sonra, Güher ölmüş olabilir. Serpil Aydınlı ne kadar yaşlandı kim bilir, Bersu evlenmiştir kendi yaşında biriyle. Ne kadar da "ben"im hepsi, ne kadar da kalabalığız onlarla.

*

BENİM çocukluğum olmadı. Gene de çocukluğum sayılacak dönemden anlatılmamış birçok öykücük var daha. Bazıları birer cümleyle girmişlerdir herhangi bir öykümün en az kanatacak yerine. Kimilerinin ise belleğimin en karanlık en kuytu köşelerinden dışarı çıkıp çıkamayacakları asla bilinemez. Çocukluğumu, gençliğimi, geçmişimi yazmak istiyorum oysa ölmeden önce. Korkmadan, apaçık. Kimseyi ilgilendirmiyorsa bile beni çok ilgilendiriyor artık bu geçmiş.

Ağabeyimin anneme âşık olan arkadaşını anlatmak istiyorum. Türksen ablanın korkunç uzun tırnaklarını batırarak kulağımı çekişini. Emine'yi. Güler Çakıcı'yı. Onun vizon kürküyle yatakhaneye geldiği, ortadaki üst ranzaya oturarak bize yeni yaşamını an-

lattığı geceyi. En umutsuz yolculuklarını. Bütün buluşmalarını. Ne kadar az şey yazdım daha, ne kadar az şey anlattım. Başımın içinde binlerce öykü var. Sözcüklerle, gündoğumları ve akşamlarla, şarkılar, dokunuşlar ve hoyratlıklarla kaydolmuş öykücükler.

Ama nereden, nasıl başlamalı? İlk ve en önemli sorunum budur. Benim en büyük sorunum budur. İlk cümle. Çünkü ben, bir öykünün ilk cümlelerini okurum ve, ya bırakırım o öyküyü okumayı ya da farkında olmadan okur bitiriveririm tümünü. Su gibi akıcı, şiir gibi vurucu, ışık kadar kuşatıcı olmalı bir öykünün başı. Eğer bu kadar çok yazılacak şey var da ben bu kadar az yazabiliyorsam bu yüzdendir. O büyülü ilk sözcükleri bulup yakıştırmanın, söze o öyküyü sürükleyip götürecek bilgelik ve ustalıkla başlamanın güçlüğündendir.

Benim çocukluğum olmadıysa da bir zamanlar çocuktum. Çocuğa benzer bir küçük kızdım. Öyle masallar anlatırdım, öyle düşler kurardım ki annem, "Uydurukçu" takmıştı adımı. Sonra dağıldı evimiz. Ölümler, göçler, ayrılmalar yaşadım. Okul ve çevre değiştirmeler yüzünden hırpalanmış yalnız ve çekingen bir çocuk oldum. Düşlerim korkutucu, duyarlığım hastalıklı hale geldi. Benimle ilgilenecek, sevgi gösterip kucaklayacak kimse yoktu. Kitaplarla, kâğıtlarla dostluğum çok erken başladı bu yüzden. Tek şansım kaldığım evlerde bol kitap, kağıt bulunmasıydı. Kitaplar sığınağım oldu. Okuduklarımı düş gücümle süslüyor zenginleştiriyordum. Kitaplar benim gibi yalnız ve sevgisiz kalmış bir çocuğa içinde benim de yer aldığım dünyalar sunuyordu. Bugün bile okumanın büyüsü budur bana göre. Kısaca, o koşullarda kendim için kapalı devre bir dünya kurmaya çalışmış olmalıyım. Daha o yıllarda sevdiğim yazarlar, öyküler oldu. Edgar Allan Poe'nun, O. Henry'nin öykülerini okuduğumda on üç on dört yaşlarındaydım. Ardından Ömer Seyfettin, Reşat Nuri, Orhan Kemal ve Yaşar Kemal'in öyküleri geldi. M. Şevket Esendal'ı Maupassant'ı, Sait Faik, Sabahattin Ali, Katherine Mansfield ve Çehov'u ise çok daha sonra keşfettim.

Edgar Allan Poe'nun, O. Henry'nin öykülerini okuduğumda on üç on dört yaşlarındaydım. Ardından Ömer Seyfettin, Reşat Nuri, Orhan Kemal ve Yaşar Kemal'in öyküleri geldi. M. Şevket Esendal'ı Maupassant'ı, Sait Faik, Sabahattin Ali, Katherine Mansfield ve Çehov'u ise çok daha sonra keşfettim.

Yetmişli yılların başında radyoda bir öykü saati vardı ve ben öyküye asıl orada okunan öyküleri dinleyerek gönül verdim. Kimin hazırladığını bilmiyorum, ama o program için çok iyi öykülerin seçilmiş olduğunu düşünüyorum şimdi bile. Bunlar arasında unutamadıklarım var çünkü. Örneğin, Juan Rulfo'nun "Bize Toprak Verdiler"i, Nezihe Meriç'in "Menekşeli Bilinç"i, Tahsin Yücel'in, Onat Kutlar'ın en güzel öyküleri ve daha niceleri.

Kendimi bildim bileli, ola ki ruhumu yeniden bütünlemek ve her zaman çok yakınımda duran ölüme meydan okumak, yani onu büsbütün unutmak için, yazmayı denedim. Kendimi sevdiğim, ama uzakta kaldığım insanlara anlatmayı sevdim. Bende birikenleri onlarla bölüşmeyi istedim ve uzun, kimi zaman çok uzun mektuplar yazdım. Günlerimi yazdım defterlere, kırılmalarımı, çocuksu, geçici heveslerimi. Böylelikle henüz çok gençken insanın bencilliğinden daha yüksek bir bölüşme isteğine sahip olduğunu öğrendim.

İlk öykülerim geldi sonra. Birer mektuptular sanki bunlar. Benim için yıllar yılı yazıp durduğum mektuplardan farklı değillerdi çünkü. Aynı içtenlik ve rahatlıkla yazılmışlardı

ve öykü olduklarından pek de emin olamayışım bundandı. Kadınlık durumuyla, kadınların sessizlik ya da başkaldırma, seçim ve yeğlemeleri ile küçük hesaplaşmalardı yazdıklarım. Şimdi geriye dönüp baktığımda bu öykülerde kadının taşıdığı sevgi yüküyle bağımsızlığı arasındaki acıtıcı çelişkinin iyi çizilmiş olduğunu görüyorum. Ayrıca kısa, yoğun, biçimsel açıdan sağlamdılar. O yıl, '77'de on iki öyküm yayımlandı dergilerde. Bu onaylanmak anlamı taşıyordu benim için. Bu yüzden de büyük bir yükümlülük altına girmiş sayıyordum kendimi. Yazmayı sürdürememekten çok korkuyordum nedense.

Bu korkudan hiçbir zaman kurtulamadım. Boş bir sayfa kâğıt karşısında kapıldığım acemilik duygusu hiç geçmedi. Bana, yaz beni diye fısıldayan ya da yüreğimin üstünde ağırlıklarını duyduğum öykücükler içinden anlatılmaya değer olanı ayırmak, neyi nasıl anlatacağını tasarlamak, kendi bakışımla, estetik boyutu da olan bir metin üretebilmek öyle sanıldığı kadar kolay değildir çünkü. Bir öykü yazmak, yazdıklarımızı incelemek, süzmek, damıtmak demektir. Öykücülük, kuyumculuktur.

Benim öyküm nerelerden beslendi? Düş kırıklıkları, iletişimsizlik, yaşama sığamama rahatsızlığından mı? Göçler, darbeler, kıranlar, kıyımlardan mı? Kadınların küçük avuntularla katlanılır kılınmış gizemli iç yaşantılarından mı? Çözümsüz sevgiler, aşklar ve kopuşlardan mı? Kuşkusuz hepsinden.

Ben öykülerimi anlatırken, gördüklerimi duymaya, duyduklarımı görmeye, sezgilerimi ve düşlerimi yaşantıya dönüştürmeye çalıştım hep, acının ya da sevincin dışavuran taşkınlığına aldanmamaya, görünenin ötesindekini yakalamaya uğraştım. Bu yüzden büyük umutlarla başladığım bir öykünün içinden bir türlü çıkamadığım zamanlar oldu ya da tersine anlatılmaya uygun bulmadığım bir başkası beklemediğim biçimde sonuca gitti. Öykü yazmak sonu bilinmeyen bir yolculuk, bir serüvendir çok zaman.

Benim öyküm nerelerden beslendi? Düş kırıklıkları, iletişimsizlik, yaşama sığamama rahatsızlığından mı? Göçler, darbeler, kıranlar, kıyımlardan mı? Kadınların küçük avuntularla katlanılır kılınmış gizemli iç yaşantılarından mı? Çözümsüz sevgiler, aşklar ve kopuşlardan mı? Kuşkusuz hepsinden. Sonra elbet, okuduğum ve unuttuğum ya da unutamadığım bütün kitaplardan. Hayatın karmakarışık bütününden. Bir öykücü bu soruyu kendi kendine yanıtlayamaz pek.

Yirmi yılda elliyi aşkın öykü yazdım. Her biri konu bütünlüğü içinde dört öykü kitabı oldu bunlar. Ama ben kendimi bütünleyebildim mi, ölüme gerçekten meydan okumayı başarabildim mi bilmiyorum. Belki yalnızca bir arayıştır yazmak, diye düşünüyorum şimdi, hepsi bu.

Öykülerimin bazılarını ben aradım. *Kıran Resimleri* için Maraş'a gittim sözgelimi. Duruşma tutanaklarını okudum. Ama çoğu kez öyküler kendileri gelip beni buldular. Baklava aldığım dükkâna, sırtına attığı devetüyü paltosu, lacileri ve afili bıyıklarıyla Sakar Sebati dalıverdi örneğin. O çok yüksek topukları yüzünden zor yürüyen, çocuk yüzünü onca boyanın gizleyemediği Pervin'le Sebati'nin aşk öyküleri hemen oracıkta doğuverdi böylece.

❊

Yaşamımız iç içe geçmiş öyküçüklerden oluşmuş bir bütünlük olabilir mi? Yaşam bir öyküler dizisi mi yoksa? Bazen yaşamın o olağan dağınıklığı içinde her an, her kesit, her görüntü ve ayrıntı birer öykü olarak görünür bana. Sonra, geçmiş, şimdiki zaman ve geleceğin sakladıkları. Düşlerimiz, kaygılarımız, umutsuzluklarımız. Yapımızın gereci ve hayatın dokusudur öykü. Ama çok önemli bir ayrım var burada. Bütün bunlar ancak yazılabildikleri, iyi anlatılabildikleri ve içimizde bir yerlere dokundukları zaman gerçek ve sonsuz öykülere dönüşürler.

Benim öykülerim, belleğimin giz dolu bölmelerinden seslerle, sözcüklerle, ışıklar ve kokularla dışarı çıkarlar. Çoktan unuttuğumu sandığım bir şarkıyla, bir ölümle, kuytu bir mahalle bakkalının gaz, zeytinyağı, bayat bisküvi ve akide şekeri karışımı kendine özgü kokusuyla çıkar gelirler. Tahta bir merdivende gıcırtılarla çoğalan ayak sesleriyle. Bir vapur güvertesinde oturan çocuğun kocaman, çırak elleriyle. Acıma ve isyanın doğurduğu öfkeyle. Bir kedinin bacaklarınızı okşayan yumuşaklığıyla. Bir kadının ayrılığı sindirmiş yüzüyle gelirler. Uyuşmazlıklar, unutamamaklar, yürek sızıları, kararsızlıklar ve haksızlıklarla.

Biri bir çocuğun adını söyler, bir hanımeli kokusu duyulur birden, bir iç çekiş. Günışığı avlunun taş döşemesine düşer. Bir köpek havlar. Rüzgâr camınızı çalar bir dal ucuyla. Bir öykü başlar.

Bilinmez, belki de çiçeklenmiş bir zerdali ağacıdır başlangıç.

Sabaha karşı bir kapının vurulmasıdır. O kapının önünde ayazda kalakalmaktır. Bir yaz öğlesi üzerinden atlanmış bir duvar, annenizin gözyaşları, taşbebeğinizin yere düşüp de yüzünün parçalandığı andır. Sevgiliyle kucaklaşmadan az öncesidir.

Ama en önemlisi sizi değiştirmiş bütün öykülerdir. Çünkü bir öykü okursunuz ve birden onu okumadan önceki siz olmadığınızı anlayıverirsiniz. Has öyküler sizde, adı olmayan bir sevinç, nedeni belirsiz bir hüzün ve sanki bir şeylerin ilk kez farkına varmışsınız şaşkınlığı yaratırlar çünkü. Sizi boğazınızda bir yumru, yüreğinizde bir güceniklikle bırakıp biterler.

Başlangıç burasıdır belki. Bütün o Çehov'lar, Borges'ler, Füruzan'lardan sonra içinize dolan huzursuzlukla kalakaldığımız andır.

Ötesi size kalmış artık... O

ÖYKÜ BİR "AN" MI?

ERENDİZ ATASÜ

İLK YAZDIĞIM öykü bir gönül yarasını işliyordu. Yıl 1974. İkincisinin konusu bir başsağlığı ziyaretiydi; bir kurumdaki üst düzey görevlilerin alt düzey bir memur ailesine başsağlığına gidişi. Yıl 1976 olmalı. Acemice denemelerdi ikisi de. O yıllarda yirmili yaşlarımı sürüyordum ve gönül ilişkileri, tüm genç insanlar gibi, benim de düşünsel duygusal dünyamın en geniş anakarasıydı. Bir şey daha kurcalıyordu zihnimi. Sınıfsallık... Cinsiyetler ve sınıflararası sınırların hayatı nasıl etkilediğini, ilişkileri nasıl yaraladığını anlayabilmek için yazıyordum sanırım, anlatabilmek için değil. Hayata karşı tutkulu bir merakla

Erendiz Atasü : Bir de umuttan ve dirençten söz eder kimi okurlarım bana. Oysa çoğu öykülerim karamsardır ve hüzün benim itici gücümdür (ya da öyleydi). Peki, bu umut da neyin nesi? (Fotoğrafta, Erendiz Atasü kızıyla birlikte.)

kavruluyordum. Uygarlık denen düzenin iki ayağı olduğunu kavramıştım : Gövde ve para!

Yazmak yirmi beş yaş dolaylarında, sanki biyolojimin vazgeçilmez bir işlevi gibi geldi yerleşti varlığıma; daha doğrusu, itildiği bilinçaltı katmanlarından yol bulup bilince yükseldi, anı, günce ve mektupla. Ne zaman öykümsü biçimler doğdu yazdıklarımdan? Geçişi tam da bilemeyeceğim. Öylesine, kendiliğindendi işte...

Yazdıklarımı aşırı benimseme – ki bir tür yazar hastalığıdır – bende acemilik dönemlerimde bile yoktu. Kendimi bildim bileli iyi bir edebiyat okuruyumdur, yazdıklarımı her zaman eleştirebilir, dahası yargılayabilirim. İlk öykülerim yazınsal bir iddia taşımaz. Onları kaleme alırken duyduğum yazınsal kaygı ve gösterdiğim özen, dilin yalın ve akıcı olmasıyla, öykünün okuyanı sıkmamasıyla sınırlıydı. Ve bir de içtenlik vardı tabi; iç dökme değil!..

Kadınlar da Vardır'da okuru etkileyen inanılmaz bir buluşma gerçekleşmişti kitapla okur arasında, bu içtenlik olmalı. Bir de umuttan ve dirençten söz eder kimi okurlarım bana. Oysa çoğu öykülerim karamsardır ve hüzün benim itici gücümdür (ya da öyleydi). Peki, bu umut da neyin nesi?

Yazarın kişiliği sızıyor satır aralarına. Yenilgiyi kabul edebilen, ama bozgunları ret eden bir yapım var ve umudun insan varlığının – sağlıklı işlediği sürece – biyolojik bir işlevi olan "yaşama sevinciyle" doğrudan ilintili olduğunu biliyorum. O zaman, her gecenin şafakla sonlanması gibi, umutsuzluktan umut doğar.

Bir öyküyü, tümüyle yazınsal bir varlık olarak, dıştan inceleyebilmeyi tam kavradığımda dördüncü kitabımı *Onunla Güzeldim*'i yazıyordum. Böylece "biçim" ve özellikle "kurgu" ağırlık kazanmaya başladı yazınsal kaygılarımda. Çağcıl öykü şiir gibi, ezgi gibi, çağrışım gücüyle donanmalı, okuyanın sezgi kanallarını açabilmeli, düş gücünü uyarabilmeli. Böylece geliriz çağcıl öykünün şiirle paylaştığı o tılsımı, imgelere... Metnin içindeki imgelerin çeşitliliği, birbirleriyle uyumu ya da çelişkisi, yinelenen bir ezgi gibi kimi imgelerin bir ritimle yeniden yeniden metinde belirmesi, öykünün yapısını ince, ama sağlam bağlarla pekiştirir.

Tek başlarına ayrıntılardansa, ayrıntıların birbirleriyle ve parçası oldukları bütünle ilişkileri, nedensellikler, çelişkilere dönüşümler daha çok ilgimi çeker. İlişkilerin derinliğini ve giriftliğini, mantıksal düzleme duygu ve sezgi boyutlarını da katarak kavrayabilme çabasını severim.

Öykü hayatın gürültülü patırtılı akışında güme gitmiş bir ayrıtıyı, bir duyguyu, bir sezişi dile getirir; bir perdeyi hafifçe aralayıp ardındaki manzarayı düş gücümüze sunar.

Öykü bir "an" mıdır? Küçük bir aralıktan hayatın geniş ufkuna atılıveren bir "nazar"...

Tek başlarına ayrıntılardansa, ayrıntıların birbirleriyle ve parçası oldukları bütünle ilişkileri, nedensellikler, çelişkilere dönüşümler daha çok ilgimi çeker. İlişkilerin derinliğini ve giriftliğini, mantıksal düzleme duygu ve sezgi boyutlarını da katarak kavrayabilme çabasını severim. An'lar kadar süreçler de önemli, öyle değil mi? Süreç, yani değişim, gelişme ve / veya yıkılma... Öyleyse, süreçleri irdeleyen roman bana daha uygun bir tür mü diye düşünüyorum. Hayatın geniş ufkuna duyduğum hayranlık dinmiyor. Kimi öykülerimi, örnekse *Lanetliler*'deki "Arda Kalan"ı tıknaz ve bodur bir romana çeviren de bu tutku değil miydi?

Peki, öykü ille de, bir fotoğraf gibi, an'ı mı iletmeli? (Elbette fotoğrafın dilini çözebilen göz, orda, o anın içinde pek çok değişimin patlamaya hazır tomurcuklarını, ya da pek çok çöküntünün ardında bıraktığı izleri seçebilir.) Öykü billursu bir an olamaz mı, saydamlığında diğer anları yansıtan?.. Ya da, daha güzeli... Müzikte bir terim vardır : "Füg". Kaçış... Ezgi kulağımıza ve sinir uçlarımıza bir dokunup bir kaybolur, yeniden başka biçimde belirir ve gene kaybolur... Öykü bir an'dan bir "füg"e dönüşemez mi? Yazarın dokunuşu hayatın çeşitli öğelerine bir değip bir uzaklaşarak, onlar arasında çağrışımsal bir doku örerek, hayatın ve tarihin geniş ufkunu kıvrımlandırıp bir dantel motifi gibi öyküye işleyemez mi?

Şimdi bunu deniyorum. ○

Haldun Taner'in yazdıkları...

Attilâ İhan

Bilindiği gibi bazı piyasa sanatçılarının sanat değerleri üzerinde konuştuk. Toplumsal manada ne kadar boş olduklarını, cılız olduklarını gösterdik. Bu arada estetik yapılarında rastladığımız sağlam, ya da çürük yanları işaretledik. Deniyor ki, biz toplumsal gerçekçi bir gözle baktığımız için bu sanatçılar zayıf, ikinci sınıf görünüyorlarmış. Çok güzel! Bu yazıdan başlıyarak bazı yazılarımızı piyasa sanatçılarının sadece 'şekil' bakımından eleştirilmesine ayıracağız. Bu yazılarımızla okuyucularımıza özleriyle sosyal manada esasen 'yok' olan bu yazarların, bol keseden atıp tuttukları estetik plânında da nasıl yavan ve yaya olduklarını göstermiş olacağımızı umuyoruz. Haldun Taner, bu imzalardan biridir. Kitabında dokuz hikâye var. Fakat acaba bunlar hikâye mi? Bu yazar, acaba edebi manasıyla hikâye mi yazıyor, yoksa yazılarına hikâye adını mı veriyor? İlk problemimiz, bu.

Onun için dili gerçeklerden alınan bu *image*'lardan ayırdınız mı, artık sanatla ilginiz bir söz oyunculuğu şekline dökülür. Bir hikâyeci, anlatacaklarını, zaman ve uzay içinde birbiriyle bağlı *image*'lar halinde düzenlemezse; konuşma dilini *image*'ları belirtmek için kullanırsa, bu takdirde *image*'larla estetik plânında değil, mantık kategorileri içinde faaliyette bulunuyor demektir. Yazdığının sanatla uzak yakın hiçbir ilgisi yoktur. Yazdıkları önünde sonunda lafdan ibarettir. (..)

Zannımızca Haldun Taner ikinci işi yapıyor. Yazdıkları gelişigüzel şeyler. Fakat, sanatçı, gelişigüzel şeyleri anlatırken de sanatçı olabilir. Burada bir Sait Faik düşününüz ki, bir oda içersinde, bir mangal, bir maşa ve bir bilmemne üzerine eğilmiştir. Ama bu gelişigüzel şeyleri zaman ve uzay içinde öyle *image*'larla, öyle ilişkilerle yakalamış, diliyle o biçimde örtmüştür ki bir eşya metafiziği yaptığı halde, sanatçı hikâyeci özelliğini herkese tartışmasız kabul ettirir. Oysa Haldun Taner öyle yapmıyor.

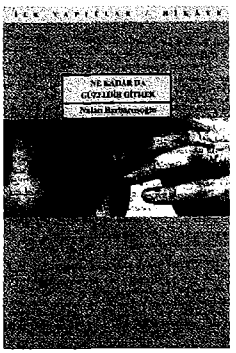
(*Mart 1954*)

Hikâye anlayışım

Saadet Timur

Darwin ve Freud'den yana olanlardanım : Her yaşantının cinsel içgüdülerle büyük bağıntısı vardır; öyleyse bir o denli de beslenmeyle, bence. Varoluşun o çok yönlülüğünde, çok renkliliğinde her bir renk, her bir yön bir hikâyedir bence; elbet H. Ziya'nın, Ömer Seyfettin'in plânları benim hikâye anlayışıma – ve benim gibilerin – ya çok bol, ya da çok dar gelecektir. Canlı ve gerçek olanı kurala sokmak? Atomlara soluğunu tutmuş, gözünü uzaylara dikmiş çağdaş kişinin; parmak uçları Afrikalarda, Hindistanlarda, Arabistanlarda, Türkiyenin Anadolu yarımadasında, bilmem hangi Batı ülkesinin bilmem kaçıncı köyündeyken; bir de üstelik beş duygusu ve bunların katlarınca duyarlıkları varken, ortaya koyduğu hikâyesinde açıklamalardan, plânlamalardan uzak duracak elbet.

(*Mayıs 1963*)

Nalan Barbarosoğlu
Ne Kadar da Güzeldir Gitmek

Oğlak Yayınları, 1996, 95 sayfa

● **Banu Yıldıran**

HANGİMİZ "kadın" olmanın verdiği sorumluluklarla atılmıyoruz ki yaşama ve kaçımız bu önceden kurgulanmış, sınırları çizilmiş yaşamları ardımızda bırakarak gidebiliyoruz? Nalan Barbarosoğlu'nun ilk yapıtı çevremizde çok az rastlayabileceğimiz türden insanları; "gidebilen" kadınları anlatıyor.

Kitap on öyküden oluşuyor ve "Antrakt" adlı anlatıyla iki bölüme ayrılıyor. "Akşam Sefası" adlı ilk öykü, birinci bölümdeki öyküler arasında kendine hemen apayrı bir yer buluyor.

"Akşam Sefası", kadınlar üzerine olmayan tek öykü. Bir çocuğun dilinden anlatılmış, çocukların fark ettiği ve önemsediği ayrıntılarla bezenmiş. Sorunlarla iç içe yaşayan ama yine de akşamları her şeyi unutmuş olarak – ya da "gibi yaparak" – sofraya oturabilen bir ailenin anlatımındaki şiirsel biçim ve dil, öyküyü bu yanıyla öbürlerinden ayırıyor.

"İçimin Şarkısı" özellikle içten anlatımıyla dikkati çekiyor. Nalan Barbarosoğlu insanların ruh durumlarını ustalıkla anlatabilen bir yazar. Kullandığı dil içinde, öyküdeki kadın "...Nedir mi iç büyümesi? Nasıl anlatayım?.." dese de, biz iç büyümesini de anlıyoruz, onun ne halde ve nasıl acılar içinde olduğunu da.

"Bir Ses Ver... İçimde Özlem Uyanmasın" ve "Ay Varsa Fesleğenlere Dokunmam" kadınların günümüzde karşılaştığı sorunları anlatan öyküler. Yapılan yanlış evlilikler, geçmişe duyulan özlem, yıllar sonra insanın kanını kaynatan özgürlük ve gitme isteği... Özellikle "Ay Varsa Fesleğenlere Dokunmam"daki anlatım biçimi ve "miş"li geçmiş zamanın ustalıkla kullanılması öyküye ayrı bir güzellik katıyor.

Bir sonraki öykü "Gi", kitapta önemli bir yere sahip. Anlattıkları ve anlatımıyla okuyucuda derin izler bırakabilecek kadar ustalıkla işlenmiş bir öykü. Olayların anlatımında izlenen gelişigüzel sıra ve bir anda akla gelen ayrıntıların dizgeye ustaca yerleştirilişi, öyküyü okuyucuyu etkileyecek bir şekle sokuyor.

Kitabı iki bölüme ayıran "Antrakt" adlı sorular dizisi öylesine güçlü bir anlatıma sahip ki, "kafanıza kafanıza" vurulan sorular karşısında kendinizi savunmaya başlıyor ve kaçmaya çalışıyorsunuz. Seçilen sorular, sorulardaki ayrıntılar, soruların sıralanışı, öykülerden sonra gerçek bir "ara" vermenizi sağlıyor.

İkinci bölümdeki öyküler de genel olarak kadınlarla ilgili, fakat gerek biçim, gerekse içerik olarak birinci bölümdekilerden daha az etkileyici sayılabilirler.

"İlkyaz Sabahının Papatyaları" olay örgüsünün öne çıktığı tek öykü. Okuyucuyu sürükleyen, olacakların merak edilmesini sağlayan, akıcı bir anlatıma

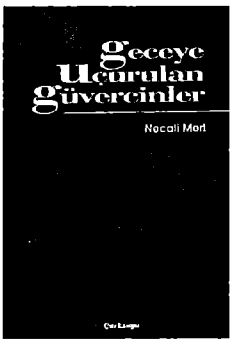
sahip. Kahramanın papatyaları "panik" halinde komşulardan, kapıcıdan saklamaya çalışmasının anlatılışı öylesine "bizden" ki, okur ,"Bu durumda ben ne yapardım?" demekten kendini alamıyor.

Sonraki iki öykü – "Her Ses Bir Renk" ve "Bu Gece Uyumak İstemiyorum" – benzer özellikler taşıyor. Yine kadınların ağzından, kadın duyarlığıyla yazılmış, insanın yalnız kaldığında kendi kendine oynadığı oyunları anımsatan öyküler. Fakat öbür öyküleri okuduktan sonra özellikle konu bakımından tekdüze kalıyorlar.

"Aramıza Masal Girdi", yaşanmaması gereken, daha doğrusu "çoluğu çocuğu" olan bir kadının yaşamaması gereken ilişkiyi ve kadının duygusal anlamdaki bocalamalarını anlatıyor. Kahramanın – belki kendi bile ayırdında olmaksızın – kendisiyle girdiği savaşımın anlatımı, araya masalın da girmesiyle ustaca kotarılmış. Duyumsananlar, konuşulanlar okuyucunun kafasında soru işareti bırakmayacak açıklıkta yansıtılmış.

Son öykü "Susam Kokusu" da ilk öykü gibi, okuduktan sonra içinizde bir şeylerin burulmasına neden oluyor. Öyküde anlatılan kızın yalnızlığını, duygularını, annesinin tavırlarını okudukça etkileniyor ve son cümleden sonra "susam kokusunu" duyar gibi oluyorsunuz.

Öyküler günümüzü, günümüz kadınlarını, onların yaşadıklarını anlatıyor ve öyle yetkin bir dille, ince ayrıntılarla, şaşırtıcı benzetmelerle anlatıyor ki, kitabı okuyup bitirdiğinizde "gerçekten de ne kadar güzelmiş gitmek" diyorsunuz. Öykülerdeki bütünlükle, dilin titizlikle kullanımıyla, anlattıklarının önemiyle okuması da, tanıtması da güzel bir kitap. ○

Necati Mert

Geceye Uçurulan Güvercinler

Çarksuyu Yayımcılık, Aralık 1996, 157 sayfa

● **Nalan Barbarosoğlu**

GECEYE Uçurulan Güvercinler... İlkin, adının hüzne benzer, yalnızlığa benzer, buruk bir gülümsemeye benzer çağrışımlarıyla okuyucuyu çeken bir kitapla karşı karşıyaydım... Böyle bir öykü var mı diye baktım içine... Evet, varmış... Bir solukta okudum. Hani o paylaşılamayan algılamalar, paylaşılsa bile anlaşılmayacak yaşam tarzları vardır ya... Yanı başımızdadır onlar, ama bir yandan da okyanusötesi insanlar kadar uzaktırlar. Bu öyküsünde, tek ortak noktaları aynı gün cenazelerinin kaldırılması olan, öyle iki insanı anlatmış bize, günlük yaşamlarının yalınlığı içinde, kitabın yazarı Necati Mert. Öykünün öykü olarak, yapısından, içeriğinden kaynaklanan gücü buydu işte; bir-iki sayfada yaşamı, yoğunluğuyla, yüzeyselliğiyle, hiçliğiyle, varlığıyla, tüm boyutlarıyla yani, ressamın fırça darbeleri gibi sözcük darbeleriyle çizebilmesi... Hemen, ilk öyküye döndüm. Kitabın içindeki yirmi beş öyküden on dokuzuncusuydu "Geceye Uçurulan Güvercinler".

"Külbastılar Şimdi"... Bir sabah uyanırsınız... Dilinizde bir şarkı... Gün-

boyu söyler durursunuz içinizden. Takılmıştır; neden takılmıştır, nerden takılmıştır, bilemezsiniz, kurtulamazsınız da. Öykü kahramanı, bir öykü okur, takılır kalır; takıntısının anımsattıklarıyla, gününe yerleşmişliğiyle, gülümseyerek, gülümseterek yaşar.

"Kendi Halinde Sami"... Eski söylenişiyle, "Şirket-i Hayriye"nin Şehit Necati Gürkaya vapurunda çalışan, "müzmin bekâr" garson Sami'nin öyküsü. Bir yaz gecesi, "insanla kaynayan" küçük bir kıyı kentinde Sami, bekârlığıyla baş başa.

"Yağmurun Islatamadığı"... Her mevsim ıslak bir kent, kentin özgün ıslama köftesi, göçmenler, köfteci ve sonunda bir apartmanın en üst katı.

"Köprü"... Tüketim toplumunun kendisini tüketmesine direnen bir kahramanın direnci kırılırsa... Bir de öykü kahramanı Fikri Amca'nın kinayesini bıraktığı bir gümüş tepsi varsa...

"Sigara"... İçenler ve içmeyenler... Ama sigara ya bir "tavır koyma" biçimi olursa; hem de en olmadık yerde.

"Kahraman Olamamak"... Aile içinde yanlış bir duygusal yatırım... Her zaman "trajik" olan sonuç... Neden aileler bu gerçeği bile bile çocuklarını birtakım beklentilerle yetiştirirler?

"Zakkum"... Hani bir dönemlerin ünlü "zakkum kansere iyi gelir mi, gelmez mi" tartışması... Bir mahalle kahvesinde TV'den izlenen açık oturum.

"Küçük Osman Çıkmazı"... Değişen insanlarla beraber değişen kent mi?.. Değişen kentle beraber değişen insanlar mı?.. Eski evler, eski değerler, değişen sokak adları, çıkmaz sokakları delip geçen asfaltlar... Çocukluk anılarını oluşturan mekânları çocuklarına gösteremeyen iki yazar.

"Kasabada Günebakan"... Kasaba bu... Ya başka serüvenlerin peşine takılıp gideceksin ya da ona benzeyeceksin. Bir üçüncü seçenek yok!

"Küçük Bir Ziyaret"... Öğretmenliği bırakmış, yılların esnafı, kitapları da olan bir şair Mehmet Emin Balcıoğlu. Çok sık elektrikleri kesilen pasajdaki dükkânına eski bir öğrencisi gelir... Geçmişiyle ve bundan ötürü geleceğiyle de hesaplaşma içindeki eski öğrenci Asuman, Mehmet Emin'in hüzünlerini bir süreliğine de olsa, alıp gider.

"Nihavent"... Bir gün size de oğlunuz (ya da kızınız) "dedem (ya da büyük annem) nasıl biriydi baba (ya da anne)" diye sorabilir... Ne yanıt verirsiniz? Ya verecek bir yanıtınız olmazsa... Ya sizi de çocuklarınız tarafından unutulma korkusu sararsa...

"Kırmızı Küpeli Kadın"... "Küpe" adında sandal... Şeffaf ve bitirim kişilikli (!) kadın... Saz çalan yapı ustası... Lacivertli koca... Sahil polisi... Bir aşk çokgeninin kahramanları.

"Yorgun"... Hemen hemen herkes gibi bir yaşam yorgunu, yolda otomobiliyle köpeği ezer, öldürür; tampona kan bulaşır... Eve döndüğünde karısına (: umutla harcanmış bir geçmişe) kalkan eli iner... Evden fırlar, çıkar. Peşine köpekler düşer. O kadar çoktur ki yollardaki köpek leşleri; hangisini o öldürmüştür acaba?..

"Hayalperestler ve Kızları"... Kimileri ortamlarına ve koşullarına sığmazlar, sığamazlar. Kendilerine uzak yaşamların peşinden koşarlar. Kimi kez ulaşırlar, çoğu kez de ulaşamazlar. Başkalarının değerlendirmesi onlar için o kadar da önemli değildir. İsterler, inanırlar, yaparlar ya da yapamazlar.

"Semiramis'in Tülleri"... "Hergele bir bahar sabahı", orta yaşlarını süren bir erkek, hormonlarının sesine kulak verir...

"Çardakta"... Yaşarken, değeri, nimetleri pek anlaşılmayan "gençlik", orta yaşlarda kireçlenmeler başladığında, mide, karaciğer kendini ağrılarıyla, sızılarıyla duyurduğunda, olur olmaz zamanda "tansiyon" düşünüldüğünde daha başka görülür. Bir yaz, sahilde kumların üstünden çardak altına "terfi" etmek zorunda kalan üç çocuk babası er-

kek, artık gençliğini geride bıraktığını anlamıştır. Ama mutludur.

"Bir Yaprağın Düşüşüyle"... Liseli yılların anılarında kalan bir sevgili, sevgilinin yaşama bakışı ve beklentileri, "düşen bir yaprak görürsen, beni hatırla" şarkısındaki "düşen yaprak"taki imgeler topluluğuyla birlikte anlatılıyor.

"Ayna"... Bir belediye başkanı, sabah, banyosunda dayanılmaz bir kokuyla karşılaşır. Kendiyle ve kentiyle hesaplaşmaya başlar.

"Akşamleyin Kıl Payı"... "Pusarık bir şubat akşamı"... Haydarpaşa Garı. Koşuşturan İstanbulluların etkisiyle kahraman, anı sağanağına yakalanır; çocukluğunun, gençliğinin kahramanlarını İstanbul'un çağrıştırdıklarıyla bir kez daha yaşar.

"Poyrazlar, Bir İçli Kuş"... "Evde kalmış" bir kız, kızlar... "Evde kalmış"lık bir seçim mi, bir rastlantı mı, koşulların yazdırdığı bir yazgı mı?.. Pazar sabahına ulaşan gecede gördüğü rüyasında evde kalmışlığını tartışır kahraman.

"Ablasız"... Eve sonradan gelme bir "abla"... Çocuğun yaşamına ve eve getirdikleri... Yıllar sonra, tanımadığı kente "abla"sını ziyarete giden artık "adam" olmuş çocuk. Ve içinde bir de ikinci adam...

"Mikrofon"... Bir gün, kentteki camiye mikrofon geldiğini, sesi gök gürültüsü gibi yükselttiğini öğrenen köylüler, kente cuma namazına giderler... Giderler gitmesine de...

"Onlar Yabanierik, Onlar Kızgın Kediler"... Ramazan günü, piknik yerinde eğleşen oruçlular ve oruç tutmayanlar... Aynı yere İstanbul'dan kızlı-erkekli bir grup genç gelir.

"Yılbaşı Fotoğrafları"... Yeni nişanlanan bir genç kız, yılbaşı günü nişanlısının çektiği fotoğraflarından birini yırtar, atar... Neden mi?..

Kitabın içindeki bütün öyküler, kimi kez öykü formundan uzaklaşan anlatılar geceye uçurulan birer güvercindi aslında. Geceye uçurulan güvercinler nereye giderler?.. Geri döneni var mıdır?.. Ya da siz geri dönenini gördünüz mü?.. Anlaşılıyor ki, geri dönenlerin hepsi Necati Mert'in kalemine konmuş, o da yazmış. Nasıl mı yazmış?.. Okuyup, siz karar verin. ❍

ADAM yayınları

ÖYKÜ

ÖZDEMİR ASAF *Dün Yağmur Yağacak*
SEVİM BURAK *Afrika Dansı*
MUZAFFER BUYRUKÇU *Şarkılar Seni Söyler*
NURSEL DURUEL *Geyikler, Annem ve Almanya*
LEYLÂ ERBİL *Gecede*
LEYLÂ ERBİL *Eski Sevgili*
NECATİ GÜNGÖR *Bu Sevda Ölmek*
KEMAL TAHİR *Göl İnsanları*
ÜLKÜ TAMER *Alleben Öyküleri*

SHERWOOD ANDERSON *Kasabamız* (Saydam Özel)
ERSKINE CALDWELL *Kuyudaki Zenci* (Memet Fuat)
TRUMAN CAPOTE *Gece Ağacı* (Memet Fuat)
RAYMOND CARVER *Ateşler* (Zafer Aracagök)
ERNEST HEMINGWAY *Denizin Değiştirdiği* (Memet Fuat)
JACK LONDON *Ateş Yakmak* (Memet Fuat)
KATHERINE MANSFIELD *Ölü Albayın Kızları* (Memet Fuat)
EDGAR ALLAN POE *Morgue Sokağı Cinayeti* (Memet Fuat)
WILLIAM SAROYAN *Yoksul İnsanlar* (Memet Fuat)
JOHN STEINBECK *Kaşımpatları* (Memet Fuat)
VASİLİ ŞUKŞİN *Yaşamak Tutkusu* (Yurdanur Salman)
MARGUERITE YOURCENAR *Doğu Öyküleri* (Hür Yumer)
ERNEST HEMİNGWAY *Kadınsız Erkekler* (Ülkü Tamer)

ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

Adam Yayınları,
Yaşar Kemal Toplu Yapıtları'nı
"Adam Yayınları özen ve titizliğiyle"
Türkiye'ye armağan ediyor.
Gururla.

BÜTÜN ROMANLARI

İnce Memed I
İnce Memed II
İnce Memed III
İnce Memed IV
Ortadirek
(*Dağın Öte Yüzü I*)
Yer Demir Gök Bakır
(*Dağın Öte Yüzü II*)
Ölmez Otu
(*Dağın Öte Yüzü III*)
Yağmurcuk Kuşu
(*Kimsecik I*)
Kale Kapısı
(*Kimsecik II*)
Kanın Sesi
(*Kimsecik III*)
Kuşlar da Gitti
Filler Sultanı
Demirciler Çarşısı Cinayeti
(*Akçasazın Ağaları I*)
Yusufçuk Yusuf
(*Akçasazın Ağaları II*)
Deniz Küstü
Höyükteki Nar Ağacı
Yılanı Öldürseler
Al Gözüm Seyreyle Salih
Teneke
Ağrıdağı Efsanesi
Binboğalar Efsanesi
Üç Anadolu Efsanesi
Sarı Sıcak (*Bütün Öyküleri*)

ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

ATAOL BEHRAMOĞLU

BİR GÜN MUTLAKA
Toplu Şiirler-I

İlk Şiirler
Bir Ermeni General
Bir Gun Mutlaka
Yolculuk Özlemi Cesaret ve Kavga Şiirleri
Ne Yağmur Ne Şiirler

YAŞADIKLARIMDAN ÖĞRENDİĞİM BİR ŞEY VAR
Toplu Şiirler-II

Kuşatmada
Türkiye, Üzgün Yurdum, Güzel Yurdum
Eski Nisan
Çağrışımlar

KIZIMA MEKTUPLAR
Toplu Şiirler-III

Dörtlükler
Mustafa Suphi Destanı
Iyi Bir Yurttaş Aranıyor
Kızıma Mektuplar
Bebeklerin Ulusu Yok

ADAM

ADAM öykü

Geçen sayının (ocak şubat 8) içindekiler

öykü Masum ***Graham Greene*** • Ifigenya Hampstead'de ***Barry Unsworth*** • Dalavere Memet ***İhsan Kudret*** • Kasabada Orkideler ***Zeynep Avcı*** • Öpücük ***Angela Carter*** • Kış Güneşi ***David Malouf*** • Sonra... ***Necati Tosuner*** • Gecenin Bedeline Dönüşmeden ***Fatma Murat*** • Mutluluk Öyküsü ***Peter Carey*** • Ses ***Şükran Yücel*** • Atlantis ***Vecihi Sarısözen*** • Öyle Bir Sevda ki ***Jale Sancak*** • Olmuyor, Olmuyor, Olmuyor ***Ömer Asan*** • İnce ve Güzel ***Hürriyet Yaşar*** • Eylül ***Dost Körpe*** • Çitlembik Yiyen Ölüler ***Sema Kaygusuz*** • Memleketin Yüksek Menfaatleri ***Cenap Güven*** • Biz Namuslusuna Çattık ***Atay Sözer*** **bu sayının konuşması** Hulki Aktunç ile Dünden Bugüne **yazılar** Öykü Anlatımının Çekiciliği ***Bill Buford*** • Necati Tosuner ile Konuşma • Sıcak Öğle Üzerine ***Ülker İnce*** • Yordan Radiçkov Üzerine ***Boyan Niçev*** • Öykü Yazmak ***Sevim Gündüz Raşa*** • "Çınlama"da Anlatı Çözümlemesi ***Nedret Tanyolaç Öztokat*** • Dönence / Öykünün Anlamsal Boyutları ***Feridun Andaç, Ayşe Kilimci, Ahmet Yurdakul*** **unutulmuş öyküler** İçecek Su ***Halit Ziya Uşaklıgil*** **bir kitap bir yazı** Çizgili Sarı Defter ***Gürsel Korat*** • Mucizevi Mandarin ***Aslı Ardoğan*** • Kıraç Dağlar Kar Tuttu ***Suzan Samancı***

500.000 LİRA (KDV dahil)

ISSN 1300-7556